

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ

ΕΓΧΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΔ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 157ον

ΜΑΪΟΣ 1965

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἙΣΤΙΑ

Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας βιβλίου:
ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΔΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Ἐσωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἐξωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ Δολλ. 10—
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3¹/₂,
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12.50

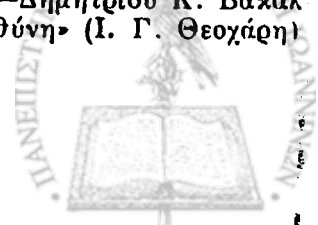
Ἀντεπιστάλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΗΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθήναι)
ΒΑΣΙΛ. ΒΕΡΒΙΔΗΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα : «ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ἙΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 72, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἐπιμελεία: Τίτου Κ. Καράντζαλη: Ἡ συμβολὴ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν προστασίαν τοῦ Χριστιανικοῦ στοιχείου τῆς παρμεθορίου Ἡπείρου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας (ἱστορ. στοιχ.)	Σελ. 345
Νικ. Β. Πατσέλη : Ὁ Δελβινακιώτης Ἱεράρχης Εὐάγγελος Σπ. Ψήμας (1910—1962) (μονογραφία)	» 358
Σπύρου Μουσελίμη : Τὸ Πόποβο (ἱστορικὴ μονογραφία)	» 366
Στεφ. Μπέττη : Ἡ κουμπανία τῶν λαϊκῶν ὀργάνων στὸν τόπο μας (λαογραφικὴ μελέτη)	» 372
Σπύρου Μουσελίμη : Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἡπείρου περιφέρειας Σουλίου (λαογραφικὴ συλλογὴ)	» 379
Κων(ν)ου Χρ. Σιόντη : Λαογραφικὰ Ἡπείρου (λαογραφικὴ μελέτη)	» 385
Κύπρου Χρυσάνθη : Νικολὸ Παγκανίλι (ραδιόδραμα)	» 395
Νίκου Σπάνια : Φόρος τιμῆς στὸν Sean O' Casey (φιολογ. παρουσίαση)	» 405
Εὐριπίδη Σούρλα : Προλεγόμενα εἰς τὴν Γεωγραφίαν Ἀλβανίας καὶ Ἡπείρου Κοσμά Θεσπρωτοῦ καὶ Ἀθανασίου Ψαλίδα	» 40
Κωστῆ Κοκρόβιτις : Ζωὴ—Ἄλογα (ποιήματα)	» 412—41
Χρυσάνθη Ζιτσαίας : Τανισμένη χορδὴ (ποίημα)	» 41
Βασιλ. Μάργαρη : Οἱ Τσιγγάνοι (ποίημα)	» 41
Μαρίας Ἀρκαδίου : Καὶ νᾶταν Ἄνοιξη (ποίημα)	» 41
Ἰωάννου Κ. Ἐξάρχου : Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς βοοτροφίας ἐν Ἡπείρῳ (μελέτη)	» 42

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ : Σημειώματα : Ζομπᾶς ὁ Ἕλληνας (Α. Γεροντικοῦ).—Κριτικὸ τοῦ βιβλίου: Δρ. Ἰωάννου Ἐξάρχου: «Ἡ Ἐκπαίδευσις εἰς τὸν χῶρον τῆς Υ.Γ. Α.Η.» (Π. Γρίσπου)—Γιώργου Γληνοῦ: «Φῶτος Πολίτης» (Α. Γεροντικοῦ)—Στέργιου Βαλιούλη: «Ἀπλᾶ μοτίβα»—Ἐλένης Τζεβελέκη: «Δεκάτη»—Γ. Πελλερὲν (Γεωργίου Δ. Χατζῆ): «Τάδε ἔφη Πολύκαρπος»—Φώτη Κόντογλου: «Γιοβᾶς ὁ Θαλασσινός»—Δημ. Κ. Παπακωνσταντίνου: «Τὸ ρῆγμα» (Δ. Κόκκινου)—Δημητρίου Κ. Βακάλ: «Τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ διδασκάλου»—Φυλλάδιον «Εὐθύνη» (Ι. Γ. Θεοχάρη)—Ἀλέξη Ζερβάνου: «Γυάλινος κρατήρας» (Δ. Κόκκινου).

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΑ'

ΜΑ·Ι·ΟΣ 1965

● ΤΕΥΧΟΣ 157ον

ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

(Δράσις τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου
Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου
Νεοφύτου, κατὰ τὰ ἔτη 1909—1914, ἐξ ἐ-
πισήμων ἐγγράφων του, ἀποκειμένων εἰς
τὰ ἀρχεῖα τῆς ὡς ἄνω Μητροπόλεως)

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΑΡΧΙΜ. ΤΙΤΟΥ Κ. ΚΑΡΑΝΤΖΑΛΗ

ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΟΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ

Τῷ Ἐντίμῳ καὶ Ἐριτίμῳ Κυρίῳ Θεολόγῳ Γ. Θεολογῇ ἐν Κυρίῳ Χαίρειν
Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἀγγέλων τῇ Ὑμετέρᾳ ἀγαπητῇ φίλῃ Ἐντιμότητι ὅτι ὑποδείξει τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ἐξελέγητε ὑπὸ τῶν Δημογεροντιῶν τῶν Ἐπαρχιακῶν τμημάτων Παραμυθίας Φιλιατῶν ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐπαρχίας ταύτης διὰ τὴν συγκροτουμένην αὐτόθι μετ' οὐ πολὺ ἔθνοσυνέλευσιν, συγχαίρω Ὑμῖν ἐγκαρδίως ἐπὶ τῇ προσγενομένῃ Ὑμῖν ἀνταξία τιμητικῇ ταύτῃ διακρίσει καὶ ἀποστέλλω περικλείστως τὸ σχετικὸν πληρεξούσιον τῆς ἐκλογῆς διὰ τὰ περαιτέρω.

Πειπαισμένως ὅτι προθύμως θέλετε ἀποδειχθῆ τὴν ἐκλογὴν ἐν τῇ ἐγνωσμένῃ Ὑμῶν φιλοπατρῖα καὶ ἐκπληρώσει μετὰ τοῦ διακρίνοντος Ὑμᾶς ζήλου καὶ συνέσεως τὸ ὑψηλὸν τοῦτο καθῆκον ἀπέναντι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ἡμῶν, διατελῶ μετὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως ἐπενυχόμεθα Ὑμῖν πατρικῶς τὰ βέλτιστα.

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 10ῃ Αὐγούστου 1910

Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου
Νεόφυτος

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 203.

Τῷ Παναγιωτάτῳ θειοτάτῳ καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Κυρίῳ μοι Κυρίῳ Ἰωακείμ τῷ πανσεβάστῳ μοι Πατρὶ καὶ Δεσπότῃ

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Παναγιώτατε,

Ἀντιπρόσωπος τῆς ταπεινῆς μου παροικίας διὰ τὴν συγκροτουμένην ἐν τῇ Βασιλευούσῃ Ἐθνοσυνέλευσιν ἐξελέγη καὶ διωρίσθη ὑπ' ἐμοῦ καὶ τῶν δικαιούχων ἐπαρχιακῶν Δημογεροντιῶν Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν ὁ αὐτόθι ἐγκατεστημένος ἐπαρχιώτης ἀξιότιμος κύριος Θεολόγος Γ. Θεολογῆς, ὃν συνίστημι τῇ Ὑμετέρᾳ θειοτάτῃ καὶ προσκυνητῇ μοι Παναγιότητι πρὸς ἀναγνώρισαν διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐπὶ τούτοις ἐξαιτούμενος τὰς Παναγίας καὶ θεοπειθεῖς εὐχὰς καὶ εὐλογίας ἀρωγός μοι ἐν παντὶ καὶ κατασπαζόμενος τὴν Παναγίαν καὶ χαριτόβρυτον Αὐτῆς δεξιάν.

Τῆς Ὑμετέρας θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος.

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 10 Αὐγούστου 1910

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιτατῶν καὶ Γηρομερίου
Νεόφυτος

Τῷ Παναγιωτάτῳ θειοτάτῳ καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Κυρίῳ μοι Κυρίῳ Ἰωακείμ τῷ πανσεβάστῳ μοι Πατρὶ καὶ Δεσπότῃ

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Παναγιώτατε

Ἦλπιζον ὅτι μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν συμφιλίωσιν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος μεταξὺ τοῦ πολυπαθοῦς χωρίου Πλησιβίτσης τῆς ταπεινῆς μου παροικίας καὶ τοῦ γειτνιαζόντος Ὀθωμανικοῦ χωρίου Κότσικας θὰ παρεδίδωντο εἰς λήθην τὰ παρελθόντα καὶ θὰ ἔζων ὡς πρότερον ἐν εἰρήνῃ. Δυστυχῶς οἱ ἐν Κότσικα δέν ἠσχάσαν μεθ' ὄλην τὴν ὑποκρινομένην ἀγάπην καὶ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ἐνῶ ἄοπλοι καὶ ἀνύποπτοι ἐπέστρεφον ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Φιλιάτας δύο τῶν καλῶν πολιτῶν Πλησιβίτσης οἱ κύριοι Δημήτριος Νικολάου Μίση καὶ Μιχαὴλ Δημητρίου Ζώη ἐνέπεσαν εἰς ἐνέδραν καὶ ἐπυροβόλησαν ἐπανειλημμένως, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἐπληγώθη διαφυγόντος τοῦ δευτέρου καὶ κατάκειται ἤδη ἐν Φιλιάταις κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ ἐκεῖ ἐπιτρόπου τῆς Μητροπόλεως. Καὶ ἤδη οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι Πλησιβίτσης θὰ κλεισθῶσι καὶ πάλιν ἐντὸς τοῦ χωρίου τῶν ὑφιστάμενοι τὰ τῆς πολιορκίας δεινὰ καὶ μὴ τολμῶντες νὰ ἐξέλθωσι καὶ δολοφονηθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, οἵτινες τόσον δολίως καὶ ἀνάνδρως ἐπιτίθενται κατ' αὐτῶν, τῇ ἀνοχῇ πάντως τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν, αἵτινες γνωρίζουσι ὅτι ὁ καὶ πέρυσι τὸν ἀτυχῆ ἱερέα Πλησιβίτσης δολοφονήσας Μουχαρέμ διαμένει ἐν τῷ χωρίῳ αὐτοῦ Κότσικα καὶ οἱ δυνάμενοι νὰ συλάβωσιν αὐτὸν οὐδόλως ἐνήργησαν μεθ' ὄλας τὰς ἐνεργείας τῆς Μητροπόλεως καὶ ἰδοὺ ὅτι ἐξακολουθεῖ οὗτος τὸ αἱμοχαρὲς αὐτοῦ ἔργον. Ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης παρατηρῶ γενικῶς ὅτι ἀπὸ τινος καὶ ἐν τῇ ταπεινῇ μου παροικίᾳ ἡ στάσις τῶν τοπικῶν ἀρχῶν εἶναι ὄλως μεροληπτική, ἐν ᾗ φέρονται ἀυστηρότατα πρὸς τοὺς Χριστιανούς καὶ ἀφοπλίζουν πάντα συλλαμβανόμενον ἔνοπλον, μηδὲ τοῦ καθάσῃ μοι ἐξαιρουμένου, ὃν ἀποστέλουσιν εἰς Ἰωάννινα ὅσον διὰ τοῦ στρατοδικείου καταδικάζουσιν εἰς μακρὰς φυλακίσεις, ἐπιτρέπουσιν εἰς τοὺς ὀθωμανούς νὰ ὀπλοφοροῦσιν ἐλευθέρως καὶ νὰ τρομοκρατῶσιν οὕτω τὸν Χριστιανικὸν πληθυσμὸν καὶ νὰ ληστεύωμεν αὐτὸν μὴ ἔχοντα τὰ μέσα τῆς προασπίσεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας αὐτοῦ. Περὶ τούτου ἔγραψα τῷ

Νομάρχη Ἰωαννίνων ποιούμενος ἐκκλησιν εἰς τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ καταγγέλλων τὴν ἐν Πάργῃ προκλητικὴν στάσιν τῶν ὀθωμανῶν πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἐκ τῶν προτέρων τυγχάνει γνωστόν.

Φέρων ταῦτα εἰς γνῶσιν τῆς τε Ὑμετέρας θειοτάτης καὶ Προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος καὶ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου πρὸς ἐνέργειαν τῶν δεόντων.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ τῆς Ὑμετέρας θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος.

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
Ἐν Παραμυθία τῇ 25 Σεπτεμβρίου 1910
† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου
Νεόφυτος

Τῷ ἐντίμῳ Κυρίῳ Εὐγενίῳ Πλακίδῃ ἐν Κυρίῳ χαίρειν

Εἰς Ἰωάννινα

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς πολλαπλὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ἡ Ὑμετέρα Ἐντιμότης ἔχει μέχρι τοῦδε πράξει ὑπὲρ τῆς πόλεως Ἰωαννίνων καὶ ἄλλων Ἡπειρωτικῶν κοινοτήτων, θαρροῦντες ἐρχόμεθα νὰ παρακαλέσωμεν τὴν Ὑμετέραν φιλόφρονον Ἐντιμότητα ὅπως ἐπέλθῃ ἀρωγὸς καὶ ἐπίκουρος καὶ εἰς τὴν ἀνεγειρομένην ἐνταῦθα κοινοτικὴν ἡμῶν σχολὴν ἐν τῇ ἀνεγέρσει τῆς ὁποίας ἀπέλειπεν ἡμῖν τὸ ἄλλοθεν ὑπολογισθὲν ποσὸν καὶ ὑπάρχει ἀπόλυτος ἀνάγκη ὅπως διατεθῶσιν ἔτι περὶ τὰς ἑκατὸν λίρας πρὸς τελείαν ἀποπεράτωσιν καὶ στεγασμὸν τῶν ἐκτὸς αὐτοῦ εὐρισκομένων νῦν μαθητῶν μεθ' ὄλας τὰς γενομένας καὶ παρ' ἡμῶν συνδρομάς.

Πεποιθότες ὅτι ἡ Ὑμετέρα εὐσεβὴς καὶ φιλογενὴς Ἐντιμότης ἐν τῇ διακρίνοῦσῃ αὐτὴν χριστιανικῇ γενναιοφροσύνῃ θέλει ἐξοικονομῆσαι καὶ τὴν ἡμετέραν κοινότητα ἐν τῇ δυσχερείᾳ αὐτῆς ταύτῃ καὶ ἐπισπάσῃτε οὕτω τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῆς καὶ τῶν ἐκπαιδευομένων μαθητῶν ἵνα οὗτοι μεθ' ἡμῶν εὐχωνται πρὸς τὸν Θεὸν τῶν πατέρων ἡμῶν, ὑπὲρ μακαρίας μνήμης τῶν πεφιλημένων καὶ ἀειμνήστων αὐτῆς υἱῶν, διατελοῦμεν μετὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως, ἐπευχόμενοι αὐτῇ μακρὰν ὑγείαν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς φίλης Πατρίδος.

Ἐν Παραμυθία τῇ πρώτῃ Ὀκτωβρίου 1910
† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου
Νεόφυτος

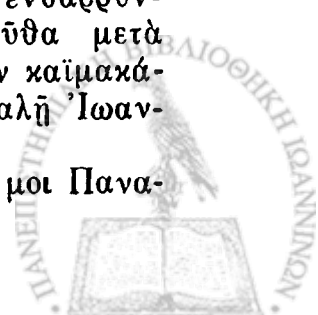
Τῷ Παναγιωτάτῳ καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Κυρίῳ μοι Κυρίῳ Ἰωακείμ τῷ πανσεβάστῳ μοι Πατρὶ καὶ Δεσπότη.

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Παναγιώτατε

Ἀπὸ μηνὸς διετέλουν περιοδεύων ἐν τῷ τμήματι Μαργαριτίου ὅπου ἔλαβον ἀποσταλείσας μοι εἰς Παραμυθίαν δύο κλήσεις παρὰ τοῦ ἀνακριτοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 14]Νοεμβρίου) τοῦ λήξαντος μηνὸς δι' ὧν ἐκλητευθῆν ἵνα ἐμφανισθῶ κατὰ τὴν 25ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς πρὸς ἀνάκρισιν ἐπὶ ἀνασπάσει ὄπλου καὶ ἐνθαρρύνσει. Δὲν ἔκρινα καλὸν νὰ διακόψω τὴν περιοδείαν καὶ ἐπανέλθω ἐνταῦθα μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς, ὅποτε ἐπέστρεψα τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος κλήσεις πρὸς τὸν καίμακάμην μετὰ δικαιολογητικοῦ Τακριρίου οὐ ἀντίγραφον διεβίβασα τῷ τε Βαλῆ Ἰωαννίνων καὶ τῷ μοντισαρίφῃ Ρεσαδῆ πρὸς γνῶσιν.

Ἐπὶ τούτοις δηλῶ τῇ τε Ὑμετέρᾳ θειοτάτῃ καὶ Προσκυνητῇ μοι Πανα-

γιότητα καὶ τῇ Ἁγίᾳ καὶ Ἱερῷ Συνόδῳ ὅτι πολιτεύομαι καὶ ἐργάζομαι νομοταγῶς καὶ ἐν ἐπιγνώσει τῶν ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως καθηκόντων μου καὶ αἱ προσοπτόμεναί μοι κατηγορίαι τυγχάνουσι συκοφανταίαι καὶ ἀποκνήματα κακοήθων ἀνθρώπων, οἵτινες νομίζουσι ὅτι διὰ τῶν τοιούτων προσβάλλουσι τὸν Μητροπολίτην καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ διασύροντες τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ κλητεύοντες αὐτὸν διὸ καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θέλουσιν ἐνεργηθῆ ἑγκαίρως τὰ δέοντα παρὰ τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως ὅπως πάυσωσιν αἱ ὑπερβασαί αὐταί, αἱ ὁποῖαι ἐξεγείρουσι δικαίως τὴν ἀγανάκτησιν τῶν χριστιανῶν, δικαίως διερωτώντων ποῦ θὰ φθάσῃ αὐτὴ ἢ ἐν συντάγματι ἀπηνῆς καταδίωξις τῶν πάντων. Ἐπὶ τούτοις ἐξαιτούμενος καὶ αὐθις καὶ πολλάκις τὰς Παναγίας καὶ θεοπειθεῖς εὐχὰς καὶ εὐλογίας ἀρωγός μοι ἐν παντὶ καὶ κατασπαζόμενος τὴν Παναγίαν καὶ χαριτόβρυτον Αὐτῆς δεξιάν.

Τῆς Ὑμετέρας θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος.

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 10 Δεκεμβρίου 1910

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου
Νεόφυτος

Τοῖς ἐν Τεργέστῃ ἀδελφοῖς Βασιλείῳ καὶ Εὐσταθίῳ Βασιλᾷ.

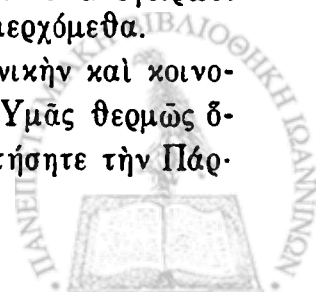
Ἡ Ἡπειρος εἶναι ἡ ἐξέχουσα κατὰ τὴν φιλοπατρίαν χώραν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν γῆ ἡ ἀναδείξασα τοὺς μεγαλυτέρους ἐθνικούς εὐεργέτας τοὺς εὐσεβεῖς καὶ φιλογενεῖς ἐκείνους ἄνδρας, οἵτινες κατεφώτισαν καὶ δαψιλῶς εὐηργέτησαν τὴν εὐλογημένην χώραν τὴν καλουμένην Ἡπειρον. Ἄλλ' εἰς τὸν ἀκριβῆ ἐξεταστὴν προσπίπτει τὸ ἐξῆς, ὅτι ἡ φιλογενῆς καὶ εὐεργετικὴ διάθεσις τῶν τέκνων τῆς Ἡπείρου εὐρίσκει συνεπίκουρον τῆς φιλογενοῦς αὐτῶν δράσεως τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ, δι' ἃ καὶ ἐκ σμικρῶν οἱ μεγάλοι πατριῶται ὀρμηθέντες ἀνεδείχθησαν ὄντες εὐεργεταί τῆς Πατρίδος ἡμῶν καθόλου, ὅτι «τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν» καθὼς παραγγέλει ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν ἀληθῶς οἱ σπείραντες ἀφειδῶς ὑπὲρ τῆς εὐσεβοῦς μορφώσεως τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνακουφίζοντες τὴν δυστυχίαν καθόλου.

Ὁ Θεὸς λοιπὸν τῶν Πατέρων ἡμῶν ὁ εὐλογήσας τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ὑμῶν θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ ἵνα μέρος τοῦ πλοῦτου τῆς Χάριτος αὐτοῦ διαθέσητε ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ καθόλου καὶ ἰδίως ὑπὲρ τῆς φίλης Πατρίδος, ἐνῶ ἠτύχησατε νὰ γεννηθῆτε καὶ νὰ διέλθητε τὰς γλυκυτέρας ἡμέρας τῆς νεανικῆς ἡλικίας.

Ὡς ποιμενάρχης τῆς Ἐπαρχίας Παραμυθίας εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ἡ φίλη Ὑμῶν πατρίς Πάργα, ἐχάρην μαθὼν τὴν καθ' Ὑμᾶς αἴσια κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων ὅπου μετέβην ἐκεῖ καὶ ἐχάρην ὅτι θεία συνάρσει δύνασθε νὰ φανῆτε εὐεργεταί τῆς κοινότητος Ὑμῶν Πάργης ἥτις ὡς ἐκ τοῦ ἐπικαίρου αὐτῆς δύναται νὰ ἀποβῆ καὶ ἐκπαιδευτικὸν κέντρον τῶν πέριξ ὁμογενῶν κοινοτήτων, ἐὰν ἰδρυσθῆ ἐν αὐτῷ κατάλληλον φυτώριον, κατάλληλον ἐκπαιδευτήριον ἀνταποκρινόμενον πρὸς τοὺς σημερινούς ὑγιεινοὺς δρους τῶν ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων καλῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς συντηρούμενα.

Ἡ φιλότιμη Ὑμῶν πατρίς, Ἐντιμα τέκνα, ἡ ἱστορικὴ Πάργα στερεῖται σχεδὸν σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων, οἱ δὲ συμπολιταὶ ἀδυνατοῦσι νὰ ἀνεγείρωσι τοιαῦτα ἀντάξια τοῦ προορισμοῦ των, ἀντάξια τῶν χρόνων οὓς διερχόμεθα.

Διὰ ταῦτα ἔρχομαι καθηκόντως νὰ ὑποδείξω ὑμῖν τὴν Ἐθνικὴν καὶ κοινοτικὴν ταύτην ἀνάγκην τῆς φίλης ὑμῶν πατρίδος καὶ παρακαλῶ Ὑμᾶς θερμῶς ὅπως θελήσητε νὰ ἀναπληρώσητε τὴν ἔλλειψιν ταύτην, νὰ εὐεργετήσητε τὴν Πάρ-

γαν, νὰ ἀναστηλώσητε ὑπερήφανον καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλᾶ ἐπὶ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς Πάργης, ἐπὶ τῶν εὐγνωμονουσῶν καρδιᾶν τῶν Παργίων, τῆς ὅλης Ἐπαρχίας καὶ πάσης τῆς Ἡπείρου ὅσον τόσα καὶ τόσα ὀνόματα εὐεργειῶν εὐλογοῦνται καὶ μακαρίζονται.

Πεισιμένος διὰ ἐν τῇ διακρινούσῃ Ὑμᾶς εὐσεβῇ καὶ φιλογενεῖ προαιρέσει θέλετε μελετήσῃ τὰ συντόμως ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐκτιθέμενα καὶ ἐγκαίρως πραγματοποιήσῃ πρὸς τιμὴν Ὑμῶν καὶ δόξαν τῆς φίλης πατρίδος διατελῶ μετὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως, ἐπευχόμενος Ὑμῖν ἄνωθεν πᾶν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον.

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 12 Ἰανουαρίου 1912

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου

Νεόφυτος

Τῷ Παναγιωτάτῳ θειοτάτῳ καὶ Οἰκομενικῷ Πατριάρχῃ Κυρίῳ μοι Κυρίῳ Ἰωακείμ τῷ πανσεβάστῳ μοι Πατρὶ καὶ Δεσπότη

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Παναγιώτατε

Αἱ ἐπεμβάσεις τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων ἐν τῆς σχολείois τῆς ταπεινῆς μου παροικίας ἐξακολουθοῦσι καὶ ὁσημέραι ἀποβαίνουσιν ὀχληρότεραι. Πρὸ ἡμερῶν ὁ Νομάρχης Ἰωαννίνων Ζιχνῆ Πασσᾶς διὰ τακτικίου αὐτοῦ ζητεῖ πᾶσαν ἐν γένει πληροφορίαν ἀναφερομένην εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα ἐπισυνάπτων καὶ διάγραμμα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χωρὶς δὲ νὰ περιμένη τὰς σχετικὰς πληροφορίας, ἅς κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς Μητροῦς Ἐκκλησίας θὰ ἔδιδεν ἡ Μητρόπολις, ἐδόθησαν ὁδηγίαι πρὸς τοὺς ὑποδιοικητὰς καὶ ἀπελύθησαν ἐπόπται καὶ κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι ἐπιθεωροῦντες τὰ ἡμέτερα σχολεῖα καὶ προσκαλοῦντες τοὺς διδασκάλους εἰς τὰς ἔδρας τῶν ὑποδιοικήσεων, οὓς ὑποβάλλουσιν εἰς ἀνάκρισιν περὶ τῶν ἀφορῶντων ἐν γένει τὰ σχολεῖα ἐν οἷς διδάσκουσιν.

Ὁ ζῆλος μάλιστα τῶν ὑπαλλήλων τούτων προέβη καὶ περαιτέρω· οὕτω ἐν τῇ νέᾳ Διοικήσει Ρεσαδιῆ ἡ ἐκεῖ γραμματοδιδάσκαλος Εὐγενία Ἰωάννου, ἐκ Πρεβέζης, ἐκλητεύθη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου συνεπεῖα καταγγελίας τοῦ ἐπίεωρητοῦ ὡς ἀρνηθεῖσα νὰ παράσχῃ πληροφορίας σχετικὰς περὶ τῶν σχολείων καὶ ἐπειδὴ δὲν προσῆλθε κατεδικάσθη ἐρήμην εἰς πρόστιμον τεσσάρων λιρῶν. Ἐγένετο δὲ καὶ ζήτημα ὑπὸ τοῦ τέως μουτσαρίφου Μπεσῆμ Βέη διατὶ ἀντικατεστάθη ὁ διδάσκαλος διὰ διδασκαλισσῆς καὶ ἐξήτει νὰ ληφθῇ διὰ παρθεναγωγεῖον ἀλλὰ διὰ τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ ἀφέθη ἤδη τὸ ζήτημα. Ἡ Μητρόπολις ἐφέτος προέβη εἰς τοιαύτας ἀντικαταστάσεις καὶ σκέπτεται νὰ προβῇ καὶ εἰς ἄλλας κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, διότι πολλὰ χωρία ὡς ἡ Ρεσαδιῆ (1) τυγχάνουσιν ἀλβανόφωνα καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἐπέισθη ὅτι μόνον διὰ διδασκαλισσῶν καὶ τούτων δυστυχῶς γραμματοδιδασκαλισσῶν δι' ἔλλειψιν πόρων, εἶναι δυνατὸν νὰ διαδοθῇ ἡ πάτριος γλῶσσα καὶ ἀλλάξῃ ὅψιν ὁ Ἑλληνορθόδοξος αὐτῶν πληθυσμὸς.

Τὴν παρελθούσαν δὲ Κυριακὴν ὁ Μουδέριος Πάργας συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀστυνόμου μετέβη εἰς τὸ δίωρον αὐτῆς ἀπέχον χωρίον Ἀγίαν καὶ ἔπαυσε τὸν διδάσκαλον Παναγιώτην Ζοῦμπαν ὡς ὑπήκοον Ἑλληνα ἐξαναγκάσας καὶ τοὺς Μουχταροδημογέροντας νὰ ὑπογράψωσι τὴν ἀπόφασίν του. Ἐγραψα ἀμέσως τῷ Καϊμακάμῃ Μαργαριτίου, διὰ ἀναρμοδίως ἐπαύθη ὁ διδάσκαλος ἀνευ γνώσεως τῆς Μητροπόλεως ὑπὸ εὐθύνην τῆς ὁποίας ἐργάζεται καὶ διὰ ἔδωκα ὁδηγίας πρὸς τὸν διδάσκαλον καὶ τὴν ἐφορίαν νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ μαθήματα αὐτοῦ ἀποστείλας

1) Νῦν Ἠγουμενίτσα, Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Θεσπρωτίας.

καὶ τὸν ἐν Μαργαριτίῳ ἡμέτερον ἐπίτροπον εἰς Ἀγίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὁδηγίων αἵτινες καὶ ἐξετελέσθησαν.

Σήμερον δὲ ἀπέστειλα καὶ ταχυρίον πρὸς τὸν Νομάρχην Ἰωαννίνων ἀναφέρων, ὅτι ἐπειδὴ τὸ περὶ ὑπηκοότητος τῶν διδασκάλων ζήτημα μένει ἐκκρεμές, μεταξὺ τῶν Πατριαρχείων καὶ τῆς Σ. Κυβερνήσεως καὶ ἐξακολουθοῦσι νὰ διορίζωνται ἀνεξαρτήτως ὑπηκοότητος διδάσκαλοι καὶ νὰ ἐργάζωνται καθ' ὅλον τὸ κράτος, διὰ τοῦτο νὰ δώσῃ τὰς σχετικὰς ὁδηγίας πρὸς τοὺς ἐν ταῖς ὑποδιοικήσεσιν ὑπαλλήλους πρὸς ἀποφυγὴν παρομοίων πιέσεων.

Καὶ ὁ μὲν Καϊμακάμης Μαργαριτίου ἀπήντησεν ὅτι ἔχει διαταγὰς τοῦ Ὑπουργείου νὰ προβῇ εἰς τὴν παῦσιν τῶν ξένης ὑπηκοότητος διδασκάλων καὶ νὰ προσκαλέσῃ τοὺς ἄλλους ἐν Μαργαριτίῳ καὶ λαμβάνων τὰ ἐνδεικτικὰ αὐτῶν νὰ στείλῃ αὐτὰ εἰς Ἰωάννινα πρὸς ἐπικύρωσιν ὑπὸ τοῦ ἐπόπτου τῆς παιδείας. Ἰδωμεν δὲ τί ἀπαντήσῃ καὶ ὁ Νομάρχης.

Ὡς ἐκ τοῦ τοιούτου συστηματικοῦ διωγμοῦ, Παναγιώτατε, οἱ διδάσκαλοι ἀπεθαρρύνθησαν καὶ δύο τρεῖς κατέλιπον ἤδη τὰς θέσεις των καὶ ἀπῆλθον, ἄλλοι δὲ θὰ ἐξαναγκασθῶσι νὰ ὑποβάλωσι τὰ ἀπολυτήρια αὐτῶν πρὸς ἐπικύρωσιν καὶ νὰ δώσωσι πᾶσαν πληροφορίαν πρὸς ἀποφυγὴν φυλακίσεως καὶ ἄλλων πιέσεων μεθ' ὅλας τὰς ἐναθαρρύνσεις καὶ προτροπὰς τῆς Μητροπόλεως.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Χριστιανοὶ ὡς ἐκ τῆς μακρᾶς καὶ βαρείας πιέσεως τῶν τιμαριούχων ἀγάδων καθ' ὅλην τὴν Ἐπαρχίαν ἔχουσι τὸ φρόνημα λίαν ταπεινὸν καὶ εὐρίσκονται τεθορυβημένοι, ὡς ἐκ τούτου δὲ φαίνονται εὐκολοὶ εἰς τὰς τοιαύτας ἀπαιτήσεις τῶν Κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων χωρὶς νὰ ἀντιτάσουσι τὴν νόμιμον ἄμυναν. Ὁμολογῶ ὅτι διέρχεται κρίσιμον περίοδον ἡ παροικία μου ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, καὶ ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ἡ αὐτὴ ἀνένδοτος πίεσις καὶ μείνωσιν ἀτιμώρητοι οἱ θρασεῖς δολοφόνοι τῆς ἀτυχοῦς Πλησιβίτισης, οἵτινες τρομοκρατοῦσι τὸν Χριστιανικὸν πληθυσμὸν, μεθ' ὅλας τὰς ἐπιδεικτικὰς μέχρι τοῦδε μεταβάσεις τῶν ἀρμοδίων ὑπαλλήλων μέχρι Φιλιατῶν, προσιωνιζόμεναι λίαν δυσάρεστα τὰ ἀποτελέσματα τῶν τοιούτων ἐνεργειῶν ἐπὶ τῶν πεφοβισμένων Χριστιανῶν καὶ φέρων ταῦτα καθηκόντως πρὸς γνῶσιν τῆς τε Ὑμετέρας θειοτάτης Παναγιότητος καὶ τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου πρὸς ἐνέργειαν τῶν δεόντων παρ' οὐ δεῖ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπικειμένων ἐνσκήψαι κακῶν.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ τῆς Ὑμετέρας θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος.

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 11 Φεβρουαρίου 1911

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου
Νεόφυτος

**Τῷ Παναγιωτάτῳ, Θειοτάτῳ καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Κυρίῳ μοι
Κυρίῳ Ἰωακείμ τῷ Πανσεβάστῳ μοι Πατρὶ καὶ Δεσπότῃ**

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Παναγιώτατε,

Ἐκτὸς τῶν τηλεγραφικῶς διαβιβασθέντων τῇ Ὑμετέρᾳ θειοτάτῃ καὶ προσκυνητῇ μοι Παναγιότητι ἐπὶ τῶν γενομένων προτοφανῶν παρανομιῶν κατὰ τὴν διεξαχθεῖσαν βουλευτικὴ ἐκλογὴν καὶ ἐν τῇ Διοικήσει Ῥεσαδιῆ τῆς ταπεινῆς μου παροικίας, ἔρχομαι διὰ τῆς παρούσης νὰ ἐκθέσω ἐν συντόμῳ καὶ συμπληρωματικῶς τὰ ἑξῆς:

Γενικῶς παρατηρῶ, Παναγιώτατε, ὅτι καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἐκλογῆς βουλευτοῦ ἐγένετο καταφανὴς ἡ ἐπιβολὴ καὶ καταπίεσις τῶν κυβερνητι-

κῶν ὑπαλλήλων πρὸς ἀνάδειξιν καὶ ἐκλογὴν τοῦ ὑποψηφίου τοῦ κομιτάτου Σαχίμ Ντίνου, νομικοῦ συμβούλου τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἐλθόντος ἐνταῦθα μετὰ τοῦ νέου Βαλῆ Ἰωαννίνων Μεχμέτ Ἀλῆ Βέη, μεθ' οὗ διετελεῖ εἰς καθημερινὴν τηλεγραφικὴν συνεννόησιν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν ἐκλογῶν, παρακολουθήσαντος ἀγρύπνως αὐτοὺς καὶ διευθύναντος διὰ τῶν κυβερνητικῶν ὀργάνων.

Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν ὅλα τὰ μέσα τῆς παρανομίας καὶ τῆς ἀδικίας. Ἐσχηματίσθησαν αἱ ἐκλογικαὶ περιφέρειαι οὕτως ὥστε νὰ ἐξουδετερωθῇ ὁ ὁμογενὴς πληθισμὸς καὶ νὰ πλειοψηφίσωσιν οἱ Ὀθωμανοὶ ἐκλέκτορες ἐν ᾧ ἐν συνόλῳ καθ' ὅλην τὴν διοίκησιν Ρεσαδιὲ ὁ Χριστιανικὸς πληθυσμὸς ὑπερβαίνει κατὰ τρεῖς καὶ πλέον χιλιάδας τῶν συνοίκων Ὀθωμανῶν. Διὰ ταῦτα ἐπέτυχον διὰ τοῦ ἀπειλεῖν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς βίας καὶ αὐθαιρεσίας τῶν τιμαριούχων ἀγάδων νὰ ἀναδείξωσιν αὐτοὶ μὲν 27 ἐκλέκτορας, ἡμεῖς δὲ 15. Ἐξέλεξαν δηλονότι διπλασίους καὶ πλέον ἐν ἀναλογία πρὸς τὸν πληθυσμόν.

Αἱ δὲ κατὰ μέρος παρανομίαι εἰσὶν αἱ ἑξῆς:

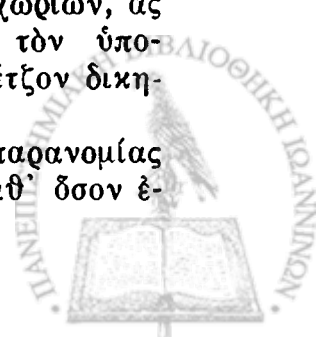
α) Ἐν τῷ Καζᾶ Παραμυθίας.

Ἐν τῇ ὑποδιοικήσει ταύτῃ ἐν ᾧ ἔπρεπε νομικῶς καὶ λογικῶς νὰ σχηματισθῶσιν δέκα ἐκλογικαὶ περιφέρειαι καὶ νὰ διαιρεθῶσιν οὕτως ὥστε νὰ ἔχωσιν οἱ ὀθωμανοὶ δύο ἐκλέκτορας ἐν τοῖς χωρίοις καὶ ἓνα ἐν Παραμυθίᾳ, διήρεσαν εἰς ἐννέα περιφέρειας τὴν ὅλην ὑποδιοίκησιν καὶ ἀνέμιξαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὰ χριστιανικὰ χωρία μετὰ τῶν ὀλίγων ὀθωμανικῶν ὥστε εἴκοσι τέσσαρα ἐξ αὐτῶν μετὰ τῆς Παραμυθίας νὰ μὴ ἀναδείξωσιν οὐδὲ ἓνα χριστιανὸν ἐκλέκτορα. Ἀπέμειναν δ' ἡμῖν τέσσαρες ἀμιγεῖς χριστιανικαὶ ἐκλογικαὶ περιφέρειαι εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἐξελέγοντο τέσσαρες ἡμέτεροὶ ἐκλέκτορες. Ἐν τούτοις ἐξελέγησαν μόνον δύο, καθ' ὅσον εἰς τὰς ἄλλας δύο περιφέρειας τὴν τοῦ Μάζη καὶ Λιβικύστης (ἐπαρχίας Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς) οἱ ἀποτελοῦντες ὁμογενεῖς δυστυχῶς, μεμούρηδες Τ.Κ. καὶ Α.Β. καίπερ καταλλήλως ὁμιληθέντες, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν πωληθέντες ὡς ὁ Ἰούδας ἐν αὐτῇ τῇ Μεγάλῃ ἑβδομάδι, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, δὲν ἐπέτρεψαν ἐπὶ διαφόροις προφάσεσι νὰ ψηφίσωσι τὰ ἀποτελοῦντα τὰς ἐκλογικὰς ταύτας περιφέρειας χωρία πλέον τῶν εἴκοσι καὶ ἐπέστρεψαν οἱ ἄθλιοι χωρὶς νὰ ἀνοίξωσι κἄν τὴν κάλπην! Τὰ ὀνόματα τῶν δύο τούτων νέων ἐθνικῶν προδοτῶν ἐσημειώθησαν διὰ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν γενικὴν περιφρόνησιν παντὸς χριστιανοῦ...

Ἐναντίον τῶν παρανομιῶν τούτων διεμαρτυρήθη ἐν τῷ Διοικητικῷ Συμβουλίῳ Παραμυθίας μετὰ τῶν δύο Χριστιανῶν, παρέδρων Γεωργίου Ρίγγα καὶ Δημητρίου Τσάτση, ὑποβαλὼν πρὸς τὸν Καϊμακάμην κατάλογον διαιρέσεως κανονικῶς τῶν χωρίων εἰς δέκα περιφέρειας, διεβίβασα ἀντίγραφον μετὰ τακριρίου πρὸς τὸν Βαλῆν Ἰωαννίνων διὰ τοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ Ἀγίου Ἰωαννίνων καὶ ἐτηλεγράφησα ἀμέσως τὰ δέοντα πρὸς τε τὴν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ἐπίσης διεμαρτυρήθη καὶ ἐνήργησα ἐγκαίρως διὰ τὴν μὴ ἐκλογὴν τῶν δύο ἐκλεκτόρων πρὸς τὸν ἐν Παραμυθίᾳ διαμένοντα ἀναπληρωτὴν τοῦ Μουτσαρίφου Ρεσαδιὲ Μουσταφᾶν Βέην, ἀπαιτήσας τὴν ἀποστολὴν νέων μεμούρηδων πρὸς ἐκλογὴν τῶν ἐκλεκτότερον, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη, καὶ δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ πρὸς τὸν Βαλῆν διαμαρτυραὶ ὅλων τῶν ἀδικηθέντων χωρίων, ἃς τηλεγραφικῶς διεβίβασαν αὐτῷ, καὶ ἐψήφισαν οἱ ἐναπομείναντες ὑπὸ τὸν ὑποδειχθέντα ὑποψήφιον βουλευτὴν, τὸν ἐξ Ἰωαννίνων κ. Γεώργιον Τρέτζον δικηγόρον, φέροντα ὅλα τὰ ἐχέγγυα ἐπιτυχοῦς δράσεως ἐν τῇ Βουλῇ.

Ὁ ἀναπληρωτὴς δ' οὗτος Μουσταφᾶ Βέης μετῆλθε πᾶν μέσον παρανομίας καὶ καταπίεσεως πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ὑποψηφίου τοῦ κομιτάτου, καθ' ὅσον ἐ-

δηλώθη αὐτῷ ῥητῶς ὅτι θὰ προήγεται καὶ θὰ ἐδιωρίζεται ὀριστικῶς Μουτσαρλίφης Ρεσαδιέ ἐὰν ἤθελε κατορθώσῃ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ Σαχὶν Βέης καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἐν Φιλιάταις ἐκλογὴν, ἣτις ἔκρινε τὴν νίκην τοῦ Σαχὶν ἀνεχώρησεν ἀμέσως εἰς Ἰωάννινα διὰ νὰ λάβῃ τὰ ἔπαθλα τῶν ἀγώνων καὶ κόπων αὐτοῦ παρὰ τοῦ ἐκεῖ εὐρισκομένου Ὑπουργοῦ Ἀδὴλ Βέη.

βον) Ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μαργαριτίου ἐγένετο ἡ παρανομία νὰ διαιρεθῇ ὁ ὑπάρχων Ναχιές Πάργης εἰς δύο τμήματα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καταπιγῇ ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς Πάργης καὶ νὰ ἐκλεγῇ ἐν αὐτῇ ὀθωμανός, νὰ ἐκλέξωσι δ' οὕτω τὰ δύο παρακείμενα αὐτῇ χριστιανικὰ χωρία Ῥάπεζα (1) καὶ Ἀγία ἓνα μόνον χριστιανὸν ἐκλέκτορα. Ἐν ᾧ δὲ ἐλήφθη τοιοῦτον μέτρον διὰ τὸν Ναχιέ Πάργης, τούναντιον ἐγένετο διὰ τὸν Ναχιέ Φαναρίου ἀποτελούμενον ἀποκλειστικῶν ἐκ χριστιανικῶν διὰ νὰ μὴ ἐκλέξωσι δύο ἐκλέκτορας.

Ἐπὶ τῶν παρανομιῶν τούτων ἐγένοντο τηλεγραφικῶς αἱ δέουσαι διαμαρτυρίαι πρὸς τὸν Βαλὴν Ἰωαννίνων καὶ προφορικῶς πρὸς τὸν ἐν Παραμυθία διαμένοντα ἕνεκα τῶν ἐκλογῶν μουτσαρλίφην, ὅστις ὁμολογήσας τὴν χονδροειδῆ ἀντίφασιν καὶ παρανομίαν, διέταξε τὴν ἔνωσιν τοῦ Ναχιέ Πάργης καὶ ἐξελέγησαν δύο χριστιανὰ ἐκλέκτορες, διεγράφησαν ὁμῶς ἐκ τῶν 888 ἐκλογέων τῶν εἴκοι δύο χωρίων τοῦ Ναχιέ Φαναρίου 152 ἐπὶ ἀδικαιολογήτοις προφάσεσιν ὥστε νὰ ἐκλεγῇ εἰς μόνον ἐκλέκτωρ.

γον) Εἰς τὴν διοίκησιν Ῥεσαδιέ, εἰς ἣν ὑπάγονται 28 μικρὰ ὡς τὸ πολὺ χωρία χριστιανικὰ καὶ ὀθωμανικά, ἐσχημάτισαν οἱ κρατοῦντες ἑννέα ἐκλογικὰς περιφερείας ἐκ σωβινιστικοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ παρανόμου προθέσεως νὰ ἀποδείξωσιν ὀκτῶ ὀθωμανοὺς ἐκλέκτορας ἐν ᾧ ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ ἔπρεπε νὰ σχηματισθῶσι τέσσαρες τὸ πολὺ ἐκλογικαὶ περιφέρειαι εἰς μίαν τῶν ὁποίων τὴν τοῦ Καστρίου καὶ Σούβλεσι (2) θὰ ἐξελέγετο χριστιανὸς ἐκλέκτωρ.

Καὶ ἐναντίον τῆς διακρίσεως ταύτης ἐγένοντο αἱ δέουσαι διαμαρτυρίαι πρὸς τοὺς ἀρμοδίους, ἀλλ' ἄνευ δυστυχῶς ἀποτελέσματος, καὶ οὕτως ἐξελέγησαν ὀκτῶ ὀθωμανοὶ ἐκλέκτορες καὶ εἰς χριστιανὸς εἰς τὰ ῥηθέντα χωρία, τοῦ πληθυσμοῦ τῶν λοιπῶν ὀκτῶ χριστιανικῶν χωρίων κακοβούλως καὶ παρανόμως ἐξουδετερωθέντος.

δον) Εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Φιλιατῶν ἐσχημάτισαν δέκα τρεῖς ἐκλογικὰς περιφέρειας. Καὶ ἐν αὐτῇ κατεστρατηγήθησαν τὰ δίκαια τῶν χριστιανῶν, διότι ἐν ᾧ τὰ δύο τρίτα εἰσὶ χριστιανοὶ ἐν τῇ ὑποδιοικήσει ταύτῃ, ἐπέτυχον οἱ ἀντίθετοι διὰ τῶν γνωστῶν παρανομιῶν καὶ καταπίεσεων νὰ ἐκλεγῶσιν ὀκτῶ ὀθωμανοὶ ἐκλέκτορες καὶ ἕξ χριστιανοί. Ἡ νέα αὕτη ἀριθμητικὴ θεωρία, καθ' ἣν οἱ ὀλίγοι ὑπερερουῖσι τῶν πολλῶν, ἐναντίον πάσης λογικῆς, παραβάλλεται ὡς πρόβλημα τοῖς μαθηματικοῖς ὑπὸ τῶν προοδευτικῶν, οἵτινες καὶ ἐν τούτῳ ἠθέλησαν νὰ ἐπιδείξωσι τὰς γενομένας ὑπ' αὐτῶν προόδους ἐν τῇ θεωρητικῇ ἀναπτύξει τοῦ τετραετοῦς συνταγματικοῦ αὐτῶν βίου.

Πρὸς τούτοις σημειωτέον, ὅτι οἱ κατόπιν πολυήμερου ἐργασίας, συνταχθέντες καὶ σχηματισθέντες δικαιωματικῶς ὑπὸ τῶν ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν κατάλογοι, δὲν ἐλήφθησαν ποσῶς ὑπ' ὄψιν, ἀλλὰ μόνον οἱ τῆς Κυβερνήσεως καὶ κατ' αὐτοὺς παρὰ τὰ ῥητὰ ἄρθρα τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου ἐσχημάτισαν τὰς ἐκλογικὰς περιφερείας οἱ κρατοῦντες καὶ ἐπιθυμοῦντες κατισχύσαι, μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τῶν χριστιανικῶν μελῶν τῶν ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν ὡς καὶ τῆς Μητροπόλεως ἐν τοῖς διοικητικοῖς συμβουλίοις.

Οἱ κατάλογοι δ' οὗτοι ἀνηρτήθησαν εἰς τὰ κέντρα τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν τουρκιστὶ γεγραμμένοι ἐν ᾧ οὐδεὶς μήτε χριστιανὸς μήτε ὀθωμανὸς γνω-

1. Νῦν Ἀνθοῦσα.

2. Νῦν Ἁγιὸς Βλάσιος.

ρίζει την τουρκικήν κατά τὰ μέρη ταῦτα, καὶ χωρὶς νὰ λάβῃ ἕκαστον χωρίον ἰδιαιτέρως, ὡς ἐδίκαιοῦτο, τὸν κατάλογον τῶν ἐκλογέων αὐτοῦ, διὰ πᾶσαν ἔνστασιν καὶ ἀφένθησαν οἱ ἐκλογεῖς εἰς τὴν διάθεσιν τοιοῦτοτρόπως τῶν μεμουρίδων, οἱ ὁποῖοι ἀναμφιβόλως ἐξετέλεσαν κατὰ γράμμα τὰς δοθείσας αὐτοῖς ὁδηγίας καὶ ἔδειξαν τοιαύτην ἀξιόεμπτον μεροληψίαν, ὥστε εἰς μὲν τοὺς μουκτάριδες τῶν ὀθωμανικῶν χωρίων ἐπέτρεπον νὰ ψηφίζωσι διὰ μιᾶς καὶ δι' ὄλους τοὺς ἐκλογεῖς τοῦ χωρίου των, εἰς ἄλλας δὲ περιφερείας μετέφερον παρανόμως καὶ τὴν κάλην μόνον ἀνὰ τὰ ὀθωμανικὰ χωρία, ὡς τοῦτο συνέβη καὶ ἐν τῷ Ναχιέ Πλησιβίτσης, τῆς ὁποίας καὶ τὸν ψηφισθέντα ἐκλέκτορα Α.Π.Ι. Ἰατρόν, ἠμπόδισεν ὁ ἴδιος Βεκιλ - καϊμακάμης Φιλιατῶν νὰ προσέλθῃ καὶ ψηφίσῃ κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκλογῆς παρὰ τὸν ἀνὰ χεῖρας αὐτοῦ βασβατᾶν διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐπλειοψήφισεν ὁ τῆς Κόσκας Ὄθωμανὸς ἐκλέκτωρ! Παρὰ δὲ τῶν χριστιανῶν, τῶν δῆθεν συνταγματικῶν τούτων ὀθωμανῶν πολιτῶν, ἀπῆτουν τὴν αὐτοπρόσωπον παράστασιν ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν καὶ μυρίας ὄσας ἄλλας ἐφεύρισκον προφάσεις, ὅπως μὴ ἀφήσωσιν αὐτοὺς καὶ ψηφίσωσιν.

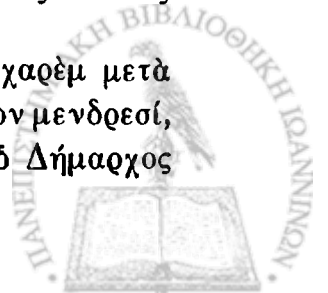
Εἰς δὲ τὴν Μητρόπολιν ἡ ὁποία ἠθέλησε νὰ διευκολύνῃ τοὺς ἐκλογεῖς Χριστιανοὺς καὶ ὀθωμανοὺς δὲν ἐπέτρεψαν ν' ἀντιγράψῃ τοὺς τουρκιστὶ γραφέντας καὶ ἀναρτηθέντας καταλόγους, ἀλλ' ἠπέιλησαν τὸν ἀποσταλέντα τουρκομαθῆ ὑπάλληλον αὐτῆς καὶ ἐξεδίωξαν ἐκ τοῦ Ναχιέ τοῦ Τουρκικοῦ χωρίου Καρβουναρίου. Ἐκ δὲ τοῦ μόνου ἀντιγραφέντος καταλόγου ἐν τῷ Ναχιέ Δραγουμῆς ἐξηκριβώθη ὅτι ὑπῆρχον ἐγγεγραμμένοι δώδεκα ὀθωμανοὶ πρὸ ἐτῶν ἀποθανόντες, ἄλλοι τόσοι ἄγνωστοι καὶ εἰς..... φρενοβλαβῆς! Πῶς γὰρ οὐ, ἀφ' οὐ καὶ κατὰ τοὺς κρατοῦντας σωβινιστὰς ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα;

Ἄλλ' αἱ παράνομοι διαθέσεις καὶ ἐπεμβάσεις αὗται ἐγένοντο κατάδηλοι οὐ μόνον ἐν τῇ διαιρέσει τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκλεκτόρων χριστιανῶν καὶ ὀθωμανῶν. Ἐπ' αὐτῶν ἠσγήθη βαρυτέρα πίεσις καὶ ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν ἀπειλαὶ καὶ δωροδοκίαι. Οὕτω π.χ. εἰς τὸν ἐκλέκτορα Ῥεσαδιέ Π.Γ. προσεφέρθησαν πλέον τῶν 100 λιρῶν διὰ νὰ ψηφίσῃ τὸν Χαμδῆ, τέως βουλευτὴν ἢ τὸν Σαχίν, ἀλλ' ἐξετέλεσε τὰς δοθείσας αὐτῷ ἐγκαίρως ὁδηγίας καὶ ἐψήφισε τὸν ἡμέτερον κ. Γ.Τ. παρασιωπῶν δὲ καὶ τὰς προταθείσας μεγάλας δωρεὰς πρὸς τὴν Μητρόπολιν δι' ἐκπαιδευτικὸς σκοποὺς παρὰ τῶν ἐνδιαφερομένων, αἵτινες πᾶσαι ἀπερρίφθησαν.

Αὐτὸς δὲ ὁ ἀναπληρωτῆς μουτεσαρίφης αὐτοπροσώπως περιήρχετο τὰς ὑποδιοικήσεις Παραμυθίας, Μαργαριτίου καὶ Φιλιατῶν, ἐπιστατῶν ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν καὶ ἀπειλῶν τοὺς μὴ θέλοντας νὰ ψηφίσωσι τὸν ὑποψήφιον τῶν προοδευτικῶν Σαχίν Βέην.

Ἀλλὰ πρὸ πάντων πασιφανῆς καὶ κατάδηλος ἐγένετο ἡ ἐπέμβασις τῆς κυβερνώσης μερίδος ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Φιλιατῶν, καὶ δὴ ἐν τῇ χθεσινῇ βουλευτικῇ ἐκλογῇ, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξηρτήθη ἡ ἐπιτυχία τοῦ Σαχίν. Καὶ κατὰ πρῶτον ἀντεκατεστάθη ὁ Καϊμακάμης Ἐμβέρ, διότι δὲν εἰργάσθη ἐπιτυχῶς ὑπὲρ τοῦ κόμματος καὶ ἐστάλη πρὸ δέκα ἡμερῶν εἰς σωβινιστῆς ἐκ τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων Ἀλῆ Κεμάλ ὅστις καὶ κατ' Αὐγουστον τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀνεπλήρωσε τὸν Καϊμακάμην, καταλιπὼν χειρίστας ἀναμνήσεις, ἀπὸ ἑβδομάδος δὲ ἀφίκετο καὶ ὁ Μουτεσαρίφης ἐνταῦτα, ὅστις ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ διαβοήτου Μουχαρέμ Ῥεσήτ, ὅπως ὑποβοηθήσῃ τὴν Κυβέρνησιν διὰ τῆς πιέσεως τῶν ἐκλεκτόρων ὑπὲρ τοῦ Σαχίν Βέη, ὑποσχόμενος ἀμνηστειαν εἰς αὐτὸν καθὼς καὶ εἰς 25 ὀπαδοὺς του, κοινούς κακούργους.

Χθὲς δὲ συνέβη τὸ ἀληθὲς ἀπίστευτον ἀλλ' ἀληθέστατον, ὁ Μουχαρέμ μετὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἦλθεν ἐντὸς τῶν Φιλιατῶν πάνοπλος μετέβη εἰς τὸν μενδρεσί, κείμενον παρὰ τὸ διοικητήριον, ἐκεῖ δὲ μετέβη καὶ ὁ Μουτεσαρίφης, ὁ Δήμαρχος

Μεχμέτ ἐφένδη καὶ ἄλλοι παραμείναντες ἐπὶ πολλὰς ὥρας καὶ συσκεπτόμενοι, καίτ' ὅσον ἐν ᾧ εἶχεν ὀρισθῆ ἡ τετάρτη ὥρα τῆς πρωίας τουρκιστὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν, ὠρίσθη ἀκολουθῶς ἡ ἐβδόμη (συμφωνία διαγράφεται μία λέξις) καὶ εἶτα ἡ ἐννάτη καθ' ἣν ἐπῆλθεν ἡ περὶ ἀμνηστίας συμφωνία καὶ προσεκλήθησαν οἱ Ὀθωμανοὶ ἐκλέκτορες, οἱ ὁποῖοι ἠπειλήθησαν νὰ ψηφίσωσι τὸν Σαχὶν Βέην καὶ κατόπιν ἦλθον εἰς τὸ Δημαρχεῖον ὅπου ἀπὸ δύο ὥρων περιεμένομεν, ὁ δὲ Μουχαρέμ μετὰ 25—30 ὀπαδῶν τοῦ εἰσῆλθον εἰς οἰκίαν ἀπέναντι τοῦ Διοικητηρίου τὴν τοῦ Ἀβεδὶν Σαμπάν, καθ' ὃν χρόνον ἐγένετο ἡ βουλευτικὴ ἐκλογὴ καὶ παρακολούθει τὰ κατ' αὐτήν, ἔτοιμος ἐν περιπτώσει παραβάσεως ὑπὸ τινος τῆς δοθείσης ὑποσχέσεως νὰ τιμωρήσῃ αὐτόν! Εὐτυχῶς ὅτι καὶ οἱ ἑπτὰ ὀθωμανοὶ ἐκλέκτορες τοῦ ὀγδόου μὴ προσελθόντος καὶ τῇ ἐνστάσει μου μὴ γενομένου δεκτοῦ τοῦ ἀντιπροσώπου του, ἐψήφισαν τὸν προστατευόμενον Σαχὶν Βέην καὶ οὕτω προελήφθησαν ἐκδικήσεις, αἵτινες, τίς οἶδε ποίας συνεπειας ἠδύνατον νὰ ἔχωσιν. Ἡ ψηφοφορία αὕτη συνετέλεσεν ὅπως καὶ οἱ ἐν τῷ Καζᾶ Μαργαριτίου ἔξ Ὀθωμανοὶ ἐκλέκτορες, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τέσσαρες ἦσαν δεδηλωμένοι ὑπὲρ τοῦ Χαμδῆ, ψηφίσωσιν ὑπὲρ τοῦ Σαχὶν, καὶ τοιουτοτρόπως ἐξελέγη βουλευτὴς ὁ ἐνωτικὸς οὗτος διὰ δέκα ἑπτὰ ψήφων ὑπερτερήσας τοῦ ἡμετέρου Γ.Τ. κατὰ τέσσαρας ψήφους λαβόντος ὅλας τὰς ψήφους τῶν ἡμετέρων ἐκλεκτόρων, ἦτοι ἐν ὄλῳ δέκα τρεῖς (13).

Θεωρῶ περιττὸν νὰ εἶπω ὅτι ἡ τοιουτοτρόπως ἐκλογὴ τοῦ Σαχὶν Βέη δὲν εἶναι ἀπόρροια τῆς θελήσεως τοῦ δικαιούχου λαοῦ, ὅστις κατεπατήθη ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ ὑπερτάτου αὐτοῦ δικαιώματος καὶ ἀπεκλείσθη τὸ ἡμισυ τοῦλάχιστον τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τῆς ψηφοφορίας, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιβολῆς τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ληστρικῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Μουχαρέμ καὶ σενεπῶς δὲν ἀντιπροσωπεύει ὁ ἐκλεγὴς βουλευτὴς οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον τὸ φρόνημα τῆς ἐπαρχίας, ἀλλὰ τὴν πυγμὴν τῶν προοδευτικῶν, ἧτις εἰσήγαγεν αὐτὸν ἐν τῇ ἐνωτικῇ βουλῇ.

Τὸ μόνον εὐχάριστον σημεῖον, Παναγιώτατε, ἐκ τῆς διεξαχθείσης ταύτης βουλευτικῆς ἐκλογῆς τυγχάνει τοῦτο, ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἐκλέκτορες προσωπικῶς εἰς ὅλα τὰ τμήματα καὶ καταλλήλως ὁμιληθέντες καὶ φρονηματισθέντες ἐπέδειξαν τόλμη καὶ σθένος λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν περιστάσεων καὶ τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς ζῶσιν ἐνταῦθα καὶ ἐψήφισαν ὅλοι ἀνεξαρτήτως τὸν ὑποδειχθέντα χριστιανὸν ὑποψήφιον. Τολμῶ νὰ εἶπω ὅτι ἠθικῶς ἐκερδίσαμεν καὶ ἀνεδείχθημεν νικηταί, διότι ἀπεδείξαμεν εἰς τοὺς ὑπεναντίους ὅτι οὔτε δωροδοκίαι οὔτε πιέσεις δύνανται νὰ διαστρέψωσι τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν φρόνημα ἐν οὕτω σπουδαίῳ ζητήματι, καίτοι εἶναι ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν ἐξεδηλώθη τὸ τοιοῦτο φρόνημα κατὰ τὴν πρώτην βουλευτικὴν ἐκλογὴν μὴ λαβόντων μέρος καὶ ἀντεμετρήθησαν οἱ δουλοπάροικοι Τσιφτσῆδες πρὸς τοὺς τιμαριούχους καὶ κυροὺς αὐτῶν καθὼς καὶ πρὸς τὴν θέλησιν τῶν διοικούντων.

Ἐποβάλλων πάντα ταῦτα πρὸς γνῶσιν τῆς τε Ἑμετέρας θειοτάτης Παναγιότητος καὶ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου διὰ τὰ περαιτέρω, διατελῶ εὐσεβᾶστως ἐξαιτούμενος τὰς Παναγίας καὶ θεοποιεῖθεις Αὐτῆς εὐχὰς καὶ εὐλογίας ἀρωγὸς μοι ἐν παντί.

Ἐν Φιλιάταις τῇ 7ῇ Ἀπριλίου 1912

Ἐλάχιστος ἐν Κυρίῳ ἀδελφός

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου

Νεόφυτος

Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν Ὑπουργῶν τοῦ Ὀθωμανικοῦ
ἡμῶν Κράτους Χατζῆ Ἀδῆλ Βενὶν

Ἐξοχώτατε

Τὸ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν προεδρείαν Συμβούλιον τῆς Δημογεροντίας συνελθὼν εἰς ἕκτακτον συνεδρίασιν, ἅμα τῇ εἰδήσει τῆς ἐλεύσεως τῆς Ὑμετέρας ἐξοχότητος εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Βιλαετίου, ἐπεφόρτισεν ἐμὲ δι' ἐπὶ τούτῳ συνταχθέντος πρακτικοῦ, ἵνα ἔστω καὶ μακρόθεν προσαγορεύσω τὴν γενικὴν χαρὰν τῶν κατοίκων καὶ τὰς χρηστὰς ἐλπίδας, ἃς σύμπαντες τρέφομεν, ὅτι ἡ ἐπίσκεψις αὐτῆ τῆς Ὑμετέρας ἐξοχότητος θὰ ἀποτελέσῃ ἀφειτηρίαν πρὸς προαγωγὴν καὶ πρόοδον σύμπαντος τοῦ Βιλαετίου.

Ἰδιαιτέρως δὲ κατ' ἀπόφασιν τοῦ οὐ προϊσταμαι Συμβουλίου τῆς Δημογεροντίας ὑποβάλλω τῇ Ὑμετέρᾳ ἐξοχότητι τὰ ἐξῆς αἰτήματα ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι ταῦτα εὐμενῶς θὰ γίνωσιν ἀποδεκτὰ πρὸς ἀνακούφισιν τῶν κατοίκων καὶ πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ἡ ἢ Συνταγματικὴ ἡμῶν Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις οὐδενὸς μέσου φεῖδεται, ἵνα πανταχοῦ καὶ ἐν ἴση μοίρᾳ ἐπέρχεται ἀρωγὸς εἰς τὰς ἀνάγκας ἐκάστου τόπου.

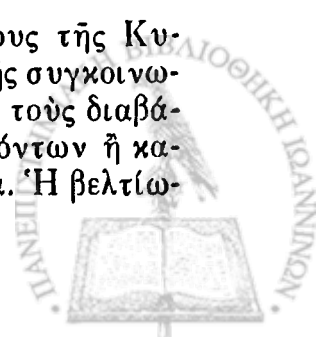
Ἐξοχώτατε

Ἡ Δημοσία ἀσφάλεια, ἣς τὴν ἔλλειψιν σύμπαν τὸ Βιλαέτιον βαρέως φέρει, ἰδιαζόντως καὶ καθ' ὁλοκληρίαν ἔλλειπει ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειάν μου. Ἡ συγκοινωνία ἢ διενεργουμένη διὰ τῶν ἐν ἐλεεινῇ καταστάσει εὐρισκομένων πρωτογόνων ὁδῶν Παραμυθίας—Φιλιατῶν, Παραμυθίας—Ρεσαδιέ, Παραμυθίας—Μαργαριτίου Πάργης σχεδὸν εἰπεῖν τελείως διεκόπη ὡς ἐκ τῶν δίκην ἀκρίδος ἐπιπεσόντων εἰς τὸν δύστηχον τοῦτον τόπον κακοποιῶν στοιχείων, ἐξ ὧν κυρίως, ἵνα μὴ εἶπω μόνον, οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ ὑποφέρουσιν ὡσεὶ δὲ μὴ ἤρκει ἡ πλήρης ἔλλειψις τῆς Δημοσίας ἀσφαλείας ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ, ὡσεὶ δὲ μὴ ἤρκουν οἱ ἀποτρόποιοι ἄθλοι τοῦ γνωστοῦ Μουχαρέμ Ρεσίτ, ἐξ ὧν ὁλόκληρον τὸ πολυπληθὲς χωρίον τῆς Πλησιβίτσης ἀπερημώθη καὶ κατόπιν τῶν ὁποίων οὗτος ἐξακολουθεῖ περιερχόμενος ἀνενόητος καὶ ἀτιμώρητος ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀρχῶν καὶ πρὸς κοινὸν σκάνδαλον τῶν κατοίκων, δυστυχῶς καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς πόλεσιν ἢ ἀσφάλεια τῶν πολιτῶν ἀπὸ τίνος προβληματικὴ κατέστη. Οὗτο π.χ. ἔξωθι τῆς πόλεως τῶν Φιλιατῶν συμμορίαὶ πολυπληθεῖς ἐνεδρεύουσαι, ἀπέκλεισαν σχεδὸν τὴν συγκοινωνίαν. Οἱ Χριστιανοὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τῶν Φιλιατῶν λαμβάνουσιν ἀνωνύμους ἐπιστολάς, δι' ὧν καλοῦνται νὰ καταβάλωσιν ὠρισμένα ποσὰ ἐπὶ διαφόροις ἀπειλαῖς ἐν περιπτώσει ἀρνήσεώς των.

Ἡ οἰκτρὰ αὕτη κατάστασις, δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι θὰ τύχῃ πρωτίστως τῆς δεούσης μερίμνης ὑπὸ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος ὡς πρώτη ἐνδεδειγμένη καὶ ἀποτελεσματικὴ μεταρρύθμισις θέλει θεωρηθῆ, ἵνα ἐν τοῖς διαφόροις κλάδοις τῆς Διοικήσεως τοποθετοῦνται ὑπάλληλοι καὶ τῶν συνταγματικῶν ἰδεῶν ἐμπεφορτισμένοι καὶ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἰσοπολιτείας, ἰσονομίας καὶ ἀδελφοποιήσεως τῶν συνοίκων κατανοοῦντες, οὕτως ὥστε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, νὰ μὴ, ἔστω πρόρωθεν, γεννᾶται ἡ ὑπόνοια ὅτι πάντες δὲν εἶναι ἴσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου.

Ἐξοχώτατε

Ἔργον οὐχὶ διοικητικῆς προνοίας, ἀλλὰ φιλανθρωπίας ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως εἶναι ἡ λήψις συντόνων μέτρων πρὸς βελτίωσιν τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, ἅτινα, ὡς προείρηται ἐν ὄλῳ πρωτογόνῳ εὐρίσκονται ἐκθέτοντα τοὺς διαβάτας εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ παρασυρθῶσιν ὑπὸ ποταμῶν ὑπερχειλιζόντων ἢ κατακρημνισθῶσιν ἐκ δυσβάτων ἀτραπῶν καὶ ἀριθμοῦνται συχνὰ θύματα. Ἡ βελτίω-

σις δὲ τῆς συγκοινωνίας θέλει μεγάλως συντελέσει καὶ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν πολλῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τοῦ τόπου πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἰδιωτικοῦ πλούτου καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ δημοσίου ταμείου.

Σὺν τοῖς αἰτήμασι τούτοις καὶ πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ συνταγματικὴ ἰσότης ἤκιστα κατενοήθη καὶ ἐφαρμόζεται, καθιστῶμεν τῇ Ὑμετέρα Ἐξοχότητι γνωστὸν, ὅτι κατὰ τὰς τελαιταίας ἐκλογὰς ἢ σύνταξις τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων, ἢ διαρρυθμίσις τῶν ἐκλογικῶν κέντρων ἐγένοντο κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἐν ᾧ ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐκλογικῶν κέντρων καὶ ὁ καθαρισμὸς τῆς ἔδρας τούτων καὶ ἡ ἐν γένει διεξαγωγή τῶν ἐκλογῶν ἐγένοντο κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἐν ᾧ ὁ πληθυσμὸς τῆς ὑποδιοικήσεως Ρεσαδιῆ ἀνέρχεται εἰς 21,593 Χριστιανούς καὶ εἰς 17,203 Μουσουλμάνους, Χριστιανοὶ ἐκλέκτορες ἦσαν μόνον 14 ἀπέναντι 26 Μουσουλμάνων καὶ ἰδοὺ πῶς:

1) Ὁ καταρτισμὸς τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων ἐγένετο οὐχὶ ὡς ρητῶς ὁ ὁ νόμος ἐπιτάσσει ὑπὸ τῶν ἱερέων, Μουχταροδημογερόντων καὶ προκριτῶν ἑκάστης κοινότητος, ἀλλὰ πρὸς ἐλάττωσιν τῶν χριστιανῶν ἐκλογέων, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ληξιαρχικοῦ βιβλίου, προσκαλουμένων τῶν Μουχταροδημογερόντων νὰ ὑπογράψωσι καὶ σφραγίσωσιν ἐν τῷ Δημαρχεῖῳ τοὺς οὕτω καταρτισθέντας καταλόγους.

2) Ἐν τοῖς καταλόγοις δὲν ἀνεγράφοντο οἱ ἀπόντες, ἔστω καὶ ἐὰν δὲν ἔλλειπον εἰς τὴν ξένην ἀλλ' εἰς πλησιόχωρα χωρία.

3) Ἐνῶ ρητῶς ὁ νόμος ἀναγράφει, ὅτι οἱ ἀπὸ ἔτους διαμένοντες ἐν τινὶ πόλει ἢ χωρίῳ δικαιοῦνται ν' ἀναγραφῶσιν ἐν τοῖς ἐκλογικοῖς τῆς κοινότητος ταύτης καταλόγοις, ἀρκεῖ μόνον νὰ παρουσιάσῃ πιστοποιητικὸν τῆς κοινότητός του ἕκαστος ὅτι εἰς οὐδεμίαν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν ὑπόκειται, οἱ ἐν τῇ ὑποδιοικήσει—Ρεσαδιῆ τοὺς ἀπὸ 20ετίας ἐγκατεστημένους ἐν Παραμυθία καὶ ἀλλαγῶν ἠρνήθησαν ν' ἀναγράψωσιν εἰς ἐκλογεῖς.

4) Ἐν ᾧ ὁ νόμος ρητῶς διακελεύεται, ὅτι ἅμα τῇ ἀναρτήσει τῶν καταλόγων δικαιοῦται πᾶς τι δι' ἑαυτὸν τε καὶ δι' οἰονδήποτε καὶ ὅσουσδήποτε νὰ ὑποβάλλῃ ἔνστασιν περὶ ἐγγραφῆς ἢ ἀπαλείψεως, αἱ ἀρχαὶ Παραμυθίας ὑποβληθείσας ἐνστάσεις δὲν ἐδέχθησαν ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δεόν νὰ προσέλθῃ εἰς ἕκαστος νὰ ὑποβάλλῃ ἔνστασιν περὶ ἑαυτοῦ.

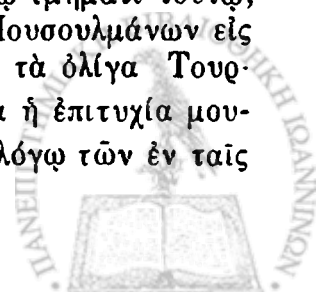
5) Ἐν ᾧ ὁ νόμος ἀναγράφει, ὅτι οἱ ἐσχηματισμένοι Ναχιέδες δὲν μεταβάλλονται, οἱ ἀρμόδιοι καταστρατηγοῦντες τὸν νόμον καὶ ἵνα ἐλαττώσωσι τοὺς Χριστιανούς ἐκλέκτορας κατὰ δύο διήρσαν τὸν Ναχιῆ Πάργης εἰς δύο ἐκλογικὰς περιφέρειας

6) Ἐν ᾧ τὸ Φανάριον κατὰ τοὺς ἐκλογικοὺς τῶν κοινοτήτων καταλόγους ἀριθμεῖ ἐκλογεῖς περὶ τοὺς 900 οἱ ἀρμόδιοι ὑπεβίβασαν τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς 737 ἵνα ἐκλεγῆ εἰς καὶ μόνος ἐκλέκτωρ Χριστιανός.

7) Ἐν ᾧ εἰς τὸ τμήμα Ρεσαδιῆ 28 χωρία, ὧν τὰ πλείστα κουτσόχωρα, ἀπετέλεσαν 9 ἐκλογικὰς περιφέρειας, τὸ τμήμα Φαναρίου ἐξ 22 ἀποτελούμενον χωρίων οὐ μόνον δὲν διηρέθη ὡς τὰ ἐν Ρεσαδιῆ Ὀθωμανικὰ καὶ νὰ δείξωσι τρεῖς ἐκλέκτορας, ἀλλὰ τὸναντίον σκοπίμως περιορίσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκλογέων κάτω τοῦ ὅριου τῶν 750, ἵνα μὴ δείξωσιν οὔτε δύο καὶ ἐκλέκτορας.

8) Αἱ ἐκλογικαὶ περιφέρειαι ἐγένοντο οὐχὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καταλόγου τοῦ σχηματισθέντος ὑπὸ τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς.

9) Ὁ σχηματισμὸς τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν τοῦ τμήματος Παραμυθίας ἐγένετο κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε, ἐνῶ ὁ πληθυσμὸς ἐν τῷ τμήματι τούτῳ, τῶν μὲν Χριστιανῶν ἀνέρχεται εἰς 6.000 περίπου, τῶν δὲ Μουσουλμάνων εἰς 2.000, ἐκλέκτορες 5 Μουσουλμάνοι καὶ 4 Χριστιανοὶ καθ' ὅσον τὰ ὀλίγα Τουρκικὰ χωρία ἐγένοντο ἔδραι ἐκλογικῶν περιφερειῶν, ἵνα ἢ βεβαία ἢ ἐπιτυχία μουσουλμάνων ὡς μὴ δυναμένων τῶν Χριστιανῶν νὰ προσέλθωσι λόγω τῶν ἐν ταῖς

ὀθωμανικαῖς ταύταις κοινότησιν ἐνδiciaτωμένων φυγοδικῶν καὶ λοιπῶν κακοποιῶν.

10) Ἴνα ἐξασφαλισθῆ ἢ ὡς ἄνω ἐπιτυχία τῶν ὀθωμανῶν ἐκλεκτόρων, ἢ κατανομή τῶν χωρίων εἰς τὰς ἐκλογικὰς περιφερείας δὲν ἐγένετο συμφώνως τῷ νόμῳ ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀποστάσεις, ἀλλὰ τούναντίον χωρία δυνάμενα νὰ προστεθῶσιν εἰς ἐκλογικὴν περιφέρειαν ἢς ἡ ἔδρα ἦτο πλησίον προσετέθησαν εἰς ἄλλας ἔδρας ἀπεχούσας 6 ὄρας ὡρας ἀπ' αὐτοῦ π.χ. ἡ Σέλιανη καὶ Κάτω Ζάλογγον, συνοικίαι δὲ χωρίων ἀπεσπάσθησαν καὶ προσετέθησαν εἰς ἄλλας ἔδρας π.χ. ἡ συνεχομένη συνοικία τοῦ Γαρδικίου «Κοτσάτι» προστέθη εἰς τὴν ἐκλογικὴν περιφέρειαν Δραγουμῆς ἀπεχούσης 2 περιπῶν ὡρας.

11) Εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους τῶν ὀθωμανῶν ἐκλογέων ἀνεγράφησαν ὡς δικαιοῦχοι καὶ στρατιῶται ἐν ἐνέργεια π.χ. ἐν Δραγουμῆ.

12) Οἱ ὀπωσδήποτε καταρτισθέντες κατάλογοι δὲν ἀνηρτήθησαν εἰς ὄλας τὰς ἐκλογικὰς περιφερείας π.χ. Γαρδίκι, Φανάριον, εἰς ἄλλας δὲ δὲν ἐπετράπη ἢ λῆψις σημειώσεων πρὸς ἐξέλεξις ἐὰν εἶναι ἐγγεγραμμένοι ἅπαντες οἱ δικαιοῦχοι ἢ ὑπάρχουσιν ἐγγεγραμμένοι μὴ τοιοῦτοι.

13) Πρὸς καταστρατήγησιν τοῦ νόμου καὶ συγκάλυψιν τῆς ἀληθείας οἱ ἐντεταλμένοι τὴν ἀνάρτησιν τῶν καταλόγων εἰς τὸ τμήμα Παραμυθίας χωρὶς κἄν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς ἔδρας τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν προσεκάλουν τοὺς Μουχταροδημογέροντας τῶν χωρίων νὰ ὑπογράψωσι καὶ σφραγίσωσιν εἰς Χάρτην Τουρκιστὶ γεγραμμένον, δι' οὗ ἐδηλοῦτο ὅτι ἔλαβον γνῶσιν τῶν καταλόγων καὶ ἀποδέχονται τὴν διαίρεσιν οὕτω σχηματισθεῖσαν.

14) Τὰ χωρία δὲν εἰδοποιήθησαν ἐκ τῶν προτέρων περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἐκλογῆς, ὡς ὁ νόμος ὀρίζει, ἀλλὰ τὴν Κυριακὴν 18 Μαρτίου περὶ ὡραν 10 μ.μ. τουρκιστὶ ἐγένετο ὁ ὀρισμὸς τῆς ἡμέρας τῶν ἐκλογῶν καὶ διωρίσθησαν οἱ πρὸς τοῦτο ἀρμόδιοι ὑπάλληλοι, ἡμέραι δὲ ἐκλογῶν ὀρίσθησαν ἢ 19 καὶ 20 μέχρι τῆς 9. μ.μ. τουρκιστὶ δι' ἀπάσας τὰς ἐκλογικὰς περιφερείας μὴ ληφθείσης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀποστάσεως τῶν ἐδρῶν τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν ἐξ ὧν ἦσαν καὶ τοιαῦται ἀπέχουσαι πλέον τῶν 7 ὡρῶν ἐκ Παραμυθίας.

15) Δύο ἐκλογικαὶ περιφερείαι τοῦ τμήματος Παραμυθίας ἢ τῆς Μάξης καὶ ἢ τῆς Λιβικύστης ἔμειναν ἀναντιπροσώπευτοι καθ' ὅσον οἱ πρὸς ἐνέργειαν τῶν ἐκλογέων μεταβάντες ὑπάλληλοι ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι ἰσχυρισθέντες ὅτι οἱ κάτοικοι δὲν ἠθέλησαν νὰ λάβωσι μέρος ἐνῶ τούναντίον οἱ χωρικοὶ μετέβησαν πρὸς ἐκλογὴν καὶ δὲν ἐγένοντο δεκτοὶ ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δέον νὰ συνέλθουν ἅπασαι αἱ τὴν ἐκλογικὴν περιφέρειαν ἀποτελοῦσαι κοινότητες. Τὸ ὅτι δὲ οἱ ἐν λόγῳ ὑπάλληλοι σκοπίμως δὲν ἐνήργησαν ἐκλογὰς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι μετέβησαν ἐκεῖ μὴ φέροντες τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ρητῶς προβλεπόμενα καὶ ἀναγραφόμενα χρεώδη ὡς π.χ. κάλπαι καὶ τὰ λοιπά.

16) Εἰς πολλὰς ἐκλογικὰς περιφερείας ἐπετράπη ἢ δι' ἀντιπροσώπων ψηφοφορία προσώπων ἀπουσιαζόντων κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐκλογῶν, ἐκτὸς τῆς ἔδρας τῆς ἐκλογικῆς περιφερείας π.χ. Παραμυθία, Μενίνα κ.λ.π.

17) Πρὸς ἐκβιασμὸν τῶν ψηφοφόρων καὶ διαστρέβλωσιν τοῦ ἀληθοῦς φρονήματος τῶν ἐκλογέων, εἰς πολλὰ ἐκλογικὰς περιφερείας διωρίσθησαν ὑπάλληλοι ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν οἱ ἰδιοκτῆται τῶν χωρίων π.χ. εἰς τὸ Φανάριον.

Εὐελπιστοῦντες, Ἐξοχώτατε, ὅτι καὶ ἡ Ἑμετέρα Ἐπαρχία θέλει ἐπωφεληθῆ τῶν ἀγαθῶν τῆς ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τῆς Ἑμετέρας Ἐξοχότητος Μεταρρυθμιστικῆς ἐπιτροπῆς, διατελοῦμεν τῆς Ἑμετέρας Ἐξοχότητος πρὸς θεὸν εὐχέτης.

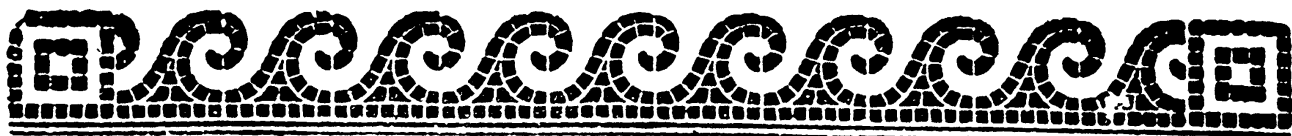
Ἐν Παραμυθία τῇ 3ῃ Ἀπριλίου 1912

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γερομερίου

Νεόφυτος

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

Ο ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΩΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΣΠ. ΨΗΜΑΣ

(1905—1962)

Τὴν 9 Νοεμβρίου 1962, περὶ τὰς μ. μ. ὥρας, ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Ὀμήρου καὶ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀπέθνησκεν ἀπὸ ἐμβολῆν τῆς καρδίας, ἓνας διαπρεπῆς ἱεράρχης, ἓνας ἀγνὸς πατριώτης καὶ γνήσιον τέκνον τῆς εὐάνδρου Ἡπείρου, ὁ Μητροπολίτης Ἐρμούπολεως—Αἰγύπτου—, «Ὁ Δεσπότης τῆς Τάντας», ὅπως ἦτο γνωστὸς εἰς τὸ πνευματικόν του ποιμνιον, ὁ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΨΗΜΑΣ.

Ὁ ἀδόκητος θάνατός του, ἐρχόμενος τὴν παραμονήν, πού ἐπρόκειτο οὗτος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἑδραν του, ἀπὸ μίαν περιοδείαν του εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ Ν. Ἀμερικὴν, συνεκλόνησε τοὺς εἰς τὴν πρωτεύουσάν γνωστούς του καὶ φίλους. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τόσον προῶρως ἠδύνατο νὰ ἐκλείψῃ ὁ διατηρῶν, μέχρι τῆς τελευταίας του στιγμῆς, πᾶσαν γαλήνην τοῦ πνεύματος καὶ ἡρεμίαν τῆς ψυχῆς, ὁ τόσον δυναμικὸς ἱεράρχης, μετὰ τὴν ἀνεξάντλητον παρακαταθήκην ζωτικότητος, ὁ ἱεράρχης μετὰ τὴν στεντορείαν φωνήν, πού ἐνεψύχωνε καὶ ἐνεθουσίαζε τὸ ἐκκλησίασμα ⁽¹⁾, ὁ ψάλτης τοῦ ἑλληνικοῦ μεγαλείου, τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν πατρίδα, ἡ ἀστείρευτος πηγὴ ἐμπνεύσεως καὶ μεγαλουργίας, καὶ καύχημα τέλος τῆς Ἡπείρου καὶ τοῦ Αἰγυπτιώτου Ἑλληνισμοῦ.

Σπανίως θάνατος προκάλεσε τόσην ὀδύνην καὶ συνεκλόνησε τὸ ἡπειρωτικὸν στοιχεῖον τῆς πρωτεύουσας, καθὼς ἐφάνη ἀπὸ τὴν γενομένην τὴν ἐπομένην εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν Ἀθηνῶν μεγαλοπρεπῆ κηδεῖαν, ἡ ὁποία μετὰ τὸ παραστὰν εἰς αὐτὴν πλῆθος καὶ τὴν κατάθεσιν στεφάνων, εἶχε λάβει μορφήν λαϊκοῦ προσκυνήματος. Τῆς κηδεῖας τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου προΐστατο ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χρυσόστομος, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ παρεπιδημούντων Μητροπολιτῶν τοῦ κλίματος τοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας, Νουβίας κ. Συσενίου καὶ Ἀκρας κ. Εὐσταθίου, ὅστις, ἐντολῇ τοῦ Πατριάρχου καὶ Πάππα Ἀλεξανδρείας κ. Χριστοφόρου, εἰς τὸν ἐκφωνηθέντα ἐπικήδειον ἐξιστόρησεν ὅλην τὴν θρησκευτικὴν καὶ πατριωτικὴν δρᾶσιν τοῦ ἐκλιπόντος ἱεράρχου. Τὸν νεκρὸν προσεφώνησεν ἐπὶ πλέον καὶ ὁ πολιτικὸς καὶ ἄλλοτε ὑπουργὸς κ. Θ. Τουρκοβασίλης, καθὼς καὶ ὁ γράφων τὴν παροῦσαν, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν ἐν Ἀθήναις Δελβινακιωτῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μητροπολίτου Ψήμα, ἡ στρατευομένη Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας, ἔχανεν ἓνα ἀπὸ τοὺς πλέον φωτεινοὺς, δοκίμους καὶ δυναμικοὺς λειτουργοὺς τῆς, ὁ Αἰγυπτιώτης Ἑλληνισμός, ὁ εὐρισκόμενος εἰς τὰς χώρας, ἀπὸ τὰς ὁποίας διήρχετο οὗτος, ἐνσαρκῶνων αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀνόματός του, ἔχανε τὸν πνευματικὸν του ποιμένα, εἰς μίαν ἐποχὴν πού ἀμφότεροι, ἀνέμενον, παρὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ τέκνου τῆς Ἡπείρου, συνέχισιν τῆς ἐμπεριστατωμένης ἐκκλησιαστικῆς καὶ πατριωτικῆς του δράσεως.

Εἶχομεν τὴν εὐτυχίαν νὰ τιμηθῶμεν διὰ στενῆς φιλίας, ἐπὶ πολλὰ ἔτη, μετὰ τὸν

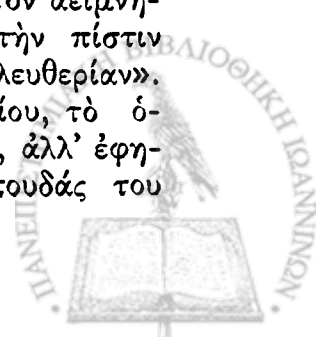

αείμνηστον συμπατριώτην ιεράρχην. Ἡ συναναστροφή μὲ αὐτὸν ἦτο ἀληθῆς μυσταγωγία θρησκευτικῆ, ἐθνικῆ, πνευματικῆ. Εἰς τὴν συνομιλίαν μὲ τὸν αείμνηστον Ψῆμαν, ἐξωγραφίζετο ἡ κοινωνία, ἡ ἐκκλησία, ἡ πολιτικὴ ζωὴ, οἱ ἐθνικοὶ ἀγῶνες, αἱ λογοτεχνικαὶ ἔριδες. Ὁ Μητροπολίτης Ψῆμας ἦτο πράγματι, καὶ ἀνῆκεν, εἰς τὴν ἐκπληκτικὴν ἐκείνην χορείαν τῶν ἐπιφανῶν Μητροπολιτῶν τῆς Τουρκοκρατίας, οἱ ὅποιοι μὲ ἰσχυρὰν μόρφωσιν, ἀφοσίωσιν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ τὸ Γένος, μὲ τόλμην καὶ σύνεσιν περισσὴν ὠδήγουν τὸ Ἔθνος σταθερῶς εἰς τὴν πίστιν καὶ τὰ ὄνειρά του. Ὡς ἀντάλλαγμα τῆς φιλίας αὐτῆς, ἄς χαρακτηρισθοῦν αἱ κατωτέρω γραμμαὶ τῆς βιογραφικῆς σκιαγραφίας, τῆς ἐκκλησιαστικῆς, πατριωτικῆς, κοινωνικῆς ὑπερόχου δράσεως τοῦ ἀληθινοῦ τούτου καὶ ἀγνοῦ συμπατριώτου μας λευίτου, ἐκλεκτοῦ μύστου τῆς λογοτεχνίας, ἐλληνικῆς ἐπιστήμης, ἱστορικοῦ καὶ ποιητοῦ, διότι ὁ Μητροπολίτης Ψῆμας, ἐκτὸς τῆς ἐξαιρετικῆς φυσιογνωμίας τὴν ὁποίαν παρουσιάζει, εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν ἦτο μία ἐξέχουσα μορφή τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους καὶ ἐκλεκτὸς μύστης τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας καὶ ἐπιστήμης.

Ὁ Μητροπολίτης Ἐρμουπόλεως Εὐάγγελος Ψῆμας, πρωτότοκος υἱὸς εὐσεβῶν γονέων, τοῦ Σπυρίδωνος καὶ Ἀριστούλας, τὸ γένος Δημ. Μπαδῆμα, ἐγεννήθη τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1905, εἰς τὸ γνωστὸν διὰ τοὺς ἀγῶνας του ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, Δελβινάκιον τῆς Ἡπείρου. Ὁ αείμνηστος Ψῆμας εἶναι ὁ δεῦτερος Δελβινακιώτης Ἱεράρχης, μετὰ τὸν Μητροφάνην, τὸν ὁποῖον οἱ ἱστορικοὶ ἀναφέρουν ὡς Ἀρχιεπίσκοπον Πωγωνιανῆς τὸ 1127⁽²⁾. Ἡ ὡμορφὴ αὐτῆ πρωτεύουσα τοῦ Πωγωνίου ἀνέδειξε μέχρι τοῦδε ἄνδρας ὅπως τὸν ἱατροφιλόσοφον Κων. Ἡρ. Βασιάδην (1821—1890), τὸν δικαίως κληθέντα Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας τοῦ ἀλυτρώτου ἐλληνισμοῦ, διὰ τὴν πνευματικὴν του δρᾶσιν. Τὸν γραμματέα καὶ πρῶτον βιογράφον τοῦ Καραϊσκάκη Γεώργιον Γαζῆν (1795—1855). Τὸν συνθέτην τοῦ γνωστοῦ Τροπαίου τοῦ Δελβινακίου, τοῦ ὁποῦ Τροπαίου ἐπεμελήθημεν τὴν τρίτην ἐκδοσιν, δαπάναις τοῦ αείμνηστου Ἱεράρχου. Τὸν δημοσιογράφον καὶ ὀργανωτὴν τῶν Ταχυδρομείων τοῦ Κράτους Ἀριστείδην Ρούκην (1858—1902)⁽³⁾. Τὸν λογοτέχνην καὶ Ἐθνικὸν Σύμβουλον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἱατρὸν Χρῆστον Δάλλαν (1875—1939), πρῶτον ἀποκαταστάτην τῆς μνήμης τοῦ Θανάση Βάγια⁽⁴⁾. Τὸν ποιητὴν καὶ θεῖον τοῦ αείμνηστου Μητροπολίτου Ἰωάννην Οἰκονόμου.

Ἀνατραφεὶς εἰς περιβάλλον, ὅπου ἐκαλλιεργεῖτο ἡ εὐσέβεια, ἡ φιλοπατρία, ὁ ἀλτροῦσμός, καὶ δισέγγονος ἐκ μητρὸς τοῦ Παπαπάνου, Οἰκονόμου καὶ Πρωτόπαππα τοῦ Δελβινακίου περὶ τὸ 1850, ἐκκληρονόμησεν ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς γονεῖς του, τὴν ἀγάπην τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ζωῆς τοῦ Ναζωραίου. Διῆλθεν οὕτω τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν εἰς μίαν ἔντονον θρησκευτικὴν ἀτμόσφαιραν καὶ περιβάλλον, γενόμενος ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ὁ ἀχώριστος βοηθὸς τῶν ἱερέων τοῦ Δελβινακίου εἰς τὰς ἱεροτελεστίας. Εἶχεν ὅθεν οὗτος ἐξ ἰδιοσυγκρασίας καὶ ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἱεραποστοκίλην ψυχὴν, ἀποκτῆσας ἀπὸ τότε τὴν δύναμιν νὰ συλλαμβάνῃ ἀκεραίας τὰς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Νεαρὸς ὁ Μητροπολίτης Ψῆμας ἐτέρπετο ἐγκαρδίως ἐντρυφῶν εἰς τὴν ἀκρόασιν καὶ μελέτην τῶν θείων, ἡ δὲ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀγάπη του καὶ κλίσις ἐγένετο σὺν τῷ χρόνῳ ζωηρότερα, αἰσθανόμενος οὗτος ἄσβεστον πόθον καὶ κλίσιν ζωηρὰν καὶ ἀκάθεκτον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ μικρᾶς ὅθεν ἡλικίας διακρίνει κανεὶς εἰς τὸν αείμνηστον Ψῆμαν, ὅπως εἰς πρώτην πρόσκλησιν ἐργασθῆ «γιατὸ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστιν τὴν ἀγίαν», εἰς τὴν ὁποίαν ἀργότερον προσετέθη: «καὶ τῆς πατρίδος τὴν ἐλευθερίαν».

Τὰ πρῶτα μαθήματα ἤκουσεν εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια τοῦ Δελβινακίου, τὸ ὁποῖον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὄχι μόνον δὲν ὑστέρει εἰς πνευματικὴν δρᾶσιν, ἀλλ' ἐφημιζετο ὡς ἐστία φωτοφόρος καὶ ἀστείρευτον ρεῖθρον παιδείας. Τὰς σπουδὰς του

δρείας, ἀμείβουσα τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἐπισκόπου Βαβυλῶνος Εὐαγγέλου, τὸν θερμόν του πατριωτισμόν, τὸν ζῆλον καὶ αὐταπάρνησιν καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν μετὰ τὴν ὁποίαν ἤσκει οὗτος τὰ καθήκοντά του, καὶ τὰς διοικητικὰς του ἀρετὰς ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας, τὸν προήγαγεν εἰς Μητροπολίτην Ἐρμουπόλεως, μετὰ ἔδραν τὴν Τάνταν.

Τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὁ «Ἅγιος Ἐρμουπόλεως», καίτοι μικράν, ἐκλαμβάνων ὅμως αὐτὴν ὄχι ὡς κληρουχίαν, ἀλλ' ὡς Χριστοῦ διακονίαν, ἐποίμανεν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη συνεχῆ, ἀγωνιζόμενος ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων, διὰ τὰ ὑψηλὰ ἰδεώδη τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος, γενόμενος τύπος ποιμένος, ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει καὶ πάσῃ μακροθυμίᾳ. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, προήγαγε τοῦτον εἰς Μητροπολίτην Ἐρμουπόλεως, ἀμείβουσα τὴν μακρὰν καὶ ἀμφιλαφεῖν πείραν του ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ ὑποθέσεων, τὸ ὄριμον τῆς ἡλικίας καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐγκάρδιον ἀφοσίωσιν, προβλέπουσα τέλος ἐπὶ πάντων τούτων εὐδοκίμησιν καὶ εἰς τὸ μέλλον. Ἀνάμνησιν τοῦ ἀγνοῦ καὶ θερμοῦ πατριωτισμοῦ τοῦ ἀειμνήστου Ψῆμα, διατηρεῖ ὁ ἐλληνισμὸς τοῦ Καίρου, ὅτι ἀσθενὴς ὢν οὗτος, ἐγκατέλειψε τὴν κλίνην τοῦ Νοσοκομείου, διὰ νὰ προστῆ τῆς πρὸς τὸν Ὑψιστὸν δοξολογίας ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Κορυθαῖας, ἐκφωνήσας τότε λόγον τόσον ἐνθουσιώδη, ὥστε τὸ ἐκκλησίασμα πού εἶχε κατακλύσει τὸν Ναὸν καὶ τὰς παρακειμένας ὁδοὺς, νὰ καταληφθῆ ἀπὸ παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ (5).

Ὁ Μητροπολίτης Ψῆμας ἐτύγγανεν ἰδιαιτέρας ἐκτιμήσεως παρὰ τοῦ Πατριάρχου Χριστοφόρου, θεωρούμενος ὡς ὁ πλέον ἀξιόλογος ἱεράρχης τοῦ Πατριαρχικοῦ περιβάλλοντος, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου, ὁ προκαθήμενος τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας, διέβλεπε τὸν πολύτιμον καὶ φωτεινὸν ἠγέτην, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐνθρονισθῆ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην Κύριον, καὶ ὡς μόνον ἐκλεκτόν του. Τρανῆ ἀπόδειξις τῆς ἐκτιμήσεως αὐτῆς, εἶναι ὅτι παρὰ τὸ σχετικῶς νεαρὸν τῆς ἡλικίας του, ἐκρίθη οὗτος κατάλληλος, νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀσθενήσαντα, κατὰ τὸ 1962, Πατριάρχην Χριστοφόρον, εἰς τὰ ὑψηλὰ του καθήκοντα, διορισθεὶς ὡς ὁ ἕτερος τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ θρόνου, σκοπιὰ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀνέπτυξεν οὗτος ἐξαιρετικὴν καὶ ἀποτελεσματικὴν δραστηριότητα, ἐπιτυχῶν νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας ὀφειλῆς 600.000 αἰγυπτιακῶν λιρῶν (6).

Ὁ χαρακτήρ τοῦ Μητροπολίτου Ψῆμα ἦτο περίεργον κρᾶμα ψυχικοῦ δυναμισμού καὶ καλωσύνης, ἀλυγίστου σθένους καὶ ψυχικῆς εὐαισθησίας, νευρώδης πρὸς τὰ ἔξω, γαλήνιος καὶ καλοκάγαθος ἔσωθεν. Ὁ ψυχικός του δυναμισμὸς, συνδυαζόμενος μετὰ μίαν ὑπέροχον σεμνότητα, τὴν ὁποίαν οὗτος ἐχαρακτήριζεν ὡς τὸν μόνον σύνδεσμον τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ κλίμακα ἀγούσαν εἰς τὰ ἐπουράνια, ἐδημιούργει εἰς αὐτὸν σύνολον ἀνθρώπου προσελκύνοντος τὴν γενικὴν προσοχὴν.

Ἦτο ἀπὸ τὰς φυσιογνωμίας ἐκείνας πού διεκδικοῦν ἐνίοτε πολλοὶ συγχρόνως τομεῖς. Κληρικὸς μετὰ ἀνωτέρας ἀντιλήψεις καὶ βαθεῖαν πίστιν εἰς τὴν ἀληθινὴν καὶ ὑψηλὴν ἀποστολὴν του, συγχρόνως ὅμως καὶ μύστης τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων, ποιητὴς ἐκ συνειδήσεως καὶ διαθέσεως, λογοτέχνης, ἱστορικός, ὑμνητὴς τοῦ ἑλληνικοῦ μεγαλείου, λάτρης τοῦ ὠραίου, δεινὸς ρήτωρ, γοητεύων καὶ μορφῶν συγχρόνως. Πηγὴ γνώσεων, ἐν ὀλίγοις, καὶ συναισθημάτων, πού ἐξεχύνοντο εἰς κάθε του παρουσίαν εἴτε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἴτε εἰς κοσμικὴν συναναστροφὴν.

Ὅλα αὐτὰ τὰ φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα προτερήματα ἦσαν συγκεντρωμένα εἰς ἓνα ἄνθρωπον, μῆγμα συγχρόνως Παπαφλέσσα καὶ Διδασκάλου τοῦ Γένους, δίπτυ-

χον μένους και τρυφερότητος, καρτερικότητος και άδυσωπήτου χαρακτήρος.

Ὁ αείμνηστος Ψήμας, ἦτο ἀπηλλαγμένος τὴν μωρίας τῶν σημερινῶν νεο-πλούτων, οἵτινες οἰστρηλατούμενοι ἀπὸ τὴν ματαιόφρονα ἀλαζονίαν, δαπανῶσι τὸν πλοῦτον των, πρὸς ἀπλὴν και μόνον ἐπίδειξιν, και οἵτινες ἀπερχόμενοι τοῦ κόσμου τούτου, οὐδὲν ἀγαθὸν καταλείπουν οὔτε εἰς τὴν κοινωνίαν, οὔτε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἐβαπτίσθησαν. Αὐτὸς εἰς τὴν ζωὴν ἐφήρμοζεν ὅσα γράφει Ἄγγλος ποιητῆς σχετικῶς μὲ τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, λέγων τὰ κάτωθι:

« Δὲν ἦλθαμε γιὰ τὴν χαρὰ ἔς τὸν κόσμο ἢ γιὰ τὴ θλίψη
 » γιὰ ἓναν ὑπέροτρο σκοπὸ εἶμαστε προωρισμένοι,
 » ἔργα ν' ἀφήσωμε ἔς τὴ γῆ, ἔργα ποῦ δταν μᾶς κρούση
 » ὁ τάφος και ὕστερα νὰ ζοῦν και ἡ δόξα τους νὰ μένη».

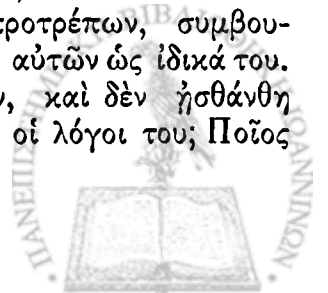
Ὁ Μητροπολίτης Εὐάγγελος δὲν ἤρκεῖτο μόνον νὰ ὑμνῆ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ὡς καλλιτέχνης, νὰ τὸ κηρύττη ὡς θεολόγος, ἀλλὰ και νὰ τὸ ἐκτελῆ ὡς καλὸς Σαμαρείτης. Αὐτὸς φρονῶν ὅτι ὁ ἀληθὴς Χριστιανὸς δὲν ἐπαίρεται διὰ τὸν ὑλικὸν πλοῦτον, καιτοι μικρὰ κεκτημένος, ἐμπορούμενος ὅμως ὑπὸ τῆς ιδέας, τοῦ ποίαν χρῆσιν τῶν ἐλαχίστων ἄτινα ἐκέκτητο, ἐπ' ἀγαθῶ νὰ κάμη, προθύμως προσέφερεν ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς γενετείρας, ἔχων κατὰ νοῦν ὅτι και αὐτὴ ἡ ἠθικὴ τοῦ Εὐαγγελίου θὰ ἦτο ἀπλῶς ὡραία ἀσύλληπτος θεωρία και στυγνὴ διδασκαλία, ἂν αὐτὸς ὁ ἴδιος Ναζωραῖος δὲν ἐπεκύρωνε, μὲ τὸ ὑπέροχον παράδειγμά του, τὰς ἀρχὰς ποῦ διεκήρυττε, ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι μόνον τὸ παράδειγμα οἰκοδομεῖ και σώζει. Ἡ σημερινὴ πτώσις τῆς ἠθικῆς στάθμης ὠφέιλετο, κατὰ τὸν Μητροπολίτην Εὐάγγελον, εἰς τὸ μειονέκτημα τῆς ἐλλείψεως τῶν ζωντανῶν παραδειγμάτων, ἡ προβολὴ τῶν ὁποίων ἦτο ἀπαραίτητος πρὸς παραδειγματισμὸν τῆς νέας γενεᾶς.

Παρά τὸν γλίσχρον μισθὸν τὸν ὁποῖον εἰσέπραττεν, ἐξώπλισεν οὔτος τὴν οἰκοκυρικὴν σχολὴν Δελβινακίου, μὲ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια ἀπροσκόπτου λειτουργίας της. Ἐκόσμησεν ἐπὶ πλέον, ἰδίαις δαπάναις του, τὴν γενέτειραν μὲ τὴν προτομὴν τοῦ ἥρωος Χατζημιχάλη Νταλιάνη, τοῦ ὁποίου ἦτο ἐπίσης ὁ βιογράφος, ὡς κατωτέρω θὰ ἀναφέρομεν. Δαπάναις, τέλος, τοῦ αείμνηστου φίλου Μητροπολίτου Εὐαγγέλου, προέβημεν και ἡμεῖς εἰς τρίτην ἐκδοσιν τοῦ γνωστοῦ Τροπαίου τοῦ Δελβινακίου, τοῦ συμπατριώτου μας Γ. Γαζῆ, ὡς ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω.

Ὁ Μητροπολίτης Εὐάγγελος, ἐκτὸς τῆς γενετείρας, και εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, διεκρίνετο διὰ τὴν συμμετοχὴν του εἰς οἰανδήποτε κοινωνικὴν και χριστιανικὴν ἐκδήλωσιν. Ἐμμέσως ἢ ἀμέσως διέκρινε κανεῖς τὴν ποιμεναρχικὴν παρουσίαν τῆς προσωπικότητός του εἰς παρομοίας ἐκδηλώσεις. Ἡ θεάρεστος αὐτὴ χειρονομία, εἶναι μία ἐμπρακτος ἐφαρμογὴ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς και ὑπενθυμίζει τὰς λαμπροτέρας περιπτώσεις ἱεραρχικῆς δραστηριότητος τῶν πρώτων αἰῶνων τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ἱστορίας.

Ὡς ρήτωρ, ὁ ἐκλιπὼν Εὐάγγελος, ἦτο χειμαρρώδης. Ἡ ὁμιλία του ἦτο κυματώδης, μὲ πολλὴν πειστικότητα και δεξιότεχνίαν, θέλγουσα τοὺς ἀκροατάς. Κηρύττων οὔτος τὸν θεῖον λόγον, ἐλέγχων, ἐπιτιμῶν, παρακαλῶν ἐν μακροθυμίᾳ και διδαχῆ, πάντοτε τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ἐνουθέτει και ἐνίσχυε τοὺς ἀκροατάς, εἰς τὴν δύσκολον πορείαν τῆς ζωῆς, προτρέπων, συμβουλεύων, ἐγκαρδιῶνων τοὺς ἀπελπιζομένους, λογιζόμενος τὰ δεινὰ αὐτῶν ὡς ἰδικά του.

Ποῖος ἤκουσε κηρύττοντα τὸν Μητροπολίτην Εὐάγγελον, και δὲν ἠσθάνθη και τὸ βάθος τῆς σκέψεως και τὸ ὕψος τῶν ἐνοιῶν ποῦ εἶχον οἱ λόγοι του; Ποῖος

δὲν ἐδονήθη ἀπὸ τὰ θεόπνευστα ρήματά του, τὰ ὁποῖα συνεχίνουν μέχρι δακρῶν, πότε διὰ τὸν ἐπίγειον πόνον, καὶ πότε διὰ τὴν πίστιν τὴν ὁποῖαν τόσον εὐλαβικὰ καὶ ἐπάξια διηκόνευσεν; Οἱ λόγοι του ἦσαν ἀπαύγασμα μιᾶς καρδίας, πὺ ἐπαλλε δι' ἔθνικὰ ἰδανικὰ καὶ ἐπίστευεν εἰς αὐτά. Οἱ λόγοι τοῦ Μητροπολίτου Ψῆμα, ἦσαν λόγοι κατειργασμένοι εἰς τὸν ἄκμονα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ εὐσεβείας, μὲ τὴν σμίλῃν τῆς ἔθνικῆς του καρδίας καὶ ἰδέας μὲ τὴν ὁποῖαν ἦτο ὁ ἴδιος ἐμπνευσμένος.

Μνημειώδης θὰ παραμείνει, ἰδιαίτερος, ὁ λόγος τὸν ὁποῖον τὴν 22 Νοεμβρίου 1940 ἐξεφώνησεν, ὡς ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐπὶ τῇ ἀπελευθέρωσει τῆς Κορυτσᾶς, ὁπότε, ὡς εἶπομεν, καίτοι ἀσθενῶν, κατῆλθε τῆς κλίνης, διὰ νὰ δοξολογήσῃ τὸν Κύριον, παρουσία τοῦ ἀρχιστρατήγου Οὐέηβελ, ἐπὶ τῇ ἀπελευθέρωσει ἐλληνικοῦ τμήματος τῆς δούλης Ἡπείρου (?).

Τὸ ποίμνιον τοῦ Μητροπολίτου Ψῆμα, τοιοῦτον ἔχον ποιμένα, ἐδόξαζε τὸν Θεόν, διότι ἠξιώθη τοιούτου πατρὸς καὶ προστάτου, ὅστις ἀφοσιωμένος εἰς αὐτό, τὸ ὠφέλει παντοιοτρόπως, μὲ ψυχὴν παντοῖα βρῦουσαν νάματα.

Ὁ ἐκλιπὼν, ὅμως, Ἱεράρχης Ψῆμας, ἐκτὸς τῶν ἀρετῶν τοῦ ἀληθοῦς ποιμῆνος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, πὺ ἐπεδείξατο κατὰ τὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ καὶ πλουσίαν συγγραφικὴν δρᾶσιν, πὺ ἀντικατοπτρίζει τὸ βάθος τῆς παιδείας καὶ τῆς πίστεώς του. Δι' ἰδίων συντόνων μελετῶν, εἶχε μορφωθῆ οὗτος ἐπαρκῶς, εἰς βαθμὸν πὺ νὰ ἐπαληθεύῃ ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἀρχαῖον γνωμικὸν «τῆς ἐπιμελείας δοῦλα πάντα γίνετα».

Ἀπὸ τὰ γραπτὰ ἔργα τοῦ ἀειμνήστου Ψῆμα, ἀναδίνεται ἓνα ἔντονον ἄρωμα τῆς βᾶθείας του χριστιανικῆς πίστεως, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν κατείχετο ἡ πατριωτικὴ του καρδιά, ἀπὸ ἀγάπην καὶ νοσταλγίαν πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὰς ὑπερόχους ἀρχὰς τῆς αἰωνίου Ἑλλάδος.

Κομψότης τοῦ ὕφους, πλουσίου εἰς ὑποβλητικὰς ἀποσιωπῆσεις πὺ ἔχουν τὴν δύναμιν καὶ τὴν χάριν νὰ εὐρύνουν, ἀντὶ νὰ περιορίζουν τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν διαύγειαν τοῦ λόγου τοῦ συγγραφέως, ἀγάπη εἰς τοὺς ἐπιγραμματικούς χαρακτηρισμούς, πλοῦτος τῆς φράσεως, ἐξαιρετικὴ ἀνταύγεια παρομοιώσεων, μεταφορῶν καὶ διαπεραστικῶν ἀντιθέσεων, ἰδοὺ μερικὰ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ γραπτοῦ λόγου τοῦ Μητροπολίτου Ψῆμα.

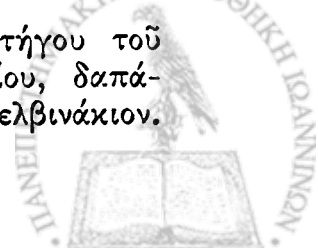
Χρονολογικῶς, ὁ ἀείμνηστος Ψῆμας ἐξέδωσε τὰς κάτωθι μελέτας :

α) **Θρησκευτικὰ καὶ Πατριωτικὰ Σαλπίσματα.** Ἀλεξάνδρεια 1947, σελ. 1—220. Μὲ κρίσεις ἐν εἴδει προλόγου παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Μαρεώτιδος Ἀθανασίου (σελ. γ—δ).

Τὸ ἔργον αὐτὸ περιλαμβάνει τριάκοντα ἑννέα ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους λόγους πὺ ἐξεφώνησεν οὗτος ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεώς του εἰς τὸν Ἀρχιερατικὸν Θρόνον. "Ολοι οἱ καταχωρούμενοι εἰς αὐτὸ λόγοι διακρίνονται ἀπὸ τὸ καλλιπεδὸς τῆς γνώσεως, τὸ τορνευτὸν τῆς φράσεως καὶ τὴν μεθοδικότητα τῆς παρατάξεως τῶν σκέψεων καὶ βαθυστοχάστων ἐνοιῶν. Εἶναι λόγοι ἐγκωμιαστικοὶ εἰς Ἁγίους καὶ Νεομάρτυρας, πανηγυρικοὶ εἰς μεγάλας ἐορτὰς τῆς Ἐκκλησίας, ἔθνικοί. Εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἡ ὁμιλία τοῦ ἀειμνήστου Ψῆμα, ἔκοπτε, κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκφρασιν τοῦ ἀειμνήστου Ὑπουργοῦ Τύπου καὶ Τουρισμοῦ Θ. Νικολοῦδη, «σὺν κοφτερὸ ἡπειρωτικὸ σπαθί».

β) **Ὁ Πολεμάρχος Χατζη-Μιχάλης Νταλιάνης (1775—1828),** Ἀλεξάνδρεια 1950, σελ. 1—223.

Πρόκειται περὶ μελέτης ἱστορικῆς καὶ πατριωτικῆς τοῦ ἀρχιστρατήγου τοῦ ἀτάκτου ἱππικοῦ, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἡ προτομὴ τοῦ ὁποῖου, δαπάναις τοῦ ἰδίου Ἱεράρχου, κοσμεῖ σήμερον τὴν γενέτειραν τοῦ ἥρωος εἰς Δελβινάκιον.

γ) **Ρητορικά Δοκίμια.** Ἀλεξάνδρεια 1954, σελ. 1—507.

Περисπούδαστος πραγματεία, περιέχουσα θεμελιώδεις κανόνες ρητορείας και τρόπους καταλλήλου χρήσεως αὐτῶν, μετὰ βιβλιογραφίας και ἀφθόνων παραδειγμάτων ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἐκ τῶν λόγων τῶν ρητόρων τῆς ἀρχαιότητος, τῶν ἀριστουργημάτων τῶν κορυφαίων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων, ὥστε ὁ ρήτωρ ἔχων ταῦτα ὡς πρότυπα, νὰ δύναται εὐχερῶς κατ' ἀπομίμησιν νὰ μορφώνη τὸ περιεχόμενον τοῦ πρὸς ἐκφώνησιν λόγου.

δ) **Ἐπιγραμματικά Στιχοурγήματα.** Ἀλεξάνδρεια 1959, σελ. 1—145

Ἔργον περιέχον δέκα ἐπτὰ θρησκευτικά ἐπιγράμματα (σελ. 11—19) και διάκόσια ἐβδομήκοντα δύο πατριωτικά, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐν ὑποσημειώσει, ἀναγράφεται ἐν βραχυλογία, τὰ ἀπαραίτητα βιογραφικά στοιχεῖα και πολεμικά γεγονότα τοῦ ἐγκωμιαζομένου θέματος.

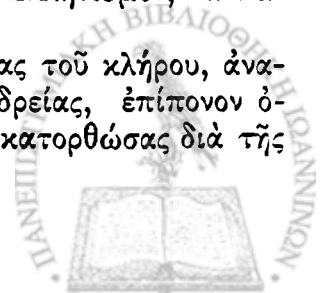
ε) **Τὰ Ὀλοκαύτωμα τῶν Ἡπειρωτῶν Ἀγωνιστῶν ἐν Φραγκοκαστέλῳ (18 Μαΐου 1828)—Ἱστορική Ἀνασκόπησις—Ἐπικρίσεων ἀνασκευῆ.** Ἀλεξάνδρεια 1959 σελ. 1—45.

Τὸ ἔργον αὐτὸ ἐγράφη παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Ἱεράρχου, ὡς ἀπάντησις εἰς ἐπικρίσεις Κρητῶν, οἱ ὅποιοι ψέγουν τὸν συγγραφέα, ἐπειδὴ οὗτος ἀναγράφει ὅτι ἐνῶ οἱ Κρηῖτες ὑπεσχέθησαν εἰς τὸν Χατζημιχάλην, κατὰ τὴν ἀπόβασιν του εἰς Κρήτην, ἐνίσχυσιν, συμπολεμοῦντες τὸν ἐχθρόν, ἐν τούτοις τὸν ἐγκατέλειψαν μόνον του με ἐπιλέκτους Ἡπειρώτας ὀπλαρχηγούς και ὀπλίτας, νὰ ἀγωνισθῇ ἐκ τοῦ συστάδην κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ. Χαρακτηρίζουν ὅθεν οὗτοι τὸ σύγγραμμα «ἀντεθνικόν, ὑβριστικόν και συκοφαντικόν τοὺς Κρητας ἀγωνιστάς», χωρὶς ὅμως οἱ γράφοντες, ὡς ὤφειλον, νὰ στηρίζωσι τὰς θεωρίας και τὰς κρίσεις των, εἰς συγκεκριμένας ἱστορικές μαρτυρίας.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἔργων, πού εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ὁ ἀείμνηστος Ἱεράρχης Ψῆμας, ὡς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως γνωρίζομεν, εἶχε, σχεδὸν ἐτοίμην πρὸς ἔκδοσιν, μελέτην περὶ τοῦ ἐκ μητρὸς θείου του ποιητοῦ Ἰωάννου Οἰκονόμου, καταρτισθεῖσαν βάσει τοῦ ἀτομικοῦ ἀρχείου τοῦ ποιητοῦ, τοῦ ὁποίου ἀρχείου, ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης ἦτο κάτοχος. Τὸ βιβλίον τοῦτο, ὁ φίλος Ἱεράρχης, ἐσχόπει νὰ ἐκδώσῃ εἰς Ἀθήνας, πρὸς εὐχερεστέραν κυκλοφορίαν του, ἀναθέτων εἰς τὸν γράφοντα τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἐκτυπώσεως. Εἶναι λυπηρόν, διότι τὰ χειρόγραφα τῆς ἐτοίμου σχεδὸν ταύτης μελέτης δὲν ἀνευρέθησαν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μητροπολίτου Ψῆμα, οὕτω δὲ ἡ ἠπειρωτικὴ φιλολογία ἐστερήθη, γραμμὴν ἀπὸ τὸν δόκιμον κάλαμον τοῦ ἀποβιώσαντος Μητροπολίτου, τὴν βιογραφίαν τοῦ συμπατριώτου ποιητοῦ Ἰωάννου Οἰκονόμου, ὅστις οὐδέποτε κάτωθι τῆς ὑπογραφῆς ἔπαυε νὰ προσθέτῃ «ἐκ Δελβινακίου τῆς Ἡπέρου».

Αἱ ἐξ Αἰγύπτου ἀλλεπάλληλοι θλιβεραὶ εἰδήσεις ἐκρριζώσεως τοῦ ἐκεῖ ἑλληνισμοῦ, συνεπέα ἐφαρμογῆς τῶν νέων μέτρων περὶ ξένων τῆς Αἰγυπτιακῆς κυβερνήσεως, πληγώνουν καίρια τὴν ψυχὴν τοῦ ἀειμνήστου Ἱεράρχου, αὐξάνουσαι τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος και τῆς ψυχῆς. Καμμία χορδὴ δὲν ἦτο τόσον εὐαίσθητος, εἰς τὴν χριστιανικὴν του καρδίαν, ἀπὸ τὸν ἠθικὸν σπαραγμὸν εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐκρριζώσεως τῶν Αἰγυπτιωτῶν Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων ἦτο ἀνίσχυρος μάρτυς. Ἡ ἀγάπη του ὅμως διὰ τὸ στενάζον ποίμνιόν του δὲν τὸν ἀφήνει εἰς τὰς δεινάς και πολυπλόκους ἐκείνας περιστάσεις, διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν και τὸν Ἑλληνισμόν, νὰ παραδοθῇ εἰς μοιρολατρικὴν ἀδράνειαν.

Συνεχιστὴς τῆς μεγάλης και μακρᾶς περιλάμπρου ἱστορίας τοῦ κλήρου, ἀναλαμβάνει τὸ θέρος τοῦ 1962, ἐντολῇ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ἐπίπονον ὀδύσειαν εἰς Χιλῆν, Ἀργεντινὴν, Παναμαῖν και Νικαράγουαν, κατορθώσας διὰ τῆς

περινοίας συνέσεως, προσωπικῆς του ἐπιρροῆς, καὶ διπλωματικῆς του εὐστροφίας, νὰ ἐξασφαλίῃ μετανάστευσιν εἰς τὰς χώρας αὐτὰς Αἰγυπτιωτῶν Ἑλλήνων, διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος.

Τὴν παραμονὴν ἀκριβῶς τῆς ἐπιστροφῆς του εἰς τὴν ἔδραν του, ἀπὸ τὸ ταξείδιον ἐκεῖνον, ἐκαραδόκει ὁ θάνατος εἰς μίαν γωνίαν τῶν Ἀθηνῶν ἵνα θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ζωὴν του, ἀνοίξῃ ὅμως συγχρόνως τὴν σελίδα τῶν μελετητῶν, ἀνιχνευτῶν καὶ ἐρευνητῶν, ὅπως τὸν κατατάξουν εἰς τὴν χορείαν ποῦ τοῦ ἤρμοζε.

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ψῆμας ἤξιώθη, πρὶν παραδώσῃ τὸ φθαρτὸν του σῶμα, παρὰ τοὺς προσφιλεῖς του γονεῖς, καὶ τὸ καλύψῃ μὲ τὸ φιλόξενον χῶμα τῆς Ἀττικῆς, νὰ ἐπισκεφθῇ, μετ' ἀπουσίαν τριάκοντα περίπου ἐτῶν, τὴν γενέτειραν, τὴν ὁποίαν ἀποχαιρετήσας τὸ 1932 ὡς ἱεροδιάκονος, τὴν ἐπανεβλεπε τὸ 1960 καὶ 1961 μὲ τὸν ἀνώτερον τῆς Ἱεροσύνης βαθμὸν τοῦ Μητροπολίτου, ἵνα προστῇ, τὴν μὲν πρώτην φορὰν εἰς τὴν τελετὴν τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ Χατζῆ —Μιχάλη Νταλιάνη, τὴν δὲ δευτέραν, τῆς προτομῆς τοῦ ἱατροφιλοσόφου Δελβινακίωτου Κωνστ. Ἡροκλ. Βασιάδου. Ἡ γενομένη τότε, καὶ κατὰ τὰς δύο ἐπισκέψεις του, παρὰ τῶν συμπατριωτῶν ὑποδοχὴ ἦτο πρωτοφανῆς καὶ ἀποθεωτικῆ. Ὀλόκληρος ἡ κωμόπολις Δελβινακίου ὑποδέχεται μὲ κωδωνοκρουσίας τὸν σεπτὸν Ἱεράρχην καὶ ἐπίλεκτον τέκνον του.

Ἡμεῖς τελευτῶντες τὴν πενιχρὰν αὐτὴν σκιαγραφίαν τοῦ ἀποβιώσαντος σεπτοῦ φίλου καὶ συμπατριώτου Ἱεράρχου Εὐαγγέλου, λέγομεν ὅτι ὁ ἱστορικός, ποῦ θὰ γράψῃ κάποτε τὴν ἱστορίαν τοῦ Αἰγυπτιώτου Ἑλληνισμοῦ, θὰ ἐνδιατρίψῃ κάπως ἰδιαιτέρως, ἐπὶ τοῦ ἐκλιπόντος ἐκλεκτοῦ τούτου τέκνου τοῦ Δελβινακίου, καὶ Ἱεράρχου Ἐρμουπόλεως, καὶ μετ' εὐφημίας θὰ ἀναγράψῃ τὸ ὄνομά του.

1. «Συντριπτικὸν ὄργανον» ἐκάλει ὁ τύπος τῆς Αἰγύπτου τὴν στεντορείαν φωνὴν τοῦ Μητροπολίτου Ψῆμα.

2. Λαμπρίδη: Πρωγωνιακά, σελ. σ. 30,

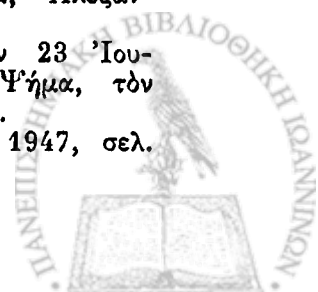
3. Βλ. ἡμετέραν μελέτην εἰς Ἡπειρωτικὰ Μιλτ. Οἰκονομίδου, τόμ. Α', σελ. 114—123.

4. Βλ. Ἡμερολόγιον Σκόκου 1912, σελ. 340—451, καὶ «Εἰκονογραφημένην τῆς Ἑλλάδος», Ἀθῆναι 1925, ἀριθ. 4, σελ. 18.

5. Ε. Ψῆμα: Ὁρησκευτικὰ καὶ Πατριωτικὰ Σαλπίσματα, Ἀλεξάνδρεια 1947, σελ. 129—132.

6. Καὶ ὁ Οἶκουμ. Πατριάρχης Ἀθηναγόρας, εἰς λόγον του ἐκφωνηθέντα τὴν 23 Ἰουλίου 1963, εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν Δελβινακίου, ἀναμνησθεὶς τοῦ Σεβασμ. Ψῆμα, τὸν ἐχαρακτήρισεν ὡς προωρισμένον νὰ ἀναλάβῃ τὰ ἀνώτατα τῆς Ἐκκλησίας ἀξιώματα.

7. Ε. Ψῆμα: Ὁρησκευτικὰ καὶ Πατριωτικὰ Σαλπίσματα, Ἀλεξάνδρεια 1947, σελ. 129—132.

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

Τ Ο Π Ο Π Ο Β Ο *

(ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΑ)

Στὸ ἀρχεῖο τοῦ καπετᾶν Σπανοβαγγέλη βρέθηκε ἡ παρακάτω διαταγὴ τοῦ καπετᾶν Κρομύδα.

«Αἰδεσιμώτατε Παπαδημήτρη καὶ Ἐπιτροπῇ Βερνίκου.

Δώσατε παρακαλῶ εἰς τὰς ἐπιφερούσας δώδεκα γυναῖκας ἀνά εἴκοσι ὀκάδες γέννημα καὶ κρατήσατε παρακαλῶ τὴν ἀπόδειξιν. Αἱ γυναῖκες ὑπηρετοῦσιν ἀκαταπαύστως τὸν στρατὸν καὶ τὰ σώματα.

Τῆ 11—12—1912

ἽΟ ἀρχηγὸς
ΝΟΤΙΑΣ ἢ ΚΡΟΜΥΔΑΣ

Παρακαλῶ νὰ μὴ ἐπιστρέψωσιν ἄδεια. Τότε θὰ ἀναγκασθῶ νὰ στείλω παιδιὰ.

ἽΟ ἴδιος»

Στὶς 25 Νοεμβρίου 1912 γίνεται ἐπίθεση. Ὑστερα ἀπὸ μεγάλη μάχη κυριεύεται τὸ Κάστρο καὶ καταλαβαίνονται τὰ Στενά. Σκοτώνονται 80 Τοῦρκοι καὶ αἰχμαλωτίζονται 40. Λάφυρα 120 ὄπλα.

Ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους διέφυγαν λαβωμένοι μόνο δύο. Οἱ ἄλλοι ἐκτελέσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀντάρτες.

Στὴ μάχη ἔπεσαν ὁ Νικ. Κουτούπης πολεμῶντας μεθυσμένος ἀπὸ τὸ κονιάκι, ὁ Ἀναστάσης Τελέλης καὶ ὁ Γιάννης Ἀθανασίου ἀπὸ τὸ Πόποβο καὶ ὁ Θεοδωρὴ Ἄγγ. Τζαλαβρᾶς ἀπὸ τὸ Πετούσι. Ὁ Δεληγιαννάκης ἔχασε δύο ἀνδρειωμένα παλληκάρια, τὸν ψυχογιό του, παιδί τῆς ἀδερφῆς Μανώλη Πατερᾶκη, καὶ τὸ σημαιοφόρο Γιώργο Μακαρόνα ἀπὸ τὰ Γιάννινα.

Οἱ Τοῦρκοι τῆς Τσαμουργιάς δυναμωμένοι μὲ 6.000 ταχτικοῦ στρατοῦ μὲ ἓνα πυρόβολο, οἱ ὅποιοι εἶχαν ξεφύγει ἀπὸ τὰ Μπιντώλια μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους ἀπὸ τοὺς Σέρβους, ρίχνονται στὶς 24 Δεκέμβρη 1912 κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Σκάλας.

Οἱ ἀντάρτες καὶ οἱ ἔνοπλοι χωρικοὶ ἀσυνήθιστοι ἀπὸ μάχες ταχτικοῦ στρατοῦ καὶ πυροβολικοῦ καὶ βρισκόμενοι ἐνώπιον πολλαπλασίας ἐχθρικῆς δυνάμεως ἐγπαταλείπουν τὶς θέσεις τους καὶ ὑποχωροῦν. Τὴν ὑποχώρησιν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ λόχος τοῦ Ταιριακίδη ὀχυρωνόμενος μαζὶ μὲ τὸ σῶμα τοῦ Κρομύδα καὶ Δεληγιαννάκη στὸ Πετούσι.

Οἱ Τοῦρκοι γινόμενοι κύριοι τῶν Στενῶν τοῦ Ἐλευθεροχωρίου, προχωροῦν ἀπὸ πολλὰ σημεῖα καὶ καταλαβαίνουν τὸ Πόποβο, τὸ ὅποιο βρῖσκουν ἔρημο ἀπὸ τοὺς κατοίκους. Καίουν ὅλα τὰ σπίτια, φονεύουν μιὰ ἄρρωστη γριά, τὴ Ζωίτσα Πάντου, καὶ μιὰ τρελλή, τὴ Σόφω Βασίλη Κατσιλή, καὶ ἐπιστρέφουν στὸ Ἐλευθεροχώρι.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 220.

Οί οικογένειες τοῦ χωριοῦ σκορπίζοντα στὰ Σκάπετα, τὴ Ντουσκάρα καὶ τὴ Λάκκα τοῦ Μπότσαρη, πρόσφυγες.

Ἐκ τῶν Πετούσι, ὁ Δεληγιαννάκης γράφει στό Βερνίκο νὰ τοῦ στελεθεῖ τὸ καλαμπόκι τὸ ὁποῖο εἶχε ἀγοράσει ὁ καπετὰν Σπανοβαγγέλης γιὰ λογαριασμό τῶν ἀνταρτῶν.

«Πρὸς τὴν κοινότητα τοῦ χωρίου Βερνίκου,

Ἐκ τῶν καλαμπόκι πού σᾶς ἔδωσεν ὁ καπετὰν Γρηγόρης Σπανοβαγγέλης νὰ κρατήσετε τὰς 300 ὀκάδες, τὸ δὲ ὑπόλοιπον νὰ τοῦ δώσητε διότι τὸν ἠνάγκασα καὶ μοῦ τὸ ἀγόρασε διὰ τὸ σῶμα μου καὶ δικαιούται νὰ τὸ εἰσπράξῃ ἀπὸ ὑμᾶς σήμερον.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Παραμυθίας

ἀρχηγὸς

Μάρκος Δεληγιαννάκης

Πετούσι 8 Ἰανουαρίου 1913»

(τόπος σφραγίδας)

Ἡ σφραγίδα ἔχει: Ὁ ΑΡΧΗΓΟΣ ΜΑΡΚΟΣ

Ι. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΕΞ ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΚΡΗΤΗΣ

καὶ φέρει στὸ μέσο τὸν ἀγ. Γιώργη καβαλλάρη νὰ σκοτώνει τὸ Δράκοντα.

Οἱ Τούρκοι, κατέχοντας τὰ Στενά καὶ τὴν Κακὴ Σκάλα, μένουσαν ἀντιμέτωποι μὲ τοὺς ἀντάρτες ὡς τὶς 21 Φλεβάρη 1913 πού ἔπεσαν τὰ Γιάννινα, ὅποτε ὄλος ὁ στρατὸς τους ὄλονυχτις φεύγει γιὰ τὴν Ἀλβανία.

Στὴν Παραμυθιά εἰσέρχεται θριαμβευτικὰ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πού ξεχειμάζε στὸ Φανάρι.

Ὁ Δελληγιάννης ἐπὶ κεφαλῆς ὀμάδας ἀνταρτῶν ἀπὸ τὸ Πόποβο καὶ τῶν δικῶν του συγκεντρώνει ἀπὸ τὰ τουρκοχώρια τῆς Τσαμουριάς 72 ἀγάδες, τοὺς μεταφέρει στὴν τοποθεσία «Λίβερη» τῆς Σέλιανης καὶ τοὺς ἐκτελεῖ κοντὰ στὸ μέρος πού εἶχε πέσει ὁ ἀνεψιὸς του ὁ Μανώλης, στὴ μάχη τῆς 25 Νοέμβρη 1912.

Οἱ Ποποβίτες ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη πού ἦσαν σκόρπιοι σὰν τὰ λαλιασμένα μελίτσια κι' ἀνεγείρουν τὰ καταστρεμμένα σπίτια.

* *

Μετὰ τὴν κατάρρευση τοῦ ἀλβανικοῦ μετώπου τὸ 1941 καὶ τὴν ὑποδούλωση τῆς Ἑλλάδας στοὺς Ἰταλογεμανοὺς, φοβερὴ πείνα πέφτει στὴ χώρα. Τὸ ψωμί ἔλλειψε ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ὁ λαὸς θρέφονταν μὲ γάλα καὶ λάχανα. Ἀλέσθηκε ἀγριάδα γιὰ ψωμί, ἀγριόγκορτσα καὶ δενδροβέλανα. Πολλοὶ στὶς πολιτεῖες καὶ τὰ νησιὰ πέθαναν ἀπὸ τὴν πείνα. Ἀπὸ τοὺς Ποποβίτες δὲ χάθηκε κανένας. Οἱ βουνηῖοι πληθυσμοὶ γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς πείνας πούλησαν ὅ,τι πολὺτιμον, ὅσο καὶ τὶς βέρες καὶ τὰ προικιά τῶν κοριτσιῶν.

Παραθέτω ἐνθύμηση τοῦ παπᾶ - Χρήστου Φιλίππου, ἀπὸ τὴ Βέλλενη, σημειωμένη σὲ κενὸ εἰκόνας, μπροστὰ ἀπὸ τὴ σελίδα 265 τοῦ 10 τόμου τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν», τῆς Βιβλιοθήκης μου, ὁ ὁποῖος περιγράφει τὴν τότε οἰκτρὴ οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ λαοῦ, κι' ἀπὸ ἀποψη ἀσφαλείας.

«Ἀπερίγραπτα εἶναι τὰ βάσανα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ δὴ, τοῦ χρι-

στιανικοῦ στοιχείου ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας. Οἱ Τούρκοι ὡς σύμμαχοι τῶν κατακτητῶν μας Γερμανῶν, ὀπλισμένοι ἀπὸ 15 ἐτῶν καὶ ἄνω, φονεύουν ὅποιονδήποτε θέλουν, χωρὶς νὰ φυλακίζονται. Ἡ κατάσταση ἀπελπιστική. Αἱ τιμαὶ τῶν εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης ὑπερογκόθησαν, τόσον, ὅσον

Πόποβο : Νυφιάτικη φορεσιά

χάριν ἐνθυμήσεως, θὰ γράψω ὀλίγα, διότι, καὶ ἄλλοτε ἔγραψα, εἰς τοὺς τόμους τῶν «Ἡπειρ. Χρονικῶν», ἀλλά! ἦσαν αἱ τότε τιμαὶ μικραὶ:

Τὸ ἀραβόσιτον ἐπωλήθη χθὲς εἰς Παραμυθίαν 650.000 χιλ. δραχμῆς, (καθ' ὅκῃ) καὶ κύριος γνωρίζει ποῦ θὰ φθάσῃ. Ἐνα κυτίον σπέρτα 100.000 χιλ. δραχ. Ἐνα δράμι μπογιᾶ 100.000 χιλ. δραχ. Εἴκοσι ἑκατομμύρια δραχμῆς ἔφθασε μιὰ λίρα ἀγγλικιά. Ἀλλοίμονον στὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ ἀνυ-

ποδησιά και γυμνότητα. Τὰ λάχανα εις ἔργον, ὅπως ἤλθαμε ἀπὸ τῆ Φροσύ-
νη (Κορύστιανη). Ἐφύγαμε ἀπό(:) - 7 - 43 καὶ ἐπιστρέψαμε στὶς 10 Ἰανουα-

ΠΟΠОВО: Συνοικία Κορύλα

ρίου 1944, ὅπου εἶχαμε καταδιωχθῆ ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς (τὸ περισσότερο
καὶ ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς) ἐπεδόθημεν εἰς τὰ ἔργα μας, ἀλλά!!

δέν ἔχομεν ἡσυχία, πηγαίνει ὁ ἄνθρωπος κάπου καὶ ὡς νὰ τὸν ἴδωμε εἶμεθα μὲ φόβο.

Τέσσαρες μῆνες ἐμείναμε εἰς Φροσύνην ὡς πρόσφυγες, ἐχάσαμε πολλά εἶδη, εἰς ζῶα καὶ οἰκιακὰ εἶδη, ὅπου τὴν 7ην Νοεμβρίου 1943, ἔγινεν ὁ μεγάλος πόλεμος ἐδῶ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν (Δὲς «Ἡ Παραμυθιά», Σπύρ. Μουσελίμη, ἔφημ. «Ἡπειρ. Ἀγῶνας» 17 - 12 - 58), καὶ μᾶς ἔκαψαν οἱ Τούρκοι ὅλα τὰ σπίτια τοῦ κάμπου καὶ τρία εἰς τὸ χωριὸν (Πάνω Βέλλενη) ὡς καὶ τὸ σχολεῖον. Δέν δύναμαι νὰ περιγράψω ὅλα τὰ γεγονότα, τὰ ἀφήνω νὰ τὰ γράψει ἡ ἱστορία.

Οἰκ. Χρ. Φιλίππου»

Ὅσες φορές ἐπανέρχομαι, ἡ Πατρίδα κι' ὁ λαὸς πολέμησε γιὰ τὴ λευτεριά, τὸ Πόποβο πλήρωσε τὸ φόρο τοῦ αἵματος μὲ τούς:

1611

καπετὰν Λάμπρο ὑπαρχηγὸ τῆς ἐπανάστασης τοῦ Σκυλοσόφου.

1785

Κολιὸ τοῦ Γιάννη Παπᾶ δολοφονημένο ἀπὸ τοὺς ἀγάδες τῆς Παραμυθιάς.

1910—11

Γιάννη Κουτούπη, Γεώργη Ζορκάδη, Δῆμο Βλάχο, Σωτήρη Βλάχο καὶ Μήτση Λάλο, οἱ ὅποιοι πέθαναν στὶς φυλακὲς καὶ τὶς ἐξορίες.

1912—13

Σπύρο Μπάλλα δολοφονημένο ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὴν Πάργα, Κώστα Ζορκάδη, Νικόλα Κουτούπη, Γιάννη Ἀθανασίου, Ἀναστάση Τελέλη, οἱ ὅποιοι ἔπεσαν πολεμώντας τοὺς Τούρκους, Σοφία Βασ. Κατσίλη καὶ Ζωῖτσα Παν. Πάντου δολοφονημένες ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

1914

Σπύρο Γ. Κάτσο, Σπύρο Β. Πάσχο καὶ Δημήτρη Βασ. Τσόδουλο, οἱ ὅποιοι στρατιῶτες, ἀπέθανον κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς Βόρειας Ἡπείρου.

1917—18

Βασίλειο Στ. Ράφτη, Βασίλη Κουτούπη, Γεωργάκη Ζιάγκο καὶ Σταῦρο Μήτση Ντάνη ποὺ ἀπέθαναν στρατιῶτες.

1921—22

Γιάννη Σωτ. Βλάχο, Γιάννη Παν. Γκαμπρέλα, στρατιῶτες, Γεώργιο Ζῶη Μηλιῶνη, λοχία, οἱ ὅποιοι σκοτώθηκαν στὸν Μικρασιατικὸ πόλεμο, καὶ Νικόλα Βασ. Κοσιόρη, ὁ ὅποιος ἀπέθανε στρατιώτης στὴν Ξάνθη.

1942

Παναγιώτη Σπύρ. Μπάλλα, Βασιλείου Σπύρ. Μπάλλα καὶ Σπύρου Παν.

Μπάλλα, πατέρα και γιού, δολοφονημένους από τους Τούρκους στο Λιβαδάρι του Μαργαριτιού.

1943

Σταύρο Παν. Μουσελίμη, Γεώργιο Σπύρ. Μουσελίμη, Νικόλα Γ. Μπάρμπα, Σπύρο Νικ. Μπάρμπα, πατέρα και γιού, και Μαρία χήρα Βασ. Κουτούπη εκτελεσμένους από τους Γερμανούς στην Παραμυθιά, Βασίλη Σπύρ. Βέρμπη και Βαγγέλη Παπᾶ, δολοφονημένους από τους Ίταλούς στο Πόποβο, Στέλιο Ράφτη που χάθηκε στα στρατόπεδα θανάτου στη Γερμανία.

ΜΕΤΟΙΚΗΣΙΕΣ

Ἡ σκεπασμένη με πέτρες και χαλίκια ἄγωνα και ξερή γῆ ἀνάγκασε κατά καιρούς πολλούς ἀπό τους κατοίκους, τὸ μισὸ σχεδὸν χωριό, νὰ ἐγκαταλείψει τὸ πατρικὸ χῶμα και νὰ ἐγκατασταθεῖ σ' ἄλλα μέρη γονιμώτερα, μέσα κι' ἔξω τῆς Ἠπείρου, ἄλλος μέτοικος με τὴν οἰκογένειά του κι' ἄλλος σὼγαμπρος.

Κατὰ τὸ 1944, τὸ χωριὸ εἶχε χίλιες ψυχές. Ἄλλες τόσες εἶχαν σκορπισθεῖ σὲ ξένα χωριά ὅπως οἱ Νταναῖοι τῆς Πράδαλας και τῆς Παραμυθιάς, οἱ Φαβαῖοι (Φραγκαῖοι) τῆς Φροσύνης, οἱ Κιαμαῖοι τοῦ Τσαγγαριοῦ, οἱ Ζιωγαῖοι τῆς Μοκοβίνας, οἱ Ρουμπαῖοι, Γκαμπρελαῖοι και Κατσαῖοι τῆς Μπουρέλεσιας, και Κατσαῖοι τοῦ Ζαραβουτσιοῦ, οἱ Ζακαῖοι (ἀπὸ τὸ Ζάκα Μπάρμπα) τοῦ Ραδοβυζιοῦ, οἱ Κατσιαῖοι τοῦ Πετουσιοῦ και Σαλονικιοῦ, οἱ Τσοδουλαῖοι τοῦ Ματζαριοῦ, οἱ Μουσελιμάτες, Νταναῖοι, Κατσαῖοι, Ζιαγκαῖοι, Ζορκαδάτες, Βλαχαῖοι, Σακαρελαῖοι και Μπαρμαῖοι τῆς Παραμυθιάς, οἱ Μουσελιμάτες τοῦ Τσιφλικιαῦ, Σινίτσας, Θέμελου, Μαζαρακιᾶς και Μακεδονίας, οἱ Νακαῖοι και Κατσιλαῖοι τοῦ Ρωμανοῦ (Κατσιλαῖοι μετέβηκαν και στὴ Μακεδονία), οἱ Σακαρελαῖοι, οἱ Τσοδουλαῖοι τῆς Ἀθήνας, οἱ Μπαλαῖοι τῆς Ποταμιᾶς, οἱ Κουρταῖοι τῆς Παραμυθιάς, Βέλλενης και Καρυωτιοῦ, οἱ Σουφαῖοι τῆς Πρέβεζας, Μορφατιοῦ και Μαργαριτιοῦ, οἱ Ραφταῖοι τοῦ Μαργαριτιοῦ, οἱ Σμπηλαῖοι τῆς Πάργας, οἱ Βασαῖοι τοῦ Μπισδουνιοῦ, οἱ Μπιναῖοι τοῦ Καρυωτιοῦ, Ραδοβυζιοῦ και Μπαουσιῶν, οἱ Κουτουπαῖοι τῆς Παραμυθιάς κι' οἱ Γιωτακαῖοι τῶν Κουκουλιῶν.

Με τὴ φευγάλα τῶν Τούρκων τῆς Τσαμουριάς (1944), πολλοὶ ἀπὸ τὰ ὄρεινὰ χωριά, Σουλίου, Ντουσκάρας κι' ἀπὸ μακρύτερα, ροβόλασαν και κατέλαβαν τὰ ἐγκαταλειμμένα ἀπὸ τους Τούρκους. Οἱ Ποποβίτες κατέβηκαν στὴ Μαζαρακιᾶ και σ' ἄλλα χωριά, ὅπως οἱ Ζορκάδης στὸ Κούτσι, οἱ Γιωτακαῖοι, Νταναῖοι, Μηλιωναῖοι, Ντουραῖοι, Πασχαῖοι, Γκαμπρελαῖοι και Βερμπαῖοι στὴν Πέρδικα, Κουρταῖοι, Νταναῖοι, Μουσελιμάτες, Φυσαῖοι, στὸ Μοῦρτο, οἱ Τελελαῖοι Παραμυθιά και Καρβουνάρι. Στὸ Πόποβο παρέμειναν μόνο 15 οἰκογένειες.

Ἔτσι ἀλήθεσαν πέρα γιὰ πέρα τὰ λόγια τοῦ πάτερ Κοσμᾶ, πὸ εἶπε ὅταν πέρασε ἀπὸ τὸ χωριό: «Ὅταν τ' ἄλλα χωριά θὰ χαλᾶν, τὸ Πόποβο θὰ φκιάνεται, κι' ὅταν τ' ἄλλα θὰ φκιάνονται, τὸ Πόποβο θὰ χαλαίει». Και πράγματις, ὅταν τ' ἄλλα γύρω χωριά ἔδερνε φτώχεια και κακομοιριά τὸ Πόποβο καλοπέρναε κι' ὅταν ἐκεῖνα ἄρχισαν νὰ καλλιτερεύουν τοῦτο χάλασε.

(Συνεχίζεται)

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ, Δημ)λου

Η ΚΟΥΜΠΑΝΙΑ ΤΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΑΣ

Ἡ κουμπανία τῶν λαϊκῶν ὀργάνων τοῦ τόπου μας, τῆς ὁποίας σύντομη βιογραφία θὰ ἐπιχειρήσω ἀμέσως, παρὰ τὴν παντελῆ σχεδὸν ἔλλειψη γραπτῶν τεκμηρίων καὶ πλούσιας σχετικῆς παράδοσης, δὲν ἀριθμεῖ, ὑπὸ τὴ σημερινή της βέβαια μορφή καὶ σύνθεση, μακρόχρονη ἡλικία.

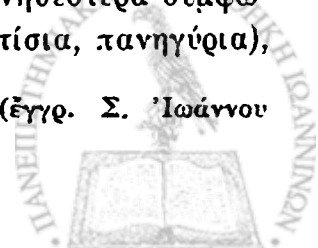
Ἡ λέξις, ποὺ σημαίνει συντροφιά καὶ φαίνεται, κατὰ τὶς ἐγκυρότερες μαρτυρίες, νὰ ὀρμήθηκε εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση (1913) ἀπέδω ἀπὸ τὰ Γιάννινα, γιὰ νὰ διαδοθῆ ταχύτατα σ' ὀλίγηρην τὴν Ἑλλάδα, ἀποτελεῖ, ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενό της, κληρονομιά τῆς Τουρκοκρατίας καὶ μάλιστα τοῦ τελευταίου γιὰ τοὺς Βορειοελλαδίτες αἰῶνα της.

Ὑπὸ τὴ σημερινή δηλ. σύνθεση ἡ κουμπανία διαμορφώθηκε μετὰ τὶς στρατιωτικὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ (1826), ὅποτε οἱ Τούρκοι εἰσήγαγαν ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ τὰ ὄργανά της τὰ ψιλά, δημιουργῶντας τὸ συγκροτήμα τῆς Τούρκικης κλασικῆς μουσικῆς ἀλλὰ Τούρκα καὶ φασίλλ λεγόμενον, καταπληκτικὰ ὁμοιοστὴν πλῆρη σύνθεσὴ τοῦ μετὰ τὴν κουμπανία μας. Ὁ λόγος τῶν μεταρρυθμίσεων στὴν τούρκικη ἐνόργανη μουσικὴ ἦταν ὅτι τὰ πρωτόγονα ὄργανα (τζουρνάς, φλογέρα, νταούλι), ποὺ ὡς τότε χρησιμοποιοῦσαν οἱ Τούρκοι, δὲν ἀνταποκρίνονταν πλέον στὶς ἀνάγκες τους καὶ μάλιστα τῶν προηγμένων ἀπ' αὐτοὺς γιὰ κλειστὰ γλέντια, γλέντια δηλ. γενόμενα σὲ χώρους κλειστούς. Ἦταν ὄργανα γιὰ γλέντια ὑπαίθρια, ἡ σύσταση δὲ τοῦ συγκροτήματος τῶν ξενόφερτων εὐρωπαϊκῶν ὀργάνων, ἐπλήρωσε μιὰν ἀνάγκη καὶ γρήγορα διαδόθηκε στὸ γῶρο τῆς τουρκικῆς ἐπικράτειας, ἐκτοπίζοντας τὰ πρῶτα, μέσω δὲ Μακεδονίας καὶ Ἀλβανίας, ἤρθε καὶ στὴν Ἡπειρο μᾶλλον ἀπὸ τοὺς Τουρκόγυφτους. (Δὲς καὶ Ε. Μαζαράκη: Τὸ Κλαρίνο).

Ἔτσι, στὴ διάρκεια τῆς ζωῆς της καὶ ἡ κουμπανία μας συγκροτηθεῖσα, καθὼς εἶπαμε, με πρότυπο τὴν τουρκικὴ, ἀκολούθησε τὸν ἀτεγκτο νόμο τῆς ἐξέλιξης, δέχτηκε νέα μέλη στὸ σῶμα της, τελειοποίησε τὰ ὑπάρχοντα παλαιὰ καὶ ἀλλὰ ἐντελῶς ἀπέβαλλε σὰν ἀναχρονιστικὰ καὶ ἀπροσάρμοστα. Συνδέθηκε στενά, ζυμώθηκε, μπορεῖ νὰ πῆ κανεῖς, μετὰ τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ, φορέας μαζὶ καὶ δουλευτῆς τοῦ τραγουδιοῦ του καθὼς εἶναι καὶ πολὺ ἀπ' αὐτὸν ἀγαπήθηκε, γιὰ τὸ γλύκανε συχνὰ τὶς πίκρες του καὶ φούντωνε τὶς ὅποιες χαρὲς του.

Ἡ κουμπανία, ἀλλιωὺς τακίμι, παρέα καὶ συγκροτήμα τελευταία ἀπὸ τοὺς ὀργανοπαίχτες λεγόμενῃ, ἀποτελεῖται σήμερον ἀπὸ τέσσερα ὄργανα: τὸ κλαρίνο, βιολί, λαβοῦτο καὶ ντέφι καὶ τέσσερες κατὰ κανόνα ἀνθρώπους (1), ἕναν δηλ. γιὰ τὸ κάθε ὄργανο. Ἄς ὑπογραμμισθῇ ἡ ταύτιση στὴ λαϊκὴ συνείδηση καὶ γλῶσσα τοῦ ὀργανοπαίχτη καὶ τοῦ ὀργάνου του. «Καλὸ κλαρίνο», λέει ὁ λαός, ὁ τάδε ἢ «ποῖο κλαρίνο ἢ βιολί εἶχες στὸ γάμο;». Τὸ κλαρίνο θεωρεῖται ἀρχηγὸς τῆς κουμπανίας με δικαιώματα κυριαρχικὰ στὴ σύνθεση καὶ διεύθυνσὴ της, στὸ χαρακτήρα καὶ τὸν τρόπο τῆς δουλειᾶς της. Αὐτὸ συνηθέστερα συμφωνάει, πιάνει τὶς δουλειὲς (ἀρραβῶνες, γάμους, πιστροφία, βαφτίσια, πανηγύρια),

1. Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κουμπανία λέγονται καὶ λαλητάδες (ἔγγρ. Σ. Ἰωάννου 1816—Ἡπ. Χρ. ΙΔ', σελ. 82) γύφτοι, μαστόρια, ζανάτια).

αὐτὸ κρατᾷ τις εἰσπράξεις, κεράσματα καὶ κολλήματα καὶ γενικὰ ἔχει τὸν τελευταῖο λόγο στὰ κινήματά της (1). Συχνὰ στὴ σύνθεση τῆς κουμπανίας, πού εἶναι μᾶλλον πάγια, ἐπεμβαίνει ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου θὰ παίξῃ, ἐπιβάλλοντας ὑποχρεωτικὰ πρόσωπα ἓνα ἢ δύο τῆς δικῆς του προτίμησης. Τότε ὁ ἀριθμὸς τους ἀξιάνεται σὲ 5—6 καὶ 7 καμμιά φορά. Ἔχουμε δηλ. δύο κλαρίνα, δύο βιολιά, δύο λαβούτα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ κουμπανία κάποτε, ὕστερα ἀπὸ ὁμόφωνη ἀπόφαση τῶν μελῶν της, παίρνει καὶ πέμπτο ὄργανο, κινήμενη ἀπὸ αἰσθήματα ἀλληλοβοήθειας.

Τοῦτο, βέβαια, καὶ μάλιστα στὴν πρώτη περίπτωση, ζημιώνει διπλᾶ τὴν κουμπανία καὶ ἀπὸ ἄποψη ποιότητος τῆς ἐργασίας της, ὅπου εἶναι συχνὰ ἀδύνατο νὰ προκύψῃ ἄρμονία ἀπὸ τὸ ἀσυνταίριαστο προσωπικὸ παίξιμο τῶν διαφόρων ὀργάνων (βιολιοῦ καὶ κλαρίνου), ἀγνοούντων τὴ γραπτὴ μουσικὴ καὶ διατηρούντων τὴ χαρακτηριστικὴ προφορά του τὸ καθένα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ὕλικῆς ὠφέλειας τῶν ὀργανοπαιχτῶν, γιατί τὰ μοιράδια γίνονται περισσότερα.

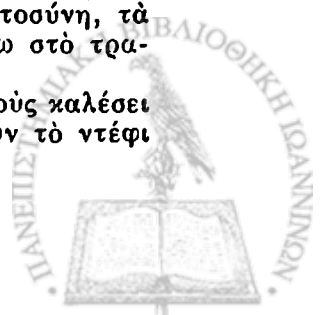
Τὰ πρόσωπα τῆς κουμπανίας εἶναι, κατὰ κανόνα, γύφτοι ρόμδεις στὴ γλώσσα τους τὴ συνθηματικὴ, λεγόμενοι, σπάνια δὲ συμβαίνει νὰ συναντᾶ κανεὶς ἀνάμεσά της καὶ ρωμηοὺς μ π α λ α μ ἔ δηλ., καθὼς πάλι οἱ πρῶτοι, μᾶς λένε. Καὶ γύφτους ὀργανοπαίχτες στὴν ἐπαρχία μας, τὴν ἄλλοτε ἐπαρχία Κουρέντων, εἶχαν, ἐκτὸς τῶν Γιαννίνων, καὶ ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερα νᾶχουν τὰ μεγάλα της χωριά, Ζίτσα, Βελτσίστα, Γραμμένο, Παρακάλαμο (τουρκόγυφτοι) καὶ κάποια μικρότερα, ἀπ' ὅπου κατάγονται παλαιότεροι καὶ νεώτεροι ὀνομαστοὶ τεχνίτες.

Προτοῦ μιλήσουμε γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὶς συνήθειες τῆς κουμπανίας, ἄς πούμε ὀλίγα γιὰ τὰ ὄργανά της, τὴν ἱστορίαν, τὴν ὀνοματολογία τὴ λαϊκὴ τῶν μερῶν τους, τὴν κατασκευὴ τους, ὅσα ἀπ' αὐτὰ κατασκευάζονται ἐδῶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς παίχτες τους, ἀνθρώπους τοῦ συναφιοῦ τους ἢ εἰδικευμένους λαϊκοὺς τεχνίτες, καθὼς καὶ τὴν ἀξία καὶ τὸ ρόλο τοῦ καθενὸς σ' αὐτὴ τὴν κουμπανία μέσα.

Τὸ κ λ α ρ ἰ ν ο. Κορυφαῖο ὄργανο τῆς κουμπανίας, ἀπόγονος μακρυνδὸς τοῦ αὐλοῦ τῶν ἀρχαίων, κάνει τὴν ἐμφάνισή του στὸν τόπο μας στὰ ἀμέσως μετὰ τὴ Μεγάλῃ μας Ἐπανάστασι χρόνια, μὲ προέλευση κεντροευρωπαϊκὴ καὶ τουρκικὴ, ἐκτοπίζοντας τὸν πρόγονό του καὶ παίρνοντας τὴ θέση του στὴν κουμπανία. Ἡ ἐδῶ δηλ. παράδοσί του δὲν ξεπερνᾷ τὰ 140 περίπου χρόνια. Σὰν μουσικὸ ὄργανο ἀγαπήθηκε πολὺ ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῇ ἐκτέλεση τραγουδιοῦ δημοτικοῦ χωρὶς αὐτό. Εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴ ἔθνικολαϊκὸ μας ὄργανο, διαδεδομένο σ' ὅλοκληρὴν τὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα. Γνωστὰ εἶδη του εἶναι πέντε; τὸ ν τ ὀ μ π ἔ μ, λ ἄ μ π ε μ ὀ λ, σ ἰ μ π ε μ ὀ λ, ν τ ὀ καὶ σ ἰ, πλὴν δὲ τοῦ πρῶτου διακρινόμενου γιὰ τὸ ἀσυνήθιστο μᾶκρος του, πού τὸ καθιστᾶ δυσκολόπαιχτο ἀπὸ τοὺς κλαριντζῆδες τοῦ τόπου μας, ὅλα τὰ ὑπόλοιπα παίζονται. Τὰ ξεχωρίζουν ἀκόμα σὲ ἀπλᾶ καὶ διπλᾶ. Καὶ τὰ μὲν ἀπλᾶ ἔχουν ἑπτὰ τρύπες καὶ ἰσάριθμα κλειδιά, τὰ δὲ διπλᾶ, πού εἶναι καὶ εὐκολώτερα, ἑπτὰ τρύπες καὶ εἰκοστέσσερα κλειδιά. Παλαιότερα χρησιμοποιοῦσαν ἐδῶ πάντοτε τὰ λ ἄ καὶ σ ἰ μ π ε μ ὀ λ ἀπλᾶ, τελευταῖα ὅμως ἐπικράτησαν τὰ διπλᾶ. Τὸ ἐν χρήσει σήμερα κλαρίνο τῆς κουμπανίας εἶναι τὸ ν τ ὀ. Εἶναι τὸ μόνον ὄργανό της πού δὲν κατασκευάζεται ἐδῶ. Ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἀργότερα εἰσάγονταν ἀπὸ τὴν Αὐστρία.

1. Τὶς εἰσπράξεις κρατᾷ κάποτε καὶ τὸ βιολί, ὅταν ὅμως πρόκειται γιὰ κουμπανία νεοσούστατη, πού δὲν ἔχει δηλ. θεμελιωθῆ μεταξὺ τῶν μελῶν της ἡ ἐμπιστοσύνη, τὰ χρήματα δὲν μαζεύονται στὴ τσέπη ἀλλὰ στὴ θήκη τοῦ κλαρίνου, βαλμένη πάνω στὸ τραπέζι μπροστὰ τους.

Στὴ διάρκεια δὲ τῆς δουλειᾶς ἔχουν τὰ μάτια τους ὅλοι τέσσερα, μὴν τοὺς καλέσει κανεὶς ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς ἢ φίλους τοῦ χορευτῆ γιὰ πληρωμὴ, ὅπου ἐξαπολύουν τὸ ντέφι σὰν ἐλαφρότερο νὰ τὰ μαζέψῃ.

Ἐφεραν πάνω τους εἰδική στάμπα καὶ ἦταν χρώματος κοκκινωποῦ. Τάβρισκε κανεῖς στὰ Γιάννινα τοῦ Τσονίδη, 5—6 μετρήτια ἢ τιμή τους παραγγελιά, πολὺ φθηνότερα ἀπὸ σήμερα. Τὸ ὄργανο τσακίζεται σὲ τέσσερα κομμάτια, τὴ μ π ο υ κ α δ ο ὕ ρ α (ἐπιστόμιο), τὸ β α ρ ε λ, ρ ε, καὶ κ α μ π ἄ ν α κατὰ τὴ σειρά τους ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω. Στὴ μπουκαδούρα προσαρμόζεται τὸ κ α λ ἄ μ', ποὺ σφίγγει πάνω τῆς ἡ μ ἔ γ γ ι ν', εἰδικὸ δὲ τενεκεδένιο κάλυμμα, ν τ ε ρ β ῖ σ η ς τὸνομά του τὴ σκεπάζει ὅταν ἀργεῖ. Σήμερα, γιὰ τὴ φύλαξη καὶ μεταφορὰ του, τὸ τοποθετοῦν σὲ εἰδικὲς καλοφτιασμένες θήκες ἢ τσιάντες πέτσινες, ποὺ κρατοῦν ἐπιδεικτικὰ στὸ χέρι οἱ κλαριντζήδες. Παλιότερα, τὶς ἀντικαθιστοῦσαν κοινὲς σακκοῦλες καμωμένες ἀπὸ μισὸ πῆχυ μαῦρο πανὶ μὲ σοῦφρα στὴν κορφή, ὅπου περνοῦσε σπάγγος γερὸς περίσσιος. Ἐκεῖ μέσα τῶβαναν τσακισμένο σὲ δυὸ κομμάτια, ἔσφιγγαν τὴ σακκούλα ἀπὸ πάνω καὶ τὴν ἔβαναν ἔτσι ἀκέρια σὲ ἐπὶ τοῦτο βαθεῖα στὴν ἀπὸ μέσα δεξιὰ μεριὰ τοῦ παλτοῦ τους τσέπη, θηλυκῶνοντας καλὰ τὸ σπάγγο σὲ μεγάλο κουμπὶ ἀπὸ μέσα κι αὐτὸ ραμμένο γιὰ νὰ μὴ τὸ χάρουν. Συχνὰ καὶ γιὰ μικρὲς ἀποστάσεις τῶπαιρναν στὴν ἀγκαλιὰ ἢ παραμάσκαλα μὲ τὴν καμπάνα πρὸς τὰ πίσω. Ὀνομαστοὶ δεξιότητες του στὸν τόπο μας, ὅσο φθάνει βέβαια ἡ μνήμη τοῦ γεροντότερου ἐν ζωῇ (85 χρονῶν) ξακουστοῦ κλαρινίστα Κίτσιου Χαρισιάδη Βελτσιστινοῦ, στὸν ὁποῖον χρωστάω κι ὅλες σχεδὸν αὐτὲς τὶς πληροφορίες, ἦταν: ὁ Μπαλαμάτης ἀπὸ τὴ Βράβορη, ὁ Ντέμος ἀπὸ τὸν Παρακάλαμο, ὁ Τάσιο Λάϊστας, οἱ Κόντος καὶ Πλάκας ἀπὸ τὰ Γιάννινα, οἱ Μπουλέδης ἀπὸ τὰ Ζευγάρια (κλαρίνο, βιολί, λαβούτο), ὁ Μῆτρο Γκάγκας καὶ Μῆτρο Δῆμος Ζιτσιῶτες, ὁ Μπαντίδος ἀπὸ τὸ Γραμμένο, ὁ Λάμπρο Χαλκιᾶς Ζελιστινός, πάπος τῶν σημερινῶν Χαλκιᾶδων. Ὁ ἴδιος Κίτσιος, ποὺ ἤρθε μικρὸς ἀπὸ τὴ Ζαραβίνα Πωγωνίου στὴ Ζίτσα νὰ μάθῃ σιδεράς καὶ κατακτῆθηκε ἀπὸ τὸ κλαρίνο γιὰ νὰ ἐγκατασταθῇ ὀριστικὰ στὴ Βελτσιστα, ἀρκετὲς δὲ παραλλαγὲς δικῆς του δημ. τραγουδιῶν καὶ γυρίσματα ἔξοχα ἀκούονται, μοῦ δήλωσε, πὼς οἱ περισσότεροὶ κλαριντζήδες ξεκίνησαν ἀρχὴ - ἀρχὴ ἀπὸ τὴ φλογέρα.

Καθὼς καὶ παραπάνω εἶπαμε, τὸ κλαρίνο εἶναι τὸ μόνο ὄργανο τῆς κουμπανίας ποὺ δὲν γίνεται ἐδῶ. Ἀπὸ τὰ μέρη του γρηγορώτερα φθείρεται ἢ μπουκαδούρα, καθὼς ἀκουμπᾶν τὰ δόντια ἐπάνω τῆς. Τέτοιες σὲ ἀντικατάστασή της ταιριαστὲς καὶ ὁμορφες ἔφκιναν στὸν τόπο μας μόνο ὁ Κίτσιος ἀπὸ καρυὰ ἢ πυζάρι καὶ τὶς πουλοῦσε κιάλας.

Τὸ βιολί. Εὐρωπαϊκῆς κι αὐτὸ προέλευσης, ἀλλὰ προτερυνὸ τοῦ κλαρίνου στὰ μέρη μας—ἢ διατηρούμενη λαϊκὴ ὀνομασία τῆς κουμπανίας «βιολιὰ» ὑποδηλώνει τὴν πρὸ τοῦ κλαρίνου ἐδῶ ἄφιξή του—, ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ κ ο ὕ φ ω μ α (ἀντηχεῖο) καὶ τὸ κ ὀ λ (οὔρα) μὲ τὰ τέσσερα κ ὀ τ σ ι α στὴν ἄκρα του, ὅπου δένονται ἰσάριθμα τ σ ι ἄ λ ι α (χορδές), συγκρατούμενες ἀπὸ τὴν ἀντίθετη μεριὰ ἀπὸ τὴν π λ ἄ κ α καὶ τὸν κ α β α λ λ ἄ ρ'. Μαρτυρία ἔγκυρη ἀκόμα γιὰ τὴν πρὸ τοῦ κλαρίνου ἐμφάνιση στὸν τόπο μας τοῦ βιολιοῦ εἶναι καὶ ἡ περιεχόμενη στὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἄ. Λιδωρίκη, σφραγιδοφύλακα τοῦ Ἄλῃ Πασιᾶ, κατὰ τὴν ὁποία ὁ φοβερός Ἀρβανίτης, κοντὰ στ' ἄλλα. «Ἠγάπα τὰ παιγνίδια. Εἰς Ἰωάννινα ἦσαν πολλοὶ γύφτοι, γράφει, ἐπιτήδειοι μουσικοὶ παίζοντες ντέφια, βιολιὰ κλπ. ὡς καὶ πότε ἤρχοντο ἐκ τῆς Ρούμελης διάφοροι ντσουβεντέδες, νέαι τουρκόγυφται αἵτινες περιήρχοντο ψάλλουσαι καὶ χορεύουσαι. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἔφερε κατὰ καιροὺς διάφορους μουσικούς, οἵτινες ἔψαλλον διάφορα τουρκικὰ ἄσματα καὶ ὠρχοῦντο...».

Χωρὶς ἀμφιβολία, ἡ ἀγάπη τοῦ Ἄλῃ πρὸς τοὺς χορούς, τὰ τραγούδια καὶ τὴν ἐνὸργανη μουσική, ποὺ τὸν ἔσπρωχνε νὰ μετακαλῇ στὴν πρωτεύουσά του ἢ κι ἀπὸ τὴν Πόλη λογιῆς ὀργανοπαῖχτες καὶ χορεύτριες, συντέλεσε στὴν ἐδῶ εἰσαγωγὴ καὶ πολιτογράφηση νέων ὀργάνων, χορῶν καὶ τραγουδιῶν.

Τὰ βιολιά μᾶς ἔρχονταν παλιότερα ἀπὸ τὴν Ἰταλία—ἔφκιαναν κι ἐδῶ ντόπιοι τεχνίτες κατώτερα—παραγγελιὰ κι αὐτὰ καὶ χωρὶς θήκες, καθὼς τὰ κλαρίνα. Εἶναι τὸ πρῶτο ὄργανο τῆς κουμπανίας. Πρῶτο αὐτὸ θὰ κὸ ψ η τὸ τραγούδι καὶ ἀκολουθήσουν μὲ τὴ σειρά του τᾶλλα ὄργανα. Πατρίδα του μακρινὴ οἱ Ἰνδίες, ἀπ' ὅπου μεταφέρθηκε στὴν Εὐρώπη μᾶλλον ἀπὸ τοὺς Τσιγγάνους, πὺν διακρίνονται στὸ παίξιμό του (1).

Ὄνομαστὰ βιολιά στὸν τόπο μας ἦταν: ὁ Λάλο Φάκος ὁ Βελτσιστινός, τραγουδιστὴς μαζὶ καὶ στιχοπλόκος ἄξιος, ὁ Ἀλέξ' Φάκος ἢ Τσουρλῆς, χωριανός του, ὁ Ἀλέξ' Ζούμπας καὶ Κώτσιο Λιόλιος Γραμμενιάτες, οἱ Φεῖμης καὶ Κυρίμης, Τουρκόγυφτοι ἀπὸ τὸν Παρακάλαμο, ὁ Ζέρβας, ἐπίσης Τουρκόγυφτος.

Τὸ λαβουῦτο, ἀπόγονος τῆς λίρας τῶν ἀρχαίων μὲ πιδ βαθειὲς τὶς ρίζες του στὴν ἑλληνικὴ παράδοση, ἀφοῦ κι οἱ βυζαντινοὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Τσιμισκῆ καὶ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα τὸ χρησιμοποιοῦσαν, καθὼς κάποια τραγούδια τοὺς μαρτυροῦν—λαγοῦτο καὶ τάμπουρα ἀκόμα τῶλεγαν—φαίνεται νὰναι τὸ γεροντότερο, χωρὶς ἀμφιβολία καὶ πιδ ἑλληνικό, μέλος τῆς κουμπανίας. Ἀντίθετα πρὸς τοὺς δυὸ προηγούμενους τοὺς συνεταιίρους, πὺν εἶναι ὄργανα πρίμα, καθὼς τὰ λέν, τὸ λαβουῦτο τὰ συνοδεύει, συνδέει κατὰ κάποιον τρόπο τὸν ἀχὸ τοὺς πετυχαίνοντας τὴν ἀρμονία. Ὁ ρόλος του στὴν κουμπανία εἶναι, κατὰ τὸ λέγει τῶν ἀνθρώπων του, ὁ ἴδιος μὲ τ' ἀλατιοῦ μέσ' τὸ φαί. Νοστιμεύει, πῆζει τὸν ἀχὸ τῶν ἄλλων ὀργάνων. Χωρὶς λαβουῦτο κουμπανία δὲν ξεκινάει, ἐνῶ μπορεῖ νὰ δουλέψῃ μιὰ χαρὰ χωρὶς βιολὶ ἢ κλαρίνο. Τὸ προμηθεύονταν παλιότερα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ὅπου τὸ κατασκεύαζαν νησιῶτες, ἰδίως τῆς περιοχῆς τῶν Κυκλάδων, τεχνίτες, ὅπου εἶναι πολὺ διαδεδομένο. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ ντόπιοι κατασκευαστὲς του, ἀλλὰ τὰ λαβουῦτα τοὺς ἦταν κατώτερης ποιότητος. Τέτοιοι μνημονεύονται ὁ Τσιόλ' Μπαμπούρας Βελτσιστινός καὶ Πᾶνο Καμάρης Γραμμενιάτης, πὺν ζῆ ἀκόμα (80 χρονῶν). Καθὼς αὐτὸς ὁ ἴδιος μοῦ δήλωσε, εἶχε φκιάσει ὡς τώρα δέκα λαβουῦτα, ὅμοια καὶ καλύτερα ἀπὸ τ' ἀγοραστὰ, ἀπὸ ξύλο καρυᾶς καὶ σφενταμιοῦ. Ἡ καρυὰ ἐκάθονταν σαράντα μέρες στὴν καραμπογιὰ «γιὰ νὰ μαυρίσ'». Ἡ μεγαλύτερη τέχνη, κατὰ τὸν Καμάρη, χρειάζεται στὸ κούφωμα (ἀντηχειο). Μέρη τοῦ λαβούτου εἶναι αὐτὸ τὸ κούφωμα, ἀποτελούμενο ἀπὸ λεπτὲς ξύλινες κυρτωμένες λουρίδες—τὰ φελιά, μαῦρες καὶ κίτρινες ἐναλλασσόμενες, τὸ καπάκι, ἢ ἐπίπεδη δηλ. ὕψη του, ἢ οὐρά καὶ ὁ καραουλάς στὴν ἄκρη τῆς μὲ τὶς βίδες, πὺν σφίγγουν τὶς χορδὲς (τσιάλια). Τὰ διαστήματα πάνω στὴν οὐρά, πὺν πατοῦν τὰ δάχτυλα κατὰ τὸ παίξιμο λέγονται, μπερντέδες.

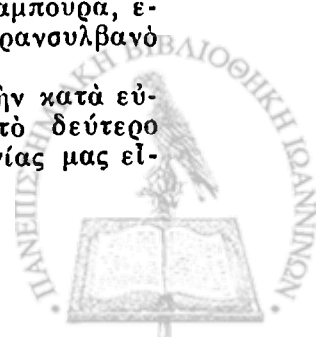
Παίχτες του ξακουστοὶ στὴν ἐπαρχία μας, μνημονεύονται ὁ Τσιόλ' Τουρλῆς καὶ Τσιόλ' Καρκανάκης, Βελτσιστινοὶ, ὁ Βασίλ' Κολιοδημος καὶ Γιαννόπουλος ἀπὸ τὴ Ζίτσα, ὁ Φῶτο Χαλκιᾶς, ὁ Παρακαλαμιώτης Τουρκόγυφτος Μέτης.

Τὸ ντέφι, λεγόμενο καὶ «γίδα», ἀπὸ τὸ βασικὸ ὕλικὸ τῆς κατασκευῆς του, τὸ γίδινο τομάρι δηλαδή, εἶναι τὸ ἀπλούστερο ἀπὸ τὴν κατασκευὴ του καὶ

1. Σὲ εἰκονογραφημένη ρουμανικὴ διασκευὴ τοῦ Ἐρωτόκριτου τοῦ ἔτους 1787—πὺν μέρος τῆς παρουσίασε τελευταία ὁ Λ. Βρανούσης—, προσαρμοσμένη ἀπὸ τὸ λαϊκὸ ζωγράφο τῆς ἐποχῆς αὐτῆς στὸ περιβάλλον τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τόπου του, ὑπάρχει καὶ παράσταση ἄξιοπρόσεκτη λαϊκοῦ μουσικοῦ συγκροτήματος κατὰ τὴν ὥρα τῆς δουλειᾶς του στὸ βασιλικὸ τραπέζι.

Ἡ παράσταση συγκεκριμένα εἰκονίζει τὸν Ἐρωτόκριτο παίζοντα σαντούρι, δεξιὰ του ἓνα βλάχο μὲ φλογέρα καὶ ἄριστερά του ἓνα ἀνατολίτη σαρικοφόρο μὲ ταμπουρά, ἔναν ἀτοίγγανο μὲ σκούφια σκυθικὴ στὸ κεφάλι ντέφι καὶ ἓνα Τυρολέζο ἢ Τρανσυλβανὸ μὲ ξανθιὲς μποῦκλες καὶ τρικοντὸ στὸ κεφάλι βιολί.

Ἡ εἰκόνα στὰ πρόσωπα τῶν ὀργανοπαϊχτῶν ὑποδηλώνει, πιστεύουμε, τὴν κατὰ εὐρεῖες περιοχὲς προτίμηση τῶν διαφόρων πιδ πάνω ὀργάνων καὶ ὅτι ἤδη ἀπὸ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 18ου αἰῶνα, ἴσως καὶ προτύτερα, ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ὄργανα τῆς κουμπανίας μας εἶχαν εἰσαχθῆ στὴ Βλαχία, προτοῦ ἐμφανισθοῦν στὸν ἑλληνικὸ χῶρο.

λιγότερο απαραίτητο ὄργανο τῆς κουμπανίας. Ἀπόγονος τοῦ νταουλιού(1), ἀχώριστου σύντροφου τοῦ τζουρνᾶ, δὲν γνωρίζουμε ἀκριβῶς πότε τὸ ἀντικατέστησε καὶ πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ ἀρχικὰ εἰσήχθηκε. Ἐμεῖς, καθὼς τὰ πιδ πολλὰ ὄργανα τῆς κουμπανίας, τὸ παραλάβουμε κι αὐτὸ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Προορισμός του νὰ δίνη τὸ χροῖο στὸ χορὸ καὶ μόνο. Μάλιστα χωρὶς τὴ βοήθειά του οἱ γυναῖκες παλιότερα δὲ χόρευαν. Κατασκευάζεται ἐπιτόπια ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς γύφτους κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: Παίρνουν ἓνα τομάρι ἀπὸ κατσίκι ἄσπρο 4 - 5 ὀκάδων καὶ τὸ βάζουν μέσα σ' ἄσβεστόνερο γιὰ νὰ ξεμαλλιαστῇ. Ἀφοῦ τὸ καθαρίσουν κατόπι καλά, τὸ τεντώνουν γλωρὸ πάνω σὲ κρόθο ξύλινο, κολλῶντας τὶς ἄκρες μὲ ψαρόκολλα. Σὰν ξεραθῇ ξακρίζουν τὸ τομάρι ὁμορφα γύρα - γύρα, περνῶντας στὸ κρόθο κατὰ διαστήματα τὰ ζήλια, ζευγάρια δηλ. στρογγυλὰ παφίλια, πὺ γλυκαίνουν κρουόμενα τὸν ἦχο του.

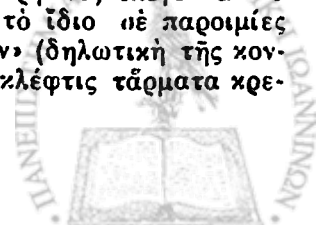
Κατὰ τὶς ἀνὰ τὰ χωριὰ γύρω πορεῖες τῆς κουμπανίας ὁ ἄνθρωπος τοῦ τῶ-παιρνε παραμάσκαλα, χωρὶς ξεχωριστὲς φροντίδες καὶ περιποιήσεις, γιὰ τὸ εὐτελὲς τῆς ἀξίας του βέβαια.

Σὲ χορευταράδες μάλιστα, πὺ ξεκουμπώνονται γιὰ τὰ καλά, τῶσπαιναν ζαμμιά φορὰ ξεπίτηδες, χτυπῶντας τὸ ἀνάποδα, ἔτσι γιὰ νὰ τοὺς κολακέψουν. Ὁ Γούλας ἀπὸ τὸ Γραμμένο μάλιστα—ἄκουσα, δὲν εἶδα ὁ ἴδιος—, σὲ γάμους μακρὰ ἀπὸ τὸ χωριό, πὺ πήγαινε, ἔβανε τὴ νύφη νὰ τὸ πατήση χορεύοντας καὶ σὰν ἔσπαγε, πρᾶγμα φυσικὸ, τοῦ κίναγαν τὰ δάκρυα,—Θεὸς σχωρέστον, εἶναι καιρὸς πὺ πέθανε—, καὶ τὸ ντέφι του, μιᾶς δεκάρας ὄργανο, μοσχοπληρώνονταν.

Ντέφια, πὺ ἀφήκαν ὄνομα στὸ κανκὶ ἐτοῦτο: ἀναφέρονται ὁ Ζμπέκης ἀπὸ τὸ Γραμμένο, ὁ Μπάλας ὁ Βελτσιστινὸς, κι ἀπὸ τοὺς νεώτερους, ὁ Γιῶργο Μᾶρκος κι ὁ Μάνθος.

Ἄς δοῦμε τώρα τὴν κουμπανία μέσα στὸ γάμο, τὴ λαμπρότερη ἀναντίρρητα καὶ πιδ μεγάλη λαϊκὴ χαρὰ, γι αὐτὸ κι ἀπλῶς «χαρὰ» ἀπὸ τὸ λαὸ μας λεγόμενη, τὶς συνήθειές της δηλ. καὶ τὰ τερετίπια της τὰ ἐπαγγελματικά, σὲ χρόνια κᾶπως παλιότερα βέβαια. Ἐτότες, γιὰ τὸ οἱ κουμπανίες ἦταν λιγοστὲς, φρόντιζαν οἱ ἐνδιαφερόμενοι νὰ τὶς βροῦν καὶ τὶς καπάριαζαν ἀνάλογα μὲ τὸ ἔχει τοῦ νοικοκύρη, γῶρια ἐκεῖνα πὺ θᾶβγαζαν στὸ γάμο. Σήμερα, συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Ἀπὸ τὴ μεριά της ἡ κουμπανία ἢ αὐτὸς πὺ «ἔπιανε» (συμφώναγε) τὸ γάμο, ἔδινε γι' ἀσφάλεια τὸ λόγο του. Ἦταν ἀρκετός. Ἀργότερα, πὺ ὁ κόσμος διαόλεψε καὶ τὸ νόμισμα αὐτὸ δὲν εἶχε πέραση, ἔδινε τὸ ὄργανο, δαχτυλίδι ἢ ρολοί, καὶ σήμερα ἔφτασαν νὰ ὑπογράφουν κανονικὸ συμφωνητικὸ. Τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου καὶ μετὰ τὴν ἐκκλησία, μιὰ παρέα νέοι ἀπὸ τοὺς στενοὺς καλεσμένους βέβαια, ἂν ἡ χαρὰ ἐγένονταν στὸ ἴδιο τὸ χωριό, ἐπήγαινα στὸ γυφτομαγαλὰ «γιὰ νὰ πάρν' τὰ βιουλιά», ἀπ' ὅπου ξεκινούσαν μὲ σκοποὺς τοῦ δρόμου, Παλιουρὴ συγκεκριμένα ἢ Ποταμιά, προπορευόμενων αὐτῶν τῶν νέων ζωσμένων τὶς παρδαλὲς γαμήλιες ποδιές (φτάδες) μὴ τὴ γαράφα ἢ τὴν πλόσκα τὸ κρασὶ στὸ χέρι. Καθὼς ἔμπαιναν στὸ σπίτι, τοὺς ἐδέχονταν ὁ νοικοκύρης καί, μετὰ τὶς συνηθισμένους εὐχὰς καὶ χαιρετοῦρες, κέραγε τὸν καθέναν τῆς κουμπανίας μ' ἓνα μαντήλι κι ἓνα μετζῆτι μέσα. Ἐκάθονταν κατόπι στὴν κορφὴ καὶ κατὰ τὴν ἀκόλουθη σειρά: Δεξιὰ τοῦ κλαρίνου τὸ βιολί, πρῶτο ὄργανο, ἀριστερά του τὸ λαβούτο καὶ συνέχεια παρακτὶ τὸ ντέφι.— Ἄν ὁ γάμος γίνανταν σὲ ξένο χω-

1. Ἄ ρ γ α ν ο παλιότερα ἀπὸ τὸ λαὸ λεγόμενο διασώθηκε μόνο τὸ ὄνομα σὲ λαϊκὲς φράσεις καὶ παροιμίες καθὼς: «ἐφαῖ ὀσις τρῶει τᾶργανου» (γιὰ ξυλιές) καὶ «φουσκουσι π' γίγκι ὄργανου» (γιὰ φουσκῶμα ζῶου). Κατ' ἐπέκταση δὲ (ὄργανα) ἐλέγονταν τὰ μουσικὰ ὄργανα τῆς παλιᾶς κουμπανίας, λέξη πὺ διέσωσε ὁ λαὸς τὸ ἴδιο μὲ παροιμίες του, ὅπως: «Στὸ Κούτοι λαλοῦν τ ᾶ ρ γ α ν α, στὸ Γκρίμποβο χορεύουν» (δηλωτικὴ τῆς κοντινῆς ἀπόστασης μεταξὺ τῶν δύο χωριῶν) καὶ «ἐκεῖ π' κρέμαγαν οἱ κλέφτις τᾶρματα κρεμοῦν οἱ γύφτ' τᾶργανα» (γιὰ κᾶποιο «πεπτωκὸς» μεγαλεῖο).

πανία στὸ σπίτι τοῦ ἀρχηγοῦ της, ὅπου ἔκοβαν τὸ σταλό, ἐμοίραζαν δηλ. τὸν παρὰ σὲ ἴσια πάντοτε μοιράδια. Περίπτωση κλοπῆς μεταξύ τους, δταν γίνονταν ἀντιληπτή, ἦταν αἰτία ν' ἀνάψη τρικουβερτος γυφτοκαυγᾶς, ποὺ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴ διάλυση τῆς κουμπανίας. Τὸ κόψιμο ἀκόμα τοῦ σταλοῦ ἐγίνονταν καὶ στὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ πρὸς τὸ χωριό τους, ἂν τύχαινε νὰ λαλοῦν μακριὰ ἀπ' αὐτό, γυρίζοντας δὲ καὶ σὲ περίπτωση ποὺ πῆγαινε καλὰ ἢ δουλειά τους τῶρριχναν στὸ γλέντι μεταξύ τους ὕστερα ἀπὸ κοινὸ πλούσιο φαγοπότι. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος γιὰ τὰ ἔρμα τὰ γρόσια, ἃς προστεθῆ, πὼς ὅπου ἡ κουμπανία ἔβλεπε νὰ πέφτουν μπόλικα, ἔβαζε ὅλα τὰ δυνατὰ της καὶ τὴν τέχνη της νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ χορευτὴ, κι ἀντίθετα τῶρριχνε σ' ἄτονο κι ἀνδρόεχτο παίξιμο, ἔπαιζε «πατσιάρια» (ψέματα), κατὰ τὸ λέγει τους. Σὲ κάτι τέτοιες περιπτώσεις εὑρίσκε τὸ μπελᾶ της ἀπὸ ζόρικους χαροκόπους, ἂν κι ἀπὸ τέτοιες κακοτοπιὲς πολὺ ἐφυλάγονταν. «Ὁ γύφτος κι ἡ κόττα δὲν ἔχει χορταμό», λέει ὁ λαός, καὶ δὲν ἔχει ἄδικο.

Ἀπὸ τὰ λογιῆς λαλήματα ἡ κουμπανία προτιμοῦσε τὸ γάμο, γιατί βάσταγε τρεῖς μέρες κι ἔπεφτε περισσότερος παράς. Ἀπὸ τοὺς χορούς δέ, ἀπόφευγε τοὺς εὐρωπαϊκοὺς, ὅπου οἱ χορευτὲς κοιτάζονται μεταξύ τους ἀδιαφορῶντας γιὰ τοὺς ὀργανοπαίχτες, κι εἶχε σὲ ὑπόληψη μεγάλη τὸ λαϊκὸ κυκλικὸ χορὸ, ὅπου ἔχουν στὰ χέρια τους τὸ χορευτὴ καὶ μποροῦν μὲ τὶς γαλυφιὲς καὶ τ' ἄλλα τους τερτίπια τὰ ἐπαγγελματικὰ νὰ τὸν ξετινάξουν. Ἄλλωστε τὸ μολογᾶν καὶ οἱ ἴδιοι λέγοντας: «Τοῦ μαντήλ' ἀφὴν' παράδεις».

Γιὰ τὰ πασχαλινὰ κοινὰ ξεφαντώματα, ποὺ διαρκοῦσαν 3-4 μέρες καθὼς καὶ τὰ πανηγύρια τὰ χωριανικὰ, ἡ κουμπανία κάθε μιὰ εἶχε τὸ δικό της χωριὸ ποὺ θᾶπαιζε, διαλεγμένο μὲ προσοχὴ μεταξύ τῶν πιδ πλούσιων μεγαλοχωριῶν, κοντινῶν ἢ μακρυνῶν, ποὺ δὲν εἶχαν ντόπια ὄργανα. Ἡ ταχτικὴ σ' αὐτὰ καὶ κατὰ τὶς μνημονευθεῖσες μέρες μετάβασή τους, θεμέλιωνε προνόμιο ἰσχυρό, ποὺ ὁ ἀρχηγός της τὸ νέμονταν σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ὁ ἴδιος καὶ τὸ μεταβίβαζε πεθαίνοντας καὶ στὰ παιδιὰ του. Ἀναφέρω τὴν Πλεσίβιτσα Φιλιατῶν, ποὺ εἶχαν οἱ Φακαῖοι οἱ Βελτσιστινοί, κατὰ παράδοση οἰκογενειακὴ πάπο πρὸς πάπο, διατηρούμενη μέχρι σήμερα, καὶ τὸ Φοινίκι τῆς ἴδιας ἐπαρχίας, ποὺ λάλαε ὁ Κίτσιος.

Ἄς σημειωθῆ πὼς στὴ διάρκεια τῆς δουλειᾶς τους μιλοῦσαν, οἱ ἀποτελοῦντες τὴ κουμπανία, φυλακτικὰ βέβαια, καὶ τὴ γλῶσσα τους τὴ συνθηματικὴ τὰ ρόμκα, γιὰ πράγματα ποὺ δὲν ἔπρεπε ν' ἀκούσουν τὰ μπαλαμέ, οἱ μὴ γύφτοι δηλαδή.

Ἀκόμα πὼς στὶς γενικὲς της γραμμὲς ἡ ζωὴ τῆς κουμπανίας ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα τὰ εἶναι ἡ ἴδια, μόνο ποὺ στὴν ἄσκηση τῆς δουλειᾶς ἀπέβαλε τὸν προτερινὸ ἀποκλειστικὸ λαϊκὸ χαρακτήρα, καθὼς ἐπειγόμενη ν' ἀνταποκριθῆ στὶς ἀπαιτήσεις τῶν ποικίλων πελατῶν της, προσπαθεῖ, χωρὶς νὰ τὸ κατορθῶνει, νὰ μάθῃ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐφήμερα καὶ παρδαλὰ προϊόντα τῆς πολιτείας, ἀμελῶντας τὴ διατήρηση καὶ καλλιέργεια τοῦ δημοτ. τραγουδιοῦ καὶ τῆς μουσικῆς του.

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

Δ Η Μ Ο Τ Ι Κ Α ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ*

(ΑΝΕΚΔΟΤΑ)

ΒΡΑΒΕΙΟΝ "ΗΠΕΙΡ. ΧΡΟΝΙΚΩΝ,, (1926)

295

Ξένος ἤμουν στὰ ξένα δούλευα

Ξένος ἤμουν, στὰ ξένα δούλευα,
τῆ ρωγούλα μου γυρεύω
καὶ στὸν τόπο μου πηγαίνω.
Κάτσε ξένε μου, νὰ ζεῖς λεβέντικα
δυὸ φλωράκια νὰ σοῦ δώσω
καὶ τὸ νοῦ νὰ σοῦ ἡμερώσω
Κι' ἔν' ἄλογο καλό, νὰ ζεῖς νὰ σέ χαρῶ.
βάϊ νᾶχ' ἀσημένια σέλλα
κλαῖν τὰ μάτια μου γιὰ σένα.
"Αει κυρούλα μου κι ἀρχοντοπούλα μου
φόντας λούζεσαι κι' ἀλλάζεις
μέσα στὴν καρδιά μέ σφάζεις,
φόντας βάνεις καὶ φουντώνεις
τὴν καρδιά μου βαλαντώνεις

296

Ἐσεῖς πουλιὰ τοῦ κάμπου

Ἐσεῖς πουλιὰ τοῦ κάμπου καὶ τῆς Ρούμελης
Αὐτοῦ ψηλὰ ποῦ πάτε χαμηλώσετε
Νὰ πάρτε στὰ φτερά σας, ὦχ τὰ πλουμιστὰ
Θέλω νὰ στείλω γράμμα, νὰ κάνω γραφή
Νὰ γράψω τῆςμανούλας νὰ μὴ καρτερεῖ
Ἐγὼ ἐδῶ παντρεύφ'κα μέσ' στὴν ξενιτειὰ
Καὶ πῆρα μιὰ γυναίκα μάγισσας τσουπρί

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προγουμένου, σελ. 26'.

Μαγεύει τὰ ποτάμια καὶ τὶς θάλασσες
 Μαγεύει τὰ καράβια καὶ δὲν ξεκινοῦν
 Ἐμάγεψε κι' ἐμένα, δὲν μπορῶ νάρθῶ
 Σένα τὰ λέγω τοῦτ' ἂν θέλεις ἄηκουστα
 Πάρε χαρτὶ καὶ πένα, κάτσε γράψετα.

Προβλ. Ν. Πολίτη «Τραγ. Ἑλλην. λαοῦ» ἀριθ. 172

297

Μάνα μὲ τὰ πολλὰ παιδιὰ

Μάνα μὲ τὰ πολλὰ παιδιὰ μὲ τοὺς πολλοὺς λεβέντες
 Για δὲ γελᾶν τὰ χεῖλη σου, δὲ χαίρετ' ἡ καρδιά σου.
 — Πῶς νὰ γελάσω βρέ παιδιὰ, πῶς νὰ χαρεῖ ἡ καρδιά μου
 Τὰ δυὸ παιδιὰ στὴ φυλακὴ καὶ τ' ἄλλα δυὸ στὰ ξένα
 Τὸ πέμπτο τὸ μικρότερο τὸ τρώει τὸ μαῦρο χῶμα.

298

Τῆς Ἀγραφιώτισσας

Τὸ λέν οἱ κοῦκοι στὰ βουνὰ κι' οἱ πέρδικες στὰ πλάγια
 Τὸ λέει καὶ μι' Ἀγραφιώτισσα, τὸ λέει στὸ μοιργιολοῖ
 — Ἐβγα μανούλα φώναξε σ' ὄλους τοὺς μαχαλάδες
 Ὅποια ἐχ' ἄντρα στὴν ξενιτεία, μικρὰ παιδιὰ στὰ ξένα
 πὲς της νὰ μὴν τὰ κατερεῖ, νὰ μὴν τ' ἀπαντεχαίνει
 Τρία καράβια βούλιαξαν κι' ἐξήντα δυὸ φεργάδες
 Καὶ μιὰ φεργάδα γλύτωσε καὶ φέρνει τὰ φερμάνια.
 Γέμισ' ἡ θάλασσα πανιὰ κι' οἱ γιάκρες παλληκάρια.

299

Πέρασ' ἀπὸ τὸ Ντέλβινο

Πέρασα — ΚΙ ΑΜΑΝ ΑΜΑΝ —
 ΠΕΡΑΣΑ — πὸ τὸ Ντέλβινο

Πέρασ' ἀπ' τὸ Ντέλβινο
 βρίσκω σοκάκια ἔρημα.
 Ρήμαξαν καὶ οἱ ταβέρνες
 καὶ μᾶς φεύγουν οἱ λεβέντες.
 Πᾶν τὰ κορίτσια γιὰ νερὸ
 βρῆσκουν τὸν τόπο ἀδειανό.
 Γοιὲ μ' καὶ κάθονται καὶ κλαῖνε
 ποῦν' τὰ παλληκάρια λένε.
 Σὲ παποράκι μπήκανε
 στὴ Νέα Ὑόρκη βγήκανε.

Σάν τὰ πουλιά γυρίζανε
 κανέναν δὲ γνωρίζανε.
 Ἄνεθεμά σ' Ἀμερικὴ
 πῶχεις τὸ χρῆμα τὸ πολὺ
 Γυιέμ' καὶ τὶς χρυσὲς τὶς λίρες
 κι' ἄφησες γυναῖκες χῆρες.
 Ἦρθαν παιδάκια ἀνύπαντρα
 Γυιέμ' καὶ φεύγουν γερασμένα,
 πάλι ἀλλοίμονο σὲ μένα

300

Λουλούδι τῆς Μονεμβασιᾶς

Λουλούδι τῆς Μονεμβασιᾶς καὶ κάστρο τῆς Λαμίας
 Καὶ Παλαμίδι τ' Ἀναπλιοῦ ν' ἀνοίξειξεις νᾶμπω μέσα
 Νὰ ἰδῶ τὶς Ἀναπλιώτισσες, τὶς Ἀναπλιωτοπούλες
 Πῶς πλαίνουν, πῶς λευκαίνουνε, πῶς μσσοσαπουνᾶνε
 Μὲ τῶνα χέρι πλαίνουνε μὲ τ' ἄλλο σαπουνᾶνε
 Τῶν στρατιωτῶν τὰ σκουτιὰ, τῶν λοχαγῶν τὰ ροῦχα.
 βάνουν τὸ δάκρι γιὰ νερὸ τὸ σάλι γιὰ σαποῦνι
 Καὶ τὰ χρυσὰ μαλλάκια τοὺς τριχιές γιὰ νὰ τ' ἀπλώσουν.

301

Τὸ Στρατιωτικὸ

Δώδεκα χρόνους ἕκαμα
 στὸ στρατιωτικὸ γραμμένος
 πῶς τὰ πέρασ' ὁ καημένος.
 Κανεὶς δὲν ἦρθε νὰ μὲ ἰδεῖ
 ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μου
 φίλους μου κι' ἀγκαρδιακούς μου
 παρὰ μι' ἀγάπη π' ἀγαπῶ.
 Κεῖνη γράμματα μοῦ στέλει
 μυστικὰ μοῦ παραγγέλλει
 — Ξένε ποῦεῖσαι στὴ ξενιτεῖα
 στείλε μου τὸ μαντίλι σου
 νὰ τὸ ἰδῶ καὶ νὰ τὸ πλύνω
 μὲ τὰ δάκρυα ποὺ χύνω.

ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΤΣΑΜΟΥΡΙΑΣ

302

Τοῦσὴ νὰ ντόλι ν γκουρμπὲτ ἰρι
 —ΖΓΙΑΡ ΤΜΑΡ ΑΜΕΡΙΚΗ—

Τσίησῃ νὰ ντόλι ν γκουρμπέτ ἶρι
 Νὰ μπλιόδι ντιέλμετ γκίθ ντελικαλί
 Μπέν νούσατ μερντούαρτ νέ γκί
 Κλιάϊν τσούπατ με λιότ ἰζι
 Μπούν πλιάκετ τσεμπέρτ ἰζι.

Μετάφραση

Τι μᾶς βῆκεν ἕνας καινούργιος ταξιδιώτης
 — φωτιά νὰ πάρει τὴν Ἀμερική.—

Τι μᾶς βῆκεν ἕνας καινούργιος ταξιδιώτης
 Μᾶς ἔμασε ὅλα τὰ παιδιά, τοὺς λεβεντάδες.
 Ἔμειναν οἱ νυφάδες με τὰ χέρια στὸν κόρφο,
 Κλαῖν οἱ τσοῦπρες με μαῦρα δάκρια
 ἔβαλαν οἱ γριές μαῦρα τσεμπέρια.

Ζ

ΠΑΡΑΛΟΓΑ

303

Τοῦ Κώστα καὶ τῆς Εὐδοκιάς

Τοῦ Κώστα ἡ μάνα χαίρεται τοῦ Κώστα καμαρώνει
 Ὅπόχει τοὺς ἔννια ν υἱοῦς καὶ τίς ἔννια νυφάδες
 Πόχει τὴν Εὐδω μοναχή, μοναχοθυγατέρα.
 Προξενιτεῖα τοὺς ἔρχεται πὸ μέσ' ἀπὸ τὴν Πόλη
 Τὴν Εὐδοκιὰν ἐχάλευαν τὴν Εὐδοκιά χαλεύουν
 Κι' ὅλα τ' ἀδέρφια ἀπόκοβαν κι' ὁ Κώστας ἀναγκάζει
 — Μάνα νὰ γῆνε δώκομε τὴν Εὐδοκιά στὰ ξένα
 Στὰ ξένα πὸ πηγαίνομε ξένοι νὰ μὴ περνοῦμε.
 — Καλὰ Κώστα τι δίνομε τὴν Εὐδοκιά στὰ ξένα
 Μὰ σὰν μᾶς βρεῖ κᾶνα κακὸ ποιὸς παίνει νὰ τὴ φέρει
 — Ἐγὼ πηγαίνω κι' ἔρχομαι, πηγαίνω καὶ τὴ φέρω
 Στὴν ἑβδομάδα τρεῖς φορές, στὸ μῆνα δεκαπέντε
 Ἦρθε καιρὸς καὶ τισκεφτιά καὶ χρόνος ὀργισμένος
 Ἐπέθαναν τὰ ἔννια παιδιά με τίς ἔννια νυφάδες
 Κι' ἀπόμνε ἡ μάνα μοναχή σὰν κούτσουρο στὸ ρόγγι.
 Πέφτει, σκώνετ' ἡ μάνα του τὸν Κώστα ἀναλετάει
 — Ἀνάθεμά σε Κώστα μου, ἀνάθεμά σε γυιέ μου
 Πὸ μῶδωκες τὴν Εὐδοκιά πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.
 Κι' ὁ Κώστας πόμνε ἀνάλυτος τρεῖς χρόνους καὶ καπμόσο
 Πὸ τ' ἀναθεματίσματα τῆς μάνας του ὁ καημένος
 Ἐγίνηκεν ἕνα πουλί ἕνα χηλιδονάκι
 Στὸ σταυροδρόμι κάθισε ρωτᾶει τοὺς διαβάτες
 — Διαβάτες πὸ διαβαίνεται, στρατιῶτες πὸ περνάτε
 Μὴν εἶδεταν τὴν Εὐδοκιά στὰ ξένα ἐκεῖ πὸ πᾶτε.
 Φουρτούλησε, φουρτούλησε κι' ἐκεῖ στὰ ξένα πάει
 Βρῆσκει τὴν Εὐδω στὸ χορὸ, στὸ χορὸ πὸ χορεύει

Μότι τὸν εἶδ' ἢ Εὐδοκιά πὸ τὸ χορὸν ἐβῆκε
 – Σταθῆτε ἀδερφοποιτὲς καὶ σεῖς συντροφισσοῦλες
 Βλέπω τὸν Κώστα πῶρχειται θέλω νὰ τὸν ρωτήσω
 – Καλῶς τὸν Κώστα πῶρχειται, καλῶς τὸ παλληκάρι
 Κώστα γιατί εἶσαι κίτερος μαυρομελανιασμένος
 – Ἀρρώστησα μωρ' Εὐδῶ μου κι' εἶμαι μελανιασμένος
 – Κώστα κι' ἂν ἦρθες γιὰ καλὸ νὰ βάλω κι' ἄλλα ροῦχα
 Κώστα κι' ἂν ἦρθες γιὰ κακὸ νὰ βγάλω κι' ἀπὸ τοῦτα.
 Ρίνεται τὸν ἀγκάλιασε καὶ χύνει μαῦρο δάκρι
 – Γιὰ κάθισε ἀδερφούλη μου γιὰ νὰ σέ κουβεντιάσω
 Νὰ σέ ρωτήσω ἀδερφέ πῶς εἶστε ἀπὸ τὸ σπίτι
 – Τὶ νὰ σοῦ εἰπῶ ἀδερφούλα μου τὶ νὰ σοῦ εἰπῶ Εὐδοκιά μου
 Τ' ἀδέρφια μας ἀπέθαναν κι' ἐγὼ ἤμουν πεθαμένος
 Κι' ἀπ' τ' ἀναθεματίσματα τῆς μάνας ὁ καημένος
 Ἐγίνηκα ἓνα πουλί ἓνα χηλιδονάκι
 Κι' ἦρθα ἐδῶ γιὰ νὰ σέ βρῶ, ἦρθα νὰ σ' ἀνταμῶσω
 Ἄειντε Εὐδῶ νὰ φύγομε στὴ μάνα μάνα μας νὰ πᾶμε.
 Στὸ δρόμον ὅπου πάγαιναν γυρίζει καὶ τῆς λέει
 – Εὐδῶ σῦρε στὸ σπίτι μας κι' ἐγὼ θὰ γύρω ἐδώγια
 – Τὸ τί χαλεύεις Κωσταντῆ κι' ὄλο κλωθογυρίζεις
 – Θὰ γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ τ' ἀφήκα τὸ μαντίλι
 Ἐκίνησε κι' Εὐδοκιά νὰ πάει νὰ βρεῖ τὴ μάνα
 Νὰ πάει νὰ βρεῖ τὴ μάνα τῆς, νὰ βρεῖ τ' ἄλλα τ' ἀδέρφια
 Δὲν πίστευε τὸν Κωσταντῆ, εἶπε μὴ τὴ γελάει.
 Οὐδὲ τ' ἀδέρφια ἤυρε ἐκεῖ, οὐδὲ καὶ τὶς νυφάδες
 Ἦυρε τὶς πόρτες ἀνοιχτὲς τὰ παραθύρια τέντα
 Ἦυρε τὴ μάνα μοναχὴ στὴν ἀγκονὴ νὰ σκούζει
 – Καλὴ σου μέρα μάνα μου – Καλῶς τὴν Εὐδῶ ποῦρθε
 Ρίνεται κι' ἀγκαλιάζεται καὶ χύνει μαῦρο δάκρι
 – Μάνα ποῦεῖναι τ' ἀδέρφια μου, τσὲ ποῦεῖναι κι οἱ νυφάδες
 – Τ' ἀδέρφια σου ἀπέθαναν ὄλο μὲ τὶς νυφάδες.
 Κάτσε Εὐδῶ μου γιὰ νὰ σοῦ εἰπῶ, κάτσε νὰ σέ ρωτήσω
 Μὲ ποιὸν ἦρθες παιδάκι μου, μὲ ποιὸν ἦρθες παιδί μου
 – Μὲ ἤφεραν ὁ Κωσταντῆς κι' ἦταν μελανιασμένος.
 – Τὶ μὲ γελάς παιδάκι μου, τὶ μὲ γελάς παιδί μου
 Ὁ Κωσταντῆς ἀπέθανε ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια
 – Ὁ Κώστας γίνηκε πουλί, ἓνα χηλιδονάκι
 Καὶ ἦρθε κεῖ στὴν ξενιτειὰ μάνα μου καὶ μὲ πῆρε
 – Τσὲ ποῦεῖναι τὸς παιδάκι μου, δὲν ἦρθαταν ἀντάμα;
 – Στὸ σταυροδρόμι ὅπ' ἦρθαμαν γύρισε στὸν ἀη – Γιώργη
 Ἀφῆκε τὸ μαντίλι του καὶ πάει νὰ τὸ πάρει

- Περβλ. 1) Δημ. Κοντογιάννη «Δημοτ. παραδόσεις» σελ. 40
 2) Ν. Πολίτη «τραγ. Ἑλλ. λαοῦ» ἀριθ. 92.
 3) Ἡμερολ. «Ἡπειρ. Ἀστήρ» 1904 σελ. 371.

τά - Νά - έννιάδερφα

Τά τέσσερα τά πέντε τά έννιάδερφα
 τά δεκοχτώ ξαδέρφια τά λιγόημερα
 τούς έρθε ένα θερμάνι άπ' τό βασιλιά
 νά πάν νά πολεμήσουν μέσ' τη Λαημπεγιά,
 σελλώνουν τ' άλογά τους σειοϋνται τά βουνά
 παίρουνε τά σπαθιά τους σειέτ' ή μαυρογής
 μπινεύουν τ' άλογά τους σειέτ' ή θάλασσα.
 Καί τήν εύχή γυρεύουν πό τή μάνα τους
 — Δός τήν εύχή σου μάνα νά πηγαίνομε
 — Μέ τήν εύχή μου μάτια σϋρτε στο καλό
 Έννια άδέρφια νά πάτε κι' όχτώ νάρθετε.
 Σαράντα μέρες κάνουν δίχως τό ψωμί
 Κι' άλλές σαράντα πέντε δίχως τό νερό.
 Καί πόλεμο δέν ηϋραν πίσω γύρισαν
 Καί τούς έπήρε ή δίψα και τά κάματα
 Βρήσκουν ένα πηγάδι ένα ξεροπηγάδο
 σαράντα όργυιές τοϋ μάκρου κι έκατό βαθϋ
 — Ροβόλα Κωσταντάκη, βγάλε μας νερό
 — Δέ ροβολάω άδέρφια γιατί σκιάζομαι
 Νά ρίξομε τόν κληρο κι' άν μοϋ πέσει πάω.
 Λαχνίζουν ξελαχνίζουν ποιός νά βγάλ' νερό
 Πέφτει τοϋ Κωσταντάκη τοϋ μικρότερου.
 Κι' εκεί τριχιές δέν είχαν νά βγάλουν νερό
 Καί κόβουν τούς τσαμπάδες κι' έκαμαν τριχιές
 Τόν παίρουν και τόν δένουν και τόν άπολάν.
 Έπάει ως τή μέση λιανοσειίσθηκε
 έπάει ως τόν πάτο έφοβήθηκε
 — Τραβάτε με άδέρφια και ξαδέρφια μου
 — Καί μεϊς τραβάμε Κώστα σϋ δέ φαίνεσαι
 — Βάλτε και τ' άλογό μου νά τραβάει κι' αυτό.
 — Κι' αυτό τραβάει Κώστα σϋ δέ φαίνεσαι
 — Βάλτε και τ' άρμάτα μου νά τραβάν κι' αυτά
 — Κι' αυτά τραβάνε Κώστα, σϋ δέ φαίνεσαι.
 Έσϋ Κώστα δέ βγαίνεις, τί νά κάνομε
 — Κατσητε νά πεθάνω κι' άπε φύγετε
 "Ωρα καλή ν' άδέρφια και ξαδέρφια μου.

Ποβλ. Έπ. Παπαμιχαήλ. «Μϋθοι» σελ. 14.

ΣΗΜ.: Τό τραγούδι άναφέρεται στοϋς Έπειρωτίτες χριστιανούς σπαχήδες πού, όλοι τους άδερφοξάδερφα, πήγαν, από ύποχρέωση, νά βοηθήσουν τούς Τούρκους, οί όποιοι είχαν πόλεμο μέ τούς Πέρσες, πηγαίνοντας, ως τή Σαλονίκη, ειχτην ύψωμένη τη δική τους σημαία, τόν άη—Γιώργη καβαλάρη, άπέκει και πέρα σήκωσαν τήν τουρκική. Στόν πόλεμο οί άντρειωμένοι Έπειρωτίτες νίκησαν τούς Πέρσες. Οί Τούρκοι, φοβούμενοι τούς σπαχήδες, έκαμαν ιερό δικαστήριο, τό όποιο ξέδωκε άπόφαση νά έξοντωθϋν ως τόν ένα, σάν άπιστοι στο κοράνι. Έτσι τούς σκότωσαν όλους και δέ γύρισε οϋτ' ένας.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝ. ΧΡ. ΣΙΟΝΤΗ, Διδ)λου

“ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΗΠΕΙΡΟΥ,”*

(“Ἐπαινος Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μετὰ 1500δράχμου χρηματικῆς ἐνισχύσεως—Συνεδρία 818—12—12—1963)

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ἄσματα, νανουρίσματα καὶ ταχταρίσματα, θρύλοι. εἰδήσεις περὶ οἰκίας, παιδιοῦ, τελευτῆς, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν, μαντικῆς, μετεωρολογίας καὶ λαϊκῆς λατρείας

Σὲ μερικὰ χωριά, τὸ βράδυ τοῦ Λαζάρου, νοῖοι καὶ γέροντες, ὄλοιοι μαζί, πηγαίνουν στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ καὶ λένε τὸ Λάζαρο. Στὰ σπίτια ποὺ ἔχουν πένθος δὲν πᾶνε. Οἱ νοικοκυρὲς τοὺς δίνουν αὐγά. Μόλις πλησιάσουν στὸ κάθε σπίτι, τραγουδοῦν πρῶτα τὸ Λάζαρο στὸν ἀφέντη τοῦ σπιτιοῦ, καὶ λένε:

Καληώρα σας καλὴ βραδύα σας
καλῶς σᾶς ἤραμαν στ’ ἀρχοντικά σας.
Ἦρθαν τὰ Λαζάρα ἤρθαν τὰ Βάγια
βγήκε κι’ ὁ αὐγερινὸς στὰ κορασιδία.
Κόρες κορασιδάκια σταυρὸ σταθῆτε
τιμήσατε καλὴν κυρὰ κι’ ἕναν καλὸν ἀφέντη.
Ἄφέντη, ἀφεντάκη μου, πέντε φορὲς ἀφέντη,
πέντε φορὲς ἀφέντεψες καὶ πάλι ἀφέντης εἶσαι.
Πέντε κρατοῦνε τ’ ἄσπρα σου καὶ πέντε τ’ ἄλογά σου.
Τρεῖς Φραγκοπούλες κάθονται πίσω ἀπ’ τὰ καπούλια.
Ἡ μιὰ παίζει τὸν ταμπουρὰ κι’ ἄλλη μὲ τὸ λεοντάρι
καὶ ἡ τρίτη ἢ καλύτερη παίζει μὲ τὸν ἀφέντη.
Παίζοντας καὶ γλεντίζοντας ἀποκοιμήθηκε ὁ ἀφέντης.
Γιὰ σήκω ἀπάνω ἀφέντη μου καὶ μὴ βαρεῖά κοιμᾶσαι
ἢ μιὰ σοῦ παίρνει τ’ ἄσπρα σου κι’ ἄλλη τὰ φλουριά σου
καὶ ἡ τρίτη ἢ καλύτερη σοῦ παίρνει τ’ ἄλογό σου.
Κι’ ὁ ἀφέντης καβαλίκεψε σὲ σέλινο μουλάρι
σὲ σέλινο προσέλινο σ’ ἀσημοσελωμένο.
Πολλὰ εἶπαμε τ’ ἀφεντὸς ἄς ποῦμε τῆς κυρᾶς του.

(Λένε τώρα τῆς κυρᾶς τοῦ σπιτιοῦ)

Κυρὰ ψηλή, κυρὰ λιανή, κυρὰ μαλαματένια,

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 243.

πού λούζεσαι, χτενίζεσαι, στην ἐκκλησιά πηγαίνεις
τ' ἔχεις τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι κύκλο
τὸ πρῶτο τὸν Αὐγερινὸ τὸν πασχογκελοφρύδι
πού βγαίνει στὴν ἀνατολὴ καὶ βασιλεύει στὴ δύση
κι ἀπὸ τὴ δύση στὴ στερεὰ κι ἀπ' τὴ στερεὰ στὴν πόλη
στὴν πόλη στὴν παράπολη καὶ στὴ μεγάλη χώρα.
Πολλὰ εἶπαμε καὶ τῆς κυρᾶς, ἄς ποῦμε καὶ τοῦ γιοῦ τῆς.

(Λένε τώρα τοῦ γιοῦ τῆς)

Καλότυχη εἶσαι σὺ κυρὰ μὲ τὸν υἱὸν πού ἔχεις.
Ν' ἐγὼ ἔχω πολλοὺς υἱούς, γιὰ ποιὸν υἱὸν μοῦ λέτε;
Γιὰ κείνον τὸν μικρότερο τὸν πολυθιαμαχτάρη,
πού λούζεται χτενίζεται καὶ στὸ σχολεῖο πηγαίνει.
Τὸν καρτερεῖ ὁ δάσκαλος μὲ τὸ χαρτὶ στὰ χέρια
τὸν καρτερεῖ ἡ δασκάλισσα μὲ μιὰ χρυσὴ βεργούλα.
Παιδί μου πούν τὰ γράμματα, παιδί μ' πούν' ὁ νοῦς σου;
Τὰ γράμματα εἶναι στὸ χαρτὶ καὶ ὁ νοῦς μου παραπέρα
πέρα - πέρα κι' ἀντίπερα, πέρα στὶς μαυρομάτες
πῶχουν τὸ μάτι σὰν ἐληά, τὸ φρύδι σὰν γαϊτάνι
πῶχουν τὰ κατσαρὰ μαλλιά σαράντα πέντε πήχεις.
Στοὺς κάμπους τὰ χτενίζουνε καὶ στὰ βουνὰ τὰ πλένουν.
Σὲ τοῦτο σπῖτι πού τραγουδήσαμε πέτρα νὰ μὴ ραῖση.
καὶ ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ χρόνια πολλὰ νὰ ζήση.
Νὰ ζήση χρόνους ἑκατὸ καὶ νὰ τοὺς ἀπεράση
καὶ ἀπὸ τοὺς ἑκατὸ καὶ μπρὸς ν' ἀσπρίση νὰ γεράση.
Καὶ χρόνια πολὰ καὶ τοῦ χρόνου νὰ εἴμαστε καλά.

Οἱ νύφες τοῦ χωριοῦ, πού δὲν ἔχουν κλείσει ἀκόμη τὴν χρονιά, πηγαίνουν
τοῦ Λαζάρου ἀπ' ἓνα ζαλίκι δάφνη στὴν ἐκκλησία. Ἐκεῖ χτυποῦν τὴν καμπάνα
καὶ μὲ γέλια, πειράγματα καὶ ξεφωνητά, χορεύουν καὶ τραγουδοῦν. **Τὴν Κυρια-**
κὴ τῶν Βαΐων καὶ μετὰ τὴν θεία λειτουργία, μικροὶ καὶ μεγάλοι χτυποῦν μὲ τὴ
δάφνη τὶς νύφες, γιὰ νὰ προκόψουν στὴν καινούργια τους ζωὴ. Ἄν ἡ νύφη δὲν
ἔκλεισε τὴ χρονιά παντρεμένη, ὁ νουνὸς πού τὴν στεφάνωσε, τῶν Βαΐων τῆς
στέλνει μιὰ λαμπάδα κι ἓνα ζευγάρι παπούτσια γιὰ τὸ Πάσχα.

Τὴν Μεγάλῃ Πέμπτῃ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία αὐτὰ βαμμένα γιὰ ὄλα τ'
ἄτομα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὰ διαβάζει ὁ παπᾶς. Πηγαίνουν ἐπίσης κι ἓνα ἄλλο αὐτὸ
πού τὸ βάζουν στὸ εἰκόνημα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶχουν ὄλη τὴ χρονιά. Ἐπίσης, τὴν
Μεγάλῃ Πέμπτῃ, ὄλες οἱ οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία πλα-
στάρια, κρασί, σιτάρι βρασμένο καὶ πρόσφορα καὶ κάνουν μνημόσυνο γιὰ τοὺς
νεκροὺς τῶν. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ —λένε— βγαίνουν οἱ νεκροὶ στὴ γῆ καὶ μένουν μέ-
χρι τῆς Ἀναλήψεως. Τότε χάνονται καὶ τὴν Πεντηκοστὴ φτάνουν στὴν παλιά
τους κατοικία. Βγαίνουν κι οἱ νεκροὶ πού εἶναι στὴν κόλαση, λένε, γιὰτὶ ἡ Πανα-
γία πέρασε ἀπ' ἐκεῖ, τοὺς εἶδε πού βασανίζόταν κι' ἔκλαιγαν μέσα στὴ φωτιά,
τοὺς λυπήθηκε καὶ παρεκάλεσε τὸ γιὸ τῆς τὸν Χριστὸ καὶ τοὺς ἄφησε νὰ βγοῦν
κι αὐτοὶ αὐτὲς τὶς μέρες στὴ γῆ.

Αὐτὰ βᾶφουν τὴν Μεγάλῃ Πέμπτῃ καὶ τὸ Μεγάλο Σάββατο. Ὅσοι εἶναι
λυπημένοι δὲν τὰ βᾶφουν κόκκινα, ὅπως οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ μαῦρα ἢ τ' ἀφήνουν ὅπως
εἶναι ἔτσι λευκά. **Τὴ Μεγάλῃ Παρασκευῇ** τὸ βράδυ καὶ πρωτοῦ κοιμηθοῦν χύ-
νουν τὰ νερὰ πού τυχὸν ἔχουν στὰ δοχεῖα τους καὶ τὰ γυρίζουν αὐτὰ τ' ἀνάπο-
δα γιὰ νὰ στραγγίσουν καλά ὄλη τὴν νύκτα. **Τὸ Μεγάλο Σάββατο** τὸ πρωί, θὰ
τρέξουν νὰ πάρουν καινούργιο νερὸ ἀπὸ τὶς βρῦσες.

Ἐπάνω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ κολλοῦν μὲ ἀγελαδοκοπριὰ τσόφλια ἀπ' αὐτὰ τῆς Μεγάλης Πέμπτης. Ἔτσι θὰ ἔχη τὸ σπῖτι ὅλη τὴ χρονιά τὴ χαρὰ τῆς Λαμπρῆς, ἀλλὰ καὶ θὰ φαίνωνται στοὺς ξένους ὅτι γιορτάσανε τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ.

Τὰ παιδιὰ, τὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα, παίζοντας λένε:

Κυριακὴ τῶν Βαΐων, ὁ Χριστὸς καβαλάρης
 Μεγάλῃ Δευτέρῃ, ὁ Χριστὸς στὴ μαχαίρα.
 Μεγάλῃ Τρίτῃ, ὁ Χριστὸς ἐκρίθη.
 Μεγάλῃ Τετάρτῃ, ὁ Χριστὸς ἐπίασθη.
 Μεγάλῃ Πέφτῃ, ὁ Χριστὸς ἐπαιδεύθη.
 Μεγάλῃ Παρασκευῇ, ὁ Χριστὸς στὸ καρφί.
 Μεγάλο Σαββάτο, χαρὲς γιομᾶτο.
 Μεγάλῃ Κυριακῇ, τ' ἄρνι στὸ σουβλί.

Τὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς πηγαίνουν αὐτὰ βρασμένα στὴν ἐκκλησία καὶ τὰ διαβάζει ὁ παπᾶς. Μετὰ τὴν θεία λειτουργία, κάνουν Χριστὸς Ἀνέστη, ἀλληλοσπάζονται, καὶ τρεῖς ἡμέρες χαλαεὶ ὁ κόσμος ἀπὸ τὰ τραγούδια, τὰ γλέντια, τὶς χαρὲς καὶ τὶς ντουφεκιές.

Χορευτικὰ τραγούδια τῆς Λαμπρῆς τοῦ παλιοῦ καιροῦ

1) Τέτοια ὦρα ἦταν ἐψὲς
 τέτοια καὶ παραπροψὲς
 στὸ χορὸ ποὺ χόρευαν
 ὅλο ἀγόργια γιὰ ξανθιὲς
 καὶ κορίτσια παρθενιά.
 Μπαῖραχτάρη τοῦ χοροῦ
 σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸ
 σὰν κλωνὶ βασιλικὸ
 σὰν κλωνὶ ἀμάραντο.
 Κάμε κύκλες στὸ χορὸ
 τετρακαγκελίσματα
 καὶ κλωθογυρίσματα.
 Σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸ
 τράβα σιάξε τὸ χορὸ
 εἶμαι ξένος θέλω νὰ δῶ
 γιὰ νὰ πᾶω νὰ ἴμολογῶ
 σ' ὅσες χῶρες κι ἂν διαβῶ.
 Μὰ τὸν Ἅγιο Κωνσταντῖνο
 τὸν χορὸ δὲν τὸν ἀφήνω.
 Μὰ τὸν Ἅγιο Ἀἰρσένη
 Κυριακὴ θὰ φύγ'ν' οἱ ξένοι.
 Μὰ τὸν Ἅγιο Αἰγιάννη
 ὁ χορὸς θὰ πάη γαϊτάνι.
 Μὰ τὸν Ἅγιο Αἰθανάση
 κι ὁ χορὸς θέλ' νὰ χαλάση.

2) Τώρα ὁ ἥλιος ἐγειρε κι ὁ σταυραῖτὸς κουρνιατίζει
 τώρα κι ἀφέντης ξέβγαινε γιὰ νὰ λαφοκνηγήσει
 μὲ τὰ χρυσὰ λαγωνικὰ μὲ τ' ἄργυρὸ ντουφεκί.

Ἄλλος τὸ λέει μάλαμα κι ἄλλος τὸ λέει ἀσήμι
 κι ἓνα μικρὸ κλεφτόπουλο κρυφὰ τὴν κουβεντιάζει.
 Αὐτὸ δὲν εἶναι μάλαμα αὐτὸ δὲν εἶν' ἀσήμι
 αὐτὸ εἶναι τῆς κόρης τὸ βουζὶ τὸ μοσχομουρισμένο.
 Τσόπα, τσόπα κλεφτόπουλο καὶ μὴ μὲ μαρτυρήσης
 ὄντας θὰ πάψ' ὁ πόλεμος θὰ πάψ' ἡ ἀνταρσία
 τότε κι ἐγὼ στ' ὀρκίζομαι ἄντρα θεὸ νὰ σὲ πάρω.

10) Μάναμ' μὲ κακοπάντρες καὶ μοῦδωσες βλαχιώτη
 δώδεκα χρόνους στὴ Βλαχιά καὶ τρεῖς βραδυὲς στὸ σπίτι.
 Πρῶτη βραδυὰ στοὺς φίλους τοῦ τὴν ἄλλ' στὶς ἀδελφές τοῦ
 καὶ μιὰ βραδυὰ πλαῶσαμεν στὸ ἔρημο τὸ σπίτι.
 Καρτέρησα, καρτέρησα γυναῖκα νὰ μὲ κάνη
 κι αὐτὸς δὲν καταδέχτηκε καθόλου νὰ μοῦ κρίνη.
 Ἄπ' τὴν πικρὴ μου τὴ χαρὰ βαρὺς ὕπνος μὲ πῆρε
 ἴσια μὲ τὰ μεσάνυχτα ξυπνάω καὶ δὲν τὸν βροῖσκω.
 Πααίνω κάτω στὸν ταβλὰ (κατώγι) δὲν βροῖσκω τ' ἀλογό τοῦ
 γυρίζω πίσω σκούζοντας πίσω μοιρολογώντας.
 Ὡρὲ ρημάδια στρώματα ρημάδια προσκεφάλια
 ποῦ εἶναι ὁ νιὸς πούηταν ἐψὲς ποῦ εἶν' τὸ παλληκάρι
 καὶ τώρα μένω μοναχὴ στὸ ἔρημο τὸ σπίτι;
 Βγαίνω στὴ πόρτα κάθομαι τοὺς δρόμους ἀγναντεύω
 βλέπω τὸν κόσμον ποῦρχεται στὰ σπίτια τοὺς πααίνουν
 στ' ἐμένα τὸ ρημόσπιτο δὲν ἔρχεται κανένας.
 Ἐδῶ στὴν πόρτα θλίβομαι στὴν πόρτα ἀναστενάζω
 κᾶνα δὲν ἔχω νὰ μὲ δῆ νὰ μὲ παρηγορήσῃ

Ὅσοι ἀρμέγουν ζῶα, δὲν πιάνουν αὐγὸ τὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς ἢ τὶς τρεῖς
 πρῶτες ἡμέρες, γιὰτὶ ἂν πιάσουν θὰ σπειριάσουν τὰ μαστάρια τῶν ζῶων ποὺ θὰ
 ἀρμέξουν. **Τὴν Δευτέρα τοῦ Πάσχα** ὅλοι οἱ κάτοικοι, χωρισμένοι σὲ παρέες, γυ-
 ρίζουν σ' ὅλα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ ποῦνε τὸ Χριστὸς Ἄνεστη καὶ τὰ
 χρόνια πολλὰ. Σὲ κάθε σπίτι πίνουν ποτὸ ἢ γλυκὸ καὶ παίρνουν τὸ κόκκι-
 νο αὐγὸ.

Ἡ νύφη, ποὺ ἔλαβε τῶν Βαῖων τὰ δῶρα ἀπὸ τὸν νουνό της, στέλνει σ' αὐ-
 τὸν τὴν Δεύτερη ἡμέρα τοῦ Πάσχα, μὲ συγγενεῖς της, ἓνα ἀρνί, μιὰ κουλούρα,
 κόκκινα αὐγά, σῦκα, καραμέλλες καὶ μιὰ μπουκάλια κρασί καὶ ρακί. Τὴν ἴδια ἡμέ-
 ρα ὁ νουνὸς τῆς στέλνει μιὰ κουλούρα, σῦκα, καραμέλλες καὶ κόκκινα αὐγά. Βά-
 ζει ὁμως δύο αὐγά, περισσότερα ἀπ' ὅσα τοῦ ἔστειλε ἡ νύφη, καὶ τοῦτο γιὰ ν' αὐ-
 γατήσουν τ' ἀναδεχτούρια τοῦ. Ἐπίσης προσέχει τ' αὐγά ποὺ θὰ στείλῃ νὰ εἶναι
 σὲ μονὸ ἀριθμὸ, γιὰ νὰ μὴν κάνουν κορίτσια.

Τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτομαγιάς τὸ βράδυ, βάζουν ἀπὸ ἓνα ματσάκι
 σκόρδα, νὰ εἶναι κατὰ προτίμηση τὰ πιὸ μεγάλα τοῦ κήπου, κάτω ἀπὸ τὸ μαξι-
 λάρι τους. Τὸ πρωτὶ - πρωτὶ, μόλις σηκωθοῦν ἀπὸ τὸν ὕπνο, παίρνουν τὰ σκόρδα,
 κι ἔτσι ὅπως εἶναι ἀπλυτοὶ ἀκόμη, τὰ δαγκάνουν καὶ τελικὰ τὰ τρώγουν, γιὰ νὰ
 νικήσουν λένε τὰ γαϊδούρια. Ἀλλοίμονο σὲ κείνους ποὺ δὲν κάμουν αὐτὸ. Αὐ-
 τοὺς θὰ τοὺς νικήσουν μὲ τὶς φωνές τους τὰ γαϊδούρια καὶ τρεῖς χρόνια θὰ εἶ-
 ναι φιλάσθενοι κι ἀρρωστιαρῆδες. Τὶς ἄλλες ἡμέρες τοῦ Μᾶη, μόλις σηκωθοῦν
 ἀπὸ τὸν ὕπνο, κάτι βάζουν στὸ στόμα τους γιὰ νὰ νικήσουν τὸν κοῦκο καὶ τὴν
 τουρτούρα. Ἀλλοίμονο σὲ κείνους ποὺ θ' ἀκούσουν νηστικοὶ τὸν κοῦκο ἢ τὴν
 τουρτούρα. Αὐτοὶ θὰ εἶναι ἀρρωστοὶ ὅλη τὴν ἡμέρα ἐκεῖνη καὶ ὄσοι ἀκούσουν

τὴν τουρτούρα, θὰ βρωμήσουν τὰ χνώτα τους τὴν ἡμέρα αὐτή. Τὴν πρωτομαγιά βγαίνουν κορίτσια κι ἀγόρια μὲ τραγούδια στὰ λειβάδια καὶ στὰ χωράφια. Ἐκεῖ μαζεύουν λουλούδια καὶ φτιάχνουν στεφάνια, ποὺ οἱ ἀνύπαντροι ἀρσενικοὶ τὰ κρεμοῦν στὶς πόρτες τῶν σπιτιῶν των. Μαζεύουν ἐπίσης καὶ στοκολούλουδα ποὺ τᾶχουν ὅλη τὴ χρονιά γιὰ μαλακτικὸ στὴ γρίπη καὶ στὸ κρυολόγημα.

Τὴν πρωτομαγιά οἱ γυναῖκες δὲν ζυμώνουν ψωμί γιατί ἂν ζυμώσουν θὰ μουχλιάζη τὸ ψωμί τους ὅλη τὴ χρονιά.

Τοῦ Ἀγίου Χριστοφόρου δὲν μπαίνουν στοὺς κήπους καὶ στὰ χωράφια γιὰ καλλιέργεια, γιατί ἂν δουλέψουν θὰ πέση χαλάζι καὶ θὰ τοὺς χαλάση τὴ σοδειά.

Στις 24 Ἰουνίου τοῦ Ἀϊ - Γιαννιοῦ τοῦ Ριγανᾶ, ὅπως τὸν λένε, πρωτὶ πρωτὶ, σηκώνονται καὶ μαζεύουν σ' ἓνα κουτὶ ἓνα εἶδος χρυσόμυγες ποὺ τὶς λένε μελισσομούμουδο. Τέτοιες —λένε— ἔτρωγε καὶ ὁ Ἀϊ - Γιάννης ὁ Ριγανᾶς, ἔταν ἀσκήτευσ. Τὴν ἴδια ἡμέρα, τὶς πᾶνε στὴν ἐκκλησία καὶ ἀφοῦ τὶς διαβάση ὁ παπᾶς, τὶς φέρουν στὸ στίτι καὶ τὶς φυλᾶνε ὅλη τὴ χρονιά γιὰ γιαιτρικὸ τῆς λύσσας. Ἄν τύχη κι ἔχουν ὑποψίες γιὰ ἓνα σκυλὶ ὅτι εἶναι λυσσασμένο ἢ ἓνα ζῶο ποὺ τὸ δάγκασε σκυλὶ ἢ καὶ ἄνθρωπο ἀκόμη, στομπᾶνε λίγο μελισσομούμουδο, τ' ἀνακατεύουν μὲ ζυμάρι καὶ τὸ δίνουν νὰ τὸ φάη. Γιὰ νὰ μὴ λυσάξη, λένε, πρέπει νὰ φάη ἀπὸ λίγο μελισσομούμουδο τρεῖς Σάββατα συνέχεια ποὺ τὸ πρῶτο νάσαι στὴ χάση τοῦ φεγγαρίου.

Ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τῶν Ἀγίων Πάντων, μέχρι τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, νηστεύουν τὰ κρέατα καὶ τὰ γαλακτερά. Τὴν ἀποκριὰ αὐτὴ τὴν λένε «γιὰ τὰ σκόρδα τοῦ καλόγερου». Ἦταν —λένε— κάποτε ἓνας καλόγερος κι εἶχε στὰ χωράφια ποὺ θέριζαν πολλοὺς ἐργάτες. Γιὰ ν' ἀποφύγη τὰ ἔξοδα τοῦ σπιτιοῦ καὶ γιὰ νὰ ξοδεύση τὰ σκόρδα τοῦ κήπου του, ὤρισε τὶς ἡμέρες αὐτὲς νηστεία. Τῶπε ὁ καλόγερος —λένε— νὰ τρῶνε σκόρδα τὶς ἡμέρες αὐτὲς καὶ ρίχνονται στὴ σκορδοφαγία.

Τὴν 1ην Ἰουλίου, οἱ τσοπάνηδες κρύβουν τ' ἀρνιά τους ἀπὸ τὴν Πούλια. Τὰ βάζουν ἀπὸ τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς σὲ σκοτεινὸ μαντρὶ καὶ τὰ βγάζουν τὸ πρωτὶ γιὰ βοσκή, διὰν ὁ ἥλιος πάη δυὸ πιθαμὲς στὸν οὐρανό. Ἄλλοίμονο σὲ κείνον ποὺ θὰ τὰ βγάλη γιὰ βοσκή πρωτὶ. Θὰ τοῦ ψοφήσουν ὄλα, γιατί θὰ τὰ ἰδῆ ἢ πούλια ποὺ βγαίνει μιὰ φορὰ τὴν ἡμέρα αὐτὴ μὲ τὸν ἥλιο.

Τὴν παραμονὴ τὸ βράδυ τῆς 1ης Αὐγούστου, οἱ γυναῖκες κρύβουν τὶς ρόκες τους ποὺ γνέθουν γιὰ νὰ μὴν τὶς ἰδοῦν τὴν 1η Αὐγούστου. Ὅσες τὶς ἰδοῦν τὴν ἡμέρα ἐκεῖνη, αὐτὲς ὅλη τὴ χρονιά θὰ τὶς πιάνουν οἱ θερμοὲς.

Τὴν ἴδια βραδυὰ, οἱ μητέρες ἀλείφουν πίσω ἀπὸ τ' αὐτιά μὲ κατράμι τὰ μικρὰ παιδιὰ, γιὰ νὰ μὴν ἀρρωστήσουν ὅλη τὴ χρονιά.

Μὲ τὶς 12 πρῶτες ἡμέρες τοῦ Αὐγούστου, παρακολουθοῦν τοὺς δώδεκα μῆνες τοῦ χρόνου. Ἡ κάθε μιὰ δηλαδὴ ἡμέρα ἀντιστοιχεῖ σὲ κάθε μῆνα. Ἡ πρώτη Αὐγούστου μὲ τὸν Αὐγουστο, ἡ δευτέρη μὲ τὸν Σεπτέμβρη, ἡ τρίτη μὲ τὸν Ὀκτώβρη κ.τ.λ. Ἄν κάνη καλὴ μέρα ἢ 1η τότε ὄλος ὁ μῆνας θὰ κάνη καλοκαιρία. Ἄν φυσάη Βοριᾶς, θὰ πάη ξηρὸς καὶ ἂν τὸ σκυλὶ κοιμᾶται κουλουριασμένο μὲ τὴ μύτη του ἀνάμεσα στὰ σκέλη, θὰ πάη κακός. **Ἀπὸ τὴν 1η Αὐγούστου μέχρι τὶς 15**, κάθε βράδυ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Σάββατο καὶ τὴν Κυριακὴ, καλοῦν τὸν παπᾶ στὰ σπίτια τους νὰ τοὺς κάνη μιὰ παρακλητικὴ δέηση. Τᾶχουν αὐτὸ σὲ καλό.

Στις 29 Αὐγούστου τοῦ Ἀϊ - Γιαννιοῦ, ποὺ τὴν λένε τὴν γιορτὴ αὐτὴ «Ἑβδομηντα ἀσθένειες», δὲν τρῶνε γαλακτερά, λάδι καὶ κρέας. Ἄλλοίμονο σ' ἐκεῖνον ποὺ θὰ φάη τὴν ἡμέρα αὐτὴ. Αὐτὸν θὰ τὸν πιάσουν ἑβδομηντα ἀσθένειες, ὡς τὴν ἄλλη τὴν χρονιά τὴν ἴδια ἡμέρα. Ὁ Χειμῶνας —λένε— προειδοποιεῖ τοὺς

άνθρωπους δι' ἔρχεται, γιὰ νὰ ἐτοιμασθοῦν, ὡς ἐξῆς: **Τ' 'Αἰ - Μηνᾶ** ἐμύνησα, **τ' 'Αἰ - Φιλίππου** εἶμαι αὐτοῦ, μὲ κουβάρια ράμματα, μὲ σακκιά μπαλώματα.

Ἔρχεται, ξεκουράζεται λίγες ἡμέρες κι ἀρχίζει τὰ κρῦα του ἀπὸ τῆς **'Αἰ - Βαρβάρας**. Γι' αὐτὸ λένε: **'Αἰ - Βαρβάρα**, βαρβαρώνει, **'Αἰ - Σάββας**, σαβανώνει καὶ **'Αἰ - Νικόλας**, παραχώνει.

Τὴν παραμονὴ τοῦ 'Αἰ - 'Ανδρέα, τὸ βράδυ, βράζουν καλαμπόκι (μπόλια) καὶ μέσα ρίχνουν σιτάρι, κουκιά φασόλια, ρεβύθια καὶ ἄλλα ὄσπρια καὶ δημητριακά. Τὰ μεσάνυχτα, μόλις λαλήσουν οἱ πετεινοί, σηκώνεται ἕνας ἢ δύο ἀπὸ κάθε σπιτι, παίρνουν μπόλια καὶ πηγαίνουν μὲ μεγάλη προφύλαξη, γιὰ τὴν ἰδίαν σὲ κακὸ νὰ τοὺς ἰδῇ ἄλλος, στὶς βρῦσες τοῦ χωριοῦ, γιὰ νὰ πάρουν νερό. Χαρὰ στὸν πρῶτο. Αὐτὸς παίρνει τὴν εὐτυχία. Ὅποιος λοιπὸν θὰ πᾶν πρῶτος, παίρνει νερό, πίνει καὶ πλύνεται. Ἀφήνει ὅμως ὀλίγα μπόλια στὴ βρῦση κάπου ἐκεῖ γιὰ νὰ τὰ ἰδοῦν οἱ ἄλλοι ποὺ θὰ πᾶνε ἀργότερα, διὸ κάποιος ἄλλος χωριανὸς τοὺς τοὺς ἐπῆρε τὴν εὐτυχία τῆς σοδειᾶς μέχρι τοῦ χρόνου τὴν ἴδια πάλι βραδύ. Τὸ νερὸ αὐτὸ τὸ ρίχνουν στὸ καζάνι μὲ τὰ μπόλια γιὰ νὰ γίνῃ πολλὴ σοδειὰ καὶ νὰ μὴ τελειώσῃ ποτέ, ὅπως δὲν τελειώνει τὸ νερὸ.

Οἱ ἄλλοι ποὺ θὰ πᾶνε ἀργότερα παίρνουν κι αὐτοὶ νερὸ ἀλλὰ βλέπουν τὰ μπόλια κι ἀρχίζουν νὰ γτυπιῶνται καὶ νὰ φωνάζουν δυνατὰ, σὰν νὰ τοὺς συνέβηκε μεγάλο κακὸ. «Ἄχ! ἢ κακομοῖρα τί ἔπαθα; Μοῦ κλεψαν τὸ νερὸ. Πάει ἢ σοδειὰ μου ἐφέτος». Τέτοιες κι ἄλλες παρόμοιες κουβέντες ἀκοῦς ἀπὸ πολλὰ στόματα. Μπόλια βράζουν καὶ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα καὶ στὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, χωρὶς ὅμως νὰ τρέχουν στὶς βρῦσες γιὰ τὴν εὐτυχία.

Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, τὸ βράδυ φτιάχνουν τηγανίτες στὴν πλάκα. Φτιάχνουν μὲ ζυμάρι τὸ σπάργανο τοῦ Χριστοῦ, μεγάλο ποὺ νὰ πιάνῃ ὅλη τὴν πλάκα. Ἐπίσης φτιάχνουν τὸ μαντήλι του, σὲ σχῆμα τρίγωνο ἢ στρογγυλό, τὶς κάλτσες του, τὴν φασκιά, τὴν τριχιά καὶ τὴν κούνια του. Φτιάχνουν κι ἄλλα πολλὰ. Βράζουν νερὸ, ρίχνουν μέσα ζάχαρη ἢ μέλι, ρίχνουν καὶ τὶς τηγανίτες κι ἔτσι μελωμένες, ὅπως τὶς λένε, τὶς τρῶνε.

Ἀπὸ τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων μέχρι τὰ Φῶτα, τὸ δωδεκάημερο ἢ παγανὰ ὅπως λένε, καμμιά γυναίκα δὲν γνέθει, δὲ μαζεύει κουβάρια, δὲν λούζεται, δὲν βγαίνει νύχτα ἔξω, δὲν βάζει καζάνι γιὰ πλύσιμο ρούχων, οὔτε πηγαίνει στὸ λάκκο νὰ πλύνῃ, γιὰ τὴν τριγυρίζουν—λένε—οἱ καψιούρηδες (καλλικάντζαροι) καὶ θὰ τὶς κάνουν κακὸ. Λένε, γι' αὐτὸ καὶ τὶς ἱστοριοῦλες: 1) Μιὰ Κωστάντω, νέα γυναίκα, δὲν τ' ἄκουγε αὐτὰ κι εἶπε μιὰ βραδύ τοῦ δωδεκαήμερου: «Ἐγὼ θὰ γνέσω, γιὰ νὰ δῶ ποῖος θὰ μοῦ κρίν'». Κοιμήθηκαν ὄλοι κι αὐτὴ ἔγνεθε. Ξαφνικὰ ἄκουσε μιὰ φωνὴ ποῦλεγε: «Μοῦρ' Κωστάντω, ἔ Κωστάντω, ἄφησε καὶ γιὰ τ' ἐμᾶς λίγο νὰ γνέσωμε». Ἡ Κωστάντω, πέταξε τὴ ρόκα τῆς στὴν πόρτα, ἔριξε λίγο ἀλάτι στὴ φωτιὰ γιὰ νὰ μὴν ἔρθουν κοντὰ τῆς καὶ μαζεύτηκε στὴ γωνιὰ ἀμίλητη καὶ ξερὴ. Ὅταν λάλησαν οἱ πετεινοὶ συνῆρθε, μὰ ἡ ρόκα τῆς ἔλειπε. Οἱ καψιούρηδες τὴν εἶχαν πάρει καὶ γνέθοντας ἔφυγαν.

2) Ἦταν βράδυ ποὺ μιὰ γυναίκα, χωρὶς νὰ ξέρῃ τὸ δωδεκάημερο, ἔβαλε καζάνι νὰ πλύνῃ τὰ κουβάρια.

Ἦρθαν οἱ καψιούρηδες καὶ τῆς φώναξαν μὲ φωνὴ σὰν τῆς γειτόνισσας: «Ἄνοιξε, ὦ κυρὰ τὴν πόρτα. Κάτι σοῦφερα καὶ κάτι θέλω νὰ σοῦ πῶ», τῆς ἔλεγε ἡ φωνή. Ἄνοιξε ἡ γυναίκα καὶ μῆχαν μπουλούκι στὸ μαγειριὸ οἱ καψιούρηδες. Πῆραν τὰ παιδιὰ τῆς ποὺ ἦταν γύρω στὴ φωτιὰ νὰ τὰ ρίξουν στὸ καζάνι. Ἡ γυναίκα τᾶχασε γιὰ λίγο, ἀλλὰ ἀμέσως συνῆλθε καί, σὰν ἔξυπνη ποὺ ἦταν, κατόλαβε τί ἔπαθε. Ἐτρεξε τότε στὸ παράθυρο καὶ φώναξε δυνατὰ. Τὰ παιδιὰ τῶν καψιούρηδων καίονται κάτω στὸ ἀγριοκάλυμο.

Ἀφῆσαν τὰ παιδιὰ τῆς οἱ καψιούρηδες κι ἔφυγαν γιὰ νὰ ἰδοῦν τί γινότα-

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΝΙΚΟΛΟ ΠΑΓΚΑΝΙΝΙ

(ΡΑΔΙΟΔΡΑΜΑ)

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΤΕΡΕΖΑ: Μητέρα του Παγκανίνι
ΑΝΤΩΝΙΟ: Πατέρας του Παγκανίνι
ΑΓΓΕΛΛΟΣ
ΡΟΛΛΑ
ΥΠΗΡΕΤΗΣ
ΝΙΚΟΛΟ ΠΑΓΚΑΝΙΝΙ
ΞΕΝΟΣ
ΑΜΑΤΙ
ΑΥΛΙΚΟΣ
ΚΟΠΕΛΛΑ
ΠΛΗΘΟΣ—ΝΕΟΙ Α,Β,Γ
ΛΑΖΖΑΡΟ
ΑΝΤΖΕΛΙΝΑ
ΔΕΣΜΟΦΥΛΑΚΑΣ

ΠΡΩΤΗ ΕΙΚΟΝΑ

(Σε βεράντα σπιτιού στη Γένοβα)

ΤΕΡΕΖΑ: 'Αντώνιο, πούναι τὸ παιδί μας; Πούναι ὁ Νικολό;
ΑΝΤΩΝΙΟ: Μὲ κατατρόμαξες, καυμένη. Ξέρω κι' ἐγὼ ποῦ νάναι; Γυρνάει
στὰ στενοσόκκακα τοῦ λιμανιοῦ παίζοντας μὲ τὰ συνομήλικα
του. Καλέ, πῶς χλώμισες ἔτσι; Παίζει τὸ παιδάκι.
Τ' ἀρέσει τὸ λιμάνι μὲ τὰ καράβια, τὰ φορτία, τοὺς θαλασσι-
νοὺς. Ἐκεῖ στὸ κάτω - κάτω εἶναι κι' ἡ δουλειά μου.

νε τὰ παιδιά τους. Ἡ γυναίκα πῆρε τότε τὰ παιδιά της, ἔβαλε μὴ πυκινάδα
«κόσκινο» στὴν ἄκρη τοῦ τζακιοῦ καὶ κλείστηκε στὸ δωμάτιό της. Γύρισαν οἱ
καψούρηδες θυμωμένοι γιατί τοὺς γέλασε ἡ γυναίκα, μπῆκαν στὸ μαγειριό, βρῆ-
καν τὴν πυκινάδα καὶ ἄρχισαν νὰ μετροῦν τίς τρῦπες. Ἔτσι ἡ ὥρα τους πέρασε,
γιατί λάλησαν οἱ πετεινοί, καὶ ἐχάθηκαν. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ βάζουν στὸ τζάκι τοῦ
μαγειριοῦ ἓνα κόσκινο, γὰ νὰ μετροῦν οἱ καψούρηδες τίς τρῦπες καὶ ἔτσι χωρὶς
νὰ καταλαβαίνουν περνᾶ ἡ ὥρα τους, λαλοῦν οἱ πετεινοί, καὶ δὲν προλαβαίνουν
νὰ κάνουν κακό. Ἐπίσης βάζουν, προτοῦ κοιμηθοῦν, στὴ φωτιά, μπαλώματα ἀπὸ
μάλλινα ροῦχα, κομμάτια ἀπὸ παπούτσια ἢ λιβάνι, γὰ νὰ μὴ πλησιάσουν στὸ
σπίτι οἱ κοψούρηδες ἀπ' τὴ μυρωδιά.

(Συνεχίζεται)

ΤΕΡΕΖΑ: Καί τὸ γλέντι σου. Κοντεύει νάσαι καί τὸ σπίτι σου τὸ λιμάνι. Κρατᾶς τὸ μαντολίνο καὶ μαζεύεις γύρω τοὺς φίλους σου καὶ κουτσοπίνετε. Κι' ἐγὼ παιδεύομαι ὅλη μέρα μὲ τις δυσκολίες τοῦ σπιτιοῦ,

ΑΝΤΩΝΙΟ: Καλὲ Τερέζα, μὴν εἶσαι ἄδικη. Τὸ μαντολίνο μιᾶ στὰ δάκτυλά μου. Χτυπῶ τὴν πένα καὶ μεταδίνω στίς χορδὲς τὸν παλμὸ μου.

ΤΕΡΕΖΑ: Μεγάλα λόγια. Τὸ παιδί ποῦ εἶναι δμως;

ΑΝΤΩΝΙΟ: Μὴν εἶσαι ὑπερβολικὴ. Σ' ἀρέσει ἡ μουσικὴ... καὶ σ' ἐσένα λέω.

ΤΕΡΕΖΑ: Φοβοῦμαι γιὰ τὸ παιδί, τὸ Νικολό· καὶ τῶχω καὶ κρυφὸ καμάρι. Δαίμονας ἦτανε ἢ ἄγγελος; Μὰ ὁ ἄγγελος μίλησε στερνά. Κι' εἶπε θὰ γίνῃ ὁ Νικολὸ μέγας; μουσικός. Σοῦ λέω μοῦ τῶπε.

ΑΝΤΩΝΙΟ: Τὸ ξέρω.

ΤΕΡΕΖΑ: Φανερώθηκε ὁ ἄγγελος καὶ σ' ἐσένα;

ΑΝΤΩΝΙΟ: Ποιὸς ἄγγελος, καλέ; Τοῦ ἀγόρασα βιολί.

Καὶ θὰ τοῦ διδάξω ἐγὼ τις πρῶτες νότες. Ὁ Νικολὸ ἔχει αὐτί, ἔχει μέσα του μουσικὴ. Τὴν κληρονόμησε τὴ φλέβα ἀπὸ μένα.

ΤΕΡΕΖΑ: Ἐγώιστή!

ΑΝΤΩΝΙΟ: Μὰ τί συμβαίνει κι' ἡ χλωμάδα σου ἐξακολουθεῖ; Δὲ νοιώθεις καλά;

ΤΕΡΕΖΑ: Μὲ συντάραξε τ' ὄνειρο.

ΑΝΤΩΝΙΟ: Μὰ ποιὸ ὄνειρο ἐπιτέλους;

ΤΕΡΕΖΑ: Ἦτανε ἀδειανὸ τὸ θέατρο. Οἱ μουσικοὶ καθόντανε στίς θέσεις τους. Ὁ Ταρτίνι πῆρε τὴν παγκέτα. Κι' ὁ Νικολὸ μας...νά!.. νά! τὸν Νικολὸ. Μιλᾶ μὲ τὸ βιολί.

(Σκηνὴ θεάτρου. Ὁ Ταρτίνι διευθύνει. Ὁ Νικολὸ παίζει βιολί)

ΤΕΡΕΖΑ: Ὁ Νικολὸ... Νικολὸ Παγκανίνι. Ποιὸς εἶναι αὐτός... Ὁ Ταρτίνι; Ὁ Διάβολος ἐμπνέει τὸν Ταρτίνι. Τί φῶς περιχύνεται ἐκεῖ πιδ πέρα! Ἄ! τι παράξενη μορφή προβάλλει! Ποῦ πᾶς, ποῦ πᾶς, μορφή τοῦ ἄλλου κόσμου; Κρατᾶει κιθάρα. Μακρυὰ ἀπ' τὸν γυιό μου τὸ Νικολό, μακριὰ ὠ ξένη μορφή. Φύγε, ἐχτρικὴ μορφή. Νά! Στέκει πίσω ἀπ' τὴν πλάτη τοῦ Νικολό. Καὶ παίζει τὴν κιθάρα του. Ἐμπνέει τὸ γυιό μου; Ὁ Μεφιστοφελής; Ντυμένος κόκκινα! Τὸ πάθος ὀδηγεῖ τὴ δοξαριά τοῦ γυιοῦ μου; Κι' αὐτὸ τ' ἄγριο πρόσωπό του κινᾶ τὰ μίση καὶ τις ἐχθρητες! (δυνατὰ) Παναγία μου! (Ἀκούονται κρότοι καὶ θόρυβοι ἀπὸ γκρέμισμα). Τὰ πάντα χαθῆκανε μὲς τὸν καπνὸ καὶ τὴ φλόγα. Κάηκε τὸ κόκκινο τέρας μὲ τὴν κιθάρα του. Χάθηκε ὁ Ταρτίνι τυλιγμένος μὲς τὸ μαῦρο του κοστοῦμι, χωνεύτηκε μὲς τὸν ἀγέρα. Ὁ Νικολὸ πέταξε μακρυὰ τὸ βιολί του μὲ μιὰ δυνατὴ δοξαριά. Καήκανε τὰ πάντα... τὰ πάντα. (Παύση). Φάνηκε οὐρανὸς ἀπ' τ' ἀνοικτὸ ταβάνι. Τὰ κόκκινα σύννεφα ἀραιώσανε πιά. Ποιὰ νάσαι τούτη ἡ μορφή, ποῦ σχηματίζεται; Πρόσωπο ἀγγέλου εἶναι; Ἄγγελος, Ἄγγελος...!

ΑΓΓΕΛΟΣ: Τὴν προσευχὴ σου θὰ εἰσακούσῃ ὁ Θεός, Τερέζα, μάνα τοῦ Νικολό.

ΤΕΡΕΖΑ: Νὰ προσευχηθῶ γιὰ τὸ παιδί μου; Τί εἶναι αὐτοὶ οἱ τέσσερις ἄγγελοι μὲ τις χρυσὲς τους σάλπιγγες ἐκεῖ ψηλά στὸ ἀνοιγμα τοῦ ταβανιοῦ;

ΑΓΓΕΛΟΣ: Ὁ ἕνας εἶναι τὸ τραγούδι. Ὁ δεῦτερος ἡ δόξα. Ὁ τρίτος ἡ ἀγάπη. Κι' ὁ τέταρτος τὸ χρυσάφι.

- ΤΕΡΕΖΑ: Ἄς δώση ὁ Κύριος καὶ τὰ τέσσερα στὸ γυιό μου.
- ΑΓΓΕΛΟΣ: Θὰ στερηθῆς ἐσὺ ἀπὸ τὴν ἀγάπη του.
- ΤΕΡΕΖΑ: Πρώτη μου ἀγάπη ἢ εὐτυχία τοῦ γυιῶ μου.
- ΑΓΓΕΛΟΣ: Ὁ Κύριος ὑποσχέθηκε καὶ θὰ τὸ πράξη. Μὲ ποιὸ τρόπο θέλεις νὰ κερδίση τὰ τέσσερα αὐτὰ ἀγαθὰ; Τὸ τραγούδι, τὴ δόξα, τὴν ἀγάπη, τὸ χρυσάφι; Ὑπάρχουνε στὴ γῆ χιλιάδες τρόποι: τὰ ταξίδια, οἱ μάχες, τὰ ἐμπόρια, οἱ φυτεῖες...
- ΤΕΡΕΖΑ: Νὰ γίνῃ μεγάλος βιολινίστας.
- ΑΓΓΕΛΟΣ: Ὁ Κύριος ὑποσχέθηκε καὶ θὰ τὸ πράξη. Χαῖρε, Τερέζα, μάνα τοῦ Νικολὸ Παγκανίνι... (Θόρυβος, κρότοι ἀπὸ σεισμό καὶ καταρρευση οἰκοδομῶν).
- ΤΕΡΕΖΑ: Θεέ μου! Χαλάει τὸ πᾶν τριγύρω μου. Σκοτεινιάζει ὁ οὐρανός. Καπνοὶ καὶ μαδρα σύννεφα μὲ καταπνίγουν. Τὸ παιδί μου... τὸ παιδί μου.
- (Παύση. Ἐπάνοδος στὸ προαύλιο)
- ΤΕΡΕΖΑ: Ἄκουσες, Ἀντώνιο;
- ΑΝΤΩΝΙΟ: Ἄκουω καὶ νοιώθω μὲ τὴν καρδιά.
- ΤΕΡΕΖΑ: Ἀντώνιο, αὐτὸ ἦτανε τ' ὄνειρό μου. Προφητικὸ γιὰ τὸν Νικολό. Μοῦ ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς πὼς θὰ τὸν κάμῃ μάγο τοῦ βιολιοῦ.
- ΑΝΤΩΝΙΟ: Μάγο τοῦ Βιολιοῦ! Θὰ κοιτάξω νὰ τοῦ βρῶ ἓνα δάσκαλο. Δέ μπορεῖ ὁ γονιὸς νὰ διδάξῃ τὸ παιδί του. Ὅχι πὼς δὲ νοιώθω τὴ δύναμη... ἀλλὰ τὸ παιδί δὲν ὑπακούει εὐκολα. Εἶναι δύσκολος ὁ Νικολό. Νοιώθω πὼς ἔχει καλὸ αὐτί κι' ἓνα δικό του τρόπο ν' ἀκούῃ. Πρέπει, πρέπει. Θὰ τοῦ βρῶ δάσκαλο. Καὶ σήμερα μάλιστα.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΙΚΟΝΑ

(Βεράντα στὸ σπίτι τοῦ Ρόλλα στὴν Πάρμα)

- ΥΠΗΡΕΤΗΣ: Σᾶς εἶπα, κύριε Παγκανίνι. Ὁ ἐξοχώτατος κύριος Ρόλλα εἶναι ἀδιάθετος. Δὲ μπορεῖ νὰ δεχθῆ... κανένα.
- ΝΙΚΟΛΟ: Ἀγαπητέ μου, ταξίδεψα ἀπὸ τὴ Γένοβα ὡς ἐδῶ στὴν Πάρμα γιὰ νὰ συναντήσω τὸν μαέστρο.
- ΑΝΤΩΝΙΟ: Ἐλπίζουμε νὰ δεχτῆ τὸ Νικολό γιὰ μαθητὴ του. Ὁ Νικολό ἔχει ταλέντο.
- ΝΙΚΟΛΟ: Ἀνάγγειλέ με, σὲ παρακαλῶ. Καὶ πὲς καὶ τὸν λόγο.
- ΡΟΛΛΑ: (ἀπὸ τὰ παρασκήνια) Διῶξε τους. Μ' ἐνοχλοῦν.
- ΥΠΗΡΕΤΗΣ: Κύριοι, θὰ ἐκνευρίσετε τὸν ἐξοχώτατο κύριο Ρόλλα. Στὸ κάτω —κάτω εἶναι διαταγὴ τοῦ γιατροῦ ν' ἀναπαυθῆ. Τὸν περιώρισε στὸ κρεβάτι.
- ΝΙΚΟΛΟ: Μὰ ἓνα «ναί» ζητῶ ἀπ' αὐτόν. Νὰ μὲ δεχτῆ μαθητὴ του.
- ΑΝΤΩΝΙΟ: Μάλιστα. Ἐοδέψαδε ὄλο τὸ ποσὸν ἀπὸ τίς εἰσπράξεις ἑνὸς ρεσιτάλ γιὰ νάρθοῦμε ἐδῶ στὴν Πάρμα.
- ΥΠΗΡΕΤΗΣ: Σᾶς παρακαλῶ. Αὐτὴ εἶναι προσωπικὴ σας ὑπόθεση. Ὁ ἐξοχώτατος κύριος Ρόλλα πρέπει τώρα νὰ κοιτάξῃ τὴν ὑγεία του. Διαταγὴ τοῦ γιατροῦ, βλέπετε. Ἀργότερα, σὲ μιὰ—δυὸ—τρεις, δὲν ξέρω πόσες μέρες, θὰ τὸν συναντήσετε στὸ Ὁδεῖο του. Ἐκεῖ θὰ τὰ πῆτε.
- ΑΝΤΩΝΙΟ: Μὰ αὐτὸ εἶναι, εἶναι... ἀτυχία.
- ΝΙΚΟΛΟ: Ὁ Νικολό Παγκανίνι δὲν ὑποχωρεῖ.

- ΞΕΝΟΣ:** (μπαίνοντας) Ζωηρή συζήτηση, βλέπω.
- ΥΠΗΡΕΤΗΣ:** Κύριε, παρακαλώ να με βοηθήσετε να τους εξηγήσω πώς είναι αδύνατο να δουν τον κύριο Ρόλλα.
- ΞΕΝΟΣ:** Έ! δέν είναι και τόσο απελπιστική ή κατάσταση του, καυμένη. Άλλά... για ποιάν υπόθεση τον ζητάτε;
- ΑΝΤΩΝΙΟ:** Έπαγγελματικά ζητήματα.
- ΞΕΝΟΣ:** Τότε θά πρέπει να διαλέξετε μιάν άλλη περίπτωση. Άφου βλέπετε πλαγιάζει ο άνθρωπος κατά διαταγή του γιατρού του.
- ΝΙΚΟΛΟ:** Δέν εξήγησε καλά ο πατέρας. Άπλως ζητώ να με δεχτή για μαθητή του στο βιολί.
- ΞΕΝΟΣ:** Βιολινίστας είσατε; Μπά! Θάπρεπε να το καταλάβω. Ά! Βλέπω έχετε μακρυά δάχτυλα. Και τον ένθουσιασμό της νιότης. Αυτό είναι σπουδαίο.
- ΑΝΤΩΝΙΟ:** Και ταλέντο.
- ΞΕΝΟΣ:** Τι κομμάτια κρατείτε; Μπορώ να τὰ δω;
- ΝΙΚΟΛΟ:** Όριστε, κύριε.
- ΑΝΤΩΝΙΟ:** Είναι δικές του συνθέσεις.
- ΞΕΝΟΣ:** Είσατε και συνθέτης; Πωπώ τι δύσκολη γραφή! Κι' υπάρχει καλλιτέχνης που μπορεί να έρμηνεύση τούτη τη σύνθεση;
- ΝΙΚΟΛΟ:** Έγώ.
- ΞΕΝΟΣ:** Σπουδαία πράγματα... Ξέρεις τι έχω έδω μέσα σε τούτη τη θήκη;
- ΝΙΚΟΛΟ:** Πάντως ένα βιολί.
- ΞΕΝΟΣ:** Ένα Γκουαρνέριους.
- ΝΙΚΟΛΟ:** Γκουαρνέριους;
- ΞΕΝΟΣ:** Μιά στιγμούλα να το βγάλω από τη θήκη. Ά! με προσοχή βλέπεις.
- ΝΙΚΟΛΟ:** (παίρνοντας) Τι έξοχο βιολί. (τραβάει μιὰ - δυο δοξαριές). Τι ήχος! Μπορώ να δοκιμάσω μιὰ σύνθεσή μου;
- ΞΕΝΟΣ:** Άσφαλώς. Θάναι και μιὰ δοκιμή.
- ΥΠΗΡΕΤΗΣ:** Σας παρακαλώ, κύριοι. Δέν έχω την άδεια από τον κύριο Ρόλλα να έπιτρέψω μιὰ... εξέταση έδω.
- ΑΝΤΩΝΙΟ:** Έη περίπτωση άποφάσισε. Σιώπα έσύ.
- ΝΙΚΟΛΟ:** Θα σας παίξω... (άρχίζει να παίζη).
- ΞΕΝΟΣ:** Είναι επιδέξιο το παίξιμό σου, βλέπω.
- ΡΟΛΛΑ:** (μπαίνοντας) Ποιός είναι ο έκτελεστής; Ποιού είναι η σύνθεση;
- ΥΠΗΡΕΤΗΣ:** Κύριε Ρόλλα, μάταια προσπάθησα να τους άπομακρύνω.
- ΡΟΛΛΑ:** Σιώπα έσύ. Ποιός είσαι, νεαρέ μου;
- ΑΝΤΩΝΙΟ:** Είσατε ο μαέστρος;
- ΝΙΚΟΛΟ:** Με λένε Νικολό Παγκανίνι, από τη Γένοβα.
- ΡΟΛΛΑ:** Κι' η σύνθεση ποιού είναι;
- ΞΕΝΟΣ:** Του ίδιου. Νά! και τὰ κομμάτια του. Το βιολί του, είναι δικό μου, ένα Γκουαρνέριους. Τώφερα για δοκιμή.
- ΡΟΛΛΑ:** Ποιός σου δίδαξε τὰ πρώτα μαθήματα, νεαρέ μου;
- ΑΝΤΩΝΙΟ:** Ό Τσερβέτο κι' ο Κόστα στη Γένοβα.
- ΝΙΚΟΛΟ:** Άκούω τη μουσική μες το μυαλό μου και μες στην καρδιά μου.
- ΡΟΛΛΑ:** Μαθήματα σύνθεσης πήρες;
- ΝΙΚΟΛΟ:** Στοιχεία μονάχα. Μά δοκίμασα μόνος μου. Κάτι τραγουδά μες την ψυχή μου και μεταφέρεται στα δάχτυλά μου. Και μ' ένα τέτοιο βιολί θα μπορούσα να κατεβάσω τον ουρανό στη γη.
- ΡΟΛΛΑ:** Άρχισες κι' όλας να τον κατεβάζης, νεαρέ μου.

- ΞΕΝΟΣ:** Ὁρκίζομαι πὼς ἂν παίξῃ μὲ πρώτη ματιὰ τοῦτο τὸ κονσέρτο τοῦ χαρίζω τὸ βιολί.
- ΡΟΛΛΑ:** Θὰ χάσης τὸ στοίχημα, φίλε μου. Ὁ νεαρὸς ἔχει πολὺ ἐπιδέξιο παίξιμο. Καὶ δίνει ψυχὴ στὴν ἔρμηνεῖα του.
- ΞΕΝΟΣ:** Δὲν ὑποσχέθηκα ἀπλῶς. Ὁρκίστηκα. Κι' εἴσαστε μάρτερές μου. Ἄν τὸ ἐκτελέσῃ ἀλάνθαστα μὲ κριτὴ ἔσένα, Ρόλλα, θὰ τοῦ χαρίσω τὸ Γκουαρνέριους.
- ΝΙΚΟΛΟ:** Θὰ δεχθῶ τὴν πρόταση ἂν ὁ δάσκαλος μὲ δεχθῆ γιὰ μαθητὴ του.
- ΡΟΛΛΑ:** Ἡ δαίμονα ἔχεις μέσα σου ἢ ἄγγελο. Δέχομαι.
- ΝΙΚΟΛΟ:** Δέχομαι. Δόσε μου τὸ κομμάτι (ἀρχίζει καὶ παίζει...)

ΜΟΥΣΙΚΗ

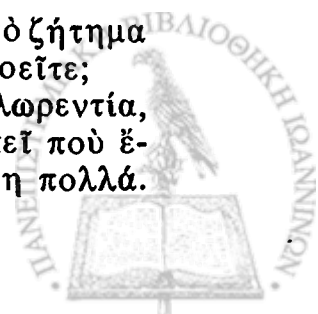
- ΡΟΛΛΑ:** Κάτι σκοτεινὸ περιτριγυρίζει στὸ κεφάλι του. Νυχτερίδα εἶναι; Σύννεφο εἶναι; Τὰ μάτια μου δὲν ξεχωρίζουν;
- ΞΕΝΟΣ:** Τὰ δάχτυλά του μακραίνουν... μακραίνουν... Κάτι σκοτεινὸ κάλυψε τὶς χορδές...
- ΡΟΛΛΑ:** Πλάσμα οὐρανικὸ κρατάει κι' ὀδηγεῖ τὸ δοξάρι του...
- ΞΕΝΟΣ:** Ἔδωσε τὴν ψυχὴ του στὸ Θεό; Ἔδωσε τὴν ψυχὴ του στὸν Σατανᾶ;
- ΡΟΛΛΑ:** Τὸ ἀρμονικὸ ξύλο σὰν νᾶχῃ στόματα ἀγγέλων.
- ΞΕΝΟΣ:** Κάτι ἀνεβαίνει ἀπὸ τὰ βάθη..., ἀνεβαίνει... ἀνεβαίνει.
- ΑΝΤΩΝΙΟ:** Ἐγὼ ἔμαι ὁ πατέρας του ὁ Ἀντώνιο ἀπὸ τὴ Γένοβα; Κι' εἶναι τοῦτος ὁ Νικολὸ γυιὸς τῆς Τερέζας τῆς γυναίκας μου; Πνεῦμα βαρὺ κατέβηκε τὴ νύχτα, πὺ παντρεύτηκα τὴ μάνα του. Ἡ θάλασσα μακρὰ ἦτανε φουρτουνιασμένη. Πάνω τὸ δάσος ἀνεμοδερότανε. Ἡ γῆ ἔτριξε ξαφνικὰ μὲς τὸ σεισμὸ. Ταράχτηκα τὸ βράδυ ἐκεῖνο. Εἶχε μιὰ ἀλλόκοτη ὄψη ἢ μάνα του σὰ νᾶβλεπε στὸ πλάι της ὄχι ἐμένα μὰ κάποιον ὄν δαιμονικόν.
- ΡΟΛΛΑ:** Ἐνα φαινόμενο ἀνατέλλει στὸ βιολί.
- ΞΕΝΟΣ:** Δικό σου τὸ βιολί. Τὸ κέρδισες μὲ τὴν ψυχὴ καὶ μὲ τὴν τέχνη σου. (Σταματᾶ τὸ παίξιμο)
- ΝΙΚΟΛΟ:** Τὸ κέρδισα.
- ΞΕΝΟΣ:** Μὲ τὴν ψυχὴ καὶ μὲ τὴν τέχνη σου.
- ΡΟΛΛΑ:** Θὰ εἶσαι ὁ καλύτερός μου μαθητὴς, Νικολό. Προφητεύω πὼς τὸ βιολί σου θὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον. Μὰ θὰ ζημιωθῆς τὴν ψυχὴ. Τὴ διοχετεύεις τόσο πολὺ μὲς τὸν ἦχο, πὺ ἐλάχιστα ψίχουλα θὰ μείνουν γιὰ τὸ κορμί σου.
- ΝΙΚΟΛΟ:** Θὰ ζημιωθῶ τὴν ψυχὴ;

ΤΡΙΤΗ ΕΙΚΟΝΑ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΓΕΦΥΡΑ

(Βεράντα σπιτιοῦ στὴ Φλωρεντία)

- ΑΥΛΙΚΟΣ:** Ἐσεῖς, εἴσατε ὁ Ἀμάτι; Σᾶς ζητοῦσα.
- ΑΜΑΤΙ:** Ναι, ναί! ὁ Ἀλέξαντρος Ἀμάτι, συγγραφέας, Ἐσεῖς;
- ΑΥΛΙΚΟΣ:** Αὐλικός. Τί σημασία ἔχει; Ἐχω ἐντολὴ νὰ ἐξετάσω τὸ ζήτημα Παγκανίνι. Ἐντολὴ τῆς Μεγάλῃς Δούκισσας. Μ' ἐννοεῖτε;
- ΑΜΑΤΙ:** Τὸ Νικολὸ Παγκανίνι τὸν ἔχω ἀκουστὰ ἐδῶ στὴ Φλωρεντία, τὴν καρδιὰ τῆς Τοσκάνης. Ἀπὸ τὴ Λούκα ὁμως, ἐκεῖ πὺ ἔδρασε ἢ διαβολικὴ του φυσιογνωμία, μᾶς ἔφερε ἢ φῆμη πολλὰ.

- Μάγο τὸν λένε, τσαρλατᾶνο τὸν λένε, σατανᾶ τὸν λένε. Ἡ Μεγάλη Δούκισσα τὸν ὑποστηρίζει;
- ΑΥΛΙΚΟΣ:** Τὸν προστατεύει. Καὶ ἀνησυχεῖ ἀπὸ τὰ γραφόμενά σας στὸ φυλλάδιο.
- ΑΜΑΤΙ:** Δικαίωμά της νὰ τὸν προστατεύη. Μὰ ἔχω κι' ἐγὼ σὰν συγγραφέας τὸ δικαίωμα νὰ πῶ τὸ τι εἶδα καὶ τι ἄκουσα γι' αὐτόν.
- ΑΥΛΙΚΟΣ:** Κύριε Ἀμάτι, παρακαλῶ προσέξτε. Οἱ κατηγορίες σας εἶναι βαρεῖες καὶ συνεπάγονται κινδύνους.
- ΑΜΑΤΙ:** Τὰ εἶδα ὅλα μὲ τὰ μάτια μου. Εἶναι προσωπικὴ μου πείρα τ' ὅ,τι περιγράφω στὸ φυλλάδιό μου. Δὲν εἶναι φήμη, κύριε, δὲν εἶναι διήγησι ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ποὺ ἦρθε ἀνεύθυνα στ' αὐτιά μου.
- ΑΥΛΙΚΟΣ:** Κύριε Ἀμάτι, μήπως εἶναι φαντασίες σας σὲ ὥρες ἰσχυρῆς ἐμπνεύσεως; Κάτι τέτοιο μπορεῖ νὰ συμβῆ, ὅπως ἀνάπτυξε φίλος φιλόσοφος. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπίσκοπος παραδέχεται πὼς ὁ Σατανᾶς μπορεῖ νὰ κατέβη σὰν ἐμπνευση στὸ νοῦ μας. Κι' ἀντι—λέει ὁ ἐπίσκοπος—αὐτὸς νὰ ψιθυρίσῃ τὸ καὶ τό, προτιμᾶ νὰ τὸ χαράξῃ στὴν ψυχὴ μας καὶ νὰ βγῆ μόνο του ἀπὸ μέσα μας σὰ δικό μας νὰ ποῦμε. Ἔτσι γίνεται καὶ πιὸ πιστευτό.
- ΑΜΑΤΙ:** Κύριε, σᾶς ἐπαναλαμβάνω: εἶναι ὅλα προσωπικὴ μου πείρα. Ὅριστε... (Στὸ βάθος ἀνοίγει ἓνα ριντῶ καὶ φαίνεται λόφος) Ἐδῶ στὸ Φιέζολε. Εἶναι ἓνας τόπος ὑψηλὸς μὲ καθαρὸ ἀέρα κι' ὡραία θέα.
- ΑΥΛΙΚΟΣ:** Τὸ ξέρω τὸ περίχωρο μὲ ἀρχαῖο θέατρο καὶ τὸ Μοναστήρι τῶν Καπουτσίνων.
- ΑΜΑΤΙ:** Μ' ἀρέσει συχνὰ νὰ σκαρφαλώνω ἐδῶ καὶ νὰ ἐμπνέομαι. Μᾶης εἶναι; Μᾶης εἶναι, Μᾶης μῆνας. Ἡ πλάση βρίσκεται στὴν καλὴ καὶ τὴ χρυσῆ της ὥρα. Ἄ! κοίταξε. Προχωρεῖ μπροστά μου μιὰ μορφὴ. Εἶναι ἓνα πλᾶσμα λεπτό, μὲ γρήγορη κίνηση, σὰ νὰ πηδᾷ ὅπως κατσίκι.
- ΝΙΚΟΛΟ:** Εἶναι ὁ ρυθμὸς ὁ γρήγορος κι' ἀσθματικὸς ποὺ δηλώνει τὸ κράτος τῆς φωτιᾶς καὶ τὴς πίσσης. Ὁ κόσμος μὲς τὴ γρηγοράδα δὲ μπορεῖ νὰ σκεφτῆ κι' ὑποτάζεται στὴ δική σου θέληση. Μὴν ἀφήσῃ κανένα νὰ καλοσκεφτῆ καὶ νὰ καλοζυγιάσῃ. Ἡ φρόνησι εἶναι ἡ ἄλλη ὄψη τῆς δειλίας. Θὰ τὸν κάνῃ προσεχτικὸ. Καὶ θὰ σοῦ ξεφύγῃ τὸ θῦμα. Χάχα! Ἄ! ἓνα κορίτσι;
- ΚΟΡΙΤΣΙ:** Τὶ λουλούδι ὡραῖο!
- ΝΙΚΟΛΟ:** Τὶ θεῖα ξανθὴ μορφὴ! Οἱ πλεξοῦδες της εἶναι ἡ παλιὰ σκάλα ποὺ ἀνέβαζε στὸν οὐρανό!
- ΚΟΡΙΤΣΙ:** Ἡ πεταλούδα; Στάσου πεταλούδα μου νὰ σὲ σκλαβώσω. Ἀχαχά.
- ΝΙΚΟΛΟ:** Τὸ γαλάζιο της βλέμα εἶναι ἡ ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας ὅταν γελᾷ μὲς τὸν καλοκαιρινὸ ἥλιο.
- ΚΟΡΙΤΣΙ:** Μᾶζεψα ἀρκετὰ λουλούδια. Ποπῶ!
- ΝΙΚΟΛΟ:** Τὰ δύο της χέρια, ποὺ κρατᾶνε τὸ πανέρι μὲ τὰ λουλούδια; Ὡ εἶναι ὁ ἀφρισμένος γύρος ποὺ ἀγκαλιάζει μιὰ μισοκινάμενη λιμνούλα. Κοπέλλα, ἔ, ἐσὺ κοπελλίτσα!
- ΚΟΠΕΛΛΑ:** Τὶ θές, καλέ; Ἄ... τὶ βλέμμα! Σφάζει.
- ΝΙΚΟΛΟ:** Μὲ σφάζει ἡ ἀγνότητα κι' ἡ ὁμορφιά σου.
- ΚΟΠΕΛΛΑ:** Πάρε, καλέ, τὸ βλέμμα σου μακρῶ μου. Μοῦ τρυπᾷ τὸ δέρμα μου.

ΝΙΚΟΛΟ: Ἄκου, κοπέλλα μου, τὴ μουσικὴ ἀπ' τὴν καρδιά μου. Τραβάει κοντὰ τὴν πεταλούδα, κοντὰ στὴ φλόγα τοῦ καιριοῦ.

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΚΟΡΙΤΣΙ: Ἀκούω. Δὲ βλέπω τοὺς μουσικοὺς.

ΝΙΚΟΛΟ: Τραβάει, τραβάει ὅπως ὁ ἀνθὸς τὴ μέλισσα. Τραβάει, τραβάει ὅπως τὸν ναυαγὸ τ' ὄραμα τῆς στεριᾶς. Μὲ τραβάει, μὲ τραβάει κοντὰ σου.

ΚΟΠΕΛΛΑ: Στράφτουν τὰ μάτια σου. Τὰ φρύδια σου ψηλώνουν σὰ μαχαίρια. Κι' ἔχει τὸ τὸ στόμα σου, τὸ πάθος τοῦ φονικοῦ.

ΝΙΚΟΛΟ: Ἐσὺ εἶσαι τὸ πάθος τῆς ζωῆς, ἡ αἰώνια ἐσὺ γυναίκα...

ΚΟΠΕΛΛΑ: Μὴ μὲ πλησιάζεις... Παναγιά μου...

(Ἐπάνοδος στὴ βεράντα)

ΑΜΑΤΙ: Μόλις ἡ κοπέλλα φώναξε «Παναγιά μου» χάθηκε ἀπὸ προστά μου ἢ δαιμονικὴ αὐτὴ μορφή. Πετάχτηκε ἀπ' τὴ γῆ μιὰ φλόγα, σείστηκε ἡ γῆ καὶ χάθηκε ὁ δαίμονας. Τὸ κορίτσι τρελλαμένο πῆρε τὸν κατήφορο πρὸς τ' ἀρχαῖο θέατρο.

ΑΥΛΙΚΟΣ: Αὐτὸ δὲ μὲ πείθει. Εἶναι ὄλο - ὄλο μιὰ ὡραία δαιμονικὴ ἱστορία. Τέτοιες ὑπάρχουν πολλές στὸ στόμα τοῦ λαοῦ.

ΑΜΑΤΙ: Κύριε, νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ ἐπιμένω γιὰ τὴν φιλαλήθειά μου. Σᾶς ἐπαναλαμβάνω, πὼς ὅσα γάρφω στὸ φυλλάδιό μου. «Οἱ πέντε ἱστορίες» εἶναι ἀληθινά. Δὲν μ' ἐνδιαφέρει ἂν αὐτὰ δὲν εὐχαριστοῦν τὴ Μεγάλῃ Δούκισσα.

ΑΥΛΙΚΟΣ: Κύριε Ἀμάτι, σᾶς ἐπαναφέρω στὴν τάξη καὶ στὰ δέοντα σεβασμὸ πρὸς τὴν ὑψηλότητά της.

ΑΜΑΤΙ: Ὁ σεβασμὸς μου ὑπάρχει καὶ γιὰ τὴν Μεγάλῃ Δούκισσα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια. Τὴν ἄλλη βραδιά ξέσπασε μιὰ μπόρα ἀπὸ τὶς λίγες πὺρ ἔχω δῆ. Ἔτρεξα νὰ προφυλαχθῶ σ' ἓνα ἐρειπωμένο πύργο κοντὰ στὸ Γεφύρι τῶν Χαρίτων. Κι' ἐκεῖ ἐπάνω σὲ στῶμα ἀπὸ μούσκλια εἶδα τὴν ἴδια δαιμονικὴ μορφή νὰ ἀναπεύεται χωρὶς κανένα τρόπο γιὰ ὅτι συνέβηκε γύρω μας.

ΑΥΛΙΚΟΣ: Φαντασίες τρομαγμένου ἀπὸ τὸ μπόρα.

ΑΜΑΤΙ: Κι' ὅμως. Τ' ἄλλο βράδυ συνάντησα τὴ σκιά ἐτούτη, πὺρ πῆρε σιγὰ—σιγὰ τὸ ἀνθρώπινο σχῆμα της. Ποῦ; Κοντὰ στὴν ὄχτη τοῦ Ἄρνου. Εἶχε κι' ὄλας ἀνατεῖλει ἡ σελήνη κι' ἓνα ἀσημένιο φῶς πλημμύριζε τὰ πάντα. Ξυπνήσανε τὰ πουλιὰ τριγύρω κι' ἀρχίσανε τὸ κελάηδημα. Κι' ἡ δαιμονικὴ αὐτὴ μορφή τὰ διεύθυνε κελαηδώντας σὰν τὸ ἀηδόνι.

ΑΥΛΙΚΟΣ: Σὰν τὸ ἀηδόνι; Παράξενη ὑπνοφαντασία.

ΑΜΑΤΙ: Παρακαλῶ, Κύριε. Ἐχετε ὑπομονὴ ὡς τὸ τέλος! Τὴν ἄλλη μέρα, μέρα ὀλόφωτη μάλιστα, τὸν εἶδα νὰ ὀδηγῆ πλῆθος νέους. Κρατοῦσε κιθάρα κι' ἔκρουε τὶς χορδὲς διαβολικά, ἐνῶ ξοπίσω τὸ πλῆθος χόρευε... χόρευε. Τράβηξε πρὸς τὴν Πλατεῖα τοῦ Παλάτσο Βέκκιο κι' ὕστερα χώθηκε μ' ὄλους ἐκείνους τοὺς ἄλλοπαρμένους νέους, χώθηκε, λέω, μέσα σὲ μιὰ ταβέρνα. Κοίταξέ τον.

(ΤΑΒΕΡΝΑ)

ΝΙΚΟΛΟ: Μὲ τὴν κιθάρα θὰ κρατῶ τὸν τόνο καὶ τὸ ρυθμὸ. Βρὲ σεῖς νέοι μὲ τὸ διαβολικὸ σας προσωπεῖο, διάβολος εἶναι ἡ νιότη,

διάβολος κι' ἢ τρέλλα... χουγιιάξτε, μωρέ, πιέτε, τραγουδήστε...
(κιθάρα παίζει).

Α' ΝΕΟΣ: Νά πιούμε νά μεθύσουμε... νά πιούμε νά χορέψουμε.

Β' ΝΕΟΣ: Καλύτερα νά παίξουμε χαρτιά. νά δοῦμε τῆς τύχης μας τὶς προκοπάδες. Ἐγὼ τῆ ζωὴ τὴν ἀγωνία τοῦ Ρήγα.

ΝΙΚΟΛΟ: καὶ τοῦ Φάντη.

Β' ΝΕΟΣ: Καὶ τῆς Ντάμας. Σπαθιά, Καρὼ κλπ, κτλ. φέρνουν στὸ νοῦ μου μέθη πορφυρὴ καὶ χτυποκάρδι φέρνουν καὶ λαχτάρια στὸ στομάχι καὶ πνιγούρα φέρνουν στὴν ἀνασεμιά.

Α' ΝΕΟΣ: Δὲν εἶναι μέθη πιὸ μεγάλη ἀπὸ τῆ μέθη τοῦ κρασιοῦ. Αἷμα τοῦ Βάκχου λένε τὸ κρασί.

ΝΙΚΟΛΟ: Αἷμα Θεοῦ.

Α' ΝΕΟΣ: Ὅταν τὸ πίνεις κοινωνᾶς μὲ τὸ Θεὸ καὶ χάνει ὁ νοῦς τ' ἀνθρώπινό του μέτρο καὶ γίνεται Θεοῦ συλλογισμός, γέλιο πλατὺ καὶ μούδιασμα προσώπου καὶ τρέκλισμα ποδιῶν σὰν παιδικὸ περπάτημα, σὰν ἀλαφράδα τοῦ φτεροῦ, σὰν σπρώξιμο τ' ἀνέμου.

Γ' ΝΕΟΣ: Νά μποῦμε πιά μὲς τὸ χορὸ, νά ρίξουμε στὸ πάτωμα τραπέζια καὶ σκαμνιά, νά σπάσουμε στοὺς τοίχους κοῦπες καὶ ν' ἀνοίξουμε βαρέλια νά χυθῆ παντοῦ κρασί.

ΝΙΚΟΛΟ: Εἶναι ὁ χορὸς ὁ βασιλιάς τῆς κίνησης.

Γ' ΝΕΟΣ: Καὶ φέρνει ζάλη σὰν καράβι σὲ τρικυμισμένο πέλαγο, σὰν ἀγκάθι μὲς τὸν ἀνεμοστρόβιλο, σὰν ἀνατίναξη τῆς λάβας ἀπ' τὸ ἠφαίστειο.

ΝΙΚΟΛΟ: Τῆ Δίδα γλέντησα σ' ἐρωτικὴ νυχτιά.

ΟΛΟΙ: Ποιά;

ΝΙΚΟΛΟ: Στὸ χαρτοπαίγνιο δοκίμασα τὴν τύχη μου χάνοντας καὶ κερδίζοντας, μὰ προπαντὸς ἀγαλλιώντας.

ΟΛΟΙ: Ἀλήθεια;

ΝΙΚΟΛΟ: Μέθυσσα καὶ περπάτησα καὶ σύρθηκα στὴ γῆ σὰν ἐρπετό.

ΟΛΟΙ: Ἐβίβα;

ΝΙΚΟΛΟ: Καὶ χόρεψα ὥσπου πνίγηκε ἡ ἀνάσα μου. Μά ρούφηξα τὴν τρέλλα τῆς ζωῆς. Δίχως τὴν τρέλλα δὲν εἶναι ζωὴ. (θόρυβος δυνατὸς) Μακρὰ στὰ σπίτια σας, στὶς σπηλιές σας, στὰ μνηματά σας.....

(Ἐπάνοδος στὴν βεράντα)

ΑΜΑΤΙ: Καὶ ξαφνικὰ μὲς τὸ κορύφωμα τοῦ ὄργιου ὁ ξένος μὲ τὴ μελωδικὴ κιθάρα χάθηκε. Μάταια τὸν ἀναζήτησαν...

ΑΥΛΙΚΟΣ: Κύριε Ἀμάτι, ὡς τώρα δὲν ἀντιλαμβάνομαι τὶς καταδικαστικὲς σας ἀποδείξεις γι' αὐτόν.

ΑΜΑΤΙ: Θ' ἀκούσης. Μὴ βιάζεσαι κύριε αὐλικέ. Σὲ λίγες μέρες πῆγα στὸ θέατρο. Ἦτανε ἕνα ρεσιτάλ τοῦ Παγκανίνι. Ἀκουστὰ τὸν εἶχα τὸν βιολινίστα αὐτόν, τὸν «Βασιλιά τοῦ βιολιοῦ». Ξαφνικὰ ἀνεβαίνει στὴ σκηνή. Ἦταν ντυμένος στὰ μαύρα. Χωρὶς ἀναλόγιο μπροστὰ του ἀρχίζει...(μουσικῆ).

Αὐτὸς εἶναι. Αὐτὸς ἦτανε, κύριε, ἡ παραξενὴ μορφή, ποὺ συνάντησα στὸ Φιέζολε... ναί! ναί! αὐτὸς ἦτανε ποὺ κυνηγοῦσε τὴν ξανθὴ κοπελίτσα μὲ τὸ πανέρι τὰ λουλούδια... αὐτὸς, κύριε, ἦτανε ἐκεῖνος π' ἀναπαύοταν σὲ στρωμνὴ ἀπὸ μούσκλια στὸν χαλασμένο πύργο, ἐνῶ τριγύρω χαλοῦσε κόσμος ἢ πόρα...αὐτὸς, κύριε, ἦτανε ὁ τραγουδιστὴς μὲ τ' ἀηδονιοῦ τὸν

ήχο, πού διεύθυνε τὰ πουλιὰ στὴν ὄχτη τοῦ Ἄρνου... αὐτὸς ἦτανε ὁ κιθαριστής, πού ὀδηγοῦσε τοὺς νέους στὴν Πλατεῖα Οὐφίτσι καὶ στὴν ταβέρνα κοντὰ στὴν Πλατεῖα τοῦ Παλάτσο Βέκκιο... αὐτὸς, κύριε, ὁ Νικολὸ Παγκανίνι...

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΙΚΟΝΑ

(Βεράντα σπιτιοῦ)

ΛΑΖΖΑΡΟ: Μαέστρο, μήπως νοιώθεις ἄσχημα; Εἶσαι τόσο χλωμός... δὲ μιλάς... Μίλησέ μου, ξάδερφε Νικολό.

ΝΙΚΟΛΟ: Μελετῶ, Λαζζάρο.

ΛΑΖΖΑΡΟ: Μελετᾷς; Ἡ ὄνειροπολεῖς;

ΝΙΚΟΛΟ: Ναι, μὲς τὸ μυαλό μου μελετῶ τὴν παρτιτούρα. Καὶ τὴν ξαναζῶ μὲ τὴ φαντασία. Καὶ κοιτῶ τί καινούριο θὰ ἐπινοήσω στὴν καντέντσα. Μονάχα μιὰ φορά τὰ... θαλάσσωσα.

ΛΑΖΖΑΡΟ: Σοβαρά;

ΝΙΚΟΛΟ: Πραγματικά. Πρὶν χρόνια στὸ Λέγκορν. Πηγαίνοντας στὸ θέατρο, μοῦ μπῆκε ἓνα καρφί στὴν φτέρνα. Ἦταν φοβερό. Κουτσαίνοντας ἀνέβηκα στὴ σκηνή, ἐνῶ τὸ κοινὸ σπαρταροῦσε στὰ γέλια.

ΛΑΖΖΑΡΟ: Παράξενο.

ΝΙΚΟΛΟ: Ἄρχισα τὸ παίξιμο. Καὶ στὴν τρίτη—τέταρτη δοξαριὸ πέσανε χάμω τὰ κερὰ τοῦ ἀναλόγιου.

ΛΑΖΖΑΡΟ: Ἄτυχία. Κωμικὴ πάντως.

ΝΙΚΟΛΟ: Καὶ δὲν ἔφτανε αὐτό. Μόλις λιγοστέψανε τὰ γέλια τοῦ κοινοῦ, χράπ! ἔσπασε μιὰ χορδὴ μὲ τέτοιο ἦχο σὰν ἀπὸ σκοποῦ γιὰ νὰ κἀνὴ τὸ κοινὸ νὰ γελάσῃ.

ΛΑΖΖΑΡΟ: Καὶ τᾶχασες!

ΝΙΚΟΛΟ: Ἐγὼ; Δὲν τᾶχασα. Εἶχα πίστη στὰ δάκτυλά μου. Μὲ τίς τρεῖς χορδὲς ἔπαιξα ὀλάκαιρο τὸ κονσέρτο. Κι' ἐκεῖνο τὸ ἀλαζονικὸ πλῆθος, τὸ ἔτοιμο νὰ μὲ ἀποδοκιμάσῃ... ξέσπασε σὰ φρενιασμένο στὰ χειροκροτήματα. Ἦτανε μιὰ ὠραία ἐποχὴ. Ἐκείνη... ἡ ἐποχὴ τῆς Ἰταλίας. Γυρνοῦσα ἀπὸ πόλη σὲ πόλη θριαμβεύοντας. Πρίγκηπες, δοῦκες, κόσμος γονατοῦσε μπροστὰ στὸ βιολί μου. Ἄλλά... τί κρατᾷς στὸ χέρι;

ΛΑΖΖΑΡΟ: Ἄ! δέμα ἀπὸ τὸν Τζέρμι.

ΝΙΚΟΛΟ: Τὸν πιὸ πιστό μου φίλο. Δῶσε το σὲ παρακαλῶ. (Τὸ ἀνοίγει) καὶ γράμμα (διαβάζει), τί νομίζεις γράφει;

ΛΑΖΖΑΡΟ: Κωμικό;

ΝΙΚΟΛΟ: Κωμικώτατο. Λέει μαθεύτηκε κάτω στὴν Ἰταλία πὼς πρόκειται νὰ ξαναπαντρευτῶ. Κωμικό, κωμικώτατο.

ΛΑΖΖΑΡΟ: Γιατί κωμικό, μαέστρο; Μ' ἐκπλήττει. Δὲ λέω, ὑπάρχει στὴ μέση ὁ γυιὸς σου ὁ Ἀχιλλίνο... Ἄλλὰ σὰν ποιητῆς πού εἰμαι, νοιώθω τὴ δημιουργικὴ φλόγα τοῦ ἔρωτα, αὐτὸ τὸ πάθος πού δικαιολογεῖ τὴ ζωὴ μας.

ΝΙΚΟΛΟ: Ὁ Ἀχιλλίνο εἶναι ἡ πιὸ ζωντανὴ μου στιγμὴ. Ναι, ναι! Παιδεύτηκα νὰ κρατήσω κοντὰ μου τ' ὅ,τι πιὸ πολύτιμο ἔχω, τὸν γυιὸ μου τὸ Ἀχιλλίνο. (Παύση). Τὴ γνώρισα στὴ Βενετία τὴν Ἄντωνία Μπιάνκι

ΛΑΖΖΑΡΟ: Τὴ γυναῖκα σου;

ΝΙΚΟΛΟ: Μὲ εἶχε συγκινήσει ἡ φωνὴ τῆς. Ἦτανε τὸ περιβάλλον; Ἦτανε ἡ νιότη; Δὲν ξέρω! Τὴν ἐρωτεύτηκα. Ἀργότερα, πολὺ ἀργότερα, ἐνωθήκαμε. Ἀλλὰ τὸ μαρτύριο τῆς ζήλειας τῆς μὲ σκότωσε. Δὲ μπορούσε γυναῖκα νὰ μὲ κοιτάξῃ. Συντάραζε ἡ Ἄντωνία τὸν κόσμο... μὲ ρεζίλευε... μὲ τσαλαπατοῦσε. Ἡ τελευταία ὁμως σκηνὴ ἔδωσε τὸ τέλος...

(ΓΩΝΙΑ ΣΕ ΣΑΛΟΝΙ)

ΑΝΤΩΝΙΑ: Νικολό, δὲν ἀντέχω. Θὰ κάνω σκηνές.

ΝΙΚΟΛΟ: Φίλοι μας εἶναι, Ἄντωνία. Μᾶς φιλοξενήσανε τόσο θερμὰ πὸ νοιώθω ὑποχρέωση νὰ τοὺς τὸ ἀνταποδώσω μ' ἓνα κομμάτι.

ΑΝΤΩΝΙΑ: Γιὰ νὰ σὲ γλυκοκοιτάξῃ ἐκείνη πέρα ἢ ξανθὴ; Ἄμ! βλέπω καὶ τὴν ἄλλη ἀπ' τὸ Μιλᾶνο μὲ τι τρόπο σοῦ κουνάει τὸ κεφάλι. Εἶναι ἀνυπόφορο, εἶσαι ἀνυπόφορος, ὅλα εἶναι ἀνυπόφορα: (χειροκροτήματα).

ΝΙΚΟΛΟ: Τὸ σαλόνι τὸ ἀπαιτεῖ. Κοινὴ ἀπάντηση. Δὲ μπορῶ νὰ τοὺς δυσανεστήσω, Ἄντωνία.

ΑΝΤΩΝΙΑ: Εἶπα «ὄχι»! Ἄσε τὸ βιολί. Νὰ ἀποχαιρετήσουμε καὶ νὰ πηγαίνουμε.

ΝΙΚΟΛΟ: Δὲ μοῦ τὸ ἐπιτρέπει ἡ περηφάνεια μου. Ἐνας ἰπότης βιολινίστας δὲν ἀπαγοητεύει τὸ ἀκροατήριό του. Εἶναι ζήτημα ἀρχῆς

ΑΝΤΩΝΙΑ: Νικολό! Θὰ τὸ μετανοιώσης, μὰ τὸ παιδί μας τὸν Ἀχιλλίνο. (Χειροκροτήματα)

ΝΙΚΟΛΟ: Θὰ σᾶς παίξω, φίλοι μου, ἓνα μικρὸ καπρίτσιο. Εἶναι μιὰ σύνθεση τῶν νεανικῶν μου χρόνων στὴν πατρικὴ αὐλὴ πέρα στὴ Γένοβα. (χειροκροτήματα. Ἀρχίζει νὰ παίξῃ)

ΑΝΤΩΝΙΑ: Θὰ μοῦ τὸ πλερώσης (Παρακολουθεῖ μ' ἔξαψη. Σὲ λίγο) Ἄρκετὰ γι' ἀπόψε. (Τὸ παίξιμο συνεχίζεται. Τελειώνει. Χειροκροτοῦν).

ΑΝΤΩΝΙΑ: Ὅχι ἄλλο, Νικολό. Θὰ ξεσπάσω πιά, θὰ συνταράξω κόσμο.

ΝΙΚΟΛΟ: Μὴ μουρμουρᾶς. Ὁ καλλιτέχνης ἔχει στοιχειώδη ὑποχρέωση ἔναντι τῶν θαυμαστῶν του. Κι' ἀκόμα ἔχει κι' ἐπαγγελματικὴ — νὰ ποῦμε ὑποχρέωση. Αὐτοὶ εἶναι οἱ διαφημιστὲς τοῦ ταλέντου μου. (Χειροκροτήματα)

ΑΝΤΩΝΙΑ: Θὰ σοῦ σπάσω τὸ βιολί, Νικολό.

ΝΙΚΟΛΟ: Θὰ σᾶς παίξω τὴν «Καμπανέλλα».

ΑΝΤΩΝΙΑ: Ἀδύνατο νὰ σὲ ὑποφέρω, Νικολό. (ἀρπάζει τὸ βιολί)

ΝΙΚΟΛΟ: Μὴ, Ἄντωνία. Πρόσεξε τὸ βιολί. Τὸ Γουαρνέριους. Μή!

ΑΝΤΩΝΙΑ: Θὰ τὸ κομματιάσω, νὰ ἡσυχάσω πιά. Διάβολος γεννήθηκες.

ΝΙΚΟΛΟ: Μή! σοῦ εἶπα.

ΑΝΤΩΝΙΑ: Διάβολος ἔζησες. Μὰ διάβολος δὲν θὰ πεθάνης.

(Ξηρὸς ἤχος ἀπὸ πέσιμο βιολιοῦ)

ΝΙΚΟΛΟ: Τὸ βιολί...)

ΑΝΤΩΝΙΑ: Νὰ τὸ πατήσω, νὰ τὸ κάνω χῶμα, σκουπίδι.

ΝΙΚΟΛΟ: Μὴ... εὐτυχῶς δὲν ἔσπασε... (χειροκροτήματα).

(Ἐπάνοδος στὴ βεράντα)

ΛΑΖΖΑΡΟ: Δυσάρεστη ἐξέλιξη σ' ἓνα τόσο καλλιτεχνικὸ γάμο!

ΝΙΚΟΛΟ: Τῆς πλήρωσα κι' ἄλλα δουκᾶτα καὶ συμφωνήσαμε νὰ χωρίσουμε πιά. Εὐτυχῶς μοῦ ἔμεινε ὁ Ἀχιλλίνο, πὸν δικαιο-

λογεί τὸ γάμο μου ἐκεῖνο. Κι' ὅμως εἶχαμε συνεργαστῆ κάποτε με τὴν Ἀντωνία σὲ ὠραίες ἐμφανίσεις στὴ Γένοβα, στὴ Βενετία... στὴ... (θόρυβος ἀπὸ τὰ παρασκήνια).

Ὁ Ἀχιλλίνο μου, Λαζζάρο, ὁ γυιός μου... τὸ ψηλότερο νόημα τῆς ζωῆς μου. Ἄν παίρνη τὴ μουσικὴ θὰ τὸν διδάξω ἐγὼ ὁ ἴδιος τὰ μυστικὰ τῆς Τέχνης. Ἐγὼ... ὁ Νικολὸ Παγκανίνι...

ΠΕΜΠΤΗ ΕΙΚΟΝΑ

(Σὲ βερὰντα Σπιτιοῦ στὴ Νίκαια)

- ΝΙΚΟΛΟ: Ὁραῖο τὸ κλίμα τῆς Νίκαιας, Λαζζάρο. Ὁραῖο πολὺ ὠραῖο. Θὰ μπορέση ὅμως νὰ κατανικήση τὴν ἀρρώστια μου;
- ΛΑΖΖΑΡΟ: Οἱ γιατροὶ ἐλπίζουν, Νικολό. Δὲν κάνει νὰ μιᾶς. Κουράζεις τὸ λαρύγγι σου καὶ λένε πὼς σ' αὐτὸ κάθησε ἡ ἀρρώστια
- ΝΙΚΟΛΟ: Καὶ με κατατρώγει, ξάδερφε ποιητῆ. Ὅριστε. Πῆς στὴν ποίησή σου νὰ ὑμνήση τὸ κακὸ ποὺ σπαράζει τὸ λαρύγγι μου. Ξόρκισέ το με ποιητικὲς γητειές. Κατέβασε ὅλα τὰ ἠχηρά σου ἐπιθετα νὰ τὸ φοβίσουν καὶ νὰ τὸ ἀπωδιώξουν. Τὶ με κοιτάζεις με χαμένο βλέμμα;
- ΛΑΖΖΑΡΟ: Ἐζησες, Νικολό. Εἶχες μιὰν ἔντονη ζωὴ. Ἰταλία, Βιέννη, Βαρσοβία, Γερμανία, Παρίσι, Λονδίνο. Ἡ μιὰ κατόπιν τῆς ἄλλης οἱ πόλεις. Ἡ μιὰ δόξα κατόπιν τῆς ἄλλης... ἐνῶ ἐγὼ ζῶ μονάχα στὴ σκιά, μάταια καρτερῶντας τὸ στίχο νὰ μοῦ ἐξασφαλίσῃ μιὰ θέση...
- ΝΙΚΟΛΟ: Ἐζησα, Λαζζάρο, ξάδερφέ μου ποιητῆ. Ἐζησα πουλῶντας τὴν ψυχὴ μου στὸ σατανᾶ.
- ΛΑΖΖΑΡΟ: Δηλαδή, ἐπιβεβαιώνεις τὶς φῆμες;
- ΝΙΚΟΛΟ: Οἱ φῆμες μπορεῖ νάτανε συκοφαντίες ἐχθρῶν μου. Μπορεῖ νάτανε φαντασίες εὐφαντάστων φίλων μου. Ἴσως νὰ τὶς εὐνόησα κι' ἐγὼ. Ἴσως νὰ τὶς χρησιμοποίησα, ὅταν νόμιζα πὼς θὰ με ὠφελοῦσαν.
- ΛΑΖΖΑΡΟ: Τότε τί θέλεις νὰ πῆς;
- ΝΙΚΟΛΟ: Ὁ Σατανᾶς μοῦ παράστεκε παντοῦ.
- ΛΑΖΖΑΡΟ: Ὑπερβολές. Ἡ φήμη σ' ἔπεισε καὶ σένα.
- ΝΙΚΟΛΟ: Θυμᾶσαι τὴν ἱστορία τῆς Ἀντζελίνας;
- ΛΑΖΖΑΡΟ: Γιὰ τὴν Ἀντζελίνα Καβάννα μιᾶς; Παλιὰ ὑπόθεση, κλειστὴ πιά.
- ΝΙΚΟΛΟ: Κλειστὴ γιὰ ὅλο τὸν κόσμο. Γιὰ τὸ Θεὸ καὶ γιὰ μένα μένει πάντοτε ἀνοιχτῆ.
- (Μισοφωτισμένη ἀποθήκη σχολείου)
- ΝΙΚΟΛΟ: Θὰ σὲ παντρευτῶ, Ἀντζελίνα. Οἱ μάγισσες μοῦ τῶπανε πὼς μιὰ κόρη δεκαεπτὰ χρονῶν ἀπὸ τὴ Γένοβα θὰ με σφιχτοδέση στὸ κορμί της μες τὸν αἰώνιο γάμο. Ἐρωτας καὶ μουσικὴ! Νὰ τὸ γραμμένο ἀπὸ τὴ μοῖρα μου.
- ΑΝΤΖΕΛΙΝΑ: Μὲ φοβίζεις, Νικολό! Τὸ μάτι σου ἔχει κάτι τὸ διαβολικό. Φοβᾶμαι τὸν πατέρα...
- ΝΙΚΟΛΟ: Εἶναι τόσο ἀκαταμάχητη ἡ ὁμορφιά σου! Λάμπει καὶ μες τὸ μισοσκόταδο, Ἀντζελίνα, Ἀντζελίνα.
- ΑΝΤΖΕΛΙΝΑ: Νικολό, φοβᾶμαι τοὺς κρυφοὺς ἔρωτες.
- ΝΙΚΟΛΟ: Ὁ ἔρωτας δὲ θέλει φῶς καὶ μάρτυρες.
- ΝΙΚΟΛΟ: Ὁ ἔρωτας εἶναι μυστικὴ ὑπόθεση τῶν καρδιῶν καὶ τῶν σωμάτων.

ANTZELINA: Μέ σκοτώνει τὸ χᾶδι σου, Νικολό...

(Ἐπᾶνδος στὴ βεράντα)

ΝΙΚΟΛΟ: Λαζζάρο, φοβήθηκα τὸν πατέρα της τὸ ράφτη. Φοβόμουνα καὶ τὸ δικό μου πατέρα. Προπαντὸς ντρεπόμουνα τὴ μάνα καὶ τ' ἀδέρφια μου. Πῆρα τὴν Ἀντζελίνα καὶ πῆγα στὴν Πάρμα.

(Φτωχικὸ δωμάτιο στὴν Πάρμα)

ANTZELINA: Ἦρθες Νικολό;

ΝΙΚΟΛΟ: Πωπῶ! Τὶ χλωμάδες εἶν' αὐτές, Ἀντζελίνα;

Δὲν ξέχασες τὴν Γενοβα; Ἐδῶ στὴν Πάρμα θὰ κρύψουμε ἀπὸ γνωστούς καὶ συγγενεῖς τὸν ἔρωτά μας.

ANTZELINA: Κάτι τὸ τρομερὸ συμβαίνει μέσα μου, Νικολό. Τῶλεγα στὴ γειτόνισσα καὶ στράβωσε τὸ πρόσωπό της, ἀφήνοντας κάτι ὑπονοούμενα.

ΝΙΚΟΛΟ: Κουβέντες τῶν γυναικῶν. Σκουλίκια θὰ ἔχης. Πῆρα ἀπὸ ἓνα δόκιμο Ἐλβετὸ γιατρὸ δέκα σκονάκια. Εἶναι μιὰ τριανταφυλλιά σκόνη. Νὰ τὴν πιῆς μὲ γλυκαμένο κριθαρόνερο... νά! ἓνα σκονάκι κάθε βράδυ. Ποῦναι τὸ κριθαρόνερο; Ἄ μιὰ στιγμούλα νὰ σοῦ ἐτοιμάσω τὸ φάρμακο. (Τὸ ἐτοιμάζει)

ANTZELINA: Φοβᾶμαι, Νικολό. Θέλω νὰ γυρίσω στὸ σπίτι μου κι' ἄς ἔχω ντροπιαστή. Θὰ μὲ δεχτοῦν οἱ γονιοί μου. Ἐδῶ χάνομαι, χάνομαι. Κι' ἔχω κάποιες κακὲς προαισθήσεις! Δὲ θὰ ζήσω, Νικολό. Στὰ σπλάχνα μου κάτι ἀσυνήθιστο γίνεται.

ΝΙΚΟΛΟ: Ἄνοησίες. Πιές τὸ φάρμακο τώρα. Σοῦ ὀρκίζομαι πὼς θάσαι καλὰ σὲ λίγες μέρες. Καὶ θὰ σκεφτοῦμε ἥρεμα ὅλα τ' ἄλλα. Πιές το... (πίνει ἢ Ἀντζελίνα)

ANTZELINA: Καήκανε τὰ σωθικά μου.

ΝΙΚΟΛΟ: Κουράγιο, Ἀντζελίνα. Πιές το.

ANTZELINA: Νικολό. Θεέ μου, σβύνω, καίγομαι, νερό... βοήθα με.

ΝΙΚΟΛΟ: Ἀντζελίνα, Ἀντζελίνα.

ANTZELINA: Μέ σκότωσης, μὲ φαρμάκωσης.

ΝΙΚΟΛΟ: Τρέχω νὰ βρῶ τὸν Ἐλβετὸ γιατρὸ. Τὶ νὰ γίνω;

Ποῦ νὰ πάω; (φεύγει)

(Ἐπᾶνοδος στὴν βεράντα)

ΛΑΖΖΑΡΟ: Καὶ πέθανε ἡ κοπέλλα!

ΝΙΚΟΛΟ: Γυρνώντας δὲν τὴν βρήκα πιά στὸ δωμάτιο. Ἐφυγε, Πῶς; Δὲν ξέρω. Σὲ λίγο καιρὸ μὲ τραβούσανε στὰ δικαστήρια. Λαζζάρο! κάθισα φυλακὴ.

ΛΑΖΖΑΡΟ: Φυλακὴ;

ΝΙΚΟΛΟ: Ναι! Ἀλλὰ μονάχα μιὰ βραδυά. Μὲ λευτέρωσε ὁ δεσμοφύλακας, καλὴ του ὥρα ἂν ζῆ. Μὰ τὸν πῆρα τὸν ἄνθρωπο στὸν λαιμὸ μου.

(Κελλὶ φυλακῆς)

ΝΙΚΟΛΟ: Λίγο νερό, ἄνθρωπέ μου.

ΔΕΣΜΟΦ: Νὰ σοῦ φέρω, Νικολό. Παρόλο ποῦ δὲν ἀξίζεις. Εἶναι πρᾶμμα νὰ ξεγελάσης μιὰ φτωχὴ κοπέλλα; Ἐλα!

ΝΙΚΟΛΟ: Εὐχαριστῶ, δεσμοφύλακα.

ΔΕΣΜΟΦ: Τῆς ἔκαψες τὰ σπλάχνα λένε. Ἐνῶ ἐγὼ σοῦ δίνω δροσερὸ νερό. Ἐ! δὲν πειράζει. Ἡ κακία δὲν πληρώνεται μὲ κακία. Ἐ; Ἡ κακία πληρώνεται μὲ καλωσύνη. Ἐ;

ΝΙΚΟΛΟ: Περνάει ή νύχτα μές τὸ σιδερόφραχτο κελλί;

ΔΕΣΜΟΦ: Περνάει λέει...! Σάν τὸ λάδι. Εἴκοσι χρόνια ζῶ ἐδῶ μέσα. Καί σέ βεβαιώνω κυλήσανε τόσο γρήγορα! Νά! σάν νάρθα χτές.

ΝΙΚΟΛΟ: Ἄν εἶχα ἓνα βιολί...

ΔΕΣΜΟΦ: Βιολί; Δέν εἶναι ἄσχημη ἰδέα. Ἄκουσα γιά σένα νά λένε πῶς ἔχεις μαγευτική δοξαριά. Δέν σ' ἄκουσα. Ὠραία ἰδέα. Γιατί νά μὴ σ' ἀκούσω κι' ἐγώ;

ΝΙΚΟΛΟ: Κι' οἱ ἄλλοι φυλακισμένοι..!

ΔΕΣΜΟΦ: Ὠραία ἰδέα. Κι' οἱ ἄλλοι φυλακισμένοι, βέβαια. Ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ εἶναι. Δικαιοῦνται. Μουσική αὐτὴ εἶναι. Ἔ; Δηλαδή ζωή... σάν τὸ ψωμί καί τὸ νερό. Μιά στιγμή νά βρῶ τὸ βιολί. Ποῦ Τῶχωσα... Ἄ! νάτο.

ΝΙΚΟΛΟ: Παλιό βιολί. Μά! ἔχει κι' αὐτὸ τὸν ἦχο του.

ΔΕΣΜΟΦ: Ὅλα ξέρουν νά μιλοῦν. Ἄλλὰ νά ξέρης νά τὰ κάνης νά μιλοῦν. (Ὁ Νικολό παίξει ἓνα κομμάτι. Μόλις τελειώνει...)

ΔΕΣΜΟΦ: Νά σοῦ ἀνοίξω τὸ κελλί. Δέ φυλακίζουνε τὴ μουσική, δέν τὴν φυλακίζοτνε.

ΝΙΚΟΛΟ: Θά μὲ τρελλάνης, ἄνθρωπέ μου.

ΔΕΣΜΟΦ: Φύγε, Νικολό. Τὰ κελλιά χτιστήκανε γιά μᾶς μὲ τις βραχνές φωνές καί τὰ κρυφὰ αὐτιά. Καί ὄχι γιά σένα, ὄχι γιά σένα. Φύγε. Δέ σέ κρατῶ ἐδῶ. Ἄν σέ κρατήσω θά μὲ φάη ἡ κόλαση. Φύγε, Νικολό Παγκανίни. Φύγε...

(Ἐπάνοδος στὴ βεράντα)

ΝΙΚΟΛΟ: Θά τὸν φάγανε τὰ σίδερα τὸν φουκαρᾶ τὸν δεσμοφύλακα. Καί δέν εἶχα τὴ δύναμη ν' ἀντισταθῶ. Καί νά τὸν σώσω.

Ἄργότερα πλέρωσα τὸ πρόστιμο κάπου 120 λίρες.

Ὁ δεσμοφύλακας ὅμως; Μὴν ἀκοῦς, Λαζζάρο, πῶς εἶχα εὐτυχισμένες στιγμὲς στὴ ζωὴ μου.

ΛΑΖΖΑΡΟ: Μά μέσα σέ λίγο καιρό, πού σέ συνοδεύω, πόσες ἐπιτυχίες δέ γνώρισες; Τάχα ἡ ἐπιτυχία δέν εἶναι εὐτυχία.

ΝΙΚΟΛΟ: Ὅχι, Λαζζάρο. Ἡ δημιουργία εἶναι μιὰ εὐτυχία; Ἡ ἐπιτυχία; Δέ νομίζω. Πολὺ λίγες στιγμὲς εὐτυχίας εἶχα. Νά! Τὸν χρόνο πού πέρασα μαζί μὲ τὴν οἰκογένειά μου στὴ Γένοβα, τότε στὴν πολὺ τρυφερὴ μου νεότητα. Εἶχα συνθέσει τὰ 24 καπρίτσια μου. Στὰ μάτια τῶν δικῶν μου δέν ἔβλεπα τὸν θαυμασμό. Ἔβλεπα τὴν ἀγάπη. Ὠραία χρόνια! Ἄκούω τοὺς ἦχους τοῦ βιολιοῦ μου... τότε... τοὺς ἀκούω...

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ Γέννηση τοῦ Ἀχιλλίνο μου ἦταν μιὰ δεύτερη εὐτυχισμένη στιγμή μέσα στὰ φοβερὰ δεσμά μου. Ὁ Ἀχιλλίνο... ὅλη μου ἡ ψυχὴ ἀπὸ τότε δόθηκε σ' αὐτόν.

Κι' ὅταν ἔδωσα 20 χιλιάδες φράγκα γιά τὸν Μπερλιόζ ἔνοιωσα τὴν ἀξία τῶν τέτοιων χειρονομιῶν. Βοηθοῦσα ἓνα ταλέντο νά βρῆ τὸ δημιουργικὸ του δρόμο. Μὲ κατηγορήσανε πῶς τῶκανα γιά ἐπίδειξη. Ὀρκίζομαι πῶς ἦτανε ἡ μόνη φορὰ πού δέ μ' ὀδηγοῦσε ἡ ἐπίδειξη. Βοηθοῦσα τὴ δημιουργία ὅταν αὐτὴ ἔπαυε πιά νά μ' ἀγκαλιάζει.

ΛΑΖΖΑΡΟ: Εὐτυχία μέσα στὴν τραγωδία.

ΝΙΚΟΛΟ: Ἀκριβῶς, Λαζζάρο.

ΛΑΖΖΑΡΟ: Εἶναι ὥραϊο νάχης καὶ λίγες καθαρὲς στιγμὲς στὴ ζωὴ σου.

ΝΙΚΟΛΟ: Ἀκριβῶς. Αὐτὲς οἱ καθαρὲς στιγμὲς ἦτανε δημιουργία κι' ὄχι ἐπιτυχία. Δόξα γνώρισα. Γιὰ μένα στὸ μέλλον θὰ μιλήσουνε πολλοὶ ποιητὲς καὶ μουσικοί. Ἡ τέχνη μου γεννήθηκε μαζί μου καὶ θὰ πεθάνη μαζί μου. Μὰ ἡ δόξα κι' ἡ φήμη μου θὰ μείνουν. Κι' ἴσως μερικὲς μου νότες. Τ' ἄλλα ὅλα ἦτανε χρυσάφι, κούραση, ἐπίδειξη καὶ σπατάλη, πολλὴ σπατάλη ζωῆς. Καὶ τώρα. Τώρα, σβύνω ἀπὸ τὴ φθίση στὸ λαρύγγι μου. Τὴν ἀρρώστια δὲν κατανίκησε ἡ μουσικὴ μου. Ἡ ἀρρώστια μὲ ὑπόταξε. Ἀφοῦ καὶ τὸ βιολί μου δὲν εὐχαριστιέται μὲς τὰ χέρια μου. Ἀπορεῖ κι' αὐτὸ μὲ τὴν ἀτονία μου. Λαζζάρο, ἡ καρδιά μου θέλει πιά ἀνάπαυση. Καὶ μόνο ὁ Τζέρμι ἀπὸ τὴ Γένοβα θὰ μπορούσε νὰ βαστάξῃ λίγο ἀπὸ τὸν πόνο μου. Τοῦτος ὑπῆρξε ὁ πιὸ ἔμπιστος φίλος σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ. Ἀφήνω τὸ βιολί μου στὴ Γένοβα νὰ φυλαχτῆ γιὰ πάντα. Κανένας μουσικὸς ἄς μὴ συνθέσῃ νεκρώσιμες ἀκολουθίες γιὰ μένα. Ἀφήστε με πιά πόνο μὲ τὸ Θεὸ κατάντικρύ μου. Μόνος ἐνώπιον Ἐκείνου, πού δὲ μπόρεσα νὰ τὸν ὑπηρετήσω κι' ἄς εἶναι γέννημά του ἢ κάθε τέχνη.

(Μόνος) Κύριε Θεέ, τῶν οὐρανῶν κυρίαρχε. Δὲν πρόδωσα τὴ μουσικὴ. Καὶ στίς πιὸ ταπεινὲς μου στιγμὲς αὐτὴ δὲν τὴν ταπεινώσα.... δὲν τὴν ξεγέλασα.

Ἀπαρνιέμαι τὸ δαίμονα πού εἶχα στὴν ψυχὴ μου. Δούλεψα μαζί του τὴ φιλοχρηματία μου, τὴν ἐπίδειξή μου, τὴν ἀκολασία μου... ἀλλὰ τὴ μουσικὴ δὲν τοῦ τὴν παράδωσα ποτέ... ποτέ... ποτέ... ἐγὼ ὁ Νικολὸ Παγκανίνι, πού σκόρπιζα ἀπὸ τὸ βιολί μου τὸν θεϊκὸ παλμὸ τῶν ἤχων.

ΦΟΡΟΣ ΤΙΜΗΣ ΣΤΟΝ SEAN O' CASEY

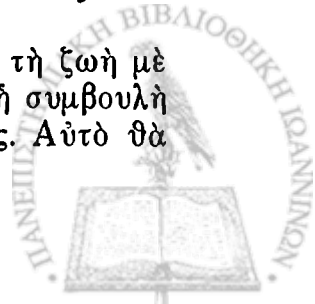
Ἡ Ἰρλανδέζικη γενναία καρδιά τοῦ Sean O' Casey ἔπαψε νὰ χτυπᾷ. Ὁ μεγάλος δραματογράφος πέθανε αὐτοεξόριστος στὴν παραλιακὴ πόλη τοῦ Torquay τῆς Ἀγγλίας σὲ ἡλικία 84 χρονῶν. Ἀγαπῶ τὴ ζωὴ, εἶχε πει κάποτε, καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ πεθάνω παρὰ σὲ βαθειὰ γηρατειά, γιατί ἔτσι βρίσκεις γαλήνη. Θὰ πρέπει νὰ πέθανε εὐτυχησμένος γιατί ἡ εὐχὴ του εἰσακούστηκε. Ἐνα ἀπὸ τὰ δέκα-τρία παιδιά μιᾶς πάμπτωχης οἰκογένειας, ὁ O' Casey πῆγε μόνο μέχρι τὴν τρίτη τάξη τοῦ Δημοτικοῦ, γιατί ἡ μόρφωση στὴν ἐποχὴ του ἐθεωρεῖτο πολυτέλεια. Ἐργάστηκε σὲ χαλυβουργεῖα, πείνασε, ἔκλεβε βιβλία γιὰ νὰ μορφωθεί καὶ ὅταν τὸ πρῶτο του ἔργο *The Shadow of a Gunman*: «Ἡ σκιά τοῦ πυροβολητῆ» ἀνέβηκε μὲ καταπληκτικὴ ἐπιτυχία στὸ Abbey theatre, αὐτός, ὁ συγγραφέας ἀνακάτεψε τσιμέντο σ' ἕνα δρόμο τοῦ Δουβλίνου γιὰ νὰ ζήσει...

Νέος ἀκόμη πολέμησε σὰν ἐπαναστάτης ἐναντίον τῶν Ἀγγλων, καὶ τὶς ἐμπειρίες ἀπὸ τὸν πόλεμο, τὴν ἀγγλικὴ τρομοκρατία, τὴν πείνα, τὴν ἀνεργία, τὴν θρησκευτικὴ ἀπογοήτευση καὶ τὴν ἐξαθλίωση, τὶς μεταπλασε σὲ ἐξαιρετικούς ρυθμούς, σὲ πρόζα γεμάτη ποίηση καὶ δυναμισμό. Ἀγάπησε μὲ πάθος τὴν πατρίδα του· γι' αὐτὸ καὶ δὲν δίστασε νὰ καντηριάσει τοὺς συμπατριῶτες του καὶ ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὰ χεῖλη ἐνὸς φλογεροῦ ποιητῆ σὰν τὸν O' Casey τιμωρεῖται... Οἱ ἴδιοι οἱ Ἰρλανδοὶ μποῦκοτάραν σὲ κάθε παράσταση τὸ δράμα του: «Ἡρα καὶ Παγώνι» καὶ ὅταν τὸ ἴδιο δράμα του γυρίστηκε σὲ φιλμ μὲ σκηνοθεσίαν τοῦ Alfred Hitchcock, κάψανε τὴν ταινία σὲ μιὰ δημόσια πλατεία τοῦ Δουβλίνου! Ὁ O' Casey, διαμαρτυρούμενος σὲ μιὰ γῶνα πού ὑπερτεροῦν οἱ καθολικοὶ, ἀντέδρασε σ' αὐτὴ τὴν διαγωγή τῶν συμπα-

τριωτῶν του σὰν γνήσιος Ἰρλανδός: ὅταν πιά ἔγινε διάσημος καὶ τὰ ἔργα του παίζονταν σ' ὅλες τὶς χῶρες τοῦ κόσμου, ἀπαγόρευσε κάθε παράσταση ἔργου του στὴν Ἰρλανδία. Αὐτὴ ἡ ἀπαγόρευση (πολλοὶ τὴν ἀποκάλεσαν πείσμα Ἰρλανδικὸ) κράτησε ἕως τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Μιὰ αἴτηση νὰ παιχθεῖ ἕνα ἔργο του ἔστω καὶ στὴν Ἀμερικὴ ἀπὸ τὸ Ἰρλανδικὸ περίπτερο τῆς Παγκοσμίου Ἐκθέσεως τῆς Νέας Ὑόρκης, ἀπερρίφθη μόλις λίγες ἡμέρες πρὶν, ὅταν ὁ δραματογράφος, τυφλὸς σχεδόν, ἔγραψε τὶς τελευταῖες γραμμὲς τῆς αὐτοβιογραφίας του.

«Ἐμαθα, εἶπε ὁ θεατρικὸς συγγραφέας, ν' ἀντιμάχομαι. Κακόπαθα σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ. Ἄν δὲν μάθεις νὰ μάχεσαι ἀπὸ νωρὴς στὴ ζωὴ σου, τότε ὠριμάζεις καὶ γίνεσαι δούλος καὶ τσανακογλύφτης». Μ' αὐτὰ τὰ λόγια ὑποστήριξε τὴν προσωπικὴ του ἐλευθερία εἰδικά, καὶ τὴν ἐλευθερία γενικά. Κατὰ τὴν γνώμη του, ἡ ὀργανωμένη θρησκεία στερεῖ τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, καὶ καμμιά θρησκεία δὲν στερεῖ τόσο τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου ὅσο ὁ καθολικισμός. Μὲ τὴν ἴδια παρρησία πού κατεδίκασε τὴν ὑποκρισία καὶ τὴν θρησκευτικὴ ἀπογοήτευση τῶν Ἰρλανδῶν, κατεδίκασε καὶ τὸν στεγνὸ καὶ ἄγονο ρεαλισμὸ στὸ θέατρο. Ἡ ὁμορφιά, ἡ φλόγα κι' ἡ ποίηση τοῦ δράματος σαρώθηκαν ἀπὸ ρεαλιστικὲς θύελλες. «Ἀφήστε τὰ πουλιὰ νὰ πετᾶνε στὸν ἀέρα», ἔγραψε σὲ ἕνα ὀργανωμένο ἄρθρο του, «ἀφήστε τὰ ψάρια νὰ κολυμποῦνε στὴ θάλασσα, μὰ ἀφήστε νᾶχουμε τέχνη στὸ θέατρο. Ὑπάρχει μιὰ βαθύτερη ζωὴ ἀπὸ αὐτὴν πού ἀκούμε καὶ βλέπουμε. Ἄς πάει κατὰ διαβόλου ὁ ρεαλισμός...».

Βγῆς ἔξω καὶ ἀντιμετώπισε τὴ ζωὴ μὲ ὄλους τοὺς παλμούς της, ἦταν ἡ συμβουλή πού ἀδιάκοπα ἔδινε στοὺς νέους. Αὐτὸ θὰ

πει καλλιτέχνης, πρόσθετε. Νὰ πηγαίνεις νὰ συναντᾷς τὴν ζωὴ. Μιὰ ζωὴ ποὺ πάλ-
λεται ἀπὸ προφητεία καὶ ποίηση εἶναι ἡ
ὑπέροχη σειρὰ ἀπὸ τὰ δράματά του, τὰ
καλύτερα καὶ μεστώτερα δράματα τοῦ 20οῦ
αἰώνα: «Ἡ Σκιὰ τοῦ Πυροβολητῆ», «Τ'
ἀλέτρι καὶ τ' ἄστρα», «Ἡ Ἥρα καὶ τὸ
Παγώνι», «Τ' ἀσημένιο Κύπελλο», «Ἡ
Πορφυρὴ Σκόνη», «Μέσα ἀπ' τὶς Πύλες»,
γιὰ ν' ἀναφέρουμε τὰ πιὸ γνωστά.

Μοῦ ἔλαχε ἡ τιμὴ νὰ μεταφράσω στὰ
ἐλληνικά, πρὶν 15 χρόνια, τὴν ὑπέροχη
τραγωδία του: «Ἡ Ἥρα καὶ τὸ Παγώνι».
Ἄπ' ὄλες τὶς μεταφράσεις μου καμμιά δὲν
φέρνω τόσο στὸ νοῦ μου ὅσο αὐτή. Καὶ μὲ
κανένα ἄλλο ἔργο στὸν κόσμον δὲν ταύτισα
τὴν κατάστασιν ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ
στὴν Ἑλλάδα στὸ διάστημα τῆς κατοχῆς
καὶ μετὰ τὴν κατοχὴ, ὅσο μὲ τὴν «Ἥρα
καὶ τὸ Παγώνι». Καὶ τὸ κυριώτερον, δὲν
ἔπαυσα νὰ βρῶ τὶς ἴδιες ἀποκαλυπτικὰς
ἀναλογίαι, σ' ἄλλες ἐπαναστάσεις καὶ ξε-
σηκωμοὺς, σ' ἄλλα ἔθνη καθὼς τὰ χρόνια
κυλοῦν...

Στὴν τέχνην του ἀσυμβίβαστος, καὶ ἐ-
πίσης σ' ὅλην τὴν ζωὴν ἀσυμβίβαστος, μὲ

τὸ ἐπιπόλαιον, τὸ πλαστόν, καὶ τὸ πονηρὸν, ὁ
Sean O' Casey ὑπῆρξεν ἕνας ταπεινὸς ἄν-
θρωπος, γεμᾶτος ἡρωισμὸν καὶ αὐταπάρ-
νησιν. Οἱ ἐπιθέσεις του δὲν ἦσαν ἐπιθέσεις
ἐναντίον προσώπων ἀλλὰ ἐναντίον θε-
σμῶν.

Ἡ κινηματογραφικὴ Ἑταιρεία Metro
Goldwyn Mayer ἀρχισεν λίγο πρὶν τὸ θά-
νατόν του νὰ γυρίσει τὴν ζωὴν του σὲ ταινία
μὲ τὸν τίτλον Young Carlsdy. Λίγο πρὶν
τὸ θάνατόν του ὁ καθολικὸς Ἀρχιεπίσκο-
πος τοῦ Δουβλίνου ἀναθεμάτιζε τὸ ἔργον
του: «Τὰ τύμπανα τοῦ Παπᾶ Νέντ» μα-
ζὺ μὲ τὸν «Ὀδυσσεύς» τοῦ Joyce καὶ ἕνα
ἔργον τοῦ Samuel Becket.

Ἄς ἀποτίσουμε, λοιπόν, φόρον τιμῆς
στὸν Sean O' Casey. Ὅ,τι ἔγραψε κάποτε
σὲ τρίτον πρόσωπον, ἀξίζει νὰ χαραχτεῖ στὸν
τιμημένον τάφον του:

«Ἐδῶ, μὲ λευκὰ μαλλιά, μ' ἐπιθυμίες
φευγάτες, μὲ δύναμιν ἀνύπαρκτην σχεδόν,
μὲ τὸν ἥλιον βυθισμένον, καὶ μόνον μὲ τὴν
ἡρεμὴν προειδοποίησιν τοῦ ἀποσπερτίτη, ἤ-
πιε τὴν ζωὴν, σ' ὅ,τι ὑπῆρξε, ὅ,τι ἦταν, ὅ,τι
θὰ γίνονταν. Ζήτω!».

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγού

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ ΑΛΒΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΟΣΜΑ ΘΕΣΠΡΩΤΟΥ ΚΑΙ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΨΑΛΙΔΑ

Μόνον όταν αἱ μεταγενέστεραι γενεαὶ ἔχουν ιστορικὴν μνήμην καὶ στρέψουν εὐγνωμόνως τὴν διανοίαν των πρὸς τοὺς μόχθους τῶν προγόνων των ποτὲ τότε δὲν οὐβύνει ἡ δόξα ἀπὸ τὰ ὥραϊα ἔργα.

Παπαχαρίσης

I

Ὁ σεβαστὸς Ἡπειρώτης Γυμνασιάρχης Παπαχαρίσης, ὁ γνωστὸς οὐ μόνον διὰ τὰς ιστοριοδιφικὰς μελέτας του ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰς λογοτεχνικὰς του μεταφράσεις ἀρχαίων τραγωδιῶν, προλογίζοντας τὴν Γεωγραφίαν Ἀλβανίας καὶ Ἡπείρου τοῦ Κοσμᾶ Θεσπρωτοῦ καὶ τοῦ Ἀθαν. Ψαλίδα (Ἐκδόσεις «Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν») συνιστᾷ ἐν ἐπιλόγῳ τῶν προλεγομένων του τὴν μελέτην ὑπὸ τῶν νεωτέρων Ἡπειρωτῶν Φιλολόγων τῶν Ἀρχαίων τῶν Μητροπόλεων τῆς Ἡπείρου μας, καθὼς καὶ τοῦ πάσης φύσεως ὑπολειφθέντος παλαιογραφικοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον διαφωτίζει οἰανδήποτε πτυχὴν τοῦ Ἡπειρωτικοῦ παρελθόντος μας.

Καὶ δικαίως διακηρύσσει ὅτι: «Ἐχομεν λαμπρὰν ἱστορίαν ἢ ὁποία μπορεῖ νὰ γίνῃ πηγὴ παιδείσεως διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Δὲν δικαιούμεθα δὲ νὰ ἀφίνομεν αὐτὴν τὴν μορφωτικὴν ὕλην κειμένην ὑπὸ τὸν μόδιον».

(Παπαχαρίση, Αὐτόθι, σελ. 28)

II

Εἰς τὰ Προλεγόμενα (Σελ. 1—29) καθὼς καὶ εἰς τὰς Σημειώσεις (Σελ. 93—119) προβάλλονται καὶ σχολιάζονται ὑπὸ τοῦ ἐκδότου αἱ πάσης φύσεως ἱστορικαί, ἀρχαιολογικαὶ καὶ ἐθνογραφικαὶ πληροφορίες αἱ σχετικαὶ μὲ τὸ θέμα Γεωγραφίας Ἀλβανίας καὶ Ἡπείρου.

Αἱ περὶ τοῦ Ἱεροδιακόνου δὲ Κοσμᾶ τοῦ Θεσπρωτοῦ βιογραφικαὶ πληροφορίες ἐξαντλοῦν τὸ θέμα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

Κατὰ τὸν Παπαχαρίσην, οἱ λόγιοι καὶ οἱ ἐπιστήμονες οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὰ Ἡπειρωτικὰ πράγματα ἀφήκαν πλούσιον ὑλικόν, προσθέτει δμως ὁ σεβαστὸς Γυμνασιάρχης ἐν κατακλείδι τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικὰ, τὰ ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψει οἱ νεώτεροι ἐρευνηταὶ τῆς Ἡπειρωτικῆς μας Ἱστορίας.

«Ἐνθυμήσεις Παπᾶδων καὶ δασκάλων—παρατηρεῖ ὁ Παπαχαρίσης—γραμμέναι εἰς παράφυλλα ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, αἱ ὁποῖαι μᾶς φέρουν τὸν λυγμὸν τῶν σκλαβωμένων Πάπων ἀπὸ τὴν σιωπηλὴν νύκτα τῆς δουλείας, ἐπιστολὰς ἀνδρῶν ποὺ εἶχαν διαπρέψει εἰς τὰ γράμματα, διαθήκας εὐεργετῶν διαθεσάντων τὰ ἀποταμιεύματα τῶν οἰκονομιῶν των εἰς τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα, συμβάλλουν εἰς τὴν ἔρευναν τὴν ἱστορικὴν καὶ κατοπτρίζουν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν παλαιότερων γενεῶν».

(Παπαχαρίση, Αὐτόθι, σελ. 27)

III

Και ἤδη, κατόπιν τῶν ὡς ἄνω συγκινητικῶν καὶ βαθυστοχάστων ἀπόψεων τοῦ Ἡπειρολάτρη Γυμνασιάρχου Παπαχαρίση, κάποιος διάλογος μαζύ του σχετικὰ μετὰ τὰς εἰς σημειώσεις τοῦ ἐκδότου ἀναγραφομένης ἀπόψεως (Παπαχαρίση, Ἀυτόθι, σελ. 101) ὑπὸ τῶν Κεραμοπούλου καὶ Φορῆκη προτεινομένων ἐτυμολογιῶν καὶ τοπωνυμίου:

* Ἀρβανα
* Ἀρβανον
* Ἀλβανον
* Ἀρβανιτὰ καὶ Ἀρβανίτες.

Αἱ ὡς ἄνω ἀπόψεις των δὲν εὐσταθοῦν, δεδομένου ὅτι ὁ Ψαλίδας εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν καταγραφῆς 116 αὐτόγραφόν του «Περὶ τῆς Ἀρχαιολογίας τῶν Ἀρβανιτῶν», αὐτόγραφον δηλαδὴ τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐκ δωρεᾶς Γ. Ἀναγνωστοπούλου καὶ εἶναι ἐναποτεθειμένον εἰς τὸ τμήμα χειρογράφων τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας, ἀσχολεῖται μετὰ τὸ πρόβλημα ἀκριβῶς τῆς Ἡπειρωτικῆς Προϊστορίας καὶ Ἱστορίας καὶ εἰδικώτερα μετὰ τὸ πρόβλημα τὸ Ἐθνολογικὸν καὶ Ἱστορικὸν σχετικὰ μετὰ τὴν Ἡπειρον καὶ μετὰ τὴν Ἀλβανίαν.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χειρόγραφον τοῦ Ψαλίδα ἔφερεν εἰς τὸ φῶς ἡ ταπεινότης μας εἰς τὸν 16ον Τόμον τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» (1941, σελ. 219—228).

Τὴν δημοσίευσιν δὲ τοῦ ὡς ἄνω χειρογράφου ἐπηκολούθησε ἐν κατακλείδι καὶ βιβλιογραφικῇ παράθεσιν ὄλων τῶν συγγραφέων τῶν Εὐρωπαίων Ἀρχαιολόγων καὶ Ἱστορικῶν, σχετικὰ μετὰ τὴν ἐθνολογικὴν προέλευσιν τῶν Ἀλβανῶν, καθὼς καὶ μετὰ τὰ γλωσσικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν.

Γενικὰ δὲ οἱ διάφοροι ἐπιστήμονες Εὐρωπαῖοι ἐρευνητὲς προσπαθοῦν, μετὰ βίας τὰς λαογραφικὰς καὶ χειρογραφικὰς ἐρεῦνας, νὰ προσδιορίσουν τὰ προγενέστερα στρώματα πολιτισμοῦ, νὰ ἀνεύρουν τοὺς τύπους ἐγκαταστάσεων εἰδικῶς τοῦ Σλαβικοῦ καὶ Ἀλβανικοῦ, νὰ περιγράψουν ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα ποὺ εἶναι ἐρριζωμένα καὶ ἐπιζοῦν ὄλων τῶν πολιτικῶν καὶ πολιτιστικῶν ἀναστατώσεων καὶ παραμένουν ζωντανὰ ὡς ἔκφρασις τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, καὶ γενικὰ νὰ ἀνασύρουν τὸν πέπλον καὶ τὴν ἀγλὴν ποὺ περιβάλλει ὠρισμένας περιόδους τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἡπείρου, καὶ μάλιστα τῆς προϊστορικῆς περιόδου.

Οἱ ξένοι ἐρευνηταὶ ὁμως, ὅπως ἀποφαίνεται ὁ Γερμανὸς Staffmüller (Τὰ προβλήματα τῆς Ἱστορικῆς διερευνήσεως τῆς Ἡπείρου—«Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», 1934, σελ. 140), θεωροῦν τοὺς Ἡπειρώτας λογίους περισσότερον καταλλήλους γιὰ μιὰ τέτοια ἐρευνα, δεδομένου ὅτι οὗτοι εἶναι ἀπὸ τὰ νεανικά τους χρόνια προσανατολισμένοι πρὸς τοὺς γλωσσικοὺς ἰδιωματισμούς.

Ἀνάμεσα δὲ σ' αὐτοὺς γιὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὁ Μεγάλος τῆς Ἡπείρου καὶ τοῦ Γένους διδάσκαλος Ψαλίδας—μετὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ ὁποῖου κυριαρχεῖται τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος στὴν Ἡπειρο—ἔθιξε, ἀνάμεσα στὴν πολυσχιδῆ δράση του, καὶ ἓνα ζήτημα ἐθνολογικὸν καὶ Ἱστορικὸν σχετικὰ μετὰ τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἡπειρον, δὲν ἔθιξε ὁμως οὔτε ἐπραγματεύθη πρόβλημα τῆς συνειδήσεως τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἀλβανοφώνων τῆς Β. Ἡπείρου.

Συνεπῶς:

Ὁ Ψαλίδας δὲν ἐπλανήθη ὡς πρὸς τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτήρα τῶν Ἀλβανοφώνων τῆς Β. Ἡπείρου, ὅπως ὑποστηρίζει εἰς τὰ προλεγόμενά του ὁ σεβαστὸς Παπαχαρίσης. (Σελ. 106).

Ἄλλ' οὔτε καὶ ὁ Θουκιδίδης ἐπλανήθη σχετικὰ μετὰ τοὺς Χάονας, ὅπως ἀποδεικνύει ὁ Γερμανὸς Ἱστορικὸς Nilson εἰς τὴν Ἱστορίαν του περὶ τῆς ἀρχαίας

Ἡπειρου, εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ Χαόνων τὸ ὁποῖον μετεφράσθη ἀπὸ τὴν ταπεινότητά μας καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἡπειρος» (Γ. Πελλερέν), φύλλα 2956—2961.

Καὶ γὰρ νὰ δλοκληρώσωμεν

IV

Ὁ Ψαλίδας, ὡς Φιλολόγος καὶ Ἱστορικός, ἐπραγματεύθη εἰς τὴν ὡς ἄνω μελέτην του «Περὶ τῆς Ἀρχαιολογίας τῶν Ἀρβανιτῶν» τὸ ἐθνολογικὸν πρόβλημα καὶ τὸ γλωσσικὸν μέσα στὸν χῶρον Ἡπειρου καὶ Ἰλλυρίας.

Δὲν ἐπραγματεύθη ζήτημα τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν Ἀλβανοφώνων Ἑλλήνων, καὶ συνεπῶς δὲν εὐσταθεῖ ἢ ἀποδιδομένη εἰς Αὐτὸν δῆθεν πλάνη.

Αὐτὰ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀληθείας, ἢ ἀνάγνωσις δὲ τοῦ χειρογράφου του «Περὶ τῆς Ἀρχαιολογίας τῶν Ἀρβανιτῶν» θὰ πείσῃ καὶ τὸν πλέον δύσπιστον ἐρευνητὴν.

Ὁ Ψαλίδας ἠσχολήθη μὲ τὴν προϊστορίαν Ἡπειρου καὶ Ἀλβανίας καὶ δὲν ἔθιξε ζήτημα συνειδήσεως ἐθνικῆς τῶν Ἀλβανοφώνων Ἑλλήνων, ποῦ εἶναι τὸ φλέγον ζήτημα γὰρ τὴν ἐποχὴν μας καὶ γὰρ τὰς πλάνας εἰς τὰς ὁποίας ὑπέπεσαν καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι διπλωμάται κατὰ τὴν χάραξιν τῶν συνόρων τῆς Β. Ἡπειρου μας.

V

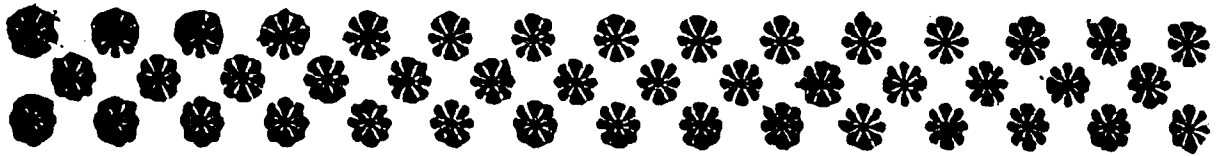
Ἴδου δὲ ἐν κατακλείδι καὶ μερικὸι τίτλοι ἐκ τῶν συγγραφέων τῶν Εὐρωπαίων ἐρευνητῶν:

- 1) Huppe Ferdinand «Περὶ τῆς προελεύσεως τῶν Ἀλβανῶν», Λειψία 1909.
- 2) Napsca Baron Frang «Εἶναι οἱ σημερινοὶ Ἀλβανοὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἰλλυριῶν;», Zeitschrift für Ethnologie 1914, σελ. 415 καὶ ἐφεξῆς.
- 3) Szamatolski «Οἱ Ἀλβανοὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν», 1916.
- 4) Weigand «Εἶναι οἱ Ἀλβανοὶ ἀπόγονοι τῶν Ἰλλυριῶν καὶ Θρακῶν;», Balkanarchiv, 1914, Τομ. I—III, σελ. 915 καὶ ἐφεξῆς.
- 5) Jokl Norbert «Σλαῦοι καὶ Ἀλβανοί», 1935.
- 6) Thnmb «Περὶ τῶν ἐλληνικῶν στοιχείων εἰς τὰς ἀρχαίας βαρβαρικὰς γλώσσας καὶ εἰς τὴν Ἀλβανικὴν», Strassburg 1901, σελ. 155 καὶ ἐφεξῆς.
- 7) Meyer «Τὰ Λατινικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν».
- 8) Χατζῆ Ἀντ. «Πόθεν τὸ ὄνομα Σκιπιτᾶρι;» Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1929, σελ. 107—111.
- 9) Θωμοπούλου Ι. «Πελασγικά», Ἀθῆναι 1912, σελ. 870.
- 10) Nilson Mart «Σπουδαὶ γύρω ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἡπειρου», 1910.

Klotzsch Carl «Ἡπειρωτικὴ Ἱστορία μέχρι τοῦ ἔτους 280 π.Χ.». (Μετεφράσθη ὑπὸ τῆς ταπεινότητός μας καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς «Ἡπειρον» Ἰωαννίνων 1928, ἀριθμ. φύλλων 2956—2961).

Πάντως ὑπολείπονται πολλὰ ἀκόμη ὄχι μονάχα γύρω ἀπὸ τὸ θέμα ποῦ ἔθιξε ὁ Ψαλίδας, ἀλλὰ καὶ γύρω ἀπὸ ἄλλα ἀκόμη σπουδαιότερα καὶ σχετικὰ τόσον μὲ τὰς διαφόρους φάσεις ὅσον καὶ μὲ τὴν προϊστορικὴν πρὸς παντὸς περίοδον τῆς Ἡπειρωτικῆς μας Ἱστορίας.

Ζ ω ή

Γεννήθηκα
πριν από τον "Ηλιο,
από την πέτρα
και από το νερό.
Δέν έχω ηλικία.
Είμαι ή Αιωνιότητα,
είμαι ή Στιγμή.
Δέν με γνωρίζουν
οί άνθρωποι,
γιατί κανένας δέν με δήλωσε,
στά ληξιαρχεία τους...
Ύπαρχω,
χωρίς να έχω γεννηθῆ.
Δέν με γνωρίζουν
οί άνθρωποι.
"Ομως, διαισθάνονται
την ύπαρξή μου.
Δέν με παραμονεύει
ό θάνατος.
Θνητός δέν είμαι
κι' ούδὲ χάνομαι.
Δὲ χάρηκα
τοῦ τάφου την ανάπαψη.
Μήτε τῶν ὀστεοφυλακείων ή Μου-
[σική]
μοῦ σάλεψε παράφορα τὰ φρένα,
ἀπὸ μυριάδες ὄργανα ἀπὸ κόκκαλα,
ποῦ τὰ διευθύνουν
τὰ πιὸ σοφὰ κρανία...
Οί άνθρωποι

συχνὰ με μνημονεύουνε
καί σάν "Αγνωστο Θεὸ
με προσκυνᾶνε.
Δέν είμαι,
παρὰ ὁ ἄνεμος
ὁ ἀδάμαστος,
ποῦ ξετυλίγει
κλωστὲς ἀπὸ βροχή,
κλωστὲς κυματιστὲς
καί μολυβένιες...
Καί τὰ ξερὰ τὰ φύλλα
τοῦ χινόπωρου,
στά ἐρημικὰ τὰ κοιμητήρια,
καθὼς χαμοσέρονται
γιὰ νὰ προσευχηθοῦν,
ἀρχίζουν ἕνα πένθιμο ἔμβατήριο,
κηδεύοντας ὄνειρα χαμένα,
ποῦ ὁ θάνατος καί οί Μοῖρες
ἀκλουθᾶν...

Θνητός δέν είμαι
κι' ούδὲ χάνομαι.
"Ο θάνατος,
δέν με παραμονεύει.
Δέν έχω ηλικία.
Είμαι ή Αιωνιότητα,
Είμαι ή Ζωή!

ΚΩΣΤΗΣ ΚΟΚΟΡΟΒΙΤΣ

"Αλογα

Είμαι κάτι ἄλογα,
ποῦ ἀπ' τὸ βοννὸ κατηγορίζουν,
καθὼς τ' ἀγγίζουνε τὰ σύννεφα
"Αλογα μαῦρα
καί ἄσπρα
καί σταχτιά.
Δέν τρέχουνε
κι' ούδὲ καλπάζουνε
καί μήτε χλιμιντρᾶνε.

Μονάχα ἀργοπηγαίνουνε,
στοχαστικά,
μεγαλόπρεπα
καί πένθιμα.
Σὰ ν' ἀκλουθᾶνε
κηδεῖες βασιληάδων,
σάν νὰ ἐπιστρέφουν
ἀπὸ μάχες χαμένες
καί νὰ θρηνοῦν

πολέμαμχους άόρατους
 και ίππότες καιρών άλλοτινών,
 που σκοτώθηκαν για την 'Αγάπη,
 σα να στριφογυρίζουν
 σε μαγγανοπήγαδα
 και άποξεχάστηκαν
 και ξεμείναν,
 στην έρημιά...
 Είναι κάτι άλογο,
 που άπ' το βουνό,

μέσ' άπ' τα σύννεφα,
 πηγαίνουν
 και πάνε κι' έρχονται
 δίχως καβαλλάρηδες.
 Και καθώς νυχτώνει,
 χάνονται
 και ποτέ πια δέν ξαναφαίνονται
 και δέν ξέρει κανείς
 κι' ούτε ρωτάει...

ΚΩΣΤΗΣ ΚΟΚΟΡΟΒΙΤΣ

Τανισμένη Χορδή

Μια τανισμένη πάντα ήταν χορδή
 τούτη ή καρδιά μου ή τόσο παθιασμένη.
 Κι' έτοιμη για την κάθε μια σπονδή
 στη λύπη, στη χαρά, δική και ξένη.

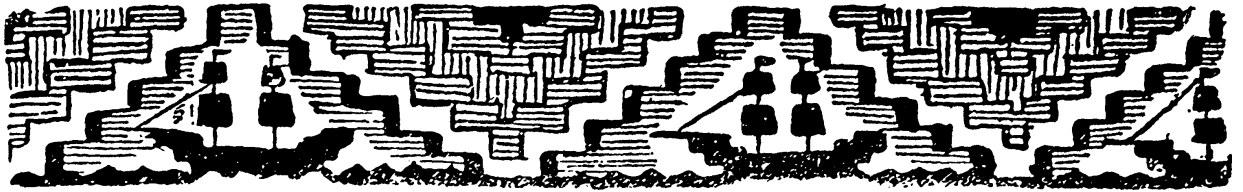
Τη συμφωνία να παίζει της ζωής,
 μονότονα και ψυχωμένα έντός μου.
 Εάγραυπη σαν να τάχτηκε θαρρείς
 φρουρός σε κάποια σύνορα του κόσμου.

Στο έρειπωμένο κάστρο του καιρού
 χρόνια να τριγυρνάει λησμονημένη.
 Σαν να φυλάει τη μάνα του νερού
 τη στοιχειωμένη.

Της έρημιās την άχρηστη πηγή
 που το νερό στα βράχια σπαταλιέται.
 Καθώς και το τραγούδι που άντηχει
 κι' άνώφελα στον άνεμο σκορπιέται.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

Οἱ Τσιγγάνοι

Στῆς ἐξοχῆς τὸν ἔρημο τὸ δρόμο
τί θόρυβος κι' ἀνησυχία τώρα ὑπάρχει;
Τὸ βουερὸ ποτάμι εἶναι τῶν Τσιγγάνων.
Ἐτέλειωτα καὶ σκορπιστὰ μπουλούκια
μὲ τὰ βιολιά καὶ τὰ τραγούδια τους διαβαίνουν,
ταξιδευτὲς παντοτεινοὶ μιᾶς θάλασσας.

Μὲ τὰ βιολιά καὶ τὰ τραγούδια τους σὲ λίγο
ἐκεῖ στὸ δάσος μὲ τὶς φλαμουργιὲς θ' ἀράξουν.
Γοργὰ στὴ μέση ἀπ' τὰ τσαντήρια μιὰ φωτιά θ' ἀνάψει.
Κι' ἐνῶ τριγύρω θὰ χορεύουν φλογερὲς Τσιγγάνες,
κι' ἄλλοι γλυκὰ θὰ τραγουδοῦν κι' ἄλλοι θὰ «παίζουν»,
δῶθε στὴν πολιτεία οἱ μακρνοὶ τους ἤχοι ποὺ θὰ φτάνουν
σὰ μουσικὴ θ' ἀκούγονται ἰντερμέτζου
ἀπόνα δράμα μακρυνό, ἀπόνα δράμα.

ΒΑΣ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

Καὶ νᾶταν "Ανοιξη...

Καὶ νᾶταν "Ανοιξη ν' ἀγνάντενα—χαρᾶς ὄνειρου—
τὰ λεβεντόκορμα ψηλὰ βοννά, μάνας Ἡπείρου.

Θὰ ρούφαγα τ' ἀγριοπρίναρο καὶ τὸ θυμάρι
καὶ θὰ γένονταν φῶς κι' ἀνθὸς τὸ ξερὸ λιθάρι.

Θὰ διάβαιναν λυγερὲς θύμησες τὰ περασμένα
καὶ στὸ τριανέμι θὰ διαλύονταν μαζὶ μ' ἐμένα.

Θὰ φτερούγιζαν δύσες πορφυρὲς κι' αὐγὲς ζουμπούλια,
κι' ἡ καρδιά λεύτερη θ' ἀπλώνονταν πάνω στὴ ρούγα.

"Α, καὶ νᾶταν "Ανοιξη ν' ἀγκάλιαζα—σειρὰ ἀπλωμένα—
τὰ περήφανα βοννά τῆς Ἡπείρου, τ' ἀγαπημένα.

Μ. ΑΡΚΑΔΙΟΥ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΖΟΡΜΠΑΣ Ο ΕΛΛΗΝΑΣ

Σὰν νὰ μὴν ἔφταναν οἱ ἄλλοι καλλιτεχνικοὶ καυγάδες, ἄρχισαν τελευταῖα σοβαρὰ κονταροχτυπήματα καὶ στὴν περιοχὴ τοῦ Κινηματογράφου. Δὲν πάει πολὺς καιρὸς, ἄγριος ἀγῶνας ἀναψε γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο «Σιωπὴ», τοῦ Ἰνγκμαρ Μπέργκμαν, καὶ ἴσως ὁ ἀντίλαλος αὐτῆς τῆς μάχης νὰ προκάλεσε τὸ μελαγχολικὸ γιὰ μᾶς ἐρώτημα τοῦ μεγάλου σκηνοθέτη: «Γιατὶ εἶναι τόσο ἀσήμαντη ἢ ἐκπολιτιστικὴ συνεισφορά τῆς σημερινῆς Ἑλλάδας;» Ὁ ἀγῶνας ὁμοῦς ἐκεῖνος ἐκόπασε σχετικὰ γρήγορα, ἀφοῦ ἐπρόκειτο γιὰ ξένη ταινία καὶ ξένο παραγωγό, ἂν καὶ τὸ θέμα ποὺ τὸν ἔθρεψε, τὸ ἠθικὸ θέμα, ἔχει παγκόσμια ἐπικαιρότητα. Ἴσως νὰ γεννήθηκε ἀπὸ μιά παρεξήγηση. Οἱ ἐπικριτὲς τοῦ ἔργου τοῦ Μπέργκμαν δὲν εἶχαν ἴσως ὑπ' ὄψει τους, ὅτι ὑπάρχει ἠθικὴ τῶν μεγάλων καὶ ἠθικὴ τῶν μικρῶν. «Γι' αὐτό,—γράφει ἕνας κριτικὸς γιὰ τὸ βιβλίον: Βίος καὶ πολιτεία τοῦ Ἀλέξη Ζορμπᾶ—, ἡ ἠθικὴ ποὺ τὸ διαπερνᾷ ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ μὴν εἶναι εὐκόλα κατανοητὴ, γιατί δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν τρέχουσα ἠθικολογία». Τὴν ἀποψη ὁμοῦς αὐτῆ, μπορούμε νὰ τὴν κάμουμε εὐλαβικὸ κομποδεμα; Μπορούμε νὰ παραδεχτοῦμε ἄλλη ἠθικὴ τάξη γιὰ τὸν κόσμον τὸν πολὺ, γιὰ τοὺς ἀνίδεους, γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἀναστρέφονται οὔτε μὲ τὸν μεγάλο Βούδα, οὔτε μὲ τὸν Νίτσε, οὔτε μὲ τὸ φρικιαστικὸ Ὑπερπέραν, καὶ ἄλλη γιὰ τοὺς μεγάλους; Φυσικὰ οἱ μικροί,—Φιλισταιίους τοὺς ὀνομάζει ἡ κριτικὴ—, εἶναι πολλοί, καὶ γι' αὐτὸ ἴσως δὲν πρέπει νὰ λογαριάζονται. Πῶς νὰ μετρηθῆ μὲ τὰ μικρὰ τους μέτρα τὸ μεγαλεῖο τῶν μεγάλων; Πῶς νὰ ἐπιβληθῆ ἡ ἀγοραία ἠθικολογία τους, τὸ ὑγιές, μ' ἄλλα λόγια, ἠθικὸ τους αἰσθητήριον, στοὺς ὑψηλὰ ἰσταμένους, τοὺς ἐλεύθερους, τοὺς ἀδέσμευτους, αὐτοὺς ποὺ ἀδιαφοροῦν γιὰ πρακτικὸς σκοπούς, γιατί κινοῦνται μονάχα στὴν ὑψηλὴ σφαῖρα τῶν ιδεῶν; Ἔχουν ὁμοῦς καὶ οἱ μικροὶ κάποια σημασία, ἐπειδὴ εἶναι πολλοί. Αὐτοὶ ἀγοράζουν τὰ βιβλία, αὐτοὶ πληρώνουν τὰ εἰσιτήρια στοὺς κινηματογράφους καὶ τὰ θέατρα. Χωρὶς αὐτοὺς, οἱ μεγάλοι θὰ χῶνευαν τὸ μεγαλεῖο τους στὶς ἀπρόσιτες τους κορυφές, μὲ πλήξη καὶ ἀπογοήτευση. Φαίνεται, λοιπόν, πῶς, μὲ τὴν ἄδεια βέβαια τῆς μεγάλης Τέχνης, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξευρεθῆ κάποιος βολικὸς modus vivendi, κάποιος τρόπος συνύπαρξης εἰρηνικῆς μεταξὺ δημιουργῶν, ὑποθετικῶν ἢ μὴ, καὶ τοῦ κοινοῦ, ποὺ εἶναι ὁ φυσικὸς ἀποδέκτης, ἐκτιμητὴς καὶ ἀναγκαῖος ἀγοραστὴς τῶν δημιουργημάτων τους, εἴτε μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι ποιοῦνται, εἴτε μὲ τὸ δεξιόν. Καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς εἰρηνικῆς συνύπαρξης δὲν μπορεῖ φυσικὰ νὰ στηρίζεται στὴν περιφρόνηση τῶν θεῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἀφοῦ ὅλη ἡ ζωὴ εἶναι μιὰ ἀτελεύτητη σειρά συμβιβασμῶν, ὡς δεῖξουν καὶ οἱ μεγάλοι μύστες κάποια συγκατάβαση γι' αὐτοὺς ποὺ τοὺς διαβάζουν, τοὺς βλέπουν, τοὺς ἀκοῦν καί, σὲ ἀκραία ἀνάλυση, τοὺς πληρώνουν. Ὅσο κι' ἂν τοὺς προκαλεῖ περιφρονητικὸς μορφασμὸς ἢ χυδαία ἠθικολογία τοῦ μέσου ἀνθρώπου, θὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσουν, ὅτι δὲν εἶναι σωστὸ νὰ μετουσιώνονται τὰ ὑψηλὰ τους καλλιτεχνικὰ ἐπιτεύγματα,—πρᾶγμα ποὺ δυστυχῶς συμβαίνει—,

μέσα στις ψυχές των νεαρών Φιλισταίων, σε ανάγκη για αναντιστάση ή σε ροπή για ἀχαλίνωτη έρωτομανία. Αυτό για την «Σιωπή» του Μπέργκμαν. Είδαμε, όμως, και ένα άλλο φιλμ, που πολύ συζητήθηκε. Σι' αυτό, το καλλιτεχνικό επίτευγμα,—εάν υπάρχει—, μετουσιώνεται, για τον ξένο τουλάχιστο θεατή, σε αίτια χλεύης και έμπαιγμού για τα ήθη και τον χαρακτήρα των ανθρώπων του λαού μας. Το φιλμ αυτό είναι: Ζορμπάς ο Έλληνας, του Μιχάλη Κακογιάννη. Ο σάλος που ξεσήκωσε το κινηματογραφικό αυτό έργο, ήταν φοβερός, αν και βραχύβιος. Και, χωρίς ουσιαστικό λόγο, στάθηκε ή άφορμή για ένα καινούργιο κονταροχτύπημα μεταξύ των φανατικών όπαδών του Καζαντζάκη και των άρνητών του, αν και πρέπει να όμολογήσουμε ότι, για μās τουλάχιστο, δεν είναι σωστό να φορτώνουμε την μνήμη του μακαρίτη συγγραφέα με τα σκηνοθετικά άμαρτήματα εκείνων που μεταφέρουν στην όθόνη το έργο του. Μπροστά σ' αυτή τη μάχη, ή μεγάλη μάζα λούφαξε, όπως εκείνοι οί άναποφάσιστοι και άβουλοι, που τους κάρφωσε ή θεία δικαιοσύνη στο κατώφλι της Κόλασης. Αυτοί, άκόμη, και αν έχουν αντιρρήσεις είτε για το έργο, είτε για την ταινία, δεν τολμούν να τις φωνάξουν από φόβο των ύψηλων κεραυνών. Αυτοί, όμως, που στέκονται ψηλότερα, τα μέλη των διαφόρων Κονκλαβίων, οί έκλεκτοι των Άβάτων, αυτοί που είπαν μιά για πάντα τη γνώμη τους για τους ανθρώπους, στηρίζοντας φήμες ή συντρίβοντάς τες, δεν μπορούσαν βέβαια να σωπάσουν. Τους ένευρίασεν ή διάχυτη δυσφορία της κοινής γνώμης και οί αντιρρήσεις της πεζής και άναιμικής ήθικης του μέσου ανθρώπου για την ταινία του Κακογιάννη: Ζορμπάς ο Έλληνας. Δεν μπορούσαν ν' άνεχθούν, μιά και το ήθικό τους μάτι δεν άποτελείται από τους γνωστούς χιτώνες, τις δειλές αντιρρήσεις του Φιλισταίου, σχετικά με τον αντίκτυπο της ταινίας στην καλή φήμη του τόπου μας, άφου μάλιστα είχαν έξασφαλίσει εκ ονο την έπίσημή της άναγνώριση. Άλλων Άβάτων, πάλι, πιστοί, έθεώρησαν την εμφάνιση της ταινίας σαν μι' καλή εύκαιρία για να θυμηθούν τις παλιές τους αντιπάθειες και να ξεσπάσουν κατά του έργου, όχι του Κακογιάννη, μά του Καζαντζάκη, του είδους των πρώτων, που τον θεώρησαν κατάλληλο έξιλαστήριο θύμα. Έτσι, ή μάχη άναψε, και στάθηκε ή εύκαιρία για άνταλλαγή λόγων πικρών και την διατύπωση αντιλήψεων άνεδαφικών, δογματικών και συχνά υπερβολικών μέχρι κόρου. Είναι, βέβαια, υπερβολικό να λέμε, ότι το βιβλίο του Καζαντζάκη «δεν μπορεί να έρμηνευτή και να μετρηθή με τα μικρά κριτήρια της συμβατικής κριτικής», ότι ή ήθική του συγγραφέα «δεν έχει σχέση με την τρέχουσα ήθικολογία», ότι «ή μεγαλωσύνη του στάθηκε δυσανάλογη με τα έλληνικά μέτρα», ότι «μόνο ή οίκουμένη βρέθηκε άρκετά πλατεία για να τη χωρέση» και ότι ο Καζαντζάκης στον κόσμο τουτο «στάθηκε σαν ή πιό ψηλή ίσως, και ή πιό βασανισμένη περιπέτεια πνεύματος, που γνώρισεν ή σύγχρονη ανθρωπότητά μας». Αυτά βέβαια είναι υπερβολές.

Είναι, όμως, άλλο τόσο άπαράδεκτο να θέλουμε, με την εύκαιρία μιās κινηματογραφικής ταινίας, να δώσουμε την χαριστική βολή στο έργο ενός συγγραφέα, που ή ζωή του όλη πόνος και στοχασμός, δόθηκε όλόκληρη στην ήρωική προσπάθεια για να έξαρθή το μεγαλείο της ανθρωπίνης ψυχής, στην πολύμορφη πάλη της κατά του δαίμονα και του θανάτου. Σε όλα αυτά υπάρχει, βέβαια, έλλειψη ή υπερβολή. «Στοχαστέον το μέσον!». Αν άλλθεναν οί ίσχυρισμοί, που, μέσα σε είσαγωγικά παραθέτουμε παραπάνου, ή φήμη του Καζαντζάκη θά είχε γεμίσει τα δύο ήμισφαίρια. Αυτό, βέβαια, δεν συμβαίνει, αν θέλουμε να σταθούμε σε όρθα μέτρα και να κοιτάξουμε με άνοιχτά μάτια την πραγματικότητα. Γιατί, αν αυτό συνέβαινε, θά το είχαν

έπισημάνει οί κορυφαίοι κριτικοί τῆς οἰκουμένης, θὰ τὸ ἐπεσήμανε ὁ ἴδιος ὁ Λούκακς στὴν ἔκδοση τοῦ 1962 τοῦ δοκιμίου του: Ἡ θεωρία τοῦ Μυθιστορήματος. Δὲ μπορούμε ὅμως καὶ νὰ σβήσουμε μὲ δυὸ λόγια τὸν Καζαντζάκη, ὅπως ἔκαμε ὁ μακαρίτης Σπανδωνίδης, κριτικὸς περιωπῆς, μὰ μονόχωτος, ποὺ ξώφλησε μὲ τὸν συγγραφέα τοῦ Ζορμπᾶ μὲ δυὸ μονάχα λόγια: Δόξα ἐφ' ἡμερη. Πιστεύουμε ὅτι δὲν εἶναι ἐφήμερη ἡ δόξα τοῦ Καζαντζάκη καὶ ὅτι τὸ ὄνομά του θὰ μείνει στὴ λογοτεχνία μας, σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ τίμια ὀνόματα. Καὶ δικαιολογοῦμε τὶς ἀκρότητες, εἴτε στὴν ἔλλειψη ὑπάγονται, εἴτε στὴν ὑπερβολή, ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ μ' αὐτὸν ἐδραιώθηκε ἡ φήμη του, τρόπο ποὺ γέννησε σταθερὰ καὶ σφοδρὰ πάθη. Ἡ φήμη αὐτὴ, ἐνῶ θὰ μπορούσε, κατ' ἀξίαν, νὰ ριζώσῃ καὶ νὰ εὐδοκιμήσῃ φυσικολογικὰ μέσα στὸ πνευματικὸ μας ἔδαφος, χρειάστηκε, δυστυχῶς, νὰ περάσῃ πρῶτα ἀπὸ τὴ φωτιά μιᾶς σκληρῆς μάχης καὶ νὰ ὑποβληθῇ στὴν ἐπενέργεια τῆς ἀλχημείας τῶν συμφερόντων καὶ τῶν παθῶν. Γιατί, μαζί μὲ τοὺς συνειδητοὺς καὶ φωτισμένους ὁπαδοὺς τοῦ Καζαντζάκη, μπῆκαν στὸ πεδίο τῆς μάχης καὶ πολλοὶ ποὺ πάσκισαν νὰ μαντρώσουν κάτω ἀπὸ τὴ σκιά του,—βολικὸ Ταμποῦ τῶν φιλοδοξιῶν τους,—συμβατικὲς ἀξίες, καὶ τοπικισμοί, καὶ οἰκογενειακά, καὶ φθόνοι, καὶ Ἀφορισμοί, καὶ ἡ κοινωνιολογία καὶ πολλὰ ἄλλα. Αὐτὴ ἡ ἱστορία πρέπει τώρα ὀριστικὰ νὰ σταματήσει γιὰ νὰ μὴ φθεῖρεται μιὰ μνήμη πού, ὅπως καὶ νὰ τὸ πάρῃ κανεὶς, εἶναι κεφάλαιο γιὰ τὸν τόπο μας.

Τώρα ἐρχόμαστε στὴν ταινία. Πολλὰ τρωτὰ τῆς βρίσκουν οἱ ἐπικριτὲς, τρωτὰ ποὺ δὲν ἀναφέρονται κυρίως στὴν καλλιτεχνικὴ ἀξία τοῦ ἔργου, μὰ στὶς προθέσεις του, ποὺ σ' αὐτὲς ὁσμίζονται τὴν ροπή γιὰ ἐμπορικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ θέματος. Δὲν μπορούμε, βέβαια, θετικὰ νὰ ποῦμε ὅτι ὑπάρχει τέτοια πρόθεση. Εἶναι ὅμως ἀναμφισβήτητο, ὅτι ἡ ταινία: Ζορμπᾶς ὁ Ἑλληνας θίγει τὸ κοινὸ αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων, ἂν καὶ εἶναι Ἑλληνας ὁ σκηνοθέτης, Ἑλληνίδα ἡ πρωταγωνίστρια καὶ Ἑλληνες οἱ κομπάρσοι ποὺ ἀποτελοῦν τὴν μᾶζα, ποὺ μὲ τόση μαεστρία ὁ Κακογιάννης ξαίρει νὰ κινεῖ. Οἱ θαυμαστὲς ὅμως τοῦ Κακογιάννη, γιὰ ν' ἀποφύγουν τὸ κακὸ πάτημα, ρίχνουν ὅλη τὴν εὐθύνη τοῦ ἔθνικοῦ διασυρμοῦ στὸ ἴδιο τὸ ἔργο τοῦ Καζαντζάκη. Θεωροῦν τὴν ταινία πιστὸ εἶδωλο τοῦ βιβλίου καὶ διερωτῶνται γιὰ τοὺς ὑστερικοὺς θαυμασμοὺς γι' αὐτὸ διαδέχονται τώρα οἱ πικρὲς γιὰ τὴν ταινία ἐπικρίσεις. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι τὸ κινηματογραφικὸ ἔργο εἶναι μιὰ ἀλληλουχία εἰκόνων καὶ σκηνῶν ἐμπνευσμένων ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Καζαντζάκη καὶ ποὺ δὲν προδίδουν καθόλου τὸ πνεῦμα τοῦ κειμένου. Εἶναι σκληρὲς στιγμὲς τραγωδίας. Ἄλλο ὅμως εἰκόνα καὶ ἄλλο κείμενο. Στὴν εἰκόνα οἱ σκηνὲς αὐτὲς, μαζί μὲ κάποιες ἄλλες, ποὺ ἀποβλέπουν καθαρὰ στὴ σάτιρα, ἀποτελοῦν τὸ ἔργο—ὄχι μόνον τὸ σκελετό του—. Μὰ στὸ βιβλίο,—ἔστω καὶ ἂν παραβλέψουμε τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ εἰκόνα ἐπιδρᾷ ἄμεσα, κεραυνοβόλα, νὰ ποῦμε, στὸν θεατὴ, ἐνῶ τὸ κείμενο τὸν ἐπηρεάζει μὲ πολὺ βραδύτερη διαδικασία,—οἱ σκηνὲς αὐτὲς πνίγονται μέσα στὴν εὐφορία τοῦ λόγου τοῦ συγγραφέα καὶ ἰδιαίτερα στὶς θαυμαστὲς περιγραφὲς τοῦ τοπίου. Ὑστερα, σὲ ἄλλο κοινὸ ἀπευθύνεται τὸ βιβλίο,—κοινὸ περιωρισμένο μὲ κάποιον *minimum* καλλιέργειας,—ἐνῶ ἡ ταινία ἀπευθύνεται στὴ μᾶζα, σὲ ὅλες τῆς τὶς ἡλικίες, καὶ σὲ κάθε λογῆς πνευματικὸ φορτίο. Μὲ τὸ νὰ δώσῃ ἀποκλειστικὰ ἔμφαση στὶς σκηνὲς αὐτὲς, ὁ σκηνοθέτης, ἀμάρτησε ἀπέναντι τοῦ ἔργου. Ἐκαμε ὅμως καὶ κάτι ἄλλο. Μὲ τὸ ἀκατάλληλο ἀτμοσφαιρικὸ τοπίο, μὲ τὶς ἀδιάκοπες νεροποντὲς,—θὰ νόμιζε ὁ θεατὴς ὅτι στὴν Κρήτη δὲν σταμάτησε ἀκόμη ὁ Κατακλυσμὸς τοῦ Νῶε,—καὶ μὲ τὴν ἀτελείωτη θο-

λούρα τοῦ οὐρανοῦ, ἐνόθευσε τὸν φυσικὸν διάκοσμον καὶ δημιούργησε, μέσα σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἠλιόλουστα καὶ πιὸ ὁμορφα νησιὰ τῆς Ἑλλάδος, πλαστοκλίμα τραγωδίας, γιὰ νὰ πλαισιώσῃ τὰ πρόσωπα—νευρόσπαστα, ποὺ παίζουν τὶς σκηνές του, σκηνές Γκράν-Γκινιόλ, ψυχικῆς ἀκολασίας ἢ χοντρῆς φάρσας. Γι' αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλογίσῃ στὸν Κακογιάννη τὴν πρόθεσιν νὰ μετουσιώσῃ σὲ ἀπτά κέρδη δραματικῆς γραφικότητος. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφταναν αὐτά, ὁ Κακογιάννης παραποίησε καὶ τὸν τίτλον. Ἔτσι τό: «Βίος καὶ πολιτεία τοῦ Ἀλέξη Ζορμπᾶ» ἔγινε: «Ζορμπᾶς ὁ Ἕλληνας». Αὐθαιρέτησε κατὰ τρόπο ἀπαράδεκτον ὁ σκηνοθέτης μετὰ τὴν τέτοια ἀλλαγὴ τοῦ τίτλου. Χαρακτηριστικὸς, λοιπὸν, τύπος τοῦ Ἕλληνα, ὁ κατὰ τὰ ἄλλα συμπαθῆς αὐτὸς μαστροχαλάστης, ὁ οἰκογενειάρχης, ποὺ τρώει μετὰ κοινῆς πόρνης τὰ ξένα χρήματα, ποὺ ἔχει πάντα μιὰ ἰδέαν καινούργιαν καὶ ἀνεδαφικὴν γιὰ νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν πλήξιν του καὶ νὰ ξεδεύῃ τὴν ζωτικότητά του, μιὰ ἐφεύρεσιν, ποὺ δὲν καταλήγει σὲ τίποτε, ὁ ἄνθρωπος χωρὶς σκοπὸν, ποὺ τὸν κάνει συμπαθῆ στὸς αἰσθηματικὸς Ἕλληνας κάποιος διάχυτος ἰδεολισμὸς, ποὺ περιβάλλει σὰν φωτιστέφανος τὴν ὑπαρξὴν του καὶ ποὺ οἱ κριτικοὶ τὸν ὀνομάζουν φιλοσοφία του. Κι' ἔτσι, βιάστηκαν νὰ ἀναγνωρίσουν στὸ πρόσωπον τοῦ Ζορμπᾶ, τὸν ἀρχαῖον Ὀδυσσεᾶ, τὸ ἰνδαλμα τῆς φυλῆς μας, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι γνωστὴ ἡ πεισματικὴ ἀναστροφὴ τοῦ Καζαντζάκη μετὰ τὸν ὀμηρικὸν ἥρωα καὶ τὸ νησί του. Δὲν σκέφτηκαν ὅμως, ὅτι ὁ παλιὸς ταξιδιώτης, ποὺ, σὰν ἀληθινὸς ἄνθρωπος ποὺ εἶναι, ἔχει βέβαια τὶς ἀδυναμίας του, εἶχε τάξει ἓνα μέγαλον σκοπὸν: τὸν ἀγῶνα του, ποὺ τὸν διεξάγει μετὰ φρόνησιν, παλληκαριὰ καὶ σοφίαν. Μὰ τέτοιο πρᾶγμα δὲν ὑπάρχει στὸ ἔργον τοῦ Καζαντζάκη, οὔτε στὴν ταινίαν ποὺ βιάστηκαν νὰ βαφτίσουν: Ζορμπᾶς ὁ Ἕλληνας. Εἶναι μάλιστα ζήτημα ἄν γενικὰ στὸ ἔργον τοῦ Καζαντζάκη ὑπάρχουν σωστοὶ ἄνθρωποι, ἂν εἶχε δηλαδὴ ὁ συγγραφεὺς τὴν δύναμιν νὰ βγῇ ποτὲ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ σὲ σημεῖον ποὺ νὰ μπορέσῃ νὰ πλάσῃ ἄλλους ποὺ νὰ μὴν εἶναι δικά του ἀποκλάδια. Τὰ πλάσματά του εἶναι σχεδὸν πάντα ἀνθρώπινες περιπτώσεις ἀκραῖες, ψυχῆς ὑψηλῆς τάσεως, ντυμένες μετὰ πανοπλίαν ἡρωϊκὴν ἢ μετὰ τὸ ράσον τῆς ἀγιότητος ἢ μετὰ τὸν πέπλον τῆς ἀγνῆς καὶ ἀφελοῦς ψυχῆς. Καμμιά φορὰ, σὰν ἀντίρροπον πρὸς αὐτά, ποὺ εἶναι παιδιὰ τοῦ φωτός, κυφοροῦνται τέρατα μέσα στὰ βάθη τῆς ὑπαρξῆς του. Αὐτὰ τὰ χρειάζεται γιὰ νὰ γίνῃ πιὸ δραματικὰ ἢ κατάφαση τῶν πρώτων, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει πάλιν χωρὶς δύο παλαιστῆς. Εἶναι ἄγνωστος στὸν Καζαντζάκη ὁ uoio qualunqne, αὐτὸς ποὺ φέρνει γύρα στὰ σοκκάκια τῆς ζωῆς καὶ ἀγωνίζεται γιὰ τὸ καθημερινὸ ψωμί. Οἱ ἥρωές του θυμίζουν, στίς καλὰς περιπτώσεις, ἀνθρώπους τῆς κορνηλιακῆς τραγωδίας, ποὺ παίζεται πολὺ λίγο καὶ, στίς χειρότερες, πρόσωπα τῶν δραμάτων τοῦ Οὐγκώ, ποὺ δὲν παίζονται καθόλου. Τώρα, ποιῆς σκοτεινῆς ἀντιδράσεις συνετέλεσαν στὸ νὰ διαπλαστῇ μέσα στὴν ψυχὴν τοῦ συγγραφέα αὐτῆ ἢ παράξενη ἀνθρωπολογία, αὐτὸ, κανένα στόμα κριτικοῦ ἢ ψυχολόγου, δὲν τῶχει ἀκόμη πῆ. Ὅλη ὅμως αὐτὴ ἡ φριχτὴ ἀτμόσφαιρα κουροβόρων δείπνων ἔχει πολὺ χαλαροὺς δεσμοὺς μετὰ τὴν πραγματικὴν ζωὴν. Ἡ τεραστία ἐπιτυχία τῆς μαντᾶμ Ὀρτάνς καὶ στὸ ἔργον καὶ στὴν ταινίαν ὀφείλεται στὸ ὅτι ὁ Καζαντζάκης βρῆκε σ' αὐτὴν ἓναν τύπον ἔτοιμον, πραγματικόν, μετὰ σάρκα καὶ ὀστά. Τοῦ χάρισε ὅλη τὴν ζέσθη τῆς ἀνθρωπιᾶς του, ἀγάπησε τὸν πόνον του καὶ τὸν ἔδωσε μ' ἐκείνη τὴν μαγεῖαν τοῦ λόγου, ποὺ κάνει πολλὰς σελίδας του νὰ ἀφρίζουν ἀπὸ αἰσθησιασμὸν ἢ νὰ διαποτίζονται ἀπὸ μιὰ ἀγνή καὶ τρυφερὴ συγκίνηση. Στίς σκηνάς, ὅπου ζῆ καὶ πεθαίνει ἢ τόσο συμπαθητικὴ αὐτὴ ἀμαρτωλὴ, ὁ συγγραφεὺς ἄφησε γιὰ λίγο τὸ γνώριμον σκληρὸν τοῦ κλίματος, καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε, ὅτι ὁ

σκηνοθέτης τοῦ στάθηκε πιστὸς καὶ στὴν πρόθεση καὶ στὴν ἐκτέλεση. Μὰ ἡ πολιτεία τῆς ἀγαθῆς καὶ συμπαθητικῆς σουσουράδας, εἶναι στὸ ἔργο σὰν μιὰ ἐμβόλιμη ἱστορία. Ἡ κυρία σάρκα τοῦ ἔργου, καὶ στὴν τραγικὴ καὶ στὴν κωμικὴ τῆς ἀπόχρωση, δὲν ξαίρει ἀπὸ τρυφερότητες καὶ καλὰ αἰσθήματα. Εἶναι σκληρὴ, σχεδὸν ἀπάνθρωπη. Καὶ ἀφοῦ ἀπὸ κεῖ ἀντλησε τὴν ὕλη τοῦ ὁ Κακογιάννης, γιὰ νὰ δώσῃ τὸν δικό του Ζορμᾶ, θὰ μπορούσαμε νὰ ὀνομάσουμε προπατορικὸ τὸ ἀμάρτημά του. Δὲν μπορούμε ὅμως, γιὰτὶ ὁ Καζαντζάκης ἔγραψε βιβλίο, αὐτὸς ἔκαμε ταινία. Τώρα, τί βγαίνει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ταινία; Δὲν μιλάμε γιὰ τὴν ποιότητά της. Αὐτὴ εἶναι ἐξαίρετη, — ἀν καί, παρὰ τὴν γενικὰ ἀντίθετη γνώμη, ἔχουμε ἀντιρρήσεις γιὰ τὸν Ἄντονου Κουήν— Μιλάμε γιὰ τὴν διδασκαλία της. Μᾶς μαθαίνει, λοιπόν, καὶ ἰδιαίτερα μαθαίνει στοὺς ξένους πὺ διψοῦν γιὰ τοπικὸ χρῶμα καὶ σκάνδαλο, πολλὰ ἐνδιαφέροντα πράγματα. Σ' αὐτὴν ἡ Ὁρθοδοξία ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ ἓνα ἐσμὸ ἄθλιων καὶ ταπεινῶν καλογέρων. Ὁ Νόμος, ἀπὸ ἓνα μικροσκοπικὸ χωροφύλακα, πὺ περνᾷ δυὸ τρεῖς φορές μέσα στὸ πλῆθος γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὑπάρχει, μὰ εἶναι ἀνίσχυρος νὰ σώσῃ μιὰν ἀνθρώπινη ψυχὴ πὺ τὴν πιλατεύει καὶ τὴν σκοτῶνει ἢ κτηνωδία. Ὁ λαός, παρὰ τὸ ἥρωϊκό του παράστημα, — πὺ τονίζεται ἴσως μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ κάμῃ πιὸ χτυπητὴ τὴν ἀντίθεση, — εἶναι ἱερόσυλος, ἀφοῦ σκυλεύει νεκρούς, ἀσυνείδητος, παθολογικὰ κourkeουσούρης, ἀνανδρος. Αὐτῶν τῶν ἀρετῶν καθιέρωσε τὴν ὑπαρξὴ τὸ κρατικὸ εὔσημο. Ἔτσι, ὕστερα ἀπὸ τὸν Γίβωνα, ἀπὸ τὸ grec τῶν γαλλικῶν λεξικῶν, ἀπὸ τοὺς Γότθους τοῦ Προκοπίου, ἀπὸ τὸ Damn Greek καὶ ἀπὸ τοὺς ταπεινωτικούς χαρακτηρισμοὺς τοῦ νεόζυμου φίλου μας τοῦ κ. Κέννεθ Τάιναν, ἐρχόμαστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ συμπληρώσουμε τὴν ὡραία εἰκόνα τῶν Γραικῶν. Πῶς νὰ μὴν ἐξυμνοῦν τὴν ὁμορφιὰ τῆς ταινίας οἱ ἐγκάρδιοι φίλοι μας, οἱ Ἄγγλοι!

Εὐτυχῶς, ὅμως, ξαίρουμε, ὅτι κανένας θεὸς δὲν ἐνεφύσησε πνοὴν στὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου. Ξαίρουμε, ὅτι ἡ γῆ τῆς Κρήτης, ἡ πρασινόχρυση σειρήνα τοῦ Μαβίλη, δὲν ἔχει τίποτα τὸ κοινὸ μὲ τὸ βουρκωμένο καὶ βαρὺ τοπίο τῆς ταινίας, πὺ τὸ μετέφερε αὐτούσιον ὁ Κακογιάννης ἀπὸ τὴν Ἡλέκτρα τοῦ γιὰ νὰ πλαισιώσῃ τὴν διανθισμένη μὲ φάρσα τραγωδία. Ξαίρουμε, ὅτι ὁ λαὸς τῆς ταινίας δὲν εἶναι ὁ λαὸς μας, δὲν εἶναι, ἰδιαίτερα, ὁ λαὸς τοῦ μεγάλου νησιοῦ, ὁ φιλόξενος καὶ ἀρρενωπός. Αὐτὰ ὅμως τὰ ξαίρουμε ἐμεῖς. Οἱ ξένοι ἴσως νὰ μὴν τὸ ξαίρουν. Ἀσφαλῶς δὲν τὸ ξαίρουν. Καὶ πιστεύουν, ὅτι ὁ Κακογιάννης ἔκαμε ἀπλὴ δειγματοληψία στὸν πληθυσμὸ μας, ἐνῶ ἡ δειγματοληψία ἔγινε στὸ κατακάθι του. Τώρα, τί μπορούμε νὰ κάμουμε γιὰ νὰ ξεθυμάνῃ ἢ ἀγανάκτησῃ μας; Ἀσφαλῶς τίποτε. Μιμητές, λοιπόν, τοῦ καλοῦ Φιγκαρώ, ἄς γελάσουμε μὲ τὸ κατάντημά μας, ἀπὸ φόβο μήπως ἀναγκαστοῦμε νὰ κλάψουμε γι' αὐτό.

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

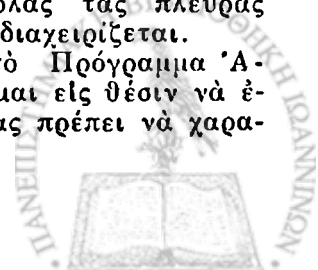
ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Δρ. Ἰωάννου Ἐξάρχου: «Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὸν χῶρον τῆς Υ.Π.Α.Η.», Ἰωάννινα 1965. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας».

Ὁ Δρ. κ. Ἰωάννης Ἐξάρχος, εἶναι, ὡς γνωστόν, Κτηνίατρος. Ἀλλὰ ἡ ἐπὶ ἔτη μακρὰ διεύθυνσις τοῦ Κτηνοτροφικοῦ Σταθμοῦ Ἰω-

αννίνων καὶ ἡ ἀπὸ μιᾶς 10ετίας διεύθυνσις τοῦ Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἡπείρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδόθη ὀλοψύχως, συνετέλεσαν ὥστε ὁ κ. Ἐξάρχος νὰ ἐξελιχθῇ εἰς ἓνα πρώτης τάξεως ὀλοκληρωμένον ἐπιστήμονα οἰκονομολόγον-ἐδαφοπόνον καὶ, πέραν τούτου, εἰς ἓνα συντονιστὴν, ὁ ὁποῖος κατέχει ὅλας τὰς πλευρὰς καὶ ὄψεις τοῦ θέματος πὺ διαχειρίζεται.

Ἐγνώρισα ἀπὸ κοντὰ τὸ Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως Ἡπείρου καὶ εἶμαι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμῶ ἀπὸ πόσας ἱκανότητας πρέπει νὰ χαρα-

κτηρίζεται κανείς διὰ νὰ δυνηθῆ ἐπὶ τόσον μακρὸν χρονικὸν διάστημα νὰ ἀντεπεξέρχεται εἰς τὰ πολλαπλὰ καὶ πολυσχιδῆ ἀντικείμενα τοῦ ἔργου του. Εἶναι εὐτύχημα ὅτι εὐρέθη ὁ κ. Ἐξαρχος νὰ ἀναλάβῃ ἐν ἀρχῇ μὲν τὴν θέσιν τοῦ ὑπευθύνου τοῦ Προγράμματος, ἤδη δὲ τὴν θέσιν τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ὑπηρεσίας Π.Α.Η.

Δὲν μᾶς ἐκπλήσσει, συνεπῶς, τὸ γεγονός ὅτι ὁ κ. Ἐξαρχος ἐμφανίζεται σήμερον πραγματευόμενος τὸ θέμα τῆς Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸν ᾧ ὄρον τῆς ΥΠ.Α.Η, μ' ὄλον ὅτι μετριοφρόνως περιορίζεται εἰς τὰς ἀρμοδιότητας πού ἔχει ὡς Διευθυντῆς καὶ ἀφίνει εἰς τοὺς εἰδικούς ἐκπαιδευτικούς τὴν μελέτην τῶν θεμάτων πού γεννᾷ ἢ περιφερειακὴ ἀνάπτυξις εἰς τὸν τομέα τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐν τοῖς λεπτομερείαις των (βλ. Ἐπίλογον).

Ἡ Μελέτη, τὴν ὁποίαν μᾶς παρουσιάζει ὁ κ. Ἐξαρχος, εἶναι πλουσιωτάτη εἰς πολύτιμα στοιχεῖα, ἢ περιγραφή τῶν ὁποίων συνοδεύεται ἀπὸ ὀξείας κριτικὰς παρατηρήσεις ὅπως ἢ κατωτέρω.

«... ἀτυχῶς, εἰς ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς ἐκπαιδεύσεως ἢ στάθμη εἶναι λίαν χαμηλή, χαρακτηριζομένη ἀπὸ μίαν λογοκόπον σχεδὸν ἀποκλειστικῶς, διδασκαλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ διδάσκαλος πάσης βαθμίδος δίδει, ὑπὸ μορφὴν μονολόγου, διαφόρους γνώσεις, ἄνευ οὐδεμιᾶς σχεδὸν χρησιμοποίησεως ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας (πλὴν ἐλαχίστων χαρτῶν ἢ εἰκόνων) καὶ ἄνευ οὐσιαστικῆς συμμετοχῆς τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν διδασκομένων, τῶν ὁπαίων ὁ ρόλος περιορίζεται εἰς τὴν ἀκοήν, χωρὶς νὰ συμμετέχουν ἐνεργῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν».

Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ δεικνύει οὐ μόνον τὴν ὀξύτητα τῆς παρατηρήσεως τοῦ συγγραφέως, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀξιεπαινον θάρρος του, νὰ εἴπῃ τὴν σκάφην σκάφην καὶ νὰ μὴ πραπλανᾶται εἰς ὠραιολογίας.

Δυστυχῶς, ὁ ᾧ ὄρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προβῶμεν εἰς μακρὰς ἀναλύσεις τῶν στοιχείων τῆς Μελέτης, ὀφείλομεν ὅμως ἰδιαιτέρως νὰ προσέξωμεν τὸ ΙΙΙ Μέρος αὐτῆς, ὅπου προσματεύεται τὴν μελλοντικὴν ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας κατὰ τὴν προσεχῆ 20ετίαν ἤτοι μέχρι τοῦ 1985.

Εἰς τὸ Μέρος τοῦτο ὁ συγ. ὀμιλεῖ κατὰ τρόπον, οὕτως εἰπεῖν, ἀπλογραφικόν, διὰ τὰς προβλέψεις ἐκατέρας δεκαετίας 1965—75 καὶ 1975—85.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην 10ετίαν, ὁ συγ. δὲν προβλέπει θεαματικὰς ἐξελίξεις, συντελεῖται ὅμως κατ' αὐτὴν ἢ βραδεία ἀνάσχεσις τῆς μεταναστεύσεως καὶ ἢ περάτωσις μεγάλου ὄγκου ἔργων ὑποδομῆς.

Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν 10ετίαν, «προβλέπεται καὶ ἐλπίζεται σημαντικὴ αὐξήσις τῆς ἀπασχολήσεως τόσον εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν (...) ὅσον καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν—βιοτεχνίαν καὶ ὑπηρεσίας.....».

Βάσει ἤδη τῆς ἀναφερθείσης προοπτικῆς

διομορφώσεως τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς οἰκονομίας, καθορίζει διὰ τοὺς νέους τὰ κατωθι ποσοστὰ κατὰ τὴν ἐρχομένην 20ετίαν.

0,32 δέον νὰ τύχουν μεταδημοτικῆς ἐκπαίδευσως εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν ἢ τὰ γεωργικὰ Γυμνάσια.

0,24 εἰς Κατωτ. Τεχν. Σχολὰς ἢ Γυμνάσια.

0,24 εἰς Γυμνάσια ἢ Κατωτέρας Σχολὰς Ὑπηρεσιῶν.

0,20 εἰς τὴν ἀνωτέραν καὶ ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν.

Ἐννοεῖται ὅτι οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ εἶναι ἐνδεικτικοί.

Ἐνταῦθα ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι λίαν ὀρθῶς συσχετίζεται ἢ ἐξέλξις τῆς παιδείας μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀναπτύξεως καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἀπασχολήσεως. Πλὴν ὅμως, τὰ μὲν δεδομένα τῆς τελευταίας εἶναι γενικὰ καὶ ἄοριστα (σελ. 31), ἐνῶ τῆς πρώτης μαθηματικῶς καθωρισμένα. Ὅσον δὲ καὶ ἂν ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς προσθέτει, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ ἔχουν ἐνδεικτικὸν χαρακτήρα, ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς των δὲν παύει νὰ εἶναι αὐθαίρετος καὶ μάλιστα λόγῳ τοῦ ἀκριβοῦς καθορισμοῦ τῶν ποσοστῶν. Ταῦτα ὅμως δὲν ἔχουν εἰμὴ θεωρητικὸν χαρακτήρα. Πάντως, εἶναι προφανές, ὅτι ὁ κ. Ἐξαρχος εἰς τὴν Μελέτην του ἀπλῶς προβάλλει τὸ θέμα τῆς μελλοντικῆς ἀναπτύξεως τῆς Παιδείας εἰς τὸν ᾧ ὄρον τῆς ΥΠ.Α.Η ἐν ὄψει τῆς καθολικῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς.

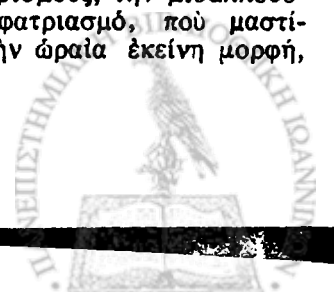
Δὲν ἐπιδιώκει δηλ. ὁ συγ. νὰ χαράξῃ ἐκπαιδευτικὴν γραμμὴν καὶ νὰ δεύσῃ πρὸς ὀρισμένον στόχον. Τοῦτο, καλῶς γνωρίζει ὁ ἴδιος, ὅτι εἶναι ἀντικείμενον εἰδικῆς μελέτης οὐντασομένης βάσει τῶν μεθόδων τῆς συγχρόνου Οἰκονομολογικῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆ βοηθεία πολλῶν Ἐπιστημόνων, ὄχι διὰ τὸν θρηματισμὸν τῆς εὐθύνης, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ καλλιτέρου ἀποτελέσματος.

Τὸ γε νῦν ἔχον, ἢ Μελέτη τοῦ κ. Ἐξαρχου ἐπιτυχάνει δύο τινά. Πρῶτον, θέτει τὸ πρόβλημα αὐτὸ καθ' ἑαυτό. Καὶ δευτέρον ἐμφυσᾷ ἓνα πνεῦμα αἰσιοδοξίας διὰ «τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἀνάστασιν τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ τὸν σοβαρώτερον παράγοντα διὰ νὰ ἐξέλθουν οἱ Ἡπειρώται καὶ οἱ Ἑπτανήσιοι ἀπὸ τὴν ἔνδειαν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκειται μεγάλο ποσοστὸν τῶν κατοίκων τῆς Χώρας».

Π. Ἰ'ΡΙΣΠΟΣ

Γιώργου Γληνοῦ: «Φῶτος Πολίτης».

Ἡ μορφή τοῦ Φῶτος Πολίτη παρουσιάζεται ξανὰ τελευταία,—χαρὰς εὐαγγέλια—, στὸ παρασκήνιο τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Ἐνοστάλησε ὁ κόσμος, καὶ ὁ λίγος καὶ ὁ πολὺς, πού ζῆ τίς διαμάχες, τοὺς φθόνους, τοὺς πατριασμούς, τοὺς μεγαλοαντρισμούς, τὴν μισαλλοδοξία καὶ τὸν πολιτικὸ πατριασμὸ, πού μαστίζουν τὸ θέατρό μας, τὴν ὠραία ἐκείνη μορφή,

τήν σκληρή και άπροσκύνητη, πού μέ δίπλα τήν μόρφωση, τήν θεία προίτηση και τόν βαρύν μόχθο, έρριξε θεμέλια άτράνταχτα γιά τό στήσιμο τής έλληνικής σκηνης. Ο χαρακτήρας του φαινόταν δύσκολος, γιατί δέν μπορούσε νά δεχτή συμβιβασμούς. Είχε άποκτήσει έχθρους πεισματικούς και άμείλικτους, μέσα στην μάζα εκείνων, πού άπ' αὐτούς ζητούσε, γιά νά λάμψη ή εὐμένειά του. κόπους, θυσίες και ταλέντο. Παρ' όλα αυτά, τό ήθος του, άδιάβλητο και μοναδικό, στάθηκε πραγματικός φάρος στην δύσκολη έποχή του, και φαίνεται πώς φάρος και πάλι θά σταθῆ στην πιό δύσκολη δική μας. Ξέρουμε τώρα ότι τό Γεφύρι δέν πρόκειται νά γκρεμιστῆ ξανά, άφού στά θεμέλιά του, όμοια μέ τήν γυναίκα του Πρωτομάστορα, βρίσκεται του Φώτου Πολίτη ή ψυχή.

Τελευταία αναφορά στον Φ. Πολίτη είναι τό βιβλίο του Γιώργου Γληνού, του πολυ γνωστού μεγάλου ήθοποιού μας. Ήλθε κι' αὐτός κάποτε άπό τά Ανατολικά, μαζί μέ τόν άδελφό του Δημήτρη και μέ τόσους άλλους, νά φέρουν στον τόπο αυτό, πού τόν έμάστιζε ή μιζέρια και ή μικροπολιτική, μιá πνοή νέα, μιá πνοή πολιτισμοῦ, σαν προσφορά τής Ίωνίας, λίκνου του έλληνικοῦ διαφωτισμοῦ άπό πανάρχαιες έποχές. Έφερναν μαζί τους άλλες μεθόδους, άλλη μόρφωση κι ένα φωτισμένο πάθος γιά τή δουλειά τους, όποια και νά ήταν, δουλειά στη γῆ, στην οικονομία, στην τέχνη. Τόν Φ. Πολίτη ο Γληνός τόν έννοιωσε καλύτερα άπό όλους, όχι μονάχα γιατί τούς ένωνε ή κοινότητα του σκοποῦ, ή διακονία ή κοινή στην τέχνη του θεάτρου. Τόν έννοιωσε γιατί ήταν φύσεις όμοειδείς, πού τούς ένωνε—συγγένεια έκλεκτική—τό ίδιο πάθος γιά τήν δουλειά και τήν τιμιότητα. Χρόνια πολλά εργάστηκαν μαζί. Τώρα ο Φ. Πολίτης λείπει άπό τήν μεγάλη σκηνή του κόσμου. Ο Γληνός, μακριά πιά άπό τόν στίβο τών άγώνων τής ζωῆς του, ήλικιωμένος και άρρωστος, ζῆ σέ στενό οικογενειακό κύκλο. Και όμως, είναι τόσο λαμπρή πανοπλία τό ύψηλό ήθος, ώστε ούτε στιγμή δέν παύει νά έχη τό νοῦ του στην Σκηνή, ούτε στιγμή δέν ξεχνά εκείνους, πού μ' αὐτόδς τόν έχουν συνδέσει κοινοί άγώνες σκληροί και ώραῖοι. Άπό αὐτούς τούς ανθρώπους, φυσικό εἶναι νά έχη επιδράσει βαθύτερα σ' αὐτόν ή έντονη, ή δραματική προσωπικότητα του Πολίτη. Γι' αὐτό άκριβώς μέ τόση ένάργεια ανασυνθέτει τόν άνθρωπο και τόν δίνει στον σημερινό μας κόσμο σαν ύπέροχο δίδαγμα.

Εὐχόμαστε στον Γιώργο Γληνό, τόν καλό φίλο, υγεία και πολλή άκόμη ζωή γιατί οί ώρες του είναι άκόμη πολυ χρήσιμες στο λαό μας.

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

Στέργιου Βαλιούλης: «Άπλᾶ μοτίβα» (ποιήματα), Θεσσαλονίκη, 1964.

Τά πουλιά δέν ήρθαν

Μήτε αὐτήν τήν άνοιξη

Οί δρόμοι στένεψαν πολυ

Εἴταν ή καρδιά μου στο σύρματόπλεγμα

Έκει στο μακρυνό

Τό άπομονωμένο

Γυμνό

Νησι

Ο ποιητής, γνωστός στη στήλη τούτη άπό εκείνο τό ύπέροχο πεζογράφημα «Ένας βασιλιάς χωρίς...τάκτ», δίνει τώρα μιá κατασταλαγμένη ποίηση πού έχη μιá εδαισθησία κι' έναν μεστωμένο λυρικό τόνο. Κι' επειδή ο Σ. Βαλιούλης είναι ο ίδιος μιá φύση φτιαγμένη μέ τό βάρος και τήν καίουσαν άκτινοβολία τών συνταρακτικών χρόνων πού καλύπτουν τήν μεγάλη άπόσταση τής ζωῆς μας άπ' τό 1920 και δώθε, τά «Άπλᾶ μοτίβα», ή όλιγόλογη τούτη φωνή του ποιητῆ είναι γιομάτη χρώματα άπό μιá ψυχική δόνηση πού ταράζει τίς καρδιές όλων τών σύγχρονων ανθρώπων. Γι' αὐτό, ή άπλότητα—μιάν άπλότητα πού, πολλές φορές, στέκεται πριν άπ' τήν όλοκλήρωση ή πού, καμμιά φορά, μένει στην εικόνα—, πού ο Σ. Β. έχη σέ πολλά του ποιήματα, αφήνει νά φανεί ή δροσιά κι' ή άδηλη αναπνοή άπόναν βαθύτατα λυρικό ποιητή πού έζησε τό όνειρα, τίς πικρίες και τήν μεγάλη τρικυμία τής γενιάς του. Γι' αὐτό, εκείνο πού θά είχε κανείς νά παρατηρήσει ή, πιό καλά, νά συστήσει άκόμα, θά είταν νά μην άγγιζε, ούτε και μέ μιá μονάχα λέξη, τήν έγκεφαλικήν ή φιλολογική εκφραση.

Έλένης Τζεβελέκη: «Δεκάτη» (ποιήματα), Αθήνα, 1964.

Έλένη...

...νά μιλάγες γιά μιá φορά

νά πῆς του γυρισμοῦ σου τήν ανείπω-

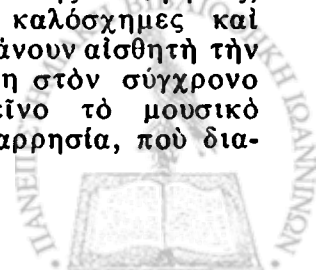
[τη ντροπή

σ' αὐτές

πού νοσταλγοῦν τήν άγνωρη φυγή

πίσω άπ' τήν Πύλη τών Λεόντων...

Η Έλένη Τζεβελέκη, λυρική και γυναίκα ένόραση πού δέν κυριαρχείται άπό μεταφυσική προέκταση, δίνει μιá ποίηση νηφάλιων χρωματισμών και ρωμαντικής φιλοσόφησης. Τά αισθήματα κι' οί συγκινήσεις, σύμφωνα (ιδιαζόντως πιθανόν) μέ τήν φύση και μέσα στην καλλιέργεια τής ποιήτριας, μετουσιώνονται δώ σέ καλόσχημες και εδαισθητες συνθέσεις πού κάνουν αισθητή τήν παρουσία τής Ε. Τζεβελέκη στον σύγχρονο πνευματικό μας χώρο. Έκείνο τό μουσικό κλίμα κι' εκείνη ή άβρη παρησία, πού δια-

ποτίζει υποβλητικά την διάθεση και την ρέμβη της προσωπικής ζωής της ποιήτριας, συνιστούν το ειδικό βύρος και την ποιότητα μιάς έκφρασης που, στις καλύτερες στιγμές, αναδύεται εκ των ένδον. Η «Δεκάτη» της Β. Τζεβελέκη είναι μιά προσφορά και μιά υπόσχεση.

Γ. Πελλερέν (Γεωργίου Δ. Χατζή): «Τάδε έφη Πολύκαρπος» (χρονογραφήματα)—Επιμέλεια: Ευριπίδη Ξ. Στεριάδη, Αθήνα, 1965.

Η έκδοση αυτή, που αποτελεί άρχη για την παρουσίαση στην εποχή μας του έργου του Γ. Χατζή—Πελλερέν, καλύπτει ένα κενό στην Ήπειρωτική Γραμματολογία μας και ανταποκρίνεται σε μιά γενικότερη έθνική έπιταγή. Γιατί, ο δυναμικός και πολυέδρος εκείνος λογοτέχνης και δημοσιογράφος είχε συνυφασμένη την ζωή και την δράση του με τα πιο συνταρακτικά γεγονότα της προαπελευθερωτικής και της μεταπελευθερωτικής ιστορίας της Ήπειρου. Και, ακόμα, υπήρξε μιά καινούσια έστια και μιά φωνή άδέσμευτη, που κάλυπτε τους κυριότερους τομείς της κοινωνικής, φιλολογικής, πολιτικής και δημοσιογραφικής έκδήλωσης κατά τα μεγάλα, πρώτα τριάντα χρόνια, του αιώνα μας για την Ήπειρο. Έτσι, φυσικόν είναι να υπάρχει, μέσα στην πνευματική και δημοσιογραφική κληροδοσία του Γ. Χατζή, τό κλίμα, οι προβληματισμοί, τά γεγονότα και τά πρόσωπα που συνθέτουν αυτήν την ιστορία. Και, καθώς ξέρομε, είναι μιά ιστορία που έχει πανελλήνιαν άκτινοβολία κι' ακόμα πιο μεγάλη άπήχηση. Γι' αυτό, λοιπόν, ή πρωτοβουλία του κ. Ευρ. Ξ. Στεριάδη, πρέπει να εκτιμηθεί και να υποστηριχθεί ιδιαίτερα. Ο τόμος τουτος, πρώτος και άρχη μαζί, περιλαμβάνει μονάχα τά Χρονογραφήματα του Γ. Χατζή κι' είναι, από μιάς πλευράς, χαρακτηριστικά αντιπροσώπευση άπ' την δραστηριότητα του Χατζή—Πελλερέν. Είναι πια έκφρασμένη ή άξιολόγηση αυτής της προσφοράς, γιατί, τά Χρονογραφήματα αυτά, δεμένα με τό πνευμα του Γ. Χατζή, με τή ζωή και τις άφορμήσεις των γεγονότων, αποτέλεσαν αντικείμενο ένδιαφέροντος και κρίθηκαν από έγκυρους πνευματικούς παράγοντες. Το σπριτόζο πνεύμα, ή παρρησία κι' ή γλωσσική γλαφυρότητα με κάποια δροσιάν άμεσότητας, όλ' αυτά μαζί, δίνουν στα Χρονογραφήματα του Χατζή—Πελλερέν και βάρος και γοητεία.

Η επιμέλεια του Ε. Ξ. Στεριάδη, μεθοδική και με πνεύμα όρατής εύλάβειας προς τά κείμενα του Γ. Χατζή, συνιστά μιά πρώτης τάξεως προσφορά και μιά θετική έγγύηση για τούς επόμενους τόμους, που θα περιλάβουν τό υπόλοιπο έργο του άειμνήστου Χατζή—Πελλερέν. Χαιρετίζομε την προσφορά.

Φώτη Κόντογλου: «Γιαβός ό Θαλασσινός»—Έκδοση Άλ. και Ε. Παπαδημητρίου, (Έκδοτικός Οίκος «ΑΣΤΗΡ»), Αθήνα, 1965.

Περισσότερο άναγκαίο είναι, προκειμένου να θελήσει κανείς να κυτάξει τό έργο του Φώτη Κόντογλου, να ξεχωρίσει και να τονίσει τά ειδικά εκείνα μοναδικά και άνεπανάληπτα στοιχεία που τό συνθέτουν. Γιατί, ό Φώτης Κόντογλου, συνιστά ένα μέγιστο και άναπαλλοτριώτο κεφάλαιο τόσο στην καθόλου πνευματική ζωή της χώρας μας, όσο και στην άγιογραφία ειδικότερα και, γενικότερα, στην Τέχνη κι' έξω άπ' τά χρονικά και γεωγραφικά μας όρια. Κληροδοσία της βυζαντινής άκτινοβολίας, φορέας άναλλοίωτος μιάς παράδοσης που την άνάπτυξε, βάζοντας τις ρίζες της μέσα στην ίδια του την ψυχή, έμεινε άπειραχτος άπ' την άνασκαφή και την θεμελίωση πάνω σε άλλες διαστάσεις, που συντάραζει όλόκληρη την οικουμένη μέσα στα τελευταία πενήντα χρόνια. Είναι άπ' τις μοναδικότητες εκείνες που γίνονται καταβολή και που έπηρεάζουν, στην γενικότερη κλίμακα, την σύνθεση της πνευματικής έκφρασης μέσα στον ιστορικό χώρο. Ο Φώτης Κόντογλου, παρά πύσαν θεωρία και αντίθετα με τό κλίμα της πνευματικής και καλλιτεχνικής εξέλιξης στην εποχή μας, δυνήθηκε όχι μονάχα να επιζήσει και να δημιουργήσει ένα βαρυσήμαντο και ύψιστης άξίας έργο, αλλά και να στήσει μιά αίσθητική άπ' τις άξίες της έλληνοβυζαντινής παράδοσης. Έτσι, ή έντονη προσωπικότητά του, ποτισμένη με την άπόσταξη μιās ποίησης που οι άνθρωποι την νοιώθουν όταν βάνουν μέσα τους τον Θεό και την άναπνέουν στους άπόγειους τόνους μιάς ύπερκόσμιας κλίμακας, δυνήθηκε να δέσει στο έργο του τον κοινόν άνθρωπο σε κάποιους χώρους πνευματικής και ψυχικής άγαλλίασης. Η νηφάλια ένδραση κι' ή έν πίστει θεώρηση της ζωής έδώ γίνεται μέσ' άπ' αυτήν εύφρόσυνην ύποβολή που, όντως, καταξιώνει τον άνθρωπο.

Μέσα στα πλαίσια της παρουσίασης αυτής, τοποθετούνται όλα σχεδόν τά έργα και όλόκληρη ή δραστηριότητα του Φώτη Κόντογλου. Ειδικότερα, τά κείμενά του—που καλύπτουν ένα τεράστιο μέρος άπ' όλη την δημιουργία του—, φτιαγμένα με την ιδιόρρυθμη γλωσσική αίσθητική του άρθρωση και τό άρρενωπό ήθος του ύφους του, κρατούν ανέγγιχτη την μεταφυσική γοητεία και την βαθύτατη ποίηση που αναδίνεται άπ' την διάρκεια της ανθρώπινης ψυχής όχι κάτω άπ' τούς διασκελισμούς της άνυπαρξίας ή της ανθρώπινης εξόντωσης άπ' την μηχανή. Οι άνθρωποι, χωρίς άμβλυνση και χωρίς προσφύματα, στέκονται κοντά στο Θεό και στη φύση, φορτωμένοι μονάχα τά πάθη και τις ιστορίες τους. Και άρνοούνται να πηδή-

σουν στούς καινούργιους δρόμους και να πάρουν καινούργια δραση. Έτσι, μπορούν ν' αναπνέουν την άρμύρα της θάλασσας και να κουβεντιάσουν μ' έναν κόσμο από πηγμένο κερι ή να χαίρονται σιωπηλά την ταπεινή ωραιότητα ενός χαμομηλιού. Μονάχα, όμως, πού θα είχε να ρωτήσει, ο σημερινός άνθρωπος, εάν αυτή και μόνο ή παραδεισιακή ζωή άρκει για να μην αγωνίζεται για τὸ ψωμί και την κατοχύρωση της ζωής του.

Στην εμφάνιση της εργασίας του Φώτη Κόντογλου—πρέπει να έξαρθει ξεχωριστά—, συνετέλεσαν αποφασιστικά οί 'Αλέξ. και Ε. Παπαδημητρίου, πού, μιὰ ζωή όλόκληρη, αγωνίζονται και πασχίζουν μαζί του, για να μορφοποιήσουν αισθητικά αυτό τὸ μεγάλο κεφάλαιο. Κι' έτσι, οί ρέκτες αὐτοί στην τυπογραφία μας, έφτιαξαν επίσης μιάν αντίστοιχη παράδοση, πού είναι δεμένη μ' εκείνη την ζεστή ανθρώπινη πίστη πού υπάρχει στα κείμενα του Φώτη Κόντογλου.

Τὸ βιβλίο, πού αποτέλεσε την άφορμή για να γράψουμε τις σύννομες τούτες άποψεις μας, είναι άδρες και φορτωμένες γοητεία πεζογραφικές συνθέσεις άπ' την τρικυμισμένη ζωή στις θάλασσες, στις χώρες της άνατολής και τὰ θηρία της 'Αφρικής, πού, γραμμένες με τὸ ύφος, την γλώσσα και την θέρμη της αφήγησης του Φ. Κόντογλου, θυμίζουν εκείνον τὸν μοναδικό «Πέντρο Κάζα». 'Ακόμα, στὸν προηγούμενο χρόνο, ὁ Κόντογλου μᾶς έχει δώσει (με τὸς ίδιους πάντα εκδότες) κι' εκείνο τὸ σέ σχέδιο συναξαρίου βιβλίου του «Σημεῖον μέγα ἤγουν τὰ θαύματα της Θέρμης», ὅπου ή έπαφή με την έν πίστει άγιότητα είναι τόσο υπέροχα μαρτυρημένη, ὡστε να προκαλεῖ κάποιο δέος.

Δημ. Κ. Παπακωνσταντίνου: «Τὸ Ρήγμα» (ποιήματα), 'Αθήνα, 1963.

Ὁ Δ. Παπακωντίνου, ώριμος και πολὺ (ίσως υπερβολικά) στοχαζόμενος ποιητής, είναι ταλέντο με στέρεη σκέψη και δυναμική έκφραση. Θα δύνονταν κανείς,—άν επέμεινε περισσότερο στο σημείο τούτου—, να διαπιστώσει και κάποια κυριαρχία, μιὰ έποπτεία λογικῶν (για να μην ποῦμε έγκεφαλικῶν ή διανοητικῶν) σχημάτων στην συγκρότηση τῶν έννοιῶν.

Γι' αυτό, τὰ ποιήματα του Δ. Π. έχουν άπεριόριστη έκταση και φωτισμένο βάθος. Καί, μιὰ κι' ὁ ποιητής ξέρει τις χωνεμένες πικρές έμπειρίες και την σεισμική ανακατάξη τῶν αξιῶν στην υπερεθνική εποχή μας, τὰ ποιήματά του έχουν την αρχή από κάποια σύγχρονη οίκουμενικότητα. Με κέντρο τὸν άνθρωπο και τὸ μοναχικό του περπάτημα στην δική του άσκητική, ὁ ποιητής άγγίζει την συνείδηση και την ψυχή, και μεταξιώνει τὸν προβληματισμό του σέ στίχους πού, ένῶ είναι προσωπικοί, γνωρίζον-

ται πὸς ανήκουν στην εποχή της έπιστημονικής κολλούρας. 'Η έκφραση και διάρθρωση, γενικά έδῶ, έχουν μιὰ γλωσσική στιλπνότητα και μιάν αρχαϊκή άπόπειρα, πού κάνει, στα ποιήματά του, ξεχωρα τονισμένα τὰ ζεστά ανθρώπινα αισθήματα.

· Η κάθε μέρα,—δροσερό μάγουλο κοριτσιού·
περιττά, μάταια πράγματα,
· ὅσα κόβουν την κίνηση του χεριού σου στη
· [μέση.

· Συχνά βυθίζομαι σέ πέλαγος ὄνειρου.
· Τὰ πράγματα χάνουν τὸν ὄγκο τους

· Τὸ σπίτι γίνεται πλοῖο.
·

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Υ.Γ. Εὐχαριστῶ, ξεχωριστά τὸν καθένα, ὅλους ὅσους είχαν την καλωσύνη να μου στείλουν τὰ βιβλία τους. Ξέρω και εύλαβοῦμαι τὸν κόπο, τὰ ὄνειρα και τις θυσίες πού αντιπροσωπεύουν τὰ πνευματικά έργα. Καί, γι' αυτό, θα ήθελα να ζητήσω συγγνώμη, για ὅσα δὲν δυνήθηκα να γράψω άκόμα μιὰ κριτική παρουσίαση. Κάνω ὅ,τι μου είναι δυνατόν για να συζητηθῶν.

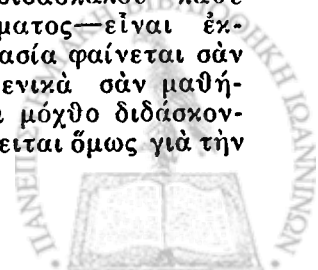
Δ. Κ.

Δημητρίου Κ. Βακάλη: «Τὸ έκπολιτιστικόν έργον του διδασκάλου», 'Αθήνα 1965 σελ. 168.

'Η δραστηριότης του κ. Δ. Βακάλη μᾶς έκπλήσσει. Παράλληλα με τὸ παιδευτικό του έργο, εργάζεται δημοδιδάσκαλος, παρουσιάζει έκδοτικό έργο πλούσιο σέ ποσότητα, και αξιόλογο ποιοτικά. 'Η εργατικότητά του προσφέρεται, σάν ζωντανό παράδειγμα, στους «κατ' ὄνομα» πνευματικούς μας ανθρώπους. Ὁ σ. άνήκει στους ζωντανούς δασκάλους του τόπου μας, πού διακατέχονται από τὸ δημιουργικό παιδευτικό πάθος και την πραγματική άνησυχία για την προκοπή του τόπου μας. Έχει παρουσιάσει τελευταῖα τὸ έξής έργο:

1) «Λάμπρος Τζαβέλλας», έμμετρον έθνικόν δρᾶμα. 2) «Παλαιὰ Διαθήκη», διδακτικόν βοήθημα. 3) «Ελληνικοί Παλμοί», βιβλίον σχολικῶν έορτῶν. Τελευταῖα έκυκλοφόρησε «Τὸ έκπολιτιστικόν έργον του διδασκάλου», βιβλίον πείρας, γνώσεων, άγώνων.

Γενικά τὸ έργον του διδασκάλου—κάθε διδασκάλου αξίου του ὀνόματος—είναι έκπολιτιστικόν. 'Η Σχολική εργασία φαίνεται σάν άνάγνωσι, σάν αριθμητική, γενικά σάν μαθήματα, πού απαιτοῦν πόνο και μόχθο διδασκόντας και διδασκομένου. Πρόκειται ὅμως για την

είσαγωγή του τροφίμου του Σχολείου στον πολιτισμό μας. Αυτή η προγραμματισμένη φροντίδα δεν είναι ξεμοναχιασμένη από την έξωσχολική εργασία, όταν ο φορέας της είναι πιστός και ζωντανός. Τόσον η έσωσχολική—ή διδακτική εργασία—όσον και η έξωσχολική—ή συμμετοχή εις την άνοδική πολιτιστική πορεία του λαού μας καθόλου, έχουν στόχο την ζωή, και η ζωή είναι μία, επομένως ένα και το έργο του διδασκάλου. Φυσικά, το κυρίως έργο είναι η έσωσχολική εργασία—πόσες φορές η αλήθεια αυτή κακοποιήθηκε!—και η έξωσχολική αποτελεί φυσική άτμόσφαιρα, περιβάλλον, απαραίτητη προέκταση της πρώτης.

Οι παραπάνω απόψεις, αποτελούν το βιοθεωρικό, ιδιαίτερα το παιδευτικό πιστεύω του κ. Δ. Βακάλη. Έτσι, στο πρώτο μέρος του βιβλίου του, ασχολείται με τις θεμελιώδεις γραμμές του έκπολιτιστικού έργου του διδασκάλου. Προχωρεί στο δεύτερο μέρος και ασχολείται με το έξωσχολικό έργο του εκπαιδευτικού. Την κυρίως εργασία του παισιώνει με πέντε αξιόλογες εργασίες του, που έχει δημοσιεύσει παλιά.

Η όλη του προσφορά αποτελεί μιá μεθοδική και αξιόλογη μελέτη στο παρεξηγημένο έκπολιτιστικό έργο του διδασκάλου. Λέγω παρεξηγημένο, διότι πολλοί στηρίζουν την νωχέλειά τους την διδακτική στο «Φαίνεσθαι» του έκπολιτιστικού έργου και επιπλέον—«φευ». Ο σ. έδράζει στις γνήσιες Έλληνοχριστιανικές αλήθειες την προσφορά του, που αποτελεί έκφραση του ύγιους αγώνος ενός διδασκάλου. Η συνειδητή προβληματικότητα του κ. Βακάλη είναι ξένη προς την επιφανειακή λάμψη της ψευτιάς, την στείρα δεοντολογία και τον φτηνό «καθωσπρεπισμό».

«Το εκπαιδευτικόν έργο του διδασκάλου» απευθύνεται κυρίως εις τους εκπαιδευτικούς, αλλά γενικώτερα εις όλους, που πονούν τον τόπο μας και συμμετέχουν ενεργώς στον προβληματισμό των ημερών μας, από την λύση του οποίου περιμένουμε ένα καλύτερο αύριο. Η εμφάνισι του βιβλίου είναι άριστη.

●
«Ευθύνη»: Φυλλάδιον προβληματισμού της νεότητος. Υπεύθυνος Κώστας Ε. Τσιρόπουλος. Αθήναι.

Η επανέκδοσι του περιοδικού φυλλαδίου της «ευθύνης» μάς έδωσε πνευματική χαρά. Ως γνωστόν, η πνευματική προσφορά της «ευθύνης» είχε διακοπεί για οικονομικούς λόγους. Ευτυχώς, το ύλικό εμπόδιο παραμερίσθηκε και έχουμε κοντά μας πάλι την φωνή της. Δείγμα της χαράς, που δοκιμάσαμε, είναι οι παρακάτω γραμμές.

Στην συγκεχυμένη εποχή μας, τί είναι η «ευθύνη»; Πρόκειται για ένα φυλλάδιο ύγιους προβληματισμού της νεότητος. Έχει ζωή τσακάρων έτών και διευθύνεται από ένα νέο πνευματικό μας άνθρωπο, που ένσαρκώνει πνευματικές έλπίδες του τόπου μας, τον Κώστα Ε.

Τσιρόπουλο. Ο συγγραφέας Κ. Τσιρόπουλος είναι γνωστός από το έξης έργο: «Λόγος περί των Παθών», τέσσερα δοκίμια, «Ανάμεσα σε νύχτες», ποιητική μαρτυρία, «Αφρικανικό ήμερολόγιο», ταξιδιωτική περιπέτεια, «Αγωνιώδης Θητεία», δοκίμια για προβλήματα του παρόντος, «Μυστικός δειπνος», σχόλια στη θεία λειτουργία του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου και στην εποχή μας, επίσης και παλλά μικρά δοκίμια στην έφημερίδα των Αθηνών «Η Καθημερινή». Μέσα στο έργο του σ. κυριαρχεί η Όρθόδοξι πίστι και η ύγιής ιδέα της Πατρίδος στην προβληματικότητα του σήμερα. Παρουσιάζει τον κόσμο του με δύναμι και νεύρο προσωπικού ύφους. Ο στοχασμός του φιλοσοφημένος. Όλα αυτά έναρμονισμένα συναρπάζουν κυριολεκτικά τον άναγνώστη.

Παράλληλα με το αυτότελες έργο του ο Κ. Ε. Τσιρόπουλος κυκλοφορεί κάθε μήνα την «ευθύνη» του, ένα φυλλάδιο ποιότητας όκτασέλιδο, όπου παρουσιάζει απόψεις σε ένα θέμα γνωρίζοντάς μας υπεύθυνες γνώμες των πνευματικών ανθρώπων του τόπου μας.

Στο πρώτο διπλό τεύχος της επανέκδόσεως «ευθύνη» φύλλο 43, απασχολεί τους διανοούμενους μας η πολυ παρεξηγημένη πραγματικότητα «Έλληνοχριστιανισμός». Απαντούν: ο Κώστας Ε. Τσιρόπουλος, ο Κρίτων Αθανασούλης, ο Βασίλειος Βέλλας, ο Ταν. Ι. Ζέπος, ο Γεώργιος Θεοτοκάς, ο Ν. Δ. Καρούζος, ο Γεώργιος Αν. Καψάνης, ο Γιώργιος Μουρέλος, ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, ο Τ. Κ. Παπατσώνης, ο Π. Β. Πάσχος, ο Μιχ. Στασινόπουλος και ο Δημ. Σ Φερώνης. Έτσι, στο έκλεκτικό αυτό μωσαϊκό των πνευματικών ανθρώπων του τόπου μας, που αποτελεί σύντομη προσφορά ουσίας, ο καθένας μας φωτίζει τις γνώσεις του, και ιδιαίτερα τεκμηριώνει την τοποθέτησί του σε ζωτικά προβλήματα του Παρόντος. Όσοι άφορα για την αξία της προσφοράς, μαρτυρεί το κύρος των ονομάτων, που προαναφέραμε, με έναργεια.

Τελειώνει τις σελίδες της η «Ευθύνη» με τους «Προσανατολισμούς» δηλαδή μιá παρουσίασι των σημαντικών γεγονότων της χώρας μας και των χωρών του έξωτερικού, όπου αξιολογούνται, κρίνονται και παραλληλίζονται υπεύθυνα και αντικειμενικά από την σύνταξη.

Στην θέσι αυτή φιλοξενεί το τεύχος 43 την «παρουσία», δηλαδή τά σχετικά με την επανέκδοσι, που τελειώνει: «Αρχίζουμε τον αγώνα μας με έλπίδες και αισιοδοξία. Ο Θεός βοηθός μας!». Το εύχομεθα όλόψυχα:

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

●
«Αλέξη Ζερβάνου»: Γυάλινος Κρατήρας (Ποιήματα), Αθήνα, 1964

Μέσ' άπόναν όδυνηρό και βαθύ προβληματισμό που προσδιορίζουν οι πυρακτωμένες εμπειρίες των χρόνων της δικής μας γενεάς, ο

Ἄλεξης Ζερβᾶνος κατορθώνει νὰ δίνει μιὰ καθαρή ποίηση πού μετουσιώνει αὐτὴ τὴν ζέουσαν ἀνάσα τῆς ἐποχῆς του. Ἡ λυρική αἰσθαντικότητα τοῦ ποιητῆ πλουτίζει ἐδῶ τὴν λεπτή του κράση μ' ἓναν ὄριμο στοχασμὸ πὺν ἐπιτρέπει τὴν εὐρύτερη θεώρηση. Ἔτσι, εὐαίσθητος δέκτης καὶ καλλιγεργημένος βαθύτατα, καθὼς εἶναι στὴν αἰσθητικὴ τῆς ἔκφρασης του, κάνει δυνατὴ τὴν ὑψηλότερη ἐκείνη σύνθεση τῆς συγκίνησης καὶ τῆς ιδέας σ' ἓναν χῶρο πνευματικῆς καθαρὰ ζωῆς. Καί, ἀφοῦ τὰ θέματα κι' οἱ ἀφορμῆσεις τοῦ ποιητῆ ἀναφέρονται στὸν ἄνθρωπο τῆς σύγχρονης ὀρασης, ἡ ποίηση τοῦ Α. Ζερβάνου ἔχει τὴν ἔνταση καὶ τὴν διάρχεια ἐκείνη πὺν συνταράζει τὸν ἀέραντο κι' ἔξοχα φοβερόν τοῦτον αἰῶνα μας. Εἶναι, ὄντως, ὠραῖσμένη ἡ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸ ἠφαίστειο πὺν ἀνοιξεν ὁ πόλεμος στὴν ἴδια τὴν ψυχὴ του. Φτάνει μονάχα νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδεῖ καὶ νὰ τὴν φτιάξει ζωὴ αὐτὴ τὴν παρουσία. Ὁ Ἄλ. Ζερβᾶνος, μοναχικὸς κάπως—κι' αὐτὸ ἴσως νὰ εἶναι κάποια ἀνώδυνη ἀνάσχεση—καί, πῶς πολὺ, δοκιμασμένος ἀπὸ μιὰ σκληρὴ πραγματικότητα—

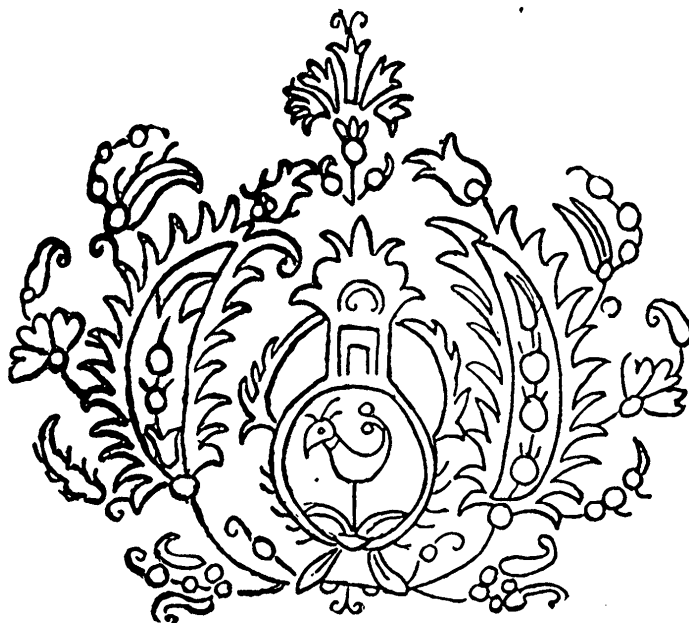
πού, δυστιγῶς, δὲν εἶναι γιὰ κανένα μας μονάχα ὑπερβατικὴ—, ἀγγίζει τὴν ἀλήθεια τῆς ποίησης.

Ὁ φαντάρος Φάουστο Ποζάλι ἀπ' τὸ Ροδίσι
ἔπεσε στὶς ἑπτὰ τοῦ Μάρτη,
στὶς πλαγιές τοῦ Τομόρι,
τὴν ὥρα πὺν ὁ οὐρανὸς χιόνιζε ἄσπρες πετα-
λοῦδες

Εἶναι ἀπὸ τίς φωνές πὺν δὲν κλέβει ὁ θάνατος.

Στὴν πύκνωση τούτη, ὑπάρχει (πὺν καὶ πὺν) καὶ κάποια διάθεση συζήτησης, πὺν, ἐνῶ σπάει τὸν μύχιο μονόλογο καὶ τὴν χαμηλόφωτη ρέμβη τοῦ ποιητῆ, ἀνεβάζει στὴν ἐπιφάνεια ἓνα σχεδὸν φορτωμένο λεξιλόγιο. Παρ' ὄλο πὺν εἶναι ἀθέατο, πιστεύω πὺς μᾶλλον δὲν θὰ ἔχε νὰ χάσει τίποτα, ἐὰν τὸ ἀποβάλει κι' αὐτὸ. Γιατί, ὅπωςδήποτε, σὲ μιὰ τέτοια ποίηση, ἡ ἔλλειπτικότητα εἶναι προτέρημα.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΥΠΟ
ΔΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΕΞΑΡΧΟΥ
ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΥ - ΖΩΟΤΕΧΝΟΥ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ - ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗΝ ΤΗΣ ΒΟΟΤΡΟΦΙΑΣ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ

II.—ΓΑΛΑΚΤΟΠΑΡΑΓΩΓΟΣ ΑΓΕΛΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ—ΚΑΛΑΜΑ

Πλήν τῆς ὡς ἄνω περιγραφείσης ἐντοπίας βραχυκερατικῆς ἀγελάδος τῆς Ἡλείου, ἐκτρέφεται ἐν Ἰωαννίνοις κυρίως καὶ ἡ γαλακτοπαραγωγὸς ἀγελάς Ἰωαννίνων—Καλαμᾶ.

Ἡ ἀγελάς αὕτη προῆλθεν ἐκ διασταυρώσεως τῆς ἐντοπίας βραχυκερατικῆς ἀγελάδος μετὰ ταύρων ἐξενγενισμένων βραχυκερατικῶν φυλῶν (Βεσσαραβίας, Σβίτς, Σίγκει, Τζέρσεϋ κ.λπ.) εἰς χωρία ὅπου αἱ συνθῆκαι διατροφῆς τῶν ἀγελάδων καὶ διαθέσεως τοῦ παραγομένου γάλακτος, εἰς νωπὴν μὲν κατάστασιν, ἦσαν εὐνοϊκαί.

Ἱστορικόν: Πρὸ 54 ἐτῶν (1910) ὁ κτηνοτρόφος τῆς Κοινότητος Περάματος (παρακειμένης τῶν Ἰωαννίνων) Τζουριάδης ἐκόμισεν ἐκ Βεσσαραβίας 15 ἀγελάδας καὶ δύο ταύρους Βεσσαραβικῆς γενεᾶς. Διὰ τῶν ταύρων τούτων καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν διεσταυρώθησαν αἱ καλλίτεραι ἐντόπια βραχυκερατικαὶ ἀγελάδες κατ' ἀρχὰς τῆς Κοινότητος Περάματος καὶ βραδύτερον καὶ τῶν λοιπῶν χωρίων τοῦ λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων. Βραδύτερον οἱ εἰς τὴν Κοινότητα Ἀνατολῆς ἐγκατασταθέντες πρόσφυγες ἐκ Ρωσίας ἐκόμισαν καὶ πάλιν ταύρους καὶ ἀγελάδας Βεσσαραβίας.

Εἰς τὴν Κοινότητα Δολιανῶν ἐπίσης τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Καλαμᾶ ὁ Συνεταιρισμὸς ἐπρομηθεύθη καὶ διετήρησεν ἐπὶ 5ετίαν (1935—1939) καὶ πλέον δύο ταύρους γενεᾶς Σβίτς, διὰ τῶν ὁποίων διεσταυρώθησαν αἱ ἐντόπιοι ἀγελάδες τῆς Κοινότητος Δολιανῶν καὶ τῶν ἄλλων Κοινοτήτων τοῦ λεκανοπεδίου τούτου. Τὸ εἰς Κόνιτσαν ἐπίσης λειτουργοῦν «Ἀναγνωστοπούλειον Γεωργικὸν Σχολεῖον» εἰσήγαγε καὶ διετήρει, ἐπὶ 15ετίαν σχεδόν, ἀγελάδας καὶ ταύρους γενεᾶς Σβίτς καὶ Τζέρσεϋ. Διὰ τῶν ζώων τούτων διεσταυρώθησαν αἱ ἀγελάδες τῆς πεδιάδος Κονίτσης. Ἐκ τοῦ σχολείου ἐπίσης τούτου ἐπρομηθεύοντο ἀγελάδας καὶ ταύρους βραδύτερον ἢ Κοινότητος Περάματος, ὡς καὶ τινα χωρία τοῦ Ζαγορίου, εἰς ἃ αἱ συνθῆκαι εὐνοοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γαλακτοπαραγωγῆς ἀγελάδος.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐσχηματίσθησαν εἰς τὰ 3 σημαντικώτερα λεκανοπέδια τοῦ Νομοῦ ἐστίαι ἐκτροφῆς γαλακτοπαραγωγῶν ἀγελάδων.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγελάδων τούτων ἀνήρχετο κατὰ τὸ 1940 καὶ εἰς τὰ τρία λεκανοπέδια εἰς 2.000 ἕως 3.000 περίπου. Οὕτω, εἰς τὸ λεκανοπέδιον Ἰωαννίνων ὑπολογίζομεν, ὅτι διετρέφοντο περὶ τὰς 1.500 γαλακτοπαραγωγικαὶ ἀγελάδες εἰς

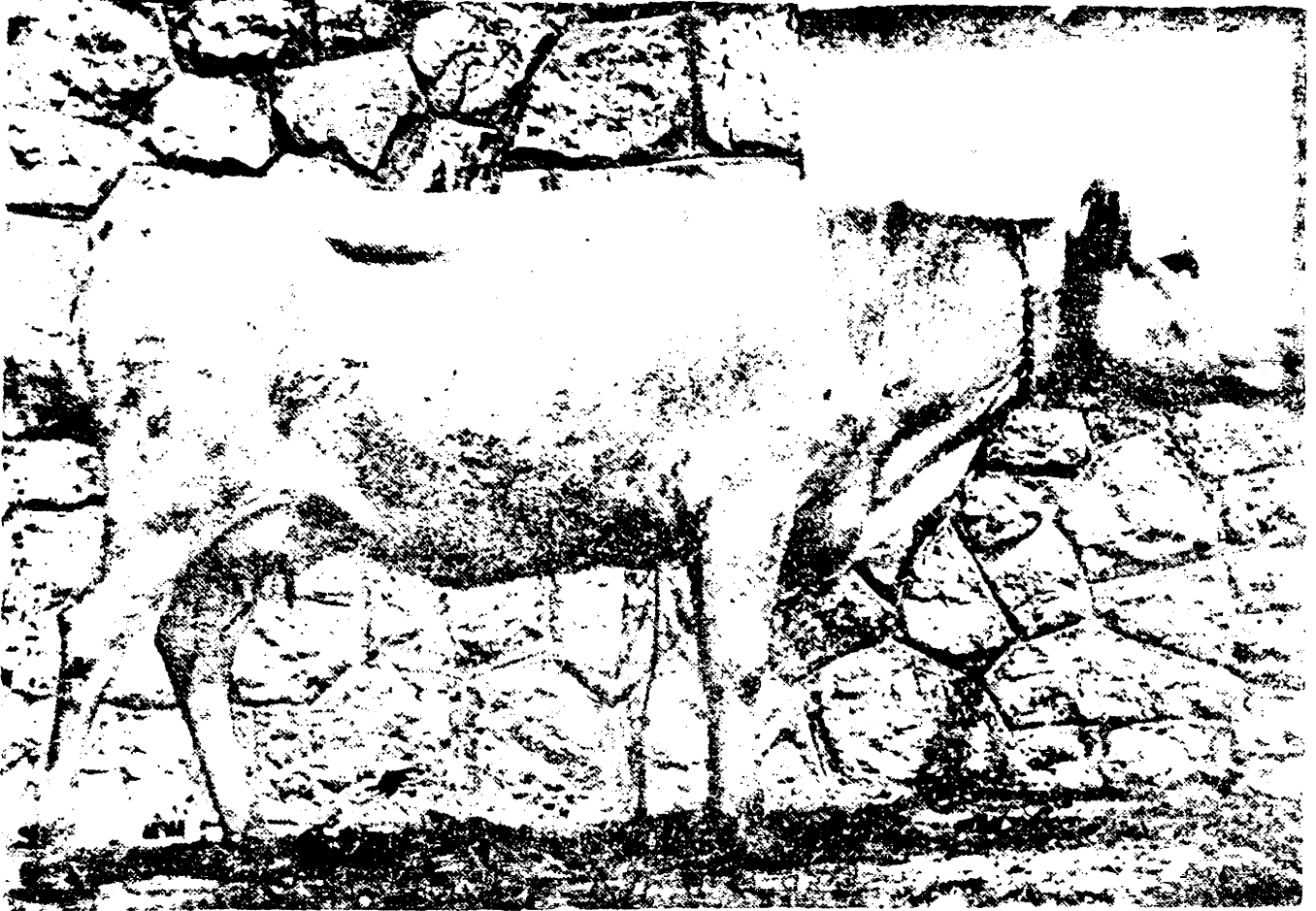
* Συνέχεια ἐκ τοῦ προγουμένου, σελ. 268.

τὰς Κοινότητας Ἀνατολῆς, Μπάφρας, Νεοκαισαρείας, Κατσικᾶς, Κοτσελιοῦ, Πεδινηῆς, Σταυρακίου, Μικροῦ καὶ Μεγάλου Μπισδουνίου, Περάματος, Σιρουνίου, Κρύας, Λαψίστης κλπ.

Εἰς τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Καλαμᾶ καὶ εἰς τὰς Κοινότητας Δολιανῶν, Παρακαλάμου, Ρεπειτίστης, Ραβενίων κλπ. ὑπολογίζομεν, ὅτι ἐξετρέφοντο ἕτεροι 800 — 1.000 καὶ εἰς τὴν Κόνιτσαν καὶ τὰς περὶ Κοινότητας ἕτεροι 500.

Αἱ ἀγελάδες αὐταί, προελθοῦσαι ἐκ πολυειδῶν διασταυρώσεων τῆς ἐντο-

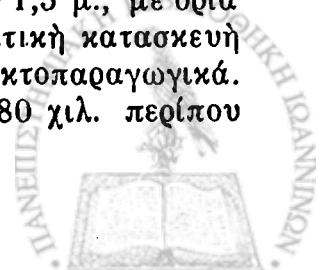
Ἄγελας φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἀλπεων» προελεύσεως Ἑνωμένων Πολιτειῶν τοῦ Σταθμοῦ Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων

πίας μετὰ ταύρων βραχυκερατικῶν ἐξευγενισμένων γενεῶν, ἀπετέλουν ἓνα πληθυσμὸν λίαν ἀνομοιογενῆ ἀπὸ ἀπόψεως χρώματος, σωματικῆς διαπλάσεως καὶ ἀποδόσεως εἰς γάλα, ἀνάλογον πρὸς τὴν Μωσαϊκὴν, ἀπὸ ἀπόψεως κληρονομικῶν καταβολῶν, σύστασιν τῶν ζώων τούτων.

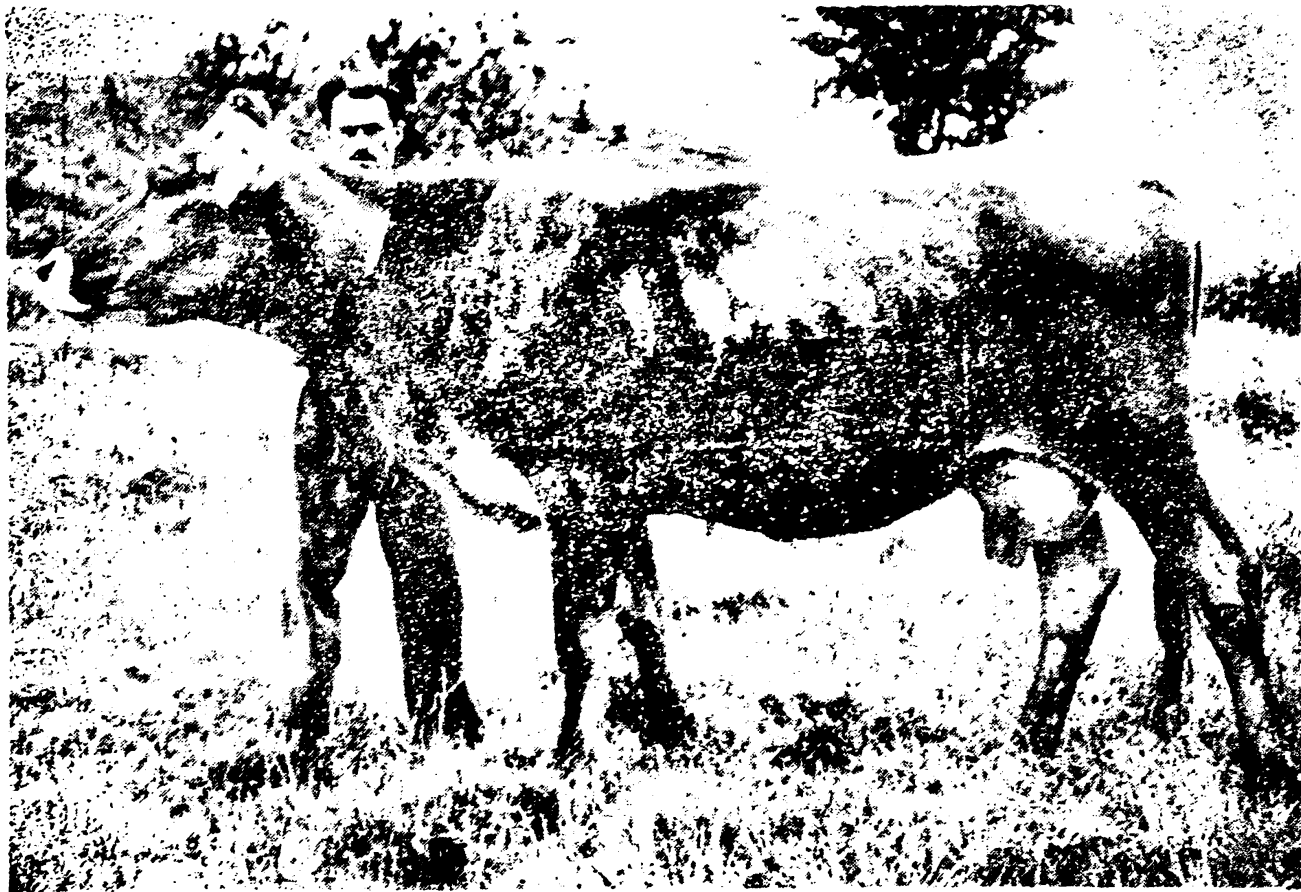
Οὕτω, ὡς πρὸς τὸ χρῶμα ὑπῆρχον ζῶα ἀπὸ τοῦ τελείως μέλανος μέχρι τοῦ λευκοῦ, μὲ ὄλας τὰς δυνατὰς ἐνδιαμέσους βαθμίδας, λευκομέλανα, ὀρφνὰ βαθέα, καστανά, ἀνοικτὰ ἐρυθρά, ἐρυθρόλευκα, ξανθὰ κλπ.

Ὡς πρὸς τὸ ἀνάστημα αἱ συνθῆκαι ἦσαν ἐξ ἴσου ἀνόμοιαι. Γενικῶς, τὰ προϊόντα τῶν διασταυρώσεων ἦσαν πλέον ὑψηλόσωμα τῶν ἐντοπίων. Ἐκ τῶν ὑπὸ ἔλεγχον γαλακτοπαραγωγῆς τεθεισῶν βραδύτερον ἀγελάδων ὑπολογίζομεν, ὅτι τὸ μέσον ὕψος ἀκρωμίου τῶν ζώων τούτων ἀνήρχετο εἰς 1 — 1,5 μ., μὲ ὄρια παραλλαγῆς κυμαινόμενα ἀπὸ 1,08 1,21 μ. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ σωματικὴ κατασκευὴ παρέμενε λεπτοφυῆς καὶ τὰ ζῶα ἐνεφανίζοντο ὡς ζῶα τυπικῶς γαλακτοπαραγωγικά.

Τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν ἀγελάδων τούτων ἀνήρχετο εἰς 280 χιλ. περίπου καὶ ἐποίκιλλεν ἀπὸ 230—350 χιλ.

Ἡ ἀπόδοσις τῶν ζῶων τούτων εἰς γάλα ἦτο λίαν ἀνόμοιος, γενικῶς ὁμοίως ἱκανοποιητικῆ. Ἐπειδὴ ἡ διατροφή τούτων ἦτο φυσικὴ καὶ ἐστηρίζετο κατὰ μέγα μέρος εἰς τοὺς φυσικοὺς λειμῶνας, διὰ τοῦτο τὴν ἀνοιξιν ἀπέδιδον τὰς μεγαλυτέρας ἀποδόσεις. Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον—Μάϊον καὶ Ἰούνιον αἱ ἀποδόσεις ἐκυμαίνοντο ἀπὸ 6—12 χιλ. γάλακτος ἡμερησίως. Κατὰ ταῦτα ἡ εἰς γάλα ἀπόδοσις ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀρκετὰ ἱκανοποιητικῆ. Ἡ μέση ἐτησία ἀπόδοσις τούτων εἰς γάλα, φρονούμεν, ὅτι ἀνήρχετο εἰς 1.200 χιλ. περίπου.

Ἄγελάς φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἀλπεων» προελεύσεως Ἠνωμένων Πολιτειῶν τοῦ Σταθμοῦ Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων

Ἀπὸ τοῦ 1946 καὶ μέχρι σήμερον (1964), τόσον αἱ ὡς ἄνω διασταυρωμέναι ἀγελάδες τῶν Ἰωαννίνων—Καλαμᾶ ὄσον καὶ τὰ λοιπὰ βραχυκερατικὰ ζῶα ἐντοπίας φυλῆς, ὑπέστησαν συνεχεῖς διασταυρώσεις τόσον διὰ τῶν καθαροαίμων Σβίτς, ἐκτροφῆς τοῦ Σταθμοῦ Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων (διετέθησαν μέχρι σήμερον πλέον τῶν 200 καθαροαίμων ταυριδίων), ὄσον διὰ τῶν λειτουργούντων καθ' ἅπασαν τὴν Ἠπειρον 5 συνεργείων τεχνητῆς γονιμοποιήσεως ἀγελάδων.

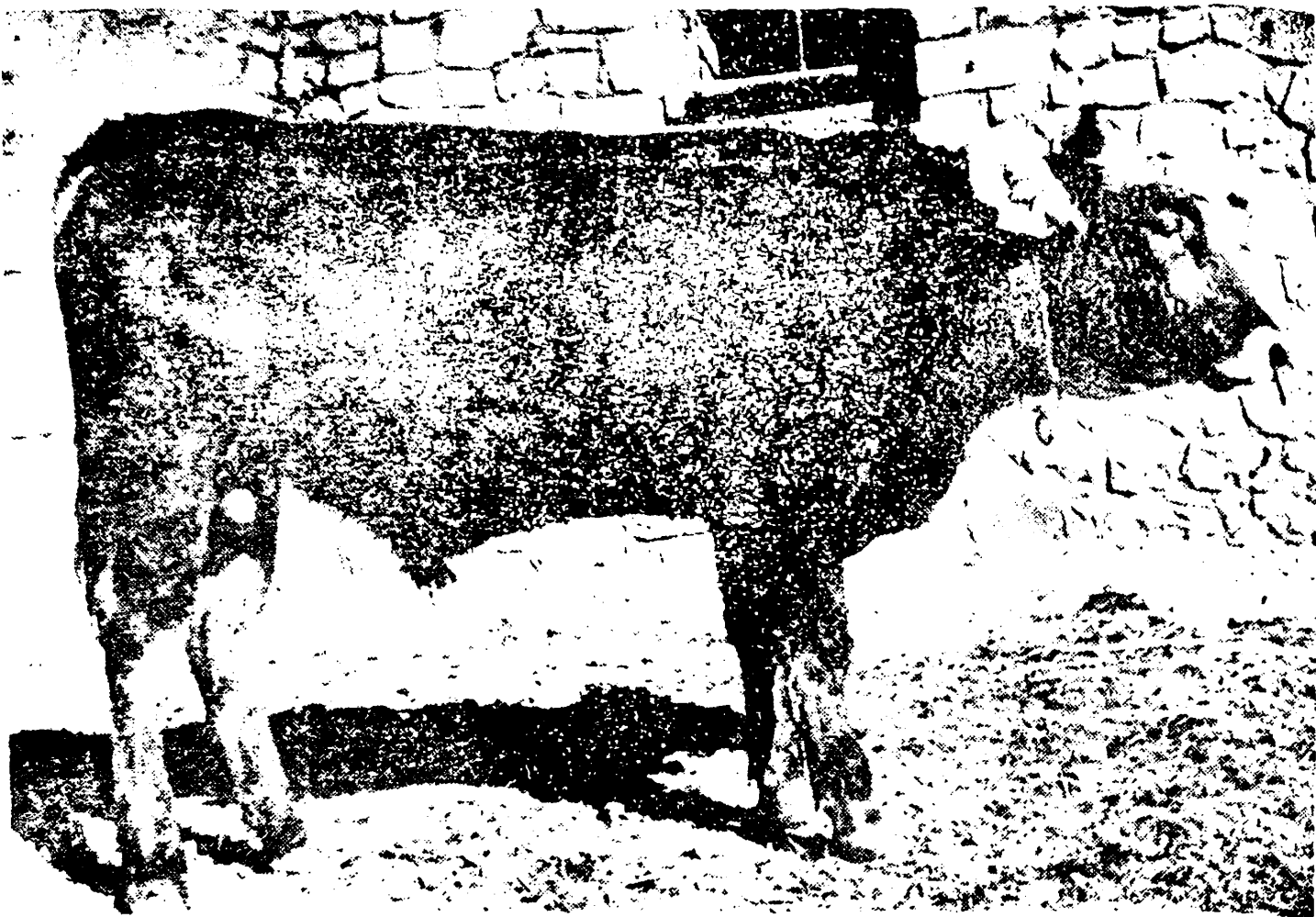
Ἀποτέλεσμα τῆς συνεχοῦς ταύτης ἐγχύσεως αἵματος Σβίτς εἰς τὰς ἐντοπίους ἀγελάδας εἶναι, ὅτι αἱ σήμερον φερόμεναι 13.305 κεφαλαὶ βελτιωμένων ἀγελάδων, ἀποτελοῦν ζῶα μέσου βάρους 350 χιλιogramμῶν, ὕψους ἀκρωμίου 120 ἑκατοστῶν καὶ ἀποδόσεως εἰς γάλα 1.500 χιλιogramμῶν.

III.—ΚΑΘΑΡΟΑΙΜΟΣ ΑΓΕΛΑΣ ΦΥΛΗΣ «ΦΑΙΑ ΤΩΝ ΑΛΠΕΩΝ»

Ὡς ἐκ τῶν στατιστικῶν τοῦ ἔτους 1926 ἐμφανίζεται, κατὰ τὸ 1962 ἐκτρέφονται 2.278 κεφαλαὶ ἐξευγενισμένων φυλῶν ἀγελάδων. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου 2.000 κεφαλαὶ περίπου εἶναι ζῶα καθαρῶαιμα τῆς φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἀλπεων», 78 κεφαλαὶ εἶναι καθαρῶαιμα ζῶα φυλῆς Τζέρσεϋ καὶ 200 κεφαλαὶ περίπου εἶναι καθαρῶαιμα ζῶα λευκομέλανα Ὀλλανδίας προελεύσεως Δανίας.

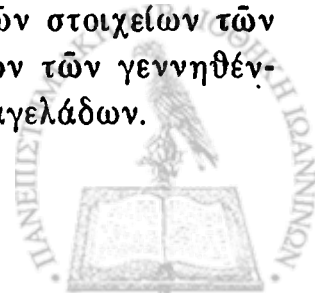
Ἐκ τῶν 2.000 ἀγελάδων τῆς φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἀλπεων» 200 ζῶα εἰσή-

Ταυρίδιον «Φαῖα τῶν Ἀλπεων» ἡλικίας δέκα ὀκτῶ μηνῶν

χθησαν ἐξ Ἠνωμένων Πολιτειῶν κατὰ τὸ 1945—1947 διὰ τῆς U.N.R.A. καὶ ἕτερα 1.000 ζῶα περίπου εἰσήχθησαν ἐκ Γιουγκοσλαβίας, Αὐστρίας καὶ Ἑλβετίας, διὰ πιστώσεων τοῦ Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἠπείρου.

Ἐπειδὴ αἱ εἰσαχθεῖσαι ἐξ Ἀμερικῆς ἀγελάδες ἀποτελοῦν πολύτιμον ζωϊκὸν ὑλικόν, διατεθὲν εἰς τὰ κτηνοτροφικὰ ἰδρύματα (Γεωργοκτηνοτροφικὸν Σταθμὸν Ἰωαννίνων, Ἐθνικὸν Ἀγροτικὸν Οἰκοτροφεῖον Ἀρρένων Ἰωαννίνων καὶ Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς) καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ ζωϊκοῦ τούτου ὑλικοῦ διεδραμάτισεν ἤδη σοβαρὸν ρόλον εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ ἡπειρωτικοῦ κεφαλαίου ἀγελάδων, θεωροῦμεν σκόπιμον τὴν παράθεσιν τῶν ληφθέντων σωματομετρικῶν στοιχείων τῶν ζώων τούτων, καθὼς ἐπίσης καὶ τῶν σωματομετρικῶν στοιχείων τῶν γεννηθέντων ἐν τῷ Ἰδρύματι ἀρρένων καὶ θηλέων μόσχων τῶν ὡς ἄνω ἀγελάδων.

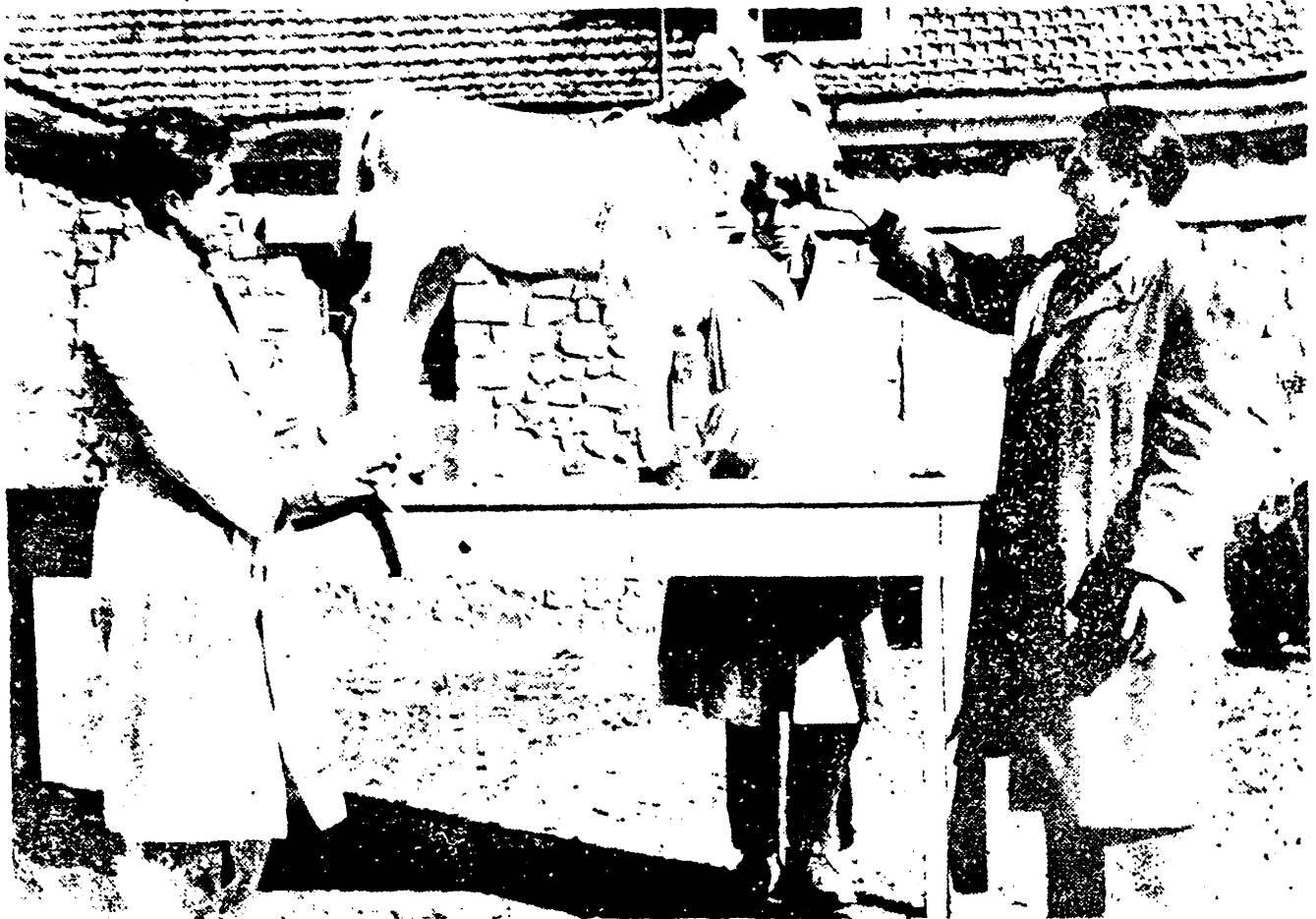
Π Ι Ν Α Κ Η 1

Στοιχείων, στατιστικῶς ἐπεξεργασθέντων, σωματικῆς ἀναπτύξεως καὶ διαπλάσεως ἀγελᾶδος «Σβίτς», εἰσαχθελ-
σης παρὰ Ὑ.Ν.Ρ.Α. ἐξ Ἠνωμένων Πολιτειῶν τὸ 1945 καὶ διατηρουμένης εἰς Γεωργοτεχνικὸν Σταθμὸν—Ἄγρο-
τικὸν Οἰκοτροφεῖον Ἰωαννίνων καὶ Ἱεροδιδασκαλείον Βελγιάς (Ἰωαννίνων)

Χῶραι σώματος	ῶγια παραλλα- γῆς εἰς ἐκ. μ.	M	Ἄ γ ε λ ἄ δ ε ς			η = 49 % τοῦ ὅ- ψους ἀκρω- μίου	ῶγια παραλ- λαγῆς εἰς ἐκ. μ.	M
			±σ	±m	v			
Μῆκος κεφαλῆς	45—55	49.40	2.776	0.396	5.619	38.76	56—57	56.5
» πρσώπου	21—29	24.97	1.963	0.280	7.861	19.59	24—29	26.5
Εὐρος μετώπου	10—17	14.30	2.164	0.600	16.133	11.22	18—22	20
» στενὸν μετώπ.	15—21	17.81	1.254	0.179	7.310	13.97	24—25	24.5
» ἔξωτερ. κανθῶν	18 24	21.48	1.309	0.187	6.094	16.85	27—28	27.5
» κάτω γνάθου	13—18	15.65	1.340	0.191	8.562	12.27	24—25	24.5
Βάθος κεφαλῆς	29—46	37.34	2.736	0.390	7.327	29.21	42	42
Μῆκος κεράτων	13—21	16	—	—	—	12.55	12—25	18.5
Περίμ. βάσ. κεράτων	14—20	16.40	2.339	1.496	14.262	12.86	20—22	21
ῶφος ἀκρωμίου	120—139	127.45	4.505	0.643	3.613	100	132—133	132.7
» ράχews	119—135	122.34	5.967	0.852	4.877	95.95	1.305—1.315	1.310
» λεγού	126—143	135.44	3.591	0.513	2.651	106.26	140—141	140.5
» ἔμφυσ. οὐδᾶς	125—145	134.55	4.738	0.676	3.521	105.57	138—140	139
» λοχιακῶν	122—139	130.14	4.023	0.574	3.013	102.11	135—137	136
» ἀγκῶνος	70—81	73.04	3.612	0.516	4.945	57.30	78—79	78.5
» μήκου (λεκάν.)	96—125	117.44	5.265	0.752	4.483	92.14	124—125	124.5
Μῆκος σώματος	150—171	159.04	7.122	0.949	4.114	124.78	161—167	164
» κεφαλ.—οὐδᾶς	184—215	200.87	8.372	1.196	4.167	157.60	219—228	223.5
Βάθος θώρακος	60—73	68.85	3.022	0.431	4.389	54.02	78	78
Εὐρος στῆθ. πρόσθιου	35—46	40.85	2.744	0.392	6.717	32.05	48.5—52	50.52
» ὀπίσθιου	22—35	27.97	3.027	0.432	10.822	21.94	33—38	35
» εἰλ. ἀφῶν	44—54	48.81	2.457	0.351	5.044	38.61	53—54	53.5
» λεκάνης	41—49	45.87	2.282	0.326	4.974	35.99	50—51	50.5
» λοχιακῶν ἀφῶν	12—16	13.61	1.125	0.160	8.265	10.67	14—18	16
Περίμετρ. θώρακος	162—209	184.45	9.310	1.330	5.042	144.69	209—214	211.5
Πεγ. ἔμπρ. κανόνος	17—20	18.53	0.286	0.040	1.544	14.53	24—25	24.5
» ὀπίσθ.	18—23	21.55	1.165	0.196	5.406	16.90	26	26
Ζῶν βάρος	χάγρ. 325—570	463 χάγρ.	59	—	—	—	—	—

Ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ πίνακος τούτου καὶ τῆς γενικῆς ἐμφανίσεως τοῦ συνόλου τῶν ζώων, παρατηρήσαμεν, ὅτι τὰ ζῶα τὰ προερχόμενα ἐξ ἀγορᾶς ἐκ πλείστων ἐκτροφῶν ἐξ ὄλων τῶν περιοχῶν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν καὶ παραλλήλως ἐπιλεγέντα παρὰ Διεθνούς Ὄργανισμοῦ ἀκόμη πρὶν τελειώσῃ ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, ἐνεφάνιζον εἰκόνα οὐχὶ ὁμοιογενῆ τόσοσιν ὡς πρὸς τὸν χρωματισμὸν ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν σωματικὴν διάπλασιν. Ὡς πρὸς τὸν χρωματισμὸν ἐκυριάρχουν εἰς τὴν ἀγέλην οἱ ἀνοικτοὶ χρωματισμοὶ τοῦ φαιοῦ, πλὴν ὁμως ὑπῆρχον μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἄτομα χρώματος βαθέως καστανοῦ, μέχρι καὶ μέλανος. Εὐρείαν ἐπίσης διακύμανοιν ἐμφανίζει καὶ τὸ ὕψος ἀκρωμίου τῶν ζώων τούτων,

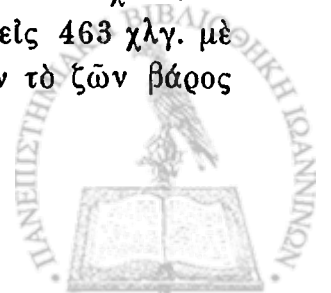

Μόσχος φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἀλπεων» ἡλικίας 7 ἡμερῶν

κυμαινόμενον ἀπὸ 120 - 139 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου. Ὑπῆρχον δηλαδὴ μεταξὺ τῶν ζώων τῆς ἀγέλης ἄτομα χαμηλὰ καὶ ἄτομα ὑψηλὰ πρὸς ἴσιν ὑψηλά. Τὸ μέσον ὕψος ἀκρωμίου τῶν 127.5 ἑκατοστῶν δέον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἴσιν ἐκνοποιητικόν.

Τὴν αὐτὴν εἰκόνα ἀνομοιομορφίας ἐμφανίζουν ὅλα τὰ ὑψομετρικὰ στοιχεῖα (ὕψος ράχεως, ἱεροῦ, ἐκφύσεως οὐρᾶς, ἰσχιακῶν, ἀγκῶνος, μηροῦ λεκανομηριαίας ἀρθρώσεως) καὶ μάλιστα εἰς ὠρισμένα τούτων αἱ διαφοραὶ εἶναι εὐρύτεραι ἐκεῖνων τοῦ ὕψους ἀκρωμίου.

Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ ἀνομοιογένεια τοῦ ζῶντος βάρους τῶν εἰσαχθειῶν ἀγελάδων. Οὕτω, τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν ἀγελάδων ἀνῆλθεν εἰς 463 χλγ. με διακυμάνσεις ἀπὸ 315 μέχρι 570 χλγ. Εἰς τὰ πλείστα τῶν ζώων τὸ ζῶν βάρος ἐκυμαίνετο ἀπὸ 404 μέχρι 522 χλγ.

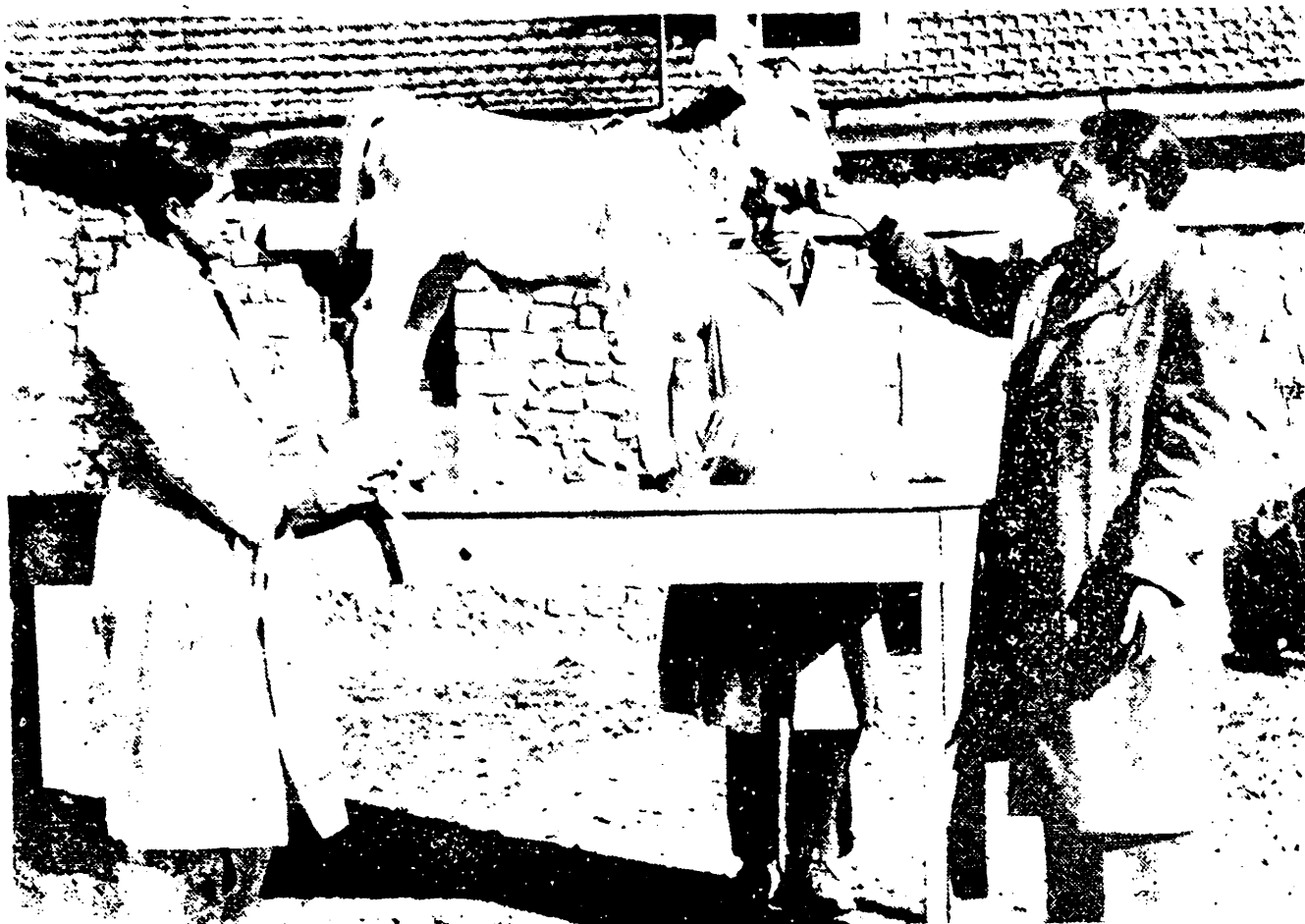

Στοιχείων, στατιστικῶς ἐπεξεργασθέντων, σωματικῆς ἀναπτύξεως καὶ διατλάσεως ἀγελάδος «Σβίτς», εἰσαχθεῖ-
σης παρὰ Ὑ.Ν.Ρ.Α. ἐξ Ἠνωμένων Πολιτειῶν τὸ 1945 καὶ διατηρουμένης εἰς Γεωργετικῶν Σταθμῶν—Ἄγρο-
τικὸν Οἰκοτροφεῖον Ἰωαννίνων καὶ Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελγῶς (Ἰωαννίνων)

Χῶραι σώματος	᾽Όρια παραλα- γῆς εἰς ἐκ. μ.	M	Ἄ γ ε λ ἄ δ ε ς			ἠ = 49 % τοῦ ὅ- που ἀκρω- μίου	᾽Όρια παραλα- γῆς εἰς ἐκ. μ.	M
			+σ	+m	υ			
Μῆκος κεφαλῆς	45—55	49.40	2.776	0.396	5.619	38.76	56—57	56.5
» πρῶσπου	21—29	24.97	1.963	0.280	7.861	19.59	24—29	26.5
Εὖρος μετώπου	10—17	14.30	2.164	0.600	16.133	11.22	18—22	20
» στενὸν μετώπ.	15—21	17.81	1.254	0.179	7.310	13.97	24—25	24.5
» ἔξωτερ. κανθῶν	18 24	21.48	1.309	0.187	6.094	16.85	27—28	27.5
» κάτω γνάθου	13—18	15.65	1.340	0.191	8.562	12.27	24—25	24.5
Βάθος κεφαλῆς	29—46	37.34	2.736	0.390	7.327	29.21	42	42
Μῆκος κεράτων	13—21	16	—	—	—	12.55	12—25	18.5
Περίμ. βάσ. κεράτων	14—20	16.40	2.339	1.496	14.262	12.86	20—22	21
᾽Υψος ἀκρωμίου	120—139	127.45	4.505	0.643	3.613	100	132—133	132.7
» γάχεως	119—135	122.34	5.967	0.852	4.877	95.95	1.305—1.315	1.310
» λεγοῦ	126—143	135.44	3.591	0.513	2.651	106.26	140—141	140.5
» ἔκφύσ. οὐράς	125—145	134.55	4.738	0.676	3.521	105.57	138—140	139
» ἰσχυακῶν	122—139	130.14	4.023	0.574	3.013	102.11	135—137	136
» ἀγκῶνος	70—81	73.04	3.612	0.516	4.945	57.30	78—79	78.5
» μῆκου (λεκάν.)	96—125	117.44	5.265	0.752	4.483	92.14	124—125	124.5
Μῆκος σώματος	150—171	159.04	7.122	0.949	4.114	124.78	161—167	164
» κεφαλ.—οὐράς	184—215	200.87	8.372	1.196	4.167	157.60	219—228	223.5
Βάθος θώρακος	60—73	68.85	3.022	0.431	4.389	54.02	78	78
Εὖρος στῆθ. πρόσθιον	35—46	40.85	2.744	0.392	6.717	32.05	48.5—52	50.52
» ὀπίσθιον	22—35	27.97	3.027	0.432	10.822	21.94	33—38	35
» εἰλ. ἄδρων	44—54	48.81	2.457	0.351	5.044	38.61	53—54	53.5
» λεκάνης	41—49	45.87	2.282	0.326	4.974	35.99	50—51	50.5
» ἰσχυακῶν ἄδρων	12—16	13.61	1.125	0.160	8.265	10.67	14—18	16
Περίμετρ. θώρακος	162—209	184.45	9.310	1.330	5.042	144.69	209—214	211.5
Πεγ. ἔμπτρ. κανόνος	17—20	18.53	0.286	0.040	1.544	14.53	24—25	24.5
» ὀπίσθ.	18—23	21.55	1.165	0.196	5.406	16.90	26	26
Ζῶν βάρος	χλγρ. 325—570	463 χλγρ.	59	—	—	—	—	—

Ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ πίνακος τούτου καὶ τῆς γενικῆς ἐμφάνισεως τοῦ συνόλου τῶν ζώων, παρατηρήσαμεν, ὅτι τὰ ζῶα τὰ προερχόμενα ἐξ ἀγορᾶς ἐκ πλειστων ἐκτροφῶν ἐξ ὄλων τῶν περιοχῶν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν καὶ παραλλήλως ἐπιλεγέντα παρὰ Διεθνoῦς Ὄργανισμοῦ ἀκόμη πρὶν τελειώσῃ ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος, ἐνεφάνιζον εἰκόνα οὐχὶ ὁμοιογενῆ τόσοσν ὡς πρὸς τὸν χρωματισμὸν ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν σωματικὴν διάπλασιν. Ὡς πρὸς τὸν χρωματισμὸν ἐκυρίαρχουν εἰς τὴν ἀγέλην οἱ ἀνοιχτοὶ χρωματισμοὶ τοῦ φαιοῦ, πλὴν ὁμως ὑπῆρχον μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἄτομα χρώματος βαθέως καστανοῦ, μέχρι καὶ μέλανος. Εὐρείαν ἐπίσης διακύμανοισν ἐμφανίζει καὶ τὸ ὕψος ἀκρωμίου τῶν ζώων τούτων,

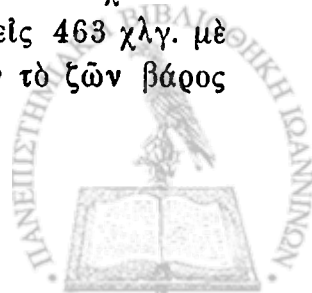

Μόσχος φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἄλπεων» ἡλικίας 7 ἡμερῶν

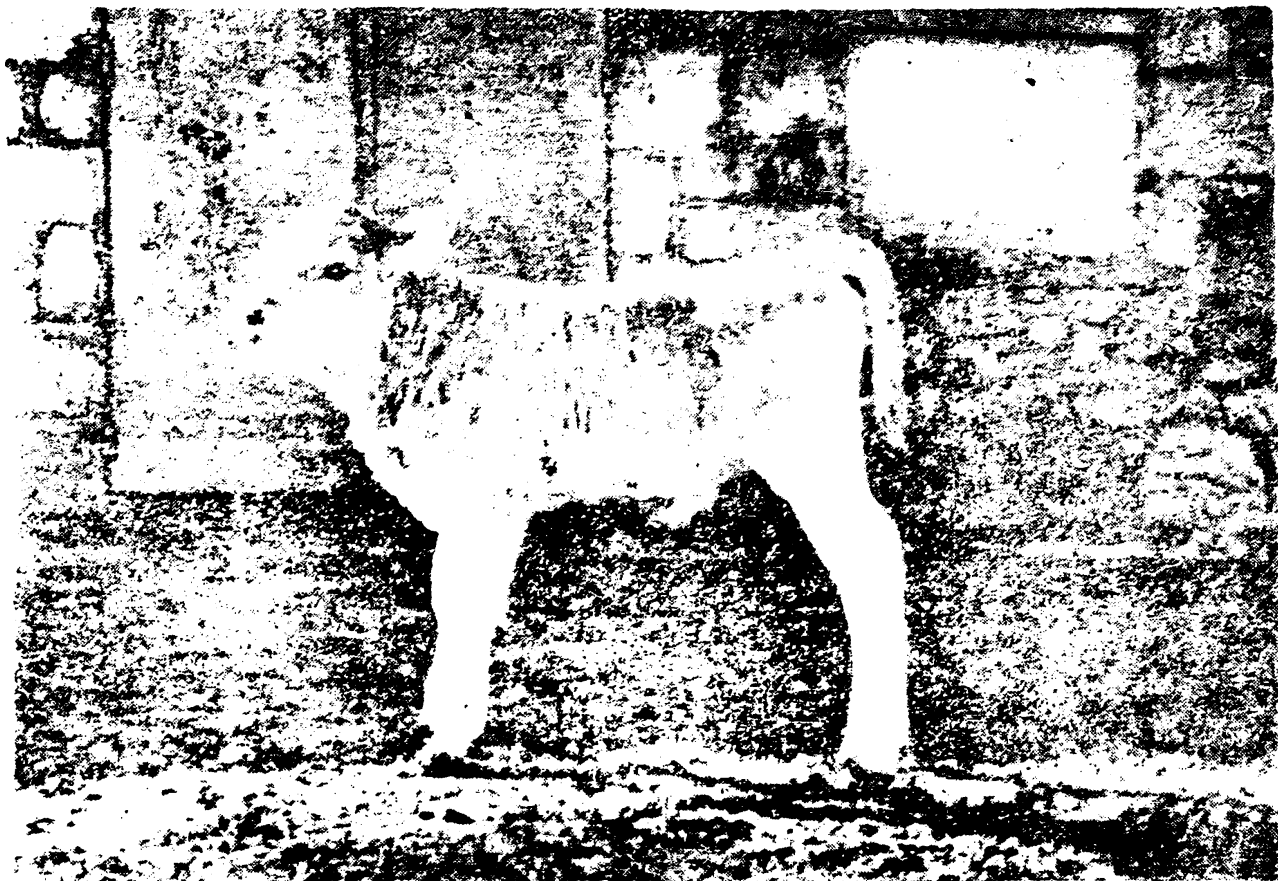
κυμαινόμενον ἀπὸ 120 - 139 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου. Ὑπῆρχον δηλαδὴ μεταξὺ τῶν ζώων τῆς ἀγέλης ἄτομα χαμηλὰ καὶ ἄτομα ὑψηλὰ πρὸς λίαν ὑψηλὰ. Τὸ μέσον ὕψος ἀκρωμίου τῶν 127.5 ἑκατοστῶν δέον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς λίαν ἱκανοποιητικόν.

Τὴν αὐτὴν εἰκόνα ἀνομοιομορφίας ἐμφανίζουν ὀλα τὰ ὑψομετρικὰ στοιχεῖα (ὕψος ράχεως, ἱεροῦ, ἐκφύσεως οὐρᾶς, ἰσχιακῶν, ἀγκῶνος, μηροῦ λεκανομηριαίας ἀρθρώσεως) καὶ μάλιστα εἰς ὠρισμένα τούτων αἱ διαφοραὶ εἶναι εὐρύτεραι ἐκεῖνων τοῦ ὕψους ἀκρωμίου.

Ἐνάλογοσ εἶναι καὶ ἡ ἀνομοιογένεια τοῦ ζῶντος βάρους τῶν εἰσαχθεισῶν ἀγελάδων. Οὕτω, τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν ἀγελάδων ἀνῆλθεν εἰς 463 χλγ. με διακυμάνσεις ἀπὸ 315 μέχρι 570 χλγ. Εἰς τὰ πλείστα τῶν ζώων τὸ ζῶν βάρος ἐκυμαίνετο ἀπὸ 404 μέχρι 522 χλγ.

Ἄλλ' ἐνῶ ἡ σωματρομετρικὴ διάπλασις τῶν ἐξ Ἀμερικῆς εἰσαχθεισῶν ἀγελάδων δὲν εἶναι διὰ δυτικοευρωπαϊκὰ μέτρα ἱκανοποιητικὴ (εἶναι γνωστὴ ἡ μικρωτέρα σημασία τὴν ὁποία ἀποδίδουν οἱ Ἀμερικανοὶ ἐκτροφεῖς τῶν ἀγελάδων ὅσον καὶ τῶν λοιπῶν κατοικιδίων ζῶων εἰς τὴν μορφολογικὴν διάπλασιν τοῦ σώματος καὶ εἰς θέματα ὠραιότητος ἢ κοθαρότητος τῆς φυλῆς ἔναντι τῶν εὐρωπαϊῶν φορμαλιστῶν) ὅσον ἡ μορφολογικὴ διάπλασις τῶν μαστῶν ὅσον καὶ αἱ εἰς γάλα ἀποδόσεις τῶν ζῶων τούτων εἶναι λίαν ἱκανοποιητικαί. Αἱ ἀρχικῶς εἰσαχθεῖσαι ἐξ Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἀγελάδες καὶ οἱ ἀπόγονοι τούτων ἀποτελοῦν ζῶα ὑψηλῆς γαλακτοπαραγωγῆς, λίαν ἐκτιμώμενα παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἠπειρωτῶν κτηνοτρόφων.

Μόσχος φυλῆς «Φαϊά τῶν Ἀλπεων» ἡλικίας 15 ἡμερῶν

Ἀκολουθῶς καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1946, μετὰ τὸ μαρκάρισμα τῶν ἐξ Ἀμερικῆς εἰσαχθεισῶν ἀγελάδων, ὀργανώσαμεν τὴν λήψιν τῶν σωματρομετρικῶν στοιχείων καὶ τοῦ ζῶντος βάρους τῶν γεννημένων μόσχων ἐν τῷ Ἰδρύματι, ἵνα παρακολουθήσωμεν τὴν ἀναπτυκτικὴν δύναμιν τῶν ἐκ τῶν εἰσαχθεισῶν ἀγελάδων ἐξ Ἠνωμένων Πολιτειῶν παραγομένων ἀρρένων καὶ θηλέων μόσχων

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, αἱ εἰσαχθεῖσαι ἀγελάδες ἐγονιμοποιοῦντο παρὰ τῶν δύο ταύρων «Σβίτς», οἵτινες προήρχοντο ἐπίσης ἐξ Ἠνωμένων Πολιτειῶν.

Δίδομεν εἰς τοὺς κατωτέρω πίνακας στοιχεῖα, στατιστικῶς ἐπεξεργασμένα, σωματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ζῶντος βάρους τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων μόσχων τῶν γεννηθέντων καὶ ἀναπτυχθέντων εἰς τὸν Σταθμὸν Ἰωαννίνων καὶ διὰ τὰς ἡλικίας γεννήσεως, 3 μηνῶν, 6 μηνῶν, 9 μηνῶν, 1 ἔτους καὶ 2 ἐτῶν.

Κατὰ τὴν γέννησιν καὶ τὰς ἡλικίας 1 μηνὸς καὶ 3 μηνῶν ἐλαμβάνοντο

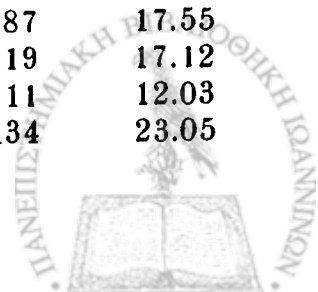

στοιχεία 16 μετρήσεων. Είς ηλικίαν 6 μηνῶν καὶ ἄνω, ἀτυχῶς δὲν ἦτο τότε δυνατὴ ἡ περαιτέρω ζύγισις, διότι τὸ Ἴδρυμα διέθετε μόνον μιαν κοινὴν πλάστιγγα, ἐπὶ τῆς ὁποίας δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ζύγισις μόσχων ἡλικίας 6 μηνῶν καὶ ἄνω.

Π Ι Ν Α Ξ

Στοιχείων, στατιστικῶς ἐπεξεργασθέντων, σωματικῆς ἀναπτύξεως καὶ διαπλάσεως μόσχων ἀγελάδος «Σβίτς», γεννηθέντων καὶ ἀναπτυχθέντων εἰς Γεωργοκτηνοτροφικὸν Σταθμὸν Ἰωαννίνων

Κ Α Τ Α Τ Ο Κ Ε Τ Ο Ν						
Μ Ο Σ Χ Ο Ι Α Ρ Ρ Ε Ν Ε Σ V=12						
Χῶραι σώματος	᾽Ορια παραλλαγῆς εἰς ἔκτμ.	M	+σ	+m	u	% τοῦ ὑψους ἀκρωμίου
Ὑψος ἀκρωμίου	66—76	77.66	2.815	0.812	3.983	100
» ἱεροῦ	70—82	74.91	3.571	0.934	4.767	106.01
» ἰσχιακῶν	67—76	70.91	3.202	0.924	4.515	100.35
Μῆκος σώματος	72—82	75.66	2.816	0.812	3.721	107.89
Βάθος θώρακος	26—30	27.66	1.172	0.338	4.237	39.14
Εὖρος ὤμων	17—21	18.50	1.254	0.362	6.778	26.18
» θώρακος	3—15	11.83	2.824	0.815	23.897	16.74
» εἰλεακῶν	14—18	16.08	1.393	0.402	3.662	22.75
Περίμετρος θώρακος	70—87	80.41	4.463	1.288	5.550	113.79
» κανόνος	11—14	12	0.288	0.083	2.400	16.98
Ζῶν βάρος εἰς χλγ.	28—50	37.32	4.888	0.838	13.097	52.81
Μῆκος κεφαλῆς	20—25	22.50	1.508	0.533	6.702	31.84
» μετώπου	11—14	12.62	1.100	0.388	8.716	17.86
Εὖρος ἐξωτερ. κανθῶν	12—14	13.12	0.257	0.090	1.958	18.56
» κάτω γνάθων	7—10	8.75	0.269	0.095	3.074	12.38
Βάθος κεφαλῆς	15—18	16	1	0.353	0.250	22.64
Μ Ο Σ Χ Ο Ι Θ Η Λ Ε Ι Σ V=20						
Ὑψος ἀκρωμίου	66—76	70.65	2.916	0.652	4.127	100
» ἱεροῦ	52—80	73.60	5.998	1.341	8.149	104.17
» ἰσχιακῶν	67—78	72.30	3.537	0.790	4.892	102.33
Μῆκος σώματος	65—79	72.75	3.823	0.854	5.254	102.97
Βάθος θώρακος	23—30	27.50	1.854	0.414	6.741	38.92
Εὖρος ὤμων	15—22	18.30	1.555	0.347	8.497	25.90
» θώρακος	9—20	12.70	2.152	0.481	16.944	17.97
» εἰλεακῶν	13—18	15.05	1.297	0.290	8.617	21.30
Περίμετρος θώρακος	71—89	79.20	3.758	0.840	4.744	112.10
» κανόνος	9—15	10.75	1.191	0.266	11.079	15.21
Ζῶν βάρος εἰς χλγ.	26—50	36.07	4.771	0.637	13.227	51.05
Μῆκος κεφαλῆς	19—26	22.90	2.027	0.641	8.851	32.41
» μετώπου	11—14	12.40	0.296	0.093	2.387	17.55
Εὖρος ἐξωτερ. κανθῶν	4—14	12.10	2.870	0.907	23.719	17.12
» κάτω γνάθων	7—10	8.50	1.208	0.382	14.211	12.03
Βάθος κεφαλῆς	14—18	16.30	1.489	0.470	9.134	23.05

Η Λ Ι Κ Ι Α Σ 1 Μ Η Ν Ο Σ

Χώραι σώματος	"Όρια παραλλαγής εις έκ. μ.	M	+σ	+m	% του δ. ψους άκρω- μίου	
Μ Ο Σ Χ Ο Ι Α Ρ Ρ Ε Ν Ε Σ						
V=9						
Ύψος άκρωμίου	70—100	78	8.144	2.714	10.441	100
» ιεροῦ	74—110	84.33	9.647	3.215	11.439	108.11
» ισχιακῶν	70—100	78.77	7.996	2.665	10.149	100.97
Μήκος σώματος	82—120	87.22	11.639	3.879	13.344	111.82
Βάθος θώρακος	29—49	33.44	5.618	1.872	16.800	42.87
Εὔρος ὤμων	19—33	22.22	3.952	1.317	17.785	28.48
» θώρακος	13—19	15.88	1.963	0.654	12.361	20.35
» εἰλεακῶν	15—33	19.55	5.013	1.671	25.641	25.06
Μερίμετρος θώρακος	83—140	95.77	16.105	5.368	16.816	122.78
» κανόνος	11—17	13.22	1.615	0.538	12.216	16.94
Ζῶν βάρος εις χλγ.						
Μήκος κεφαλῆς	25—41	27.25	5.080	1.796	18.642	34.93
» μετώπου	13—20	15.12	1.977	0.699	13.075	19.38
Εὔρος ἐξωτερ. κανθῶν	12—15	14	0.182	0.074	1.300	17.94
» κάτω γνάθων	9—11	9.83	0.227	0.092	2.309	12.60
Βάθος κεφαλῆς	15—19	17.75	1.303	0.460	7.340	22.75

Μ Ο Σ Χ Ο Ι Θ Η Λ Ε Ι Σ

V=18

Ύψος άκρωμίου	70—80	75	2.768	0.652	3.690	100
» ιεροῦ	63—85	80.27	3.256	0.767	4.056	107.02
» ισχιακῶν	70—82	77.11	3.510	0.827	4.551	102.81
Μήκος σώματος	74—86	80.50	3.933	0.927	4.884	107.33
Βάθος θώρακος	27—33	30.72	1.788	0.421	5.820	40.96
Εὔρος ὤμων	17—22	19.38	1.208	0.284	6.233	25.84
» θώρακος	10—16	13.38	2.032	0.479	15.186	17.84
» εἰλεακῶν	15—20	17.38	1.204	0.283	6.927	23.17
Περίμετρος θώρακος	76—97	87.61	5.293	1.247	6.041	116.81
» κανόνος	10—12	11.05	0.301	0.070	2.723	14.73
Ζῶν βάρος εις χλγ.						
Μήκος κεφαλῆς	23—27	25.07	1.589	0.424	6.338	33.42
» μετώπου	10—16	13.85	1.546	0.413	11.162	18.46
Εὔρος ἐξωτερ. κανθῶν	12—16	13.83	1.221	0.352	8.828	18.44
» κάτω γνάθων	7—10	9	1.079	0.311	11.988	12
Βάθος κεφαλῆς	12—21	16.58	2.357	0.680	14.215	22.10

Η Λ Ι Κ Ι Α Σ 3 Μ Η Ν Ω Ν

V=6

Μ Ο Σ Χ Ο Ι Α Ρ Ρ Ε Ν Ε Σ

Ύψος άκρωμίου	81—85	82.66	1.494	0.610	1.807	100
» ιεροῦ	86—91	88	1.527	0.623	1.735	106.46
» ισχιακῶν	82—89	85.50	2.366	0.966	2.767	103.33
Μήκος σώματος	90—96	92.50	2.228	0.909	2.408	111.90

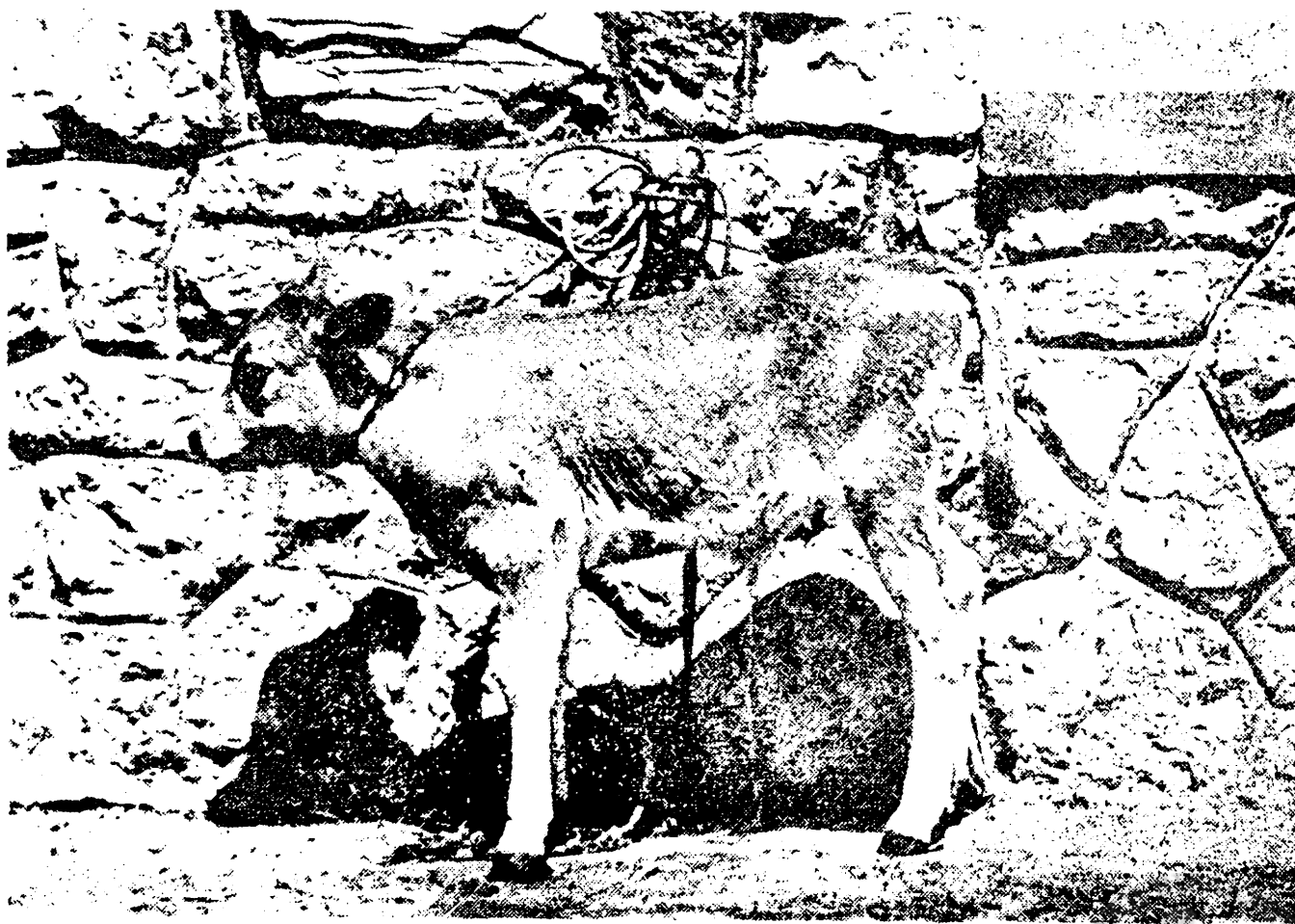

Βάθος θώρακος	34—37	35.50	0.302	0.123	0.850	42.94
Εύρος ὤμων	22—25	23.83	1.347	0.500	5.652	28.82
» θώρακος	16—22	18.16	1.870	0.763	10.297	21.96
» εἰλεακῶν	18—24	20.33	1.884	0.769	9.267	24.59
Περίμετρος θώρακος	98—108	102.33	3.193	1.303	3.120	123.79
» κανόνος	125—150	135.83	8.375	3.419	6.165	164.32
Ζῶν βάρος εἰς χιλγ.	67—107	81.47	13.406	2.925	16.455	98.56

Μ Ο Σ Χ Ο Ι Θ Η Λ Ε Ι Σ

V=11

Ύψος ἀκρωμίου	72—87	82	4.389	1.323	5.352	100
» ἱεροῦ	77—95	88	4.972	1.499	5.650	107.31
» ἰσχιακῶν	75—92	85.54	5.123	1.544	5.989	104.31
Μῆκος σώματος	74—100	90.45	6.893	2.078	7.620	110.30
Βάθος θώρακος	30—40	36	3.074	0.927	8.538	43.90
Εύρος ὤμων	19—25	22.09	2.225	0.670	10.072	26.93
» θώρακος	12—22	16.81	2.763	0.833	16.436	20.50
» εἰλεακῶν	14—23	20	2.335	0.704	11.675	24.39
Περίμετρος θώρακος	86—130	101.72	11.762	3.547	11.563	124.04
» κανόνος	110—140	121.81	11.731	3.537	9.630	148.54
Ζῶν βάρος εἰς χιλγ.	47—105	76.82	14.481	2.736	18.850	93.50

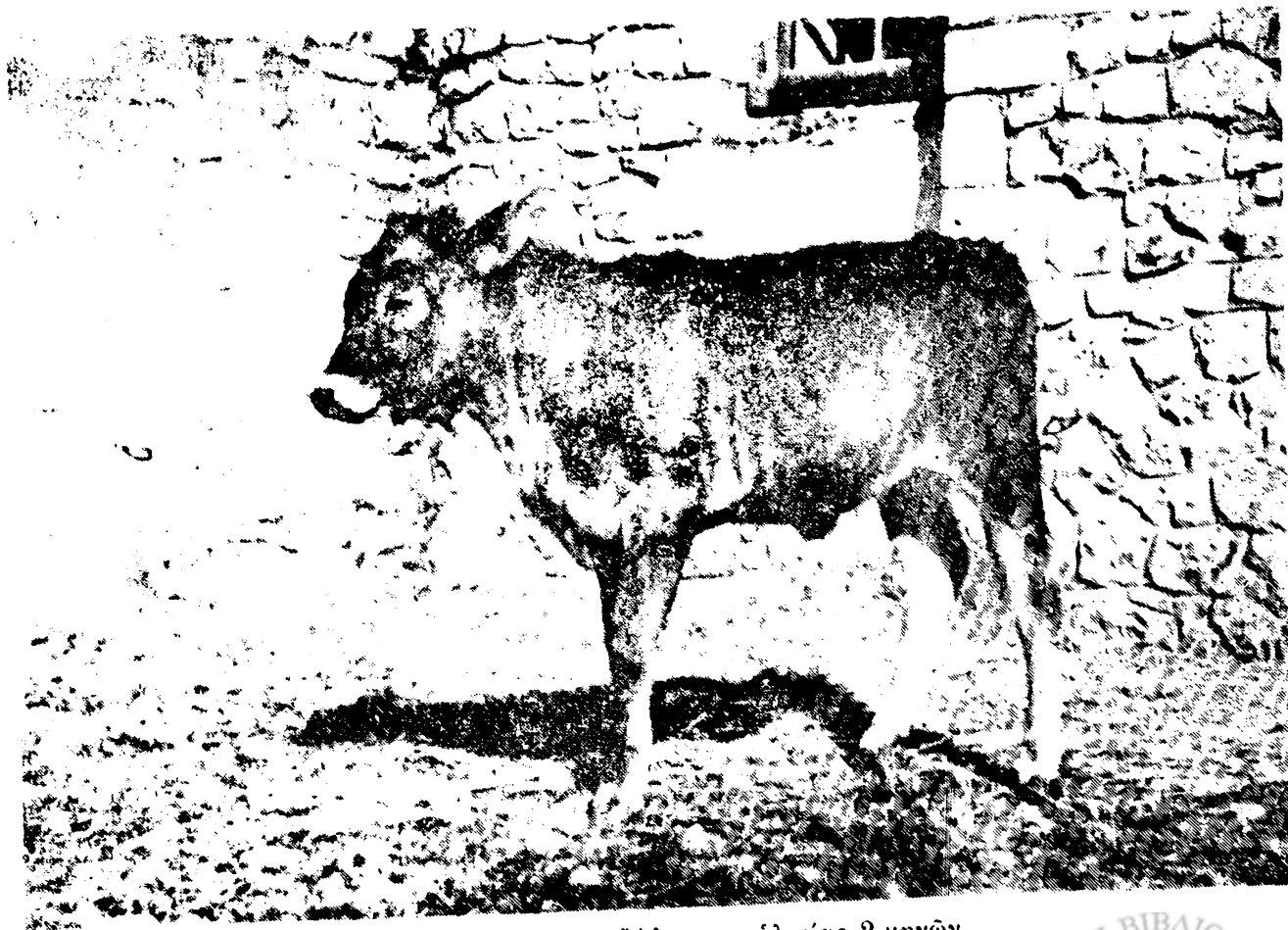

Μόσχος φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἄλπεων» ἡλικίας ἑνὸς μηνός

Η Λ Ι Κ Ι Α Σ 6 Μ Η Ν Ω Ν

Χώραι σώματος	ΜΟΣΧΟΙ ΑΡΡΕΝΕΣ			V=10		
	Όρια παραλλαγής έκ.τ.μ.	M	+σ	+m	% του ὕ- ψους ἀκρω- μίου	
Ύψος ἀκρωμίου	91—107	96.80	4.164	1.316	4.301	100
» ἱεροῦ	98—119	104.40	5.392	1.705	5.164	107.85
» ἰσχιακῶν	96—109	100.20	3.624	1.146	3.616	103.51
Μῆκος σώματος	104—131	113.40	7.299	2.308	6.436	117.14
Βάθος θώρακος	42—53	45.80	3.021	0.955	6.596	47.31
Ζῶν βάρος εἰς χλγ.	104—185	150	18.241	5.059	12.160	154.95
Εὖρος ὤμων	25—36	29	3.033	0.959	10.458	29.95
» θώρακος	16—23	19.10	2.251	0.711	11.785	19.73
» εἰλεακῶν	23—31	27	2.190	0.692	8.111	27.89
Περίμετρος θώρακος	114—149	126.10	8.903	2.812	7.060	130.26
» ἐμπροσθ. κανόν.	14—19	15.50	1.396	0.409	8.361	16.01
» ὀπισθίου »	16—21	17.20	1.466	0.463	8.523	17.76
Ύψος ράχεως	91—117	97.10	2.224	0.703	2.290	100.30
» ἐκφύσεως οὐρᾶς	98—117	104.60	4.694	1.484	4.487	108.05
» ἀγκῶνος	59—66	61.80	1.939	0.613	3.137	63.84

Μόσχος φυλής «Φαῖα τῶν Ἀλπεων» ἡλικίας 2 μηνῶν

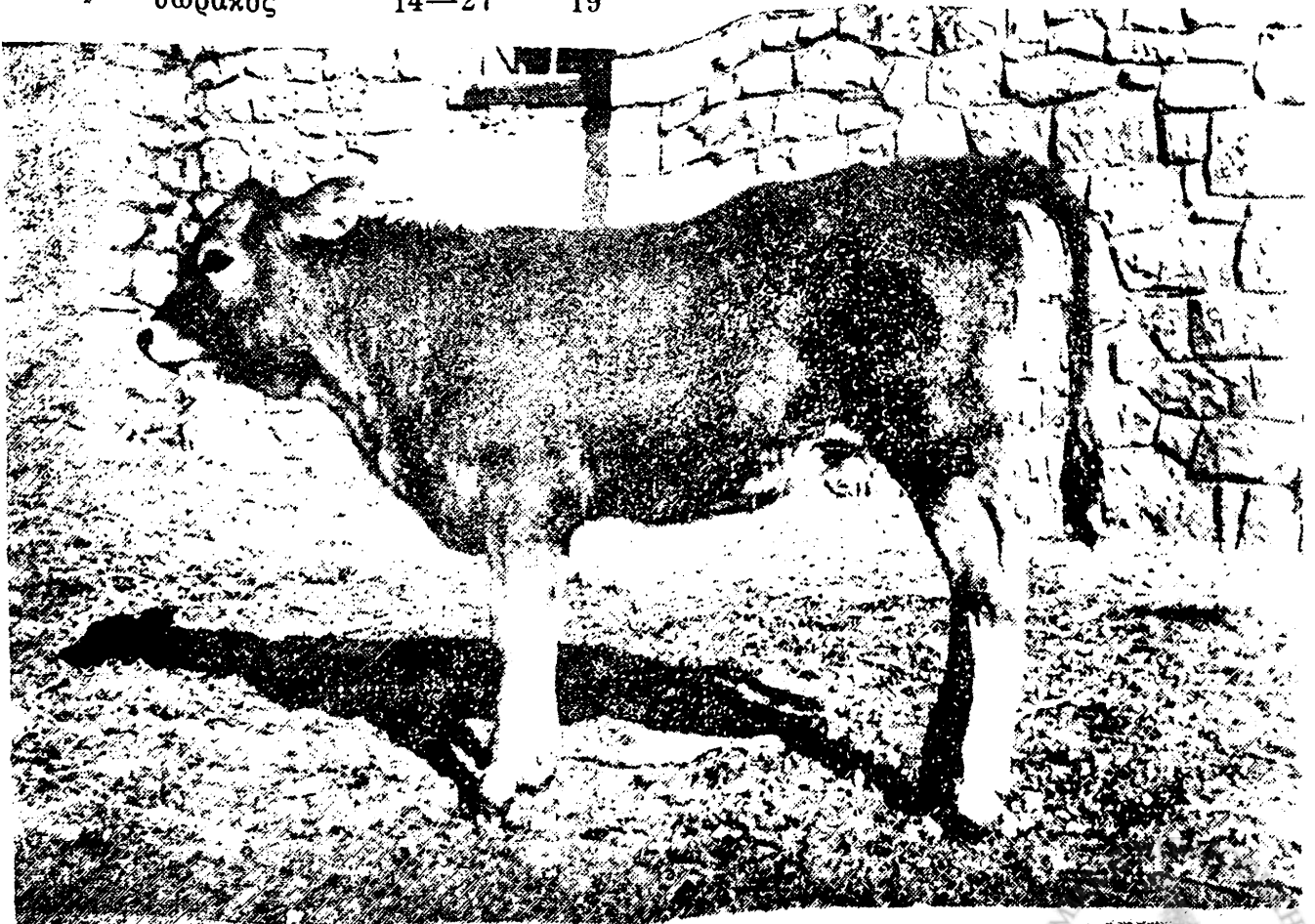
«ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

			4.033	1.275	4.313	96.59
» μηρού	91—105	93.50	9.117	2.883	6.568	143.38
Μήκος κεφαλῆς-οὔρας	125—156	138.80	1.679	0.530	35.723	4.85
» κεράτων	3—9	4.70	1.489	0.470	4.218	36.46
» κεφαλῆς	34—39	35.30	2.336	0.738	11.979	20.14
» μετώπου	13—22	19.50	1.808	0.571	22.320	8.36
Περίμετρος κεράτων	6—12	8.10	0.204	0.094	1.179	17.87
Εὔρος ἔξωτερ. κανθῶν	17—19	17.30	0.300	0.064	1.886	16.42
» στενῶν κεφαλ.	14—17	15.90	1.697	0.536	14.024	12.50
» ἔκφύσ. κεράτων	10—15	12.10	2.529	0.799	7.903	33.05
» λεκάνης	30—39	32	1.216	0.384	12.666	9.91
» πρῶκτου	8—12	9.60	2.102	0.664	15.804	13.73
» κάτω γνάθων	9—16	13.30	2.195	0.694	8.220	27.58
Βάθος κεφαλῆς	23—31	26.79				

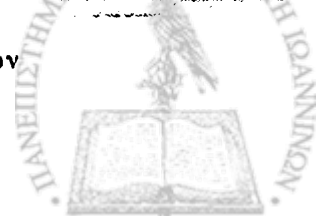
ΜΟΣΧΟΙ Θ Η Λ Ε Ι Σ

V=6

Υψος ἀκρωμίου	87—109	98.33	6.727	2.746	6.843	100
» ἱεροῦ	92—119	106.83	9.615	3.517	9	108.64
» ἰσχιακῶν	92—116	102	7.303	2.982	7.159	103.73
Μήκος σώματος	99—129	112.83	10.698	4.368	9.481	114.74
Βάθος θώρακος	41—51	45.66	3.985	1.627	8.727	46.43
Εὔρος ὠμων	26—35	30	3.214	1.312	10.713	30.50
» θώρακος	14—27	19	4.082	1.666	21.484	19.32

Μόσχος φυλῆς «Φαία τῶν Ἀλλεων» ἡλικίας τριῶν μηνῶν

» ειλιακῶν	25—36	30	4.082	1.666	13.606	30.50
Περίμ. θώρακος	113—147	127.66	12.527	5.117	9.812	129.82
» ἔμπροσθ. κανόν.	13—17	15	1.527	0.623	10.180	15.25
« ὀπισθ. »	14—20	16.50	1.779	0.889	10.781	16.78
Υψος ράχως	89—111	97.75	8.167	4.083	8.354	99.41
» ἐκφύσεως οὐρᾶς	91—116	102.75	8.869	4.434	8.631	104.49
» ἀγκῶνος	56—62	60.25	2.489	1.244	4.131	61.27
» μηροῦ	82—102	92	7.211	3.605	7.838	93.56
Μῆκος κεφαλῆς-οὐρᾶς	131—153	137.50	8.986	4.493	6.535	139.83
» κεράτων	3—8	4.75	2.055	1.027	43.263	4.83
» κεφαλῆς	32—41	35.80	3.538	1.582	9.882	36.40
» μετώπου	17—19	18.40	0.260	0.116	1.413	18.71
Περίμετρος κεράτων	5—11	7.75	2.179	1.089	28.116	7.88
Εὐρος ἔξωτ. κανθῶν	16—18	17	0.223	0.111	1.311	17.28
» στενοῦ κεφαλ.	14—17	15.80	1.157	0.517	7.322	16.06
» ἐκφύσεως κεράτ.	11—15	12.25	1.650	0.825	13.469	12.45
» λεκάνης	27—36	31	3.240	1.620	10.451	31.52
» προκτοῦ	8—12	10.25	1.795	0.897	17.512	10.42
» κάτω γνάθων	11—17	13.50	2.291	1.145	16.970	13.72
Βάθος κεφαλῆς	23—30	26	2.549	1.274	9.803	26.44
Ζῶν βάρος εἰς γλγ.	82—169	133.33	29.196	9.732	21.897	

Μόσχοι φυλῆς «Φαῖά τῶν Ἄλλεων» ἐν τῷ Βουστασίῳ τοῦ Σταθμοῦ Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων

Π Ι Ν Α Ξ

Στοιχείων, στατιστικῶς ἐπεξεργασμένων, σωματικῆς διαπλάσεως μοσχίδων «Σβίτς», γεννηθεισῶν καὶ ἀναπτυχθεισῶν εἰς Γεωργικὸν Σταθμὸν Ἰωαννίνων

Χῶραι σώματος	Η Λ Ι Κ Ι Α Σ 9 Μ Η Ν Ω Ν				V=5	
	῾Ορια παραλλαγῆς ἐκ.τ.μ.	M	+σ	+m	υ	% τοῦ ὑψους ἀκρωμίου
῾Υψος ἀκρωμίου	89—110	102	7.238	3.237	7.096	100
» ἱεροῦ	97—120	108.60	7.528	3.366	6.931	106.47
» ἰσχιακῶν	95—119	108.20	7.881	3.524	7.283	106.07
Μῆκος σώματος	113—129	123	7.014	3.136	5.702	120.58
Βάθος θώρακος	43—52	48.40	3.163	1.414	6.535	47.44
Εὔρος στήθ. πρόσθιον	27—36	30.60	3.388	1.515	11.071	30
» » ὀπίσθιον	27—39	30.80	4.256	1.903	13.818	30.19
» εἰλεακῶν	27—39	30.80	4.256	1.903	13.818	30.19
Περίμ. θώρακος	113—149	136	13.856	6.196	10.188	133.33
» ἐμπρόσθ. κανόν.	13—17	15.20	1.456	0.651	9.578	14.90

Μόσχοι φυλῆς «Φαϊά τῶν Ἄλπεων» πρωίμως ἀπογαλακτισθέντες καὶ διατρεφόμενοι τεχνητῶς ἐν τῷ Βουστασίῳ τοῦ Σταθμοῦ Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων

» όπισθίου »	14—20	17.60	2.280	1.019	12.954	17.25
Ύψος ράχεως	92—114	103.60	7.313	3.270	7.058	101.56
» έκφύσεως ούρᾶς	94—120	109.60	8.959	4.006	8.174	107.45
» άγκῶνος	58—65	63.60	2.807	1.255	4.413	62.35
» μηροῦ	86—103	97.80	6.143	2.747	6.281	95.88
Μήκος κεφαλῆς-οὔρᾶς	133—170	152.80	14.957	6.689	9.788	149.80
» κεράτων	4—9	6.40	2.019	0.902	31.647	6.27
» κεφαλῆς	35—45	38.40	3.504	1.567	9.125	37.64
» μετώπου	17—23	19.40	1.969	0.880	10.149	19.01
Περίμετρος κεράτων	6—13	10	2.280	1.019	22.800	9.80
Εὔρος έξωτερ. κανθῶν	18—19	18.60	0.167	0.074	0.897	18.23
» στενῶν κεφαλῆς	15—17	15.80	0.236	0.105	1.493	15.49
» έκφύσεως κεράτων	11—14	12.40	1.039	0.464	8.379	12.15
» λεκάνης	29—36	33	2.449	1.095	7.421	32.23
» πρωκτοῦ	9—12	11	1.095	0.489	9.954	10.78
» κάτω γνάθων	12—19	15	2.449	1.095	16.326	14.70
Βάθος κεφαλῆς	25—31	28.20	2.630	1.176	9.326	27.64

Η Λ Ι Κ Ι Α Σ Ε Ν Ο Σ Ε Τ Ο Υ Σ V=4

Ύψος άκρωμίου	106—114	109.50	2.872	1.436	2.622	100
» ίεροῦ	114—126	119	4.847	2.423	4.073	108.67
» ισχιακῶν	112—123	115.75	4.324	2.162	3.735	105.77
Μήκος σώματος	123—137	130	5	2.500	3.846	118.72
Βάθος θώρακος	50—57	53.76	2.588	1.294	4.814	49.08
Εὔρος στήθους πρόσθ.	31—37	33.25	2.285	1.142	6.872	30.36
» » όπισθ.	20—30	25.25	3.704	1.852	14.669	23.05
» είλεακῶν	25—42	33.75	6.182	3.091	18.317	30.82
Περίμετρος θώρακος	136—153	147.50	6.726	3.363	4.560	134.70
» έμπροσθ. κανόνος	16—18	17.50	0.282	0.141	1.611	15.98
» όπισθίου »	17—21	19.50	1.500	0.750	7.692	17.80
Ύψος ράχεως	108—110	111	3.316	1.658	2.987	101.36
» έκφύσεως οὔρᾶς	114—124	117.50	3.905	1.952	3.323	107.30
» άγκῶνος	66—81	70.25	6.222	3.111	8.856	64.15
» μηροῦ	104—116	105.75	2.489	1.244	2.353	96.57
Μήκος κεφαλῆς-οὔρᾶς	150—187	167.75	104.86	5.243	6.250	153.19
» κεράτων	6—13	8.75	2.583	1.291	29.520	79.90
» κεφαλῆς	38—45	40.25	2.779	1.386	6.904	36.75
» μετώπου	20—24	22.50	1.491	0.745	6.626	20.54
Περίμετρος κεράτων	9—14	11.25	2.224	1.112	19.768	10.02
Εὔρος έξωτ. κανθῶν	18—21	19.75	1.151	0.575	5.827	18.03
» στενῶν κεφαλῆς	16—18	17	0.223	0.111	2.311	15.52
» έκφύσεως κεράτων	12—16	14.25	1.483	0.741	10.407	13.01
» λεκάνης	34—40	36.25	2.296	1.148	6.333	33.10
» πρωκτοῦ	11—12	11.75	0.187	0.093	1.591	10.73
» κάτω γνάθων	15—19	16.50	1.658	0.829	10.048	15.06
Βάθος κεφαλῆς	25—35	30.50	3.570	1.785	11.704	27.85

(Συνεχίζεται)

